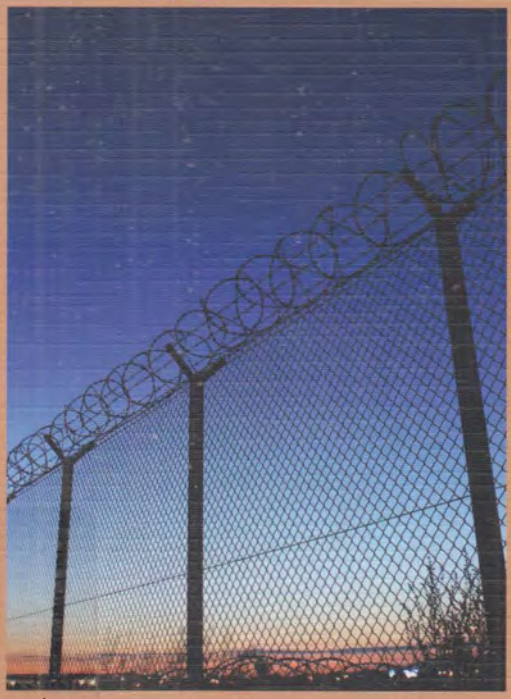
David'in Hikâyesi

ZOË WICOMB

İngilizceden Çeviren: Dilara Erdem

AYRINTI

ZOË WİCOMB

Zoe Wicomb Güney Afrika, Namaqualand'da doğdu ve büyüdü. Şu anda İskoçya Strathclyde Üniversitesi'nde ders veriyor. Kısa hikâye ve makalelerinin yanı sıra *You Can't Get Lost in Cape Town*'ın (1987) da yazarı. Sadece yazı alanında verilen ve MacArthur Dahilik Bursu olarak bilinen Windham Campbell ödülünü kazananlardan biri.

Ayrıntı: *1538*
Edebiyat Dizisi: *251*

David'in Hikâyesi
Zoë Wicomb

Kitabın Özgün Adı
David's Story

İngilizceden Çeviren
Dilara Erdem

Yayıma Hazırlayan
Özge Ege Altan

Son Okuma
Hazal Uzuner

© Zoë Wicomb, 2000

Originally published in the English language by the Feminist Press under the title David's Story
Afterword copyright © 2000 by Dorothy Driver
No part of this book may be reproduced, in any form without written permission from the publisher.
Published by arrangement with Feminist Press via Anatolialit Agency

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.
Bu kitabın Türkçe yayım hakları AnatoliaLit Agency aracılığıyla alınmıştır.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Birinci Basım: *Eylül 2021*

ISBN 978-605-314-543-1
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Zoë Wicomb

David'in Hikâyesi

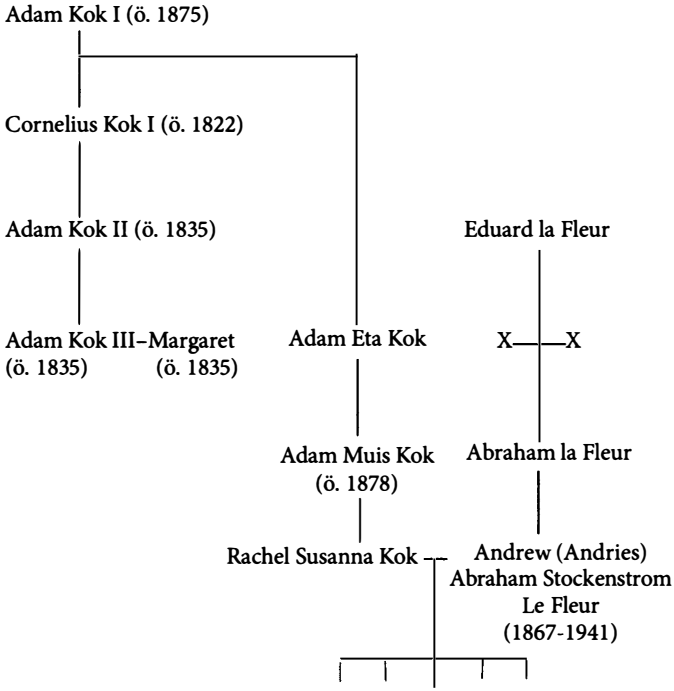
EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

BİR BUĞDAY TANESİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
İSTİSNA / *Christian Jungersen*
ORBITOR / *Mircea Cărtărescu*
KAYBOLUYORSUN / *Christian Jungersen*
İÇERDEKİLER / *Victor Serge*
TİBET ŞEFTALİ TURTASI / *Tom Robbins*
BAHAR / *Sabine Adatepe*
CHE'NİN BİRLİĞİ / *Carlos Gamerro*
EFENDİNİN GÜZELİ / *Albert Cohen*
FRANSIZ SAVAŞ SANATI / *Alexis Jenni*
ARADAKİ NEHİR / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
BEDENİN GÜNCESİ / *Daniel Pennac*
ZAMANIN GÜRÜLTÜSÜ / *Julian Barnes*
ORBİTOR Göz Kamaştırıcı / *Mircea Cărtărescu*
KIRAÇ GÖKYÜZÜ / *E. E. Sule*
DENİZ DENİZ / *Iris Murdoch*
BAŞLAMA YERİ / *Ursula K. Le Guin*
SİLAHI SEÇMEK / *Judith Kuckart*
KARANLIK GÜZERGÂHLAR / *John Ralston Saul*
AĞABEYİNE ÇİÇEK TAŞIYAN KIZ / *Natsuki Ikezawa*
NOSTALJİ / *Mircea Cărtărescu*
KELEBEKLER ZAMANI / *Julia Alvarez*
EVA / *Ersi Sotiropoulos*
AHU HANIM'IN KOCASI / *Ali Muhammed-i Efgânî*
GÜCÜMÜZÜN DOĞUŞU / *Victor Serge*
ADINLA BAŞLAR HAYAT / *Zakes Mda*
ÇALILIK / *Christian Jungersen*
GULYABANİNİN BAHÇESİ / *Leïla Slimani*
SAVAŞTAKİ KIZ / *Sara Nović*
ZÜRAFANIN BOYNU / *Judith Schalansky*
KAN ÇİÇEKLERİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
ADEN, ARABİSTAN - Jean-Paul Sartre'ın Önsözüyle / *Paul Nizan*
DENİZALTI / *Joe Dunthorne*
2084 / *Boualem Sansal*
BİRİCİK HİKÂYE / *Julian Barnes*
ORBITOR Göz Kamaştırıcı-Cilt 3 / *Mircea Cărtărescu*
KARGALAR BÜYÜCÜSÜ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*

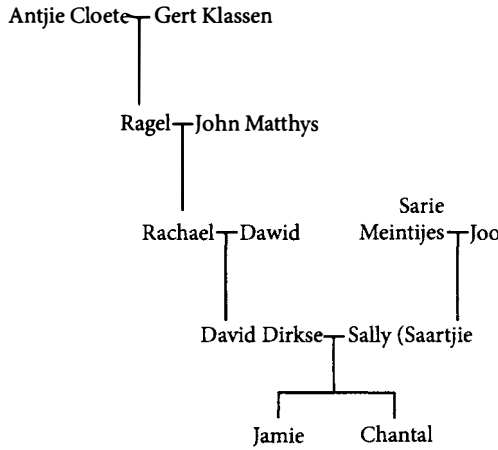
Son duam da şu:
Ey ruhum, hep soru soran bir insan olarak kal kaldığın yerde!
Ey bedenim, beni daima sorgulayan bir insan kıl!

Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler**

* Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, Çev. Cahit Koytak, Encore Yayınları, İstanbul 2016, 1. Basım, s. 274. (y.h.n.)

ö. olarak kısaltılan ölüm yılıdır

Antjie Cloete
Gert Klassen
Ragel
John Matthys
Rachael
Dawid
Sarie Meintijes
Joop
David Dirkse
Sally (Saartjie
Jamie
Chantal

Önsöz

Bu hikâye hem David'in hikâyesi hem de değil. David bu hikâyeyi aslında kendisi kaleme almak istemişti. Zaten hikâyenin bazı parçalarını, örneğin bazı bölümlerin giriş paragrafını ve kimi şaşırtıcı ironileri o yazdı. Kaldı ki bu parçaların hepsini hikâyeye öyle ya da böyle dahil etmeye çalıştım ancak David istemeyerek veya elinden gelmeyerek hikâyeyi detaylandıramadı. *Elinden gelmeyerek* derken ne demek istediğimi ben de bilmiyorum, belki de onun kullandığı kelimeleri dillendiriyorumdur, eminim o da bu ifadenin ne anlama geldiğini tam olarak açıklayamazdı. O, bu hikâyeyi benim yazmamı istedi. Bunun nedeni, hikâyesinin başkaları tarafından anlatılabilir olduğunu düşündüğü için değildi, daha ziyade, hikâye artık onun olmaktan çıkıp gitmişti. Diğer bir deyişle, hem hikâyenin yazılmasını hem de yazılmamasını istiyordu. Kâğıda döktüğü bölümler, hikâyesinden uzaklaşma arzusuna ihanet ediyordu. Tarihçi olmamasına rağmen, yaptığı çoğu başlangıç

ve tarihe yaptığı devamlı seferler, başlayıp başlamama konusundaki tereddüdünü ortaya koyuyordu. Tarihleri yüz yıl kadar eksik ya da fazla hesaplamak gibi bazı basit tarih hataları yapmıştı, şüphesiz ki bu, asırların adlandırılmasındaki karmaşık sistemden dolayıydı. Ancak ben de anakronik hatalardan hoşlandığım için, David de bu yanlışları olduğu gibi tutmaktan memnundu.

David'in hikâyesi Cape'de, Flemenk kalesindeki ilk Khoi kadını olan Eva/Krotoa ile başlıyordu ancak benim de kitaba dahil etmediğim tek kısım buydu. Sonunda kabul etse de ilk başlarda David, Avrupa'da sergilenen Hottentot Venüs adıyla anılan Saartje Baartman üzerine bir parça dahil etmek konusunda son derece inatçıydı. Bugünlerde kimse kalemini oynatmak istemiyor ama Baartman üzerine küçük bir monografın olmaması tarihin kendisini dışlamak gibi olur demişti. Acımanın loşluğun içine dalmak olduğuna, Eski Dünya'da, Avrupa'ya verilen o tuhaf isim, yaptıkları gibi geçmişi kutsallaştırma, bir şeylerin küflülüğüne kafa yormak olduğuna inanmamama rağmen, belki de o haklıdır. Bir de tabii edebi araştırma meselesi var. Baartman üzerine yazılmış sayısız şiiri ve hikâyeyi okuyup okumadığı hakkında şüphelerim var, aksi takdirde David gibi kestirme yollara inanan kurnaz biri kesinlikle mevcut metinlerden alıntılar yapardı. Kendi yaşamıyla, Baartman'ın ve Griqua şefinin hayatlarıyla ilgili bir bağlantı kurması ve yaşananları tarihselleştirmek istemesi, tarihlerde karışıklığa neden olduğu için bir yüzyılı kaybetti. Ancak bu acemilik, olaylara titiz ve yöntemsel yaklaşan David'in oldukça yanlış bir izlenimini vermekte, belki de David bu yazı projesini alması gerektiği kadar ciddiye almamıştı.

Hayatındaki olaylar hakkındaki görüşmelerimizde, sorulara kayıtsız kaldı hatta doğrudan sorduğum birçok soruyu cevapsız bıraktı. Ki bu kendini yalnızca bir zabıt kâtibi gibi gören biri için pek de kırıcı değildir. Tuhaf yapay bir yakınlık geliştirmemize rağmen hiçbir zaman yakın arkadaş olmadık, muhtemelen beni ortak olarak seçmesinin de en temel nedeni bu olmalıydı. Okurların, gerçekleri ortaya koymamdaki ve hikâyedeki boş-

lukları doldurmamdaki başarısızlığımın, ilişkimizin doğasından ya da benim cinsiyetimden kaynaklandığını düşünmelerini istemem. David adeta bütün bunları açığa vuramıyor ya da vurmak istemiyordu. Gerekli gizlilik ve söyleme ihtiyacı arasında bir orta yol, kışkırtmaya sebep olan ve dolayısıyla gizlenmek zorunda kalınan bir gerilim hattı bulmanın mümkün olduğuna inanırdı fakat bu onu kendi hayatının hikâyesini kendiyle kesişmeyen süregelen bir döngü olarak görmesine sürükledi. Görev için yetersiz olduğumu, bu tarz bir söyleme kavramını anlamadığımı ya da işin aslına bakarsak bu kalıplar, tekrarlamalar ve kesişmeler için zayıf olduğumu itiraf ettim ama o benim görüşlerimin bir önemi olmadığını diretti. Eğer hakikat diye bir şey varsa, kendi araçlarına bırakılmasını kendi yolunu bulacağını söyledi ve benim rolüm yalnızca onun söylediklerini olduğu gibi yazmaktı. Bütün ihtiyacı olan okuryazar, özgürleşme hareketine kabaca sempatik biriydi, onun deyimiyle kenar boşluklarındaki anlam veya yazının bir hali olan yokluk ile ilgili saf konuşmamın onun projesiyle bir ilgisi yoktu, anlayacağınız üzere benimle ilgili beklentisi yoktu. David böyle bir uzaklıktan onun metnini atfetmenin mümkün olduğuna inanırdı.

Bir bakıma, noksanlar, basmakalıp boşluklar için minnettarım, böylelikle onları ben oluşturmadım. Ancak hikâyenin parça parça doğasının sorumluluğunu üstlenmiyorum. Ben, David'in de rolümü tasarladığı üzere, yalnızca kaydediyorum.

Estetik sözde sanatçılara, yazarlara ya da kurgu okurlarına bırakılmalı dedi. Yeni Güney Afrika'da yazma ve kelime seçimlerimiz hakkında huysuzlanmaya gerek yok, aksine, uzun yıllar anlam karışımları yapmak zorunda kalacağımızı, bölme işareti gibi basımla ilgili araçlara dayanacağımızı öne sürdü. Bazıları onu incelikten yoksun olarak adlandırabilirdi ki bu isteyerek kabul edeceği bir etiket olurdu. Benim rolüm için, imgelere olan ara sıra seyirlerimin, sanatsal nitelikteki girişimlerimin onun tarafından sezilmeyeceğini bilmek rahatlayıcıydı, sade yazmanın destekçileri kötü şöhretli biçimde yine aynı kategori tanımlamalarında muğlaktı.

Benim için gördüğünden memnun olmasına ve yalnızca tutarlılık adına küçük değişiklikler yapmasına rağmen, David'in metnin tam nüshasını okumaması kaygılanacak bir şey. Daha sonraları, son taslak sürecinde, endişeli bir yayıncının tarihi olayların bizi bastırması korkusuyla tepeme binmesiyle, metni daha önceden onayladığı bazı bölümleri büyük oranda düzenlemeye cüret ettim. Yalnızca onu herhangi bir şekilde hayal kırıklığına uğratmamayı ümit edebilirim.

David aşağıdakinin metnin son sözleri olmasını istedi ama ben anlatının akışında belirli olabilir veya olmayabilir bazı sebeplerde ötürü, onları başka bir amaca hizmet etmesi umuduyla buraya ekledim.

Nkosi sikilele iAfrika – Tanrı Afrika'yı kutsasın
Viva the Struggle, Viva! – Yaşa Mücadele, Yaşa!

David'in Hikâyesi

Ouma Sarie cesur sayılabilecek bir hareketle tepeden aşağı indi, göstermiş olduğu cesaretten dolayı kendine gülüyordu fakat dünya çoktan değişmişti, orası artık Yeni Güney Afrika'ydı, şöyle bir yoklayarak gayet rahat bir şekilde şunu diyecekti: Baksanıza! Yeni bir fuaye kurduğunuzu duydum, çocukların da hep dediği gibi epey fiyaka bir yermiş, ben de bir göz atmaya geldim. Burası aynı zamanda benim de yerim: Elli yıl boyunca burada, bu büyük Logan Otel'inde çalıştım, eski Farquhar'lar bunca yıldır daha iyi bir çalışanın olmadığından bahsedeceklerdir size, tek bir gün bile izin kullanmadım, yanımda çalışan tüm kızlar zehir gibiydiler. Çalıştırdığı kızların becerikliliğini göstermek amacıyla ellerini kuru bir hışırtıyla ovuştururken yanındaki kısa, sarı saçlı kadına anlattığı tek şey bu oldu. Şimdi bu sözleri döner dolaşır onu bulurdu çünkü ne zaman tek bir şeyden bahsettiğinizi düşünseniz o şey sıklıkla söylemek istediğinizin tam tersi yönünde ilerler, oldukça fark-

lı ve yanlış bir şeye dönüşürdü. Fakat hayır, konuya doğrudan girmişti, genç kadın Oubaas Farquhar'ın çarpık gülümsemesiyle ona karşılık verdi ki bu gülümseme kadının görünüşünü oldukça bozmuştu. Ouma onu, Sarie şu nerede, Sarie bu nerede? Gibi can sıkıcı soruları olan, oldukça meşgul birisinin ayakaltında dolaşan saman sarısı saçlara sahip kızlardan birisi olarak biliyordu; fakat daha sonra ortaya çıkacak bu sarı saç sırrının ne olduğundan emin olamıyordu. Kadın kibar bir şekilde, Siz devam edin Bayan Meintjies, sizin bilmem ne hakkındaki beylik laflarınızı dinlemeye daha çok özen göstereceğiz, dedi. Yine de ona çok iyi davrandı ve boş zamanlarında denetlediği tadilatları, yepyeni pelüş sandalyeleri, yarım yamalak boyanmış duvarları ve süslü devedikeni desenli yeni takılan kornişi incelemek için Ouma Sarie'yi koridorda bıraktı.

Aman Tanrım diyerek içini çekti, boynunu tavana doğru kaldırdığında elleri kalçasındaydı, tavanda ise kenarları yaldızlı bulutların ve arı sürüsü halinde uçuşan meleklerin sergilendiği cennet tasviri vardı. Bu yeri düzenleme fikri ne kadar da komikti, bunun modernleşmeyle bir ilgisi yoktu, fuaye şimdi İncil kadar eski zamanlara ait gözüküyordu, soluk pastel tonlarına boyanmış duvarlar yangından kurtarılmış gibiydi hatta bazı portrelerin atlarıyla poz veren yaşlı adam portreleriyle aynı olduğuna yemin edebilirdi. Logan'ın ışıltılı koridorunda durup hayranlığını gösteren her ziyaretçinin yaptığı üzere ellerini sırt çukurunda birleştirdi. Zemin ona büyük bir keyif vermiş olacak ki epey gülmüştü, hiç değişmeyen mavi-beyaz çiniler ve çömlekler, hepsi de hiç durmadan kendini tekrarlayan geometrik desenlerin içlerine yerleştirilmişti. Eski günlerde nasıl da vaktinin çoğunu bu uyduruk Cobra cilasına harcar, kendini üçgenlerin, karelerin ve dikdörtgenlerin içinde kaybederek dertlerini unuturdu. Dertlerinizi unutmak diye bir şey söz konusu olmamıştır tabii ama tam da onları unuttuğunuzu düşündüğünüz an iblisler başınıza üşüşür ve hatırlamadan önceki anın tadını uzun süre çıkarmadığınız için pişmanlık duymaya başlarsınız, böyle bir şeyin gerçekleşme ihtimali bile imkânsızdır işte bu yüzden düşünmek sizi çıldırtan bir işe dönüşür. Dahası, o eski

kötü günlerde bir şeyleri derinlemesine düşünmek diye bir şey de yoktu, kendini dertlerin içerisinden çıkarmaya çalışıp sonu gelmeyen borçlarını düşünürdün sadece.

Etrafta toz kalmış mı diye bakan Ouma Sarie pencere kenarına ve pek zarif mavi vitray cama göz gezdirdikten sonra her şeyin temiz ve derli toplu olmasından memnundu fakat yapılması gereken diğer işler aklına düşünce hüsrana uğradı. Mekânın çok daha havadar ve modern bir yer olacağını, içeriyi aydınlatacak şekilde boyanacağını düşünmüştü ve kornişe gelince, bunu temiz tutmak epey zahmetli bir iş olacaktı. Hayır, bu işlerin tamamı çok fazlaydı ve bunları düşünmek bile yordu onu, öylesine yordu ki kendi eski moda evinde bile sahip olamayacağı türden bir antika kadife koltuğa gömüldü. Koridoru her zaman baştan aşağı yürür, kendi dünyasının kargaşasına girmeden önce sevgili Tanrı'nın birbirine itinayla çaktığı tahta kare ve üçgenlerle kaplı tavana bakardı. Daha sonra, her bir köşesi çıplak heykellerle süslü çeşmeden gözlerini kaçıracak, yeşile bürünmüş bahçelerin ve çalıların arasından telaşla geçecekti ta ki bahçe yerini kurak bir alana bırakıp kendi varlığını unutturuncaya kadar. Yeşile dair hiçbir şeyle alakası olmayan karroonun gri çalılıklarına sahip bu taşlık plato varlığını tüm gürültüsüyle beklenmedik bir şekilde çıkarıveriyordu karşımıza.

Tepeden aşağı yürümek Ouma Sarie'nin bütün gücünü tüketmişti, kendini sandalyede uyuklarken buldu ve bu yüzden o güzel genç kadına söyleyeceği şeyi de unuttu. Eskiden de olduğu gibi bahçenin içinden otelin görüş alanının dışına, tepenin arkasında kümelenen evlerin yer aldığı karrooya doğru aceleyle çıktı. Bir çocuğun yamuk yumuk dikdörtgenler çizdiği, kireç badanası yeni yapılan evinin düz çatısı, ön kısımdaki duvardan bir hayli daha alçak olan arka duvara doğru eğimliydi. Saklı bir yerleşkede, çiftlik işçilerine ait bu kır evleri göz alıcı renge boyanmıştı. Evlerin penceresiz arka kısımları ışık almıyordu. Ön tarafa takılan giriş kapısı hemen hemen ortalanmıştı böylelikle birileri akşam olduğunda kollarını kapı mandalının üstüne dayayıp gün batımını izleyebilirdi. Kapının her iki yanında bulunan vernik atılmamış pencerelerde ahşap panjurlar vardı,

bazen posta pulunda görüldüğü gibi sadece bir tanesi kapalı kalırdı ama o diğerinde ısrar etmişti. Evin sağ üst tarafında ise tüm yıl boyunca tüten ufak bir baca vardı.

Siyah önlüğü ve beyaz şapkasıyla –çünkü Logan Otel çalışanlarına her zaman özenle bakmıştır– genç kızların bacaklarını yayıp on taş oyununun etrafında toplandığı evden geçerken selam verdi. Bunlar beyaz ırktan olmayan kızlardı; saçlarını düzleştirmek için uçları delik çorapları ya da daha çok şu modern külotlu çorapları başlarına takıp, bigudilerle geçen yorucu bir akşamın ardından saçlarını sarmışlardı. Yeryüzündeki bir delikten çıkma, parmaklarla sıkıca taranmış taşları incelediler, bazıları avuç içleriyle ters yüz edilmişti, tırmıklayıp ters yüz ederken ara verilmemesi için geriye hangisinin kalacağı konusunda anlık kararlar verildi. Çorap geçirilmiş eğik başlarıyla operasyon üzerinde tartışan gerillalar gibiydiler. Saçları bu şekildeyken karroo rüzgârının havaya kaldırdığı tozlardan korunuyordu. Oyunlarının baş düşmanı Ant Sarie'nin gelip emir yağdırmasıyla gizlice oynadıkları oyunun başından birlikte kalktılar. Kızlar yüzlerine taktıkları çorapları isyan ederek çıkarırken etrafı süpürme, yumurta toplama ve unutulmuş idrar kaplarını boşaltma işlerini yapmak için dağıldılar.

Ouma Sarie sandalyeye gömülürken bir yandan da gözlerini ovuşturuyordu. Keşke zamanında şanslı olduğu için Tanrı'ya şükretmesini bilseydi; fakat kim dertlerin onu böyle ezip geçeceğini hayal edebilirdi ki. Ouma çocuklarını Hıristiyan yetiştirmek için elinden gelenin en iyisini yapması yetmezmiş gibi, günün birinde on taş oynayan çocukları göz açıp kapayıncaya kadar savaşın korkunç dünyasında bulmuşlardı kendilerini, üstüne üstlük çocuğuna da gerilla deniyordu. Babunları anımsatan bu kelime onu Joop'la birlikte bölgeye geldiği güne götürdü. Bohçalarını Baas Hennie'nin dükkânının önündeki okaliptüs ağaçlarının önüne koyduktan sonra pek oulik küçük Saartjie ilk kez onun arkasından fırlayarak verandaya kadar emekledi, Küçük babunu götürsen iyi olur yoksa ayakaltında ezilecek, diyen oubaasın suratına bakarak bir şeyler geveleyip kıkırdadı. Adamın iyi niyetli olduğunu düşündü; fakat bunun

bir alâmet olduğunu, kızın kısa bir tasmayla tutulması gerektiğini bilmeliydi. Ah, Joop ölüp gitmiş olmasaydı, geçmişe bu kadar takılıp kalmazdı. Sonunda her şeyin yoluna girdiğini bilmek onun için çok güzel olurdu: gözbebeği, Sarie, hayattaydı ve bir oumaydı, her şey hızla yoluna girmişti. Boerların* bunca yıl Mandela'yı adada temiz ve zinde tutmalarının altındaki neden, her şeyin berbat bir hal alması durumunda, ortada adaletli ve işleri ele almaya hazır birisinin olmasıydı. Evet, her şey çok güzel olacaktı, ellerini ovuşturdu ve avuçlarından çıkan sesi onu sandalyesinden ayağa kaldırdı. Şimdi o adamı düşünme zamanı değildi, Cape Town'a gidip çocukları görecekti; ona böylesine bir dönüşü yaptıran şey küçüklere olan saf özlemiydi ama öncelikle o güzel kadını görmek için geri dönecek ve fuayenin ihtişamı hakkında dürüst olacaktı, sonra da çok acelesi varmış gibi davranıp izin isteyecekti. Dönüp şöyle bir baktığında, cam pencereler ve sevimli desenlere sahip muşamba kaplı yer döşemesiyle fotoğraftan çıkmış Logan fuayesine benzeyen evinin modernleşmiş halinden memnun gözüküyordu. Hayır, gülümsüyordu, gübre kaplı eski kötü günler geride kalmıştı.

Hikâyenin başlangıç noktası burası değil. Fakat oldukça karışık olan bu hikâye için herhangi bir başlangıç noktası belirlemeyelim. Başlangıçlar kökenlere, zorlu ve göz ardı edilen fiziksel bütünlüğe fazlasıyla gebedir ve bu sayfalar, bu konuların açılmasına tahammül edemez. Hepimiz bu konunun harcandığını biliyoruz; fakat bir yabancı için bu konu, madamın eski ama yine de iyi durumda olan havlusuna yapışmak için bu dünyaya çığlık atan zoraki küçük bir kasvetten ibarettir.

Saartjie, eşkenar dörtgen şeklindeki renkli evlerin havasız odasında dünyaya gelen diğer bebekler gibi geldi bu dünyaya. Perdahsız panjurlar ardında aynı boğuk sövme, inleme ve çabayla, aynı amniotic sıvı akışıyla ve Ant Sarie'nin son kahramanca ıkınmasıyla itildi bu sarsıcı dünyaya. Onu ayak bileklerinden tutan antler, bebeğin kız olduğundan emin olmak

* Hollanda asıllı Güney Afrikalılar. (ç.n.)

için cenine ait son mukusu da çıkarttılar, titreşen taç üzerinde kalan düzleştirilmesi ve yatıştırılması gereken kıvır kıvır saçlara naylon çorap geçirmeye hazırlandılar. Bu on yıl, kafaları gerilla gibi sıkıca sarınan cesur kız çocuklarının yılıydı ve Hareketin birçok siyah kadını arasına almayı başarmasıyla ilgili az bilinen bir gerçeği açıklamaya yardımcı oluyordu.

Maharet ve tutumluluğun iman ve temizlikten gelen erdemler olduğunu kim bilmez ki? Sersemletici sıcakta çıplak bacaklı kadınların eski çorapları hayır kurumu çantaları için yeni bir kullanıma sokmaları hiç de şaşırtıcı değildi, oysa Madam, biz onları yastık için kesip biçiyoruz! Yüzlerine sadece küçük bir hareketle naylon çekip düz ve parlak saçlara sahip özlerini tamamen bir gerillaya dönüştürebilen, kıvırcık saçlı kadınların kafalarındaki tek bir dalgaya savaş açmaya gelmişlerdi. Böylelikle bir taşla iki kuş vurmuşlardı, Hareket'te yorgun düşen başlarını zenginlerin atık külotlu çoraplarından kurtarabilme ihtimalini gördüler. Afrikalılaşmanın aynı zamanda kabarık saçlara karşı mücadeleyi caydıracağı da öngöremedikleri bir ironiydi.

Delikte on taş ustası Saartjie, lisede Sarah'ya dönüştü ve sonrasında da ANC'nin işe almasıyla cesaret kazanıp tane tane İngilizce konuşan Sally olarak gerek duyulan İngiliz aksanı ve tam çene hizasındaki düz saçlarıyla Garlicks'teki ilk büro işine başladı. Böylelikle, her serseri, roesbolling bir kız gibi güpegündüz kafasına çorap geçirdiği haliyle kimse onu tanımazdı. David'le de o öğleden sonra tanıştı. Staj yaptığı ilk günlerde küçük bir görev almıştı. Wittebome ve Retreat istasyonları arasında Simonstown'a giden bir banliyö treninde, dik yakalı ve ters şapkalı David, üçüncü vagona sıvışıp kızın bir nevi ona ayırmış olduğu ahşap koltuğa oturarak ona eşlik etti.

Kızın boynuna sardığı kırmızı eşarbı çekiştirirken, N'aber, Bayan Rooi Scarf?* diye seslendi, ne kızın başına taktığı bariz çorabın ne de kendisinin gereksiz bir gözlem yaptığının farkındaydı. Kız onun sözlerini, kıpkırmızı Rooi diye düzeltirken, o

* *Scarf* İngilizcede eşarp veya atkı anlamına gelmektedir. (ç.n)

da paketi kızın alışveriş çantasına ustaca iliştirdi, bu işte o kadar ustaydı ki kızın ruhu bile duymadı. David yoluna devam edip başka bir goosieye sataştı ama kıza bakmak için geri döndü. Kendini Retreat İstasyonu'ndan yeni kalkmış trenden atan çevik bir skollie gibi trenden atlamadan önce kız onun yeşil gözlerine derin derin baktı. Kız, onu tekrar görüp göremeyeceğini bilmiyordu. Aslında onun hakkında bir şey bildiği de yoktu; gerçek adının ne olduğunu bilmediği bu çocuğu, herkesin birbirini tanıdığı Cape Town'da bile soruşturamıyordu. Kadere inancı tam olan ve karşısına ne zaman bir fırsat çıksa hemen tahtaya vuran Sally olacakları bekledi. Bu süre zarfında gözünün önüne sık sık onun yüzü geliyordu fakat zaman geçtikçe yüz hatlarının zihninde köreldiğini ve bulanıklaştığını, çizgilerinin değiştiğini fark edemedi. Bu yüzden, nihayet iki yıl sonra çok düşük bir maaşla çalıştığı toplum merkezinde onunla karşılaştığında artık o hatırladığı çehreyi taşımıyordu. Ama gözleri hiç değişmemişti; büyülü yeşil tonlara sahipti.

David'e gelince, o gün olanları net bir şekilde hatırlamasına rağmen, hafızasında bu kadına dair tek bir görüntü dahi yoktu. David ona tuhaf, uzun saplı kırmızı bir gül verdiğinde, kadın gülü kırmızı şifon atkısına tutturmaya çalışırken aynı zamanda trendeki karşılaşmalarından bahsetti. Sally tesadüfen yaşadıkları karşılaşmayla yetinebilseydi ya da genç adamların düzenli olarak kırmızı gül dağıttığını hatırlayabilseydi, adamın kendisinin trendeki halini nasıl hatırlayamadığını, bizzat onun ağzından dinleme şansını bulamazdı. Sally ise şimdi, tam da âşık olunacak bir kadındı. Kafandaki çorabı çıkarmadığın müddetçe seninle daha önce yatmadığımı nasıl iddia edebilirim ki, diye savundu kendini, sonuçta onu gece çorap takarken görmemişti. Daha sonra David, onu konuştuğu ve boşboğazlık yaptığı için azarladı; halbuki Sally şifreli kelimeler kullanmaya özen göstermişti. Sally nasıl bu kadar emin olabiliyordu ki, David onun bahsettiği adam değilse bile yine de Sally için aynı şeyleri söyleyemez miydi? Yüz hatlarının bozulmasını, kemik yapısının değişimini ve vücudunun çelimsizleşmesini bir yana bırakan Sally, kendinden emin bir şekilde başını salladı ve eliy-

le David'in gözlerini hedef alarak bunun mümkün olmayacağını, ikisinin de aynı kişi olduklarını vurguladı.

Aylar sonra, eski bir Ford Capri'nin, trafiğin yoğun olduğu saatlerde Long Street Caddesi'nde bozulması üzerine Sally, ön koltuktan fırladı ve David'in arabayı yan yola itmesine yardımcı oldu. David, onun bu tuhaf hareketine şaşırıp mahcup oldu. Gösterdiği bu davranışın Hareket'te aldığı eğitimden kaynaklandığını düşündü ve o gece kendini yatağa attığında arabayı iterken bir kadının arabada boynu büyük, ayakları birbirine kenetlenmiş şekilde edebiyle oturmamasının, o kadar da sakıncalı bir durum olmadığına karar verdi. Hatta bulunduğu faaliyetler hakkında sürekli yalan söyleme ihtiyacı duymayacağı böyle bir kadınla, bir asker ve yoldaşla evli olma düşüncesi kalbini yumuşattı.

David Dirkse, takma adı Dadzo ya da daha çok Yoldaş Dadzo: Savaşla ilgili yanılsamaları olmaz bundan dolayı yenmeyi de yenilmeyi de kabullenir ve sonucun ne olduğunu kimse ağzından kaçırmaz, buna gerek dahi duyulmaz.

Yaş: 35

Irk: "Zerre kadar önemi yok."

Eğitim: Angola, SSCB, Botsvana, Küba ve tabii ki ülke içi, istenmeyen hiçbir şeyin gerçekleşmediği burunlarının dibindeki içtima.

Yakın zamanda, ölmeye yatanların fısıldadıkları son sözler, Natal tepelerinde savruk hecelerle toprak üstüne düşerken, silah susturucularının boğuk sesi kulağında gök gürültüsü gibi patlıyordu; o da bu zamana dek sadece bir kereliğine kendi yükünü yeryüzüne, zamana ve çürümenin uğultusuna bırakabildi. Doktor kulak çınlaması teşhisi koyarak ona bir hafta istirahat etmesini önerdi; fakat sadece bir günlük istirahat da işini gördü. Diğer insanlar kol ve bacaklarını kaybederken, Yoldaş Dadzo'ya hiçbir şey olmadı. Sadece her iki ayağının tabanında derin yaralar açıldı; sol ayak topuğundaki kemiğin yerinden çıkmasından dolayı yürürken sağ ayağının üstüne daha çok basarak detaylara önem veren kadın ve erkeklerin çekici bulduğu bir tarza sahip oldu.

Tahmin edileceği üzere Sally birçok soru sordu, o ise inisiyasyon törenleri hakkında şaka yollu yanıtlar verdi. David'in disiplin ve sadakati, yoldaşları arasında efsaneviydi. Acıya dayanaklı herhangi biri ordu kurallarını bu kadar derinlemesine benimseyemezdi, bundan dolayı yanıtları kısa ve tersti. Sally nerede durması gerektiğini, hangi sorudan sonra onun kızacağını iyi biliyordu.

David'in hayatı Sally'e macera gibi gelmiş olabilirdi; ama David, hayatını tanımlamak için bu kelimeyi kullanmazdı; hayatını başka kelimelerle ifade ettiği de yoktu. Dulux boya renk kataloğunda yazan mavinin gerçek tonu hakkında hiçbir fikir vermeyen, karakteristik mavi, stratos mavisi, rüzgâr sörfü mavisi ya da hafif yağmur mavisi, gibi tanımlayıcı kelimeler kullanmaya çalışmazdı. Bu onun hayatıydı ve hayatını adlandırmaya çalışmak hayal kırıklığına davetiye çıkarmaktan ve bilinmeyene karşı hazırlıksız yakalanmaktan başka bir işe yaramazdı. Şimdi ise, ev içerisinde daha fazla dikkat ve gizlilik gerektiren pek çok şey olmasına rağmen, Hareket yasağının kaldırılmasıyla hissettiği macera eksikliğinden şikâyet etmiyordu. Bugünlerde düşünmeye daha çok vakti vardı, kendi içine dönüp de açık bir yaranın kapanmadığını fark edince şaşırıyordu. Aslında tam da bu yüzden, içe kapanıp hayatı boyunca gözlerinin içine bakan sorunu gün yüzüne çıkarabiliyordu. Gözleri yeşil tonlarındaydı; bir tür ela, kayrak taşı yeşili, parkside matkap yeşili, yaprak yeşili ya da zeytuni... Artık renk kataloğu hangisini uygun buluyorsa oydu. Tanrı aşkına, yeşilimsiydi işte. Bu onun için berbat bir şey olmasa da öyle hoşuna giden bir şey de değildi.

Hayatının geri kalanında farklı duran bu meselenin, oldukça kişisel olduğu düşüncesindeydi; ona göre bunun ne Hareket'le ne de yoldaşlarıyla kurduğu ilişki biçimiyle ilgisi vardı.

Birbirlerine kur yaptıkları dönem çok az görüşebildiler. Başlangıçta yalnızca bir kere, birlikte Gaborone'da görevdeydiler fakat iş ve oyun birlikteliğinden duydukları haz sınırlıydı, aynı zamanda suçluluk duygusunu da barındırıyordu. Daha sonra

her ne kadar Sally'nin etkili olduğu bölgelerde şansını denese de yolları çok az kesişebildi. Hareket'ten çalınan anlar, kabukları ve çekirdekleri de dahil bal gibi bir karpuzla çekilen ziyafete benziyordu fakat ertesi sabah birbirlerinden ayrılırken meyveden geriye tek bir şey bile kalmamalıydı. Birlikte görülmemek için hiçbir zaman beraber uzaklaşmazlardı elbette, haliyle aylar birbirlerinin nerede olduğundan habersiz, ötekinin hayatta olup olmadığını bilmeden geçti. Kendilerini Cape Town'da bulduklarında David çok sık birlikte görülmemeleri gerektiğini, bunun onları kolay hedef haline getirdiğini söyledi. Fakat yine de geceleri sıradan kırmızı verandaları ve temiz çimenleri olan güvenli evlerde buluşmayı devam ettirdiler. Şehirde sakladığın bir karın ve üç dört çocuğun olmalı, diye alay etti Sally. Bazen bunaltıcı akşamlarda birer bira ya da hindibasız kahve içmek için kafede otururlardı, daha sonra David herkesin önünde elini Sally'e atıp onunla hoşça vakit geçirirdi. Fakat Harare veya Gaborone'daki yemek yerlerinden daha tuhaf olan bir şey varsa, o da Stuttafords'daki ya da Apostles altında yer alan denize sıfır içki mekânlarındaki siyahlara olan tutumdu. Bu yerlerde, cüretkâr bir biçimde içeriye giren siyahlara karşı hâlâ içeriye girmeleri yasakmış gibi bir hava takınılırdı. Sally, insanların alttan alta konuştuğu, karanfil süslü o masalardan rahatsızlık duydu.

İzleniyorlar mı? diye fısıldadı Sally. Odanın içerisinde Boer denilen yalnız ve keskin yüz hatlarına sahip olmayan koyu tenli beyaz adamı gizlice bulmaya çalışırken David güldü. Arkalarında duran parlak giyimli siyah genç çift daha şüpheli duruyordu; bu günlerde ihanet ve saf değiştirmek hakkında pek bir şey söylenemiyordu, her şey birbirine girmişti, kimin ne olduğu ve tehlikenin nereden geleceği belli değildi. Toplum içinde birlikte görülmenin keyfi ve yasaya aykırılığın baştan çıkarıcılığı olmasaydı, Sally kafelerde takılmayı, para harcamayı, bahçecilik ya da tatil köyleri gibi konuları usulca konuşan karakterler yaratmayı öğrenme zahmetine girmezdi hatta sürekli Tracy isimli bebekten bahsetmez, alışılagelmiş sessiz konuşmaları ve kulak misafirliğini saymazsak kimse yokmuş gibi

davranmazdı. İçeri girdiklerinde bakışların kendilerine çevrilip çevrilmediğini ya da onlar hakkında konuşulup konuşulmadığını bilmiyordu ya da daha doğrusu bunu kafasında canlandıramadı, bu tarz şeyler bir önem teşkil etmese de insanların kaşlarını havaya saygısızca kaldırmasından nefret ediyordu. David rahat bir edayla gerindi ve esnedi, her zaman için sesini alçak tutması gerektiğini iyi biliyordu, Sally'nin yakın masalarda dönen sessiz konuşmaları kaydetmek için çantasında cihaz taşıdığını fark ettiğinde hiçbir şey söylemedi.

David er ya da geç evlilik teklifinde bulunacaktı. Sally güldü, tüm bunlar Tracy ve mavi mutfak dolaplarıyla alakalı olmalı diye düşündü. Ama David gayet ciddiydi. Mücadele, hükümetin meydan okumasına rağmen eşi benzeri görülmemiş bir ilerleme kaydetmişti. Demokrasinin gelmesi ve ülkenin özgür olmasına çok az kalmıştı. Şimdi mantıklı olan tek şey geleceği düşünüp normal bir aile hayatı kurmaktı; çünkü artık o kadar da genç sayılmazlardı. Sally onun kendi hayatına olan etkisini fark edememişti; uzun süren bir sorgulamanın ardından yer altı faaliyetlerinden muaf tutuldu, işte her şey buraya kadardı. Toplum merkezinde yarı zamanlı iş ayarlandı ve tam zamanlı hale getirildi, böylelikle toplum sorunlarıyla ilgilenecekti. Bu mücadelenin önemli bir yönüydü, David onu güvence altına almıştı fakat yine de Sally anlam veremediği bir boşluk hissine sahipti, kürtaj değil de düşük yapmış gibiydi ve alışık olmadığı bu duygular yüzünden haftalarca bitkin bir haldeydi. Sonrasında, daha üstünden çok geçmemişken hamile olduğunun ortaya çıkması şaşırtmadı, ilk üç ay boyunca ne yese kustu, akşamları da saçını naylon çorapla sarmayı unuttu. Tracy diye seslenemedikleri erkek bebek nihayet sağlıklı bir şekilde dünyaya geldi, Sally'nin dağınık saçı bir tutam kalmıştı, kahverengi teninde doğum lekeleri vardı.

Mücadelenin çocuğu, diye iç çekti Sally, o sırada çocuğun ağlamasını bastırmak için radyoyu açtı. Tam da o an Başkan Botha o zorlu Rubicon konuşmasını yapıyordu. Haber sunucusunun ona yenilmez timsah demesi Sally'i öfkeden kudurttu, kendini toparladıktan sonra eski halini taklit ederek o gece

başına naylon çorap geçirdi. Bu, mutlu bir evliliğe sahip olduğunu ve mücadelenin iyi gittiğini işaret ediyordu.

David, Sally'nin bebek bezlerini içine attığı kırmızı plastik kovanın görüntüsü ve kokusunu beğendi. Bunu samimi bulmuş ve oğlunun doğal işlevlerinin yerinde olmasından dolayı gururlanmıştı. Bebek bu konuda sınırları zorluyordu, Sally'nin UDF toplantılarına gittiği akşamlar bezlerini defalarca kirletir, en sağlam plastik pantolonlara bile meydan okurdu. David böyle durumlarda bebeğin altına sızdırmasından korktuğu için onu yerinden oynatmazdı, bebek yaklaşık bir saat ağlayarak sevgi dolu babasının sabrını sınardı. Sally'nin eve dönmesi, onun yeteneklerini bol bol takdir eden evin iki erkeğini de rahatlatmıştı. Bebek agulama sesleri çıkarırken, David de elini Sally'nin bakımlı saçlarında uysalca gezdiriyordu.

Bebek bezlerini yıkamaktan bunalan Sally, toplantı hakkında geri bildirimde bulundu. David, insanların hangi ses tonuyla konuştuğu ya da kimin ne zaman bocaladığı gibi açıklaması güç detaylar hakkında soru sorarak Sally'e ne söylemesi ve yapması gerektiğiyle ilgili tavsiyelerde bulundu. Ah, Sally hiç oralı değildi ki! David'in kendi düşüncelerini dile getirmesi Sally'nin daha kötü kararlardan uzaklaşmasına yardımcı oluyordu. İşlerin merkezinde yer almadığından, ihanet ihtimalini, bir kuru ekmek karşılığında bilgi satmayı, fakirlerin küçük bir kar elde etme yöntemlerini hoş görme ihtiyacını her zaman anlayışla karşılayamıyordu.

Aile hayatı ve mücadelenin bu birlikteliği kendisine örnek olmuştu, küçük kız geldiğinde herhangi bir çekincesi ya da yeni bir alışkanlık arayışı kalmamıştı. Ev işleri biraz daha uzun sürüyordu; gecenin geç saatlerinde yatıyordu ne var ki işlerin kolaylaşacağını biliyordu. Ufak kız çocuğu bez takmayı erken bırakacak ve konuşmayı erkek çocuğundan önce sökecekti. Ağzından çıkan ilk sözcüklerle beraber saçları sıkıca çekilerek çorap geçirme süreci için hazırlandı. Sally ilk defa, ciyak ciyak bağıran çocuğun başına naylon çorap geçirmeye çalıştığı zaman bunun doğru olmadığını düşündü. Özgürlükten başka bir şey-

den bahsetmiyorlardı. Özgürleşmenin Apartheid* rejiminin devrilmesinden sadece birkaç ay önce gerçekleşeceğinden eminlerdi. Böylelikle küçük kız bir gerilla değil, bir doktor, bir avukat hatta bir bilim insanı olabilecekti. Sadece birkaç ay öncesinde, çocuklar başıboş koşmak ya da sokakta kurşuna dizilmek yerine, okul sıralarında düzenli bir şekilde oturacak ve çarpım tablosunu ezberleyebilecekti. Sadece birkaç ay öncesinde, bir grup genç kız kafalarındaki çorapları söküp atabilecekti.

Parlak saçlı bir dosyalama memuru olarak Garlicks mağazasındaki ilk gününü hatırladı. Annesi, bir ofiste, hem de Adderley Caddesi'nde bir ofiste, çalışan bir kızı olduğu için ne kadar da gurur duymuştu. Bunun için annesine Bayan Upton'ın küçümseyici ses tonundan hiç bahsetmedi. Bir gün müşteri listesini masanın üstüne fırlatıp, MacKeowns, McKeowns ve McKeoghnies: Alfabenizi bilmiyor musunuz? Sıkı bir alfabetik düzen talep ediyorum, dedi. Ofiste şehirli kızların önünde, bu kasaba İngilizcesiyle, Tabii Bayan Upton, bir daha olmayacak, diye kekelemesine neden oldu. O günden sonra yazmayı kendi kendine öğrenmişti, bir süredir toplum merkezini yönetiyordu fakat küçük Chantal'ı asla bir ofiste çalışmazdı. Bu nedenle evlenecek ne de çocuk yapacaktı.

Kumlarla kaplı Cape Flats'taki ev rahattı. Sally, beyaz yoldaşlarının neden ah vah edip başlarını kınarcasına salladığını ve bakışlarını neden çevirdiğini anlayamıyordu. Belki de olmasını istediği gibi hoş bir şey değildi bu fakat kesinlikle kendi hatasından ya da beceriksizliğinden kaynaklanıyordu. Bir keresinde bir oluğun içinde güzelce oyulmuş bir tahta karga bularak eve götürmüştü. Siyaha boyadığı kargayı David zaman kaybı olarak görüp Bayan January kötü şans getireceği üzerine yemin etmişti. Bir kuşun diğerinden neden daha iyi olması gerektiğini bilmiyordu ama bugünlerde moda olan siyah beyaz benekleriyle beçtavuğuydu. Aslında bir bahçesi olsa güzel olurdu fakat kısa bir süre sonra kadife çiçeği fideleri, yetersiz beslenen küçük çocuklar gibi pat pat dökülmeden önce bir iki gün sallanacağı

* Güney Afrika'nın ırk ayrımcılığına dayanan rejimi. (ç.n)

o iri taneli kum şeridinden vazgeçti. Onun yerine, elleriyle diktiği perdeleri vardı, parasını biriktirmiş ve Zhauns'un bir alana bir bedava kampanyasını beklemişti. Nasıl da güzel bir resim almıştı; koyu yeşil yaprakların, zengin kırmızı gül demetinin ve yeşile çalan kadifemsi meyve sepetlerinin olduğu bu resim, onu sarahatin ve bolluğun masal dünyasına taşıyordu. Bir televizyon da alabilirdi, Amerikan ve Avustralya melodram hikâyelerinde neler olduğunu tartışan insanları dinlemeyi severdi, çocukları ekran önünde olacaktı ama o buna aldırış etmedi. Ne zaman isterse yan komşuna gidip televizyon izleyebilirdi, Bayan January televizyon için gelen komşularını severdi fakat buna hiç zamanı yoktu. Gerçekten çok şanslılardı, birçok kişi ya hayatını kaybetmişti ya da çocuklarının Casspirs'in önüne düşüp parçalandığını görmüştü fakat şimdiye dek, şeytan kulağına kurşun, kendi küçük ailesinden kimseye bir şey olmamıştı. Evet, şükredecek çok şeyi vardı.

Steatopik Sally, kopmuş yatak yaylarının melodisiyle bir taraftan diğer tarafa dönerken kaba etleriyle David'in ince kalçasını sıkıştırarak David'in dudak kenarlarına uykulu bir tebessüm getiren sıcak ve rahat bir ortam sağlardı. Fakat bu "steatopik" sıfatının ne anlama geldiğinden habersizdi; tıpkı, steatopik kraliçeleri olarak tanınmış Griqua Lady Kok'den ve Avrupa'da Hottentot Venüsü olarak ifşa edilen Saartje Baartman'dan haberi olmadığı gibi. Bu özel parçaları dünyaya takdim eden bilim insanı ise Georges Cuvier'di. Bunlardan haberinin olmaması hiç şüphesiz Sally'i zamanı gelince ortaya çıkan rahat bir eş yapacaktı ama daha da önemlisi, onu çekici kılan şey masum ve saf olması ve içten cevaplar vermesiydi. Taşlı platolarda zorlu bir çocukluk geçirse de zarif ayakları yere sağlam basardı, öyle bir mizaca sahipti ki Cape Flats'taki Soweto yatağında sere serpe uzanmış dönerken, okyanusu ve kıtaları kendine hayran bırakırdı.

Ancak uykusuzluğun pençesinde sevimsizce kıvranıyordu. Bunun sebebi ise güvensiz hissetmesinden ziyade tavanı bunaltıcı derecede alçak bulmasıydı. Saartjie çarpık bacaklı duvarla-

rın çökmeye yüz tuttuğu ve çatıdaki samanların saçlarına sürtündüğü karroodaki tuğla renkli evden çıkalı sadece birkaç yıl olmuştu. Bu duvarlar ona dayanıklılığı öğretmişti; başka insanlara da öğretebilecekleri tek şey buydu fakat kıskançlığın sarsıcı ve korkunç tarafından bahsetmemişlerdi. Dulcie'yi düşündüğü zamanlar midesindeki zehir çeşmeleri açılıyordu ama kızın tatlı ve zayıf olmadığı zamanlar daha iyi hissediyordu çünkü diğer türlüsü, iyi bir kadını bile usandırırdı. Ayrıca David karısının steatopik gibi karakteristik bir özelliği olsun isterdi, doğuştan olan şeyler yeterli değildi.

David düşüncelerini açığa çıkaran ve deyim yerindeyse hikâyenin temelini oluşturan steatopik kelimesinin üzerinde duruyordu. Bu kelime en basit haliyle, yağ dolgulu doğal bir kalça olarak anlaşılmayacak ve beyaz insanların patolojik terimleriyle okunacaktı. Bu nedenle David'in bulduğu bu havalı kelime ona endişe veriyordu. Ne yazık ki, hem yeni kelimeleri seviyordu hem de açıklamaları, anlam belirsizliğini, iddiaları, söz dünyasındaki çatışmaları ve zihnin dolambaçlı yollarını ortadan kaldıran kelimeleri sözlükten bulmaya düşkündü. David, Hareket'in askeri kanadı MK'da gösterdiği bu hassasiyet sayesinde hızla yükseldi ve dediklerine göre aynısını kurumsal iş dünyasında da gerçekleştirdi. Konunun başlangıç noktası bir kadının gözleri, burnu ve ağzı olmamalıydı. Her ne kadar Sally'nin rüyasında bunlar kıskançlıkla karşılık bulsa da bir işe yaramazdı. David'in, Kokstad'a gerçekleştireceği seyahatin Sally'de şüphe uyandırdığını biliyordu fakat Dulcie'nin sıkıntının kaynağı olduğunu bilmiyordu. Sally'nin savruk dönüşü David'i uyandırınca, Aptal kız, diyerek şefkatle gülümsedi David.

DULCIE suyun temiz aktığını görene dek kırmızıya boyalı ellerini yıkadı; havluya kurutmayı sevmediğinden ellerini kuvvetlice silkeledi. Elleri kuruyunca küçük Clicks şişesinden zeytinyağı sürerdi fakat bu hiçbir zaman yeterli olmuyordu. Hiç durmadan yıkadığı derisine ne kadar yağ dökse de yetmiyordu. Her ne kadar kötü bir karşılaştırma olsa da bazıları onu, Lady Macbeth'e benzetir. David ise bunu açıklamaya çalışmanın ve

bu benzetmenin oldukça yanlış olduğunu söyler. Yanlış anlaşılmaya neden oluyor, hem de oldukça yanlış. Ayrıca güç hiçbir zaman onu cezp etmemiştir. En azından David böyle olduğuna inanıyor.

Elleri çok güzel, parmakları geniş bir çerçeveye sahip olsa da ince ve uzundu. Filmlerde olduğu gibi, gövdesini masaya doğru eğerken sol kolunu zarif bir şekilde kaldırırp masanın üstüne usulca koymadan önce başının üstünde tutardı. Sıkı dişleri, gergin bir boynu vardı. Kenetlediği dişlerinin arasından gülümserdi. Bir zamanlar balerin olma hayalleri taşıyan bir çocukken, o pozdaki bir kadının fotoğrafına hayran kalmıştı. Kimse ona güzel olduğunu söylememişti ama böyle zamanlarda, bunun gibi daha çok kez, eski zamanların zarafetini hatırlamak ve salaş penyesinin altında dalgalanan kaslarını hissetmek için kendi bedenini düşünmeye çalışırdı. Omuzlarını eğip sırtını kamburlaştırmadan ve bir erkek gibi bacaklarını ikiye ayırmadan önceki günlerdeki gibi.

Bir gün, hakkında açıklama yapmak zorunda kalmayacağı hoş bir adamın gelip suyun altından temiz ellerini çıkaracağını, her bir parmak ucunu tek tek öpeceğini ve sol başparmağındaki ince çapraz çizgili dövmeyi merak etmeyeceğini hayal etti. İlk defa görüyormuşçasına başparmağına baktı. Her bir elmasın köşesi, çizgilerin kesiştiği koyu bir nokta ile işaretlenerek ince bir aletle tenine kazınmıştı. Bu noktalar kızgın Oğlak güneşine hasret bırakırdı onu. Şehri terk edip kuzeye, huzur dolu bir köye gitmek için can atardı. Oranın toprağı kırmızıydı; çay, parlak yeşil saflarda büyürdü. Ayrıca oranın heykeltıraşları ağacın işe yarar kısımlarını toplar, bıçak yardımıyla insan figürlerine dönüştürür, onlara can katarlardı. Yüzeyindeki çukurlardan gözler çıkarır, yeni bir şeyi ağacı oyarak üretirler. Eti değil.

Orada, Venda'daki bir mağarada eğitim görevindeyken parlak bir ışıktan karanlığa geçen genç kadınların keskin koyu gölgelerini izlemişti. Kadınların üstünde geleneksel kıyafetleri vardı; pembe çizgili önlüğün altına şatafatlı yeşil gömlek, üstüne kalçalarını destekleyen ve egzotik böcek şekilleri veren hasır dolgu. Günler sonra başlarının üzerinde dengelenen odun küt-

leleriyle oradan ayrılırken tek sıra halinde Dulcie'nin önünden, onun bakışları eşliğinde geçtiler. Oyulmuş şekillerin içinde gizlice AK-47 taşıyan bu bedenler hareketin nasıl bir şey olduğuna dair fikir veriyordu. Genellikle pantolon ve gömlek giyen Dulcie, Venda elbisesinin merak uyandıran eski zamanlarında yaşıyor, zihnine kazınan görüntüyü elbiseyi soyamayan, doğal destekli her bir kalçanın çapraz kesiklerini hayal edemeyen bir izleyicinin bakışından alıyordu.

Güçlü ve geniş bir sırtı vardı. Tam olarak nereye kadar olduğu tartışmalı olsa da sırtı kısmen kare şeklindeydi. Bu kare, daha küçük bir iç karenin köşelerini oluşturan dört sent büyüklüğünde dairelerle işaretleniyor ve kemiklerinin arasına kırmızı ve sıcak maşa sokulmadan önce mavi tükenmez kalemle özen gösterilerek noktalanıyor. O yanmış et ve kemiğin kokusu hâlâ ara sıra burnuna geliyordu ve uzun süre gitmiyordu. Büzüşen her bir dairenin donuk kırmızı et yüzeyi, kan akışını durduran bezin altında iyileşir. Bir gün kendi yaşlarında hoş bir adam iç çekerek koyu renkli sentleri parmağıyla boş boş çevirrecek ve o da adamın gözlerinin derinliğinde kaybolacaktı ve çıt çıkarmadan bu işleme dayanacaktı. David adındaki adam belki de hiçbir şey söylemeyecek ve o, *Sevilen*'deki yaralı sırtını ağaca dönüştürebilen kadından bahsettiğinde kaşlarını çatacaktı.

Kocaman bir ağaç gövdesiydi. Ellerini havluyla kurutup daha fazla yağla ovuyor ve aceleyle çıkarken her şeyi alıp almadığını kontrol etmek amacıyla kalçasını ve sonra da sağ bacağının iç pantolon paçasını zar zor yokluyordu.

Windbroekun tekisin sen, böylesin işte, hep böyleydin, bu yüzden kaffirlerle boş boş takılıyorsun, diye bağırdı David'in babası, zencilerle görüşmesine takılmıştı.

Oğlunun inatçılığı ve deliliği onu ciddi anlamda usandırmıştı. Tanrı ona sadece bir oğlan çocuğu vermeyi uygun görmüştü, o oğlan çocuğu ise hayırsızın teki çıktı. Moffie kılıklının ve sünepenin tekiydi.

David, sanki ceplerinin havasını almak onu sünepe yapıyormuş gibi salakça pantolonuna vurdu. Evet, kalçaları zayıftı ve belki de bacakları çoktan incelmeye başlamıştı fakat kendini

sünepe olarak düşünmemişti. Okuldaki meslektaşları muhtemelen onun terfi alamayacağını ve babasının oğlu için istediği okul müdürlüğü pozisyonuna hiçbir zaman yükselemeyeceğini söylemişlerdi. Ahlaki bozukluk ve korkaklık imalarına gelince, bu oldukça saçmaydı. En cesur yoldaşlardan biri olarak yeteneği ve dayanıklılığı ona çok kısa bir süre sonra saygın bir pozisyon kazandırmıştı. Fakat babasının haberi olmayacaktı, aksi takdirde çileden çıkardı. Oliver Tambo'nun bizzat kendisi, ellerini tutup ona oğlum demişti, bu herkes için yeterli olmalıydı. Neden babasının onun hakkında ne düşündüğünü umursamaya devam etti ki? Onun ara sıra Namaqua dorpuna; köyüne gelmesine aracı olan Hareket olmasaydı, belki de yaşlı Dawid'i görmeye hiç gelmezdi. Geri kafalı yaşlı bir adam nasıl oluyordu da David'i anlam veremediği duygularla titretiyor, babasının onay vermesini bekleyen kısa hâki şortlu kekeme bir çocuğa dönüştürüyordu? Belki de babası haklıydı, belki de oğlu sünepeydi.

Parlak, koyu renkli mobilyalarla dolu bir oturma odasında oturdular. Köşede, annesinin değerli eşyalarını sergilediği bir alan ve sunak vardı. Köşenin karşısındaki tezgâha pirinç süs eşyaları konulmuştu: bir çift pirinç ağırlıklı kantar, içine balmumu kırmızısı, solgun ve boynu bükük karanfiller konulan pirinç bir vazo ve misafirlerin büyük bir masaya çağrılmasını sağlayan küçük bir zil. Bunlar, süsen ve yeşil yaprak zinciri üzerine neşeyle dizilen gelincik işlemeli keten kumaşlarla getirildi. İkinci sırada ise seramik süs eşyaları vardı: çoban kadın, kabarık etekli kadınlar ve David'in en sevdiği sarı turuncu, latin çiçeği desenli sürahi konulmuştu. Ouma Ragel'in boyalı tabağının çevresi tırtıklı eğrelti otu ile çevrelenmişti ve üzerine erken kalkar yol alır anlamına gelen, De môrgstond heeft goud in den mond, deyimi yazılmıştı. İngilizlerin, erkenci kuş solucanı kapar, deyiminden çok daha güzel demişti annesi. Alttaki banka yaslanmış, yüksek, karla kaplı zirveler ve köknar ağaçlarından oluşan çerçeveli bir İsviçre manzarasıyla Namaqua sıcaklarında serinliyordu.

Yaşlı adam bu koleksiyona, Kraliçe Elizabeth'in pasla cüzamlı hale gelmiş genç yüzünün yer aldığı bir kutu düğmeyi de

ekledi. Annesi o işe yarar düğmeleri asla orada bırakmazdı, David ise onları almak için can atıyordu. Fakir olmayı dert etme, ne olursa olsun yaşadığın yeri güzelleştirebilirsin. O odada annesinin konuştuklarını duymamak ya da şımarmasından korktuğu için kemerle dövdüğü çocuğa tekrar dönüşmemek imkânsızdı. O zamanlar, Tanrı, çocuğunu dövmeyen ebeveyni cezalandıracaktır, düşüncesi hâkimdi. Fakat annesi ellerini sıkıca sararak Mamma-se-boklam yani annesinin bir tanesi derdi. O da annesine itaat etmeye yemin etmişti. Yaşlı adam kadının sandalyesine oturdu, etrafı ölen karısının geride bıraktığı eşyalarla çevrilmişti, onun varlığını hissedebiliyordu ve ondan oğlunun kulaklarına biraz akıllı olması gerektiğini fısıldamasını istiyordu. Geceleri İncil okuduğu ve radyodan haber dinlediği bu odada David'i ağırladı. Her zaman iyi bir çocuk olmuştu David, başını derde sokmamıştı, itaatkârdı ve memnun etmesi kolaydı. Yaşlı adam geçen yıl David'in bulunamadığı ve yeryüzünden tamamen yok olduğu o ölüm yıl dönümünde, kafasını iki yana sallamıştı. Daha sonra, Tanrı bilir nereden döndükten sonra, Hareket için çalıştığını itiraf etti. Ama babası bu zırvalıkları dinlemez, yeni bağlılıkları kabullenmezdi.

Senin gibiler yüzünden siyahiler kötü biliniyor. Ne diye bu kadar çok çabaladım sanıyorsun, bizi o bataklıktan çıkarmanın, Griqua saçmalıklarına son vermenin karşılığında senin gibi bir sünepenin ailemizi tekrar o bataklığa sürüklemesi için mi? Kimse sana daha iyi bir örnek olamazdı, sırf sen eğitim alabilesin diye fedakârlıklarda bulundum ve ahlaksız hiçbir şey yapmadım. Sen ise tüm bunları ne için boşa harcadın? Politika için! Yasaklara karşı koydun, bütün pis işlere bulaştın ve bize ters olan insanlarla iş yaptın. Emeğimin karşılığı olarak utanç duygusunu verdin bana. Evet, ön bahçedeki bir ağaç gibi, herkesin gördüğü parlak elmalarla dolu ağaç utançtan başka bir şey vermedi bana. Hiç üniversite görmemiş çocukları olan Hennie amcan güneşli öğleden sonraları sandalyesinde oturuyor ve torunları etrafında koşuşturuyor. A tabii ya, politikayla haşır neşir olmayınca o motor tamircilerinin ve fabrika işçilerinin babalarına ayıracak vakti oluyor. Yaşlılara, bağımsızlıklarına

sahip çıkmaları ve mahremiyetleri hakkında ders vermiyorlar. Hatta evlerinin kapısını babalarına açtılar. Peki ya ben? Bense, senin ne kadar meşgul ve önemli bir insan olduğuna dair bahaneler uyduruyorum. Beni buna mecbur bırakıyorsun. Bir serseri, bir sarhoş gibi hangi cehenneme kaybolduğunu Tanrı bilir artık. Sen, sen, diye öfkeyle kekeledi babası. Sen, yıllardır kilisenin yolunu tutmayan, annesi ölünce ortalıktan kaybolan alçak bir komünistsin. Müdürünün ne dediğini biliyor musun? Adam benimle konuşurken pencereden dışarı bakmak zorunda kaldı ve Bay Dirkse oğlunuzun işe ara vermesi gerekenlerden birisi olduğunu söylemekten dolayı üzgünüm, onu yıllardır idare ediyoruz ve bu nasıl söylenir bilmiyorum ama onu yetkililerden gizliyoruz, dedi.

David ziyarete geldiğinde babası hep o sahneyi anlatır, okul müdürünün nasıl pencereye döndüğünü, keçisakalını okşadığını ve konuya *durum* kelimesiyle başlarken sesini inanılmaz derecede kıstığını. Onun *durumunu* yetkililerden gizliyoruz. Dawid tüm hayatı boyunca bununla savaşmıştı; siyah olma durumu: sarhoş, kanunsuz ve medeniyetsiz.

Hennie, Dawid bu eğitimin yalnızlık ve tanrısızlıktan başka bir getirisi yok, dediğinde utancımdan başımı kaldıramadım, ne diyebilirim ki? Bu utançtan dolayı gözlerimi ve kulaklarımı kapatmak mı zorundayım? Hayır, diyorum, bağımsızlığımı korumak istiyorum. Öf be adam, bu bağımsızlık saçmalığı da ne, sana hiçbir şeyin beni buradan alıkoyamayacağını söylüyorum. Bu boktan bağımsızlık, istesem de istemesem de şu an benimle ve iliklerime kadar işli. Sen kendi kafanın dikine git ama ben ölünceye kadar kendime bakacağım. Sen de komünist kaffirlere bakarsın.

Kurtuluş hareketindeki insanların bakıma ihtiyacı yok. Hükümeti devirmeyi, herkesin eşit pay sahibi olacağı daha iyi bir hayat için sabırsızlanıyoruz. Bu konuşma gerçekleşeli birkaç ay oluyordu ve o doğru bir tahminde bulunmuştu.

Yapabildiğin tek şey bu kahrolası komünist konuşmaları mı? Hâlâ bu insanlarla takıldığını kabul ediyorsun yani öyle mi? Neden evime girmene izin verdim bilmiyorum. Bu, senin gös-

terebileceğin terbiyeden çok daha fazlasını gösterdiğimin bir kanıtı. Sana kaffirler ve Hotnoslarla ilgili bir şey söyleyeyim. Onlar çalışmak istemeyen insanlar. Bak, çalışmanın annen ve benim ömrümden neler götürdüğüne bir bak, Griqua'nın utanç, pislik ve tembelliğinden kurtulabilmek için kan ter içinde çalıştık. Peki, sen ne yapıyorsun? O bataklığa geri dönüyorsun ve başını her türlü pisliğin döndüğü barakaların içine sokuyorsun. İnsanlarla eski Griqua zırvalıkları üzerine konuşup geri kalmışlık aşılıyorsun. Bunları duymadığımı sanma. Tabii ya, diye iç çekti ve kendine acıyan bir surat ifadesiyle, fedakârlıklarımız boşa, dedi. Griqua eskiden neyse oydu. Sonra yersiz bir öfkeyle, hepsi kaffirlerlerin yüzünden dedi. Annen mezarında ters dönmüştür.

Annesi ince ruhlu bir kadındı, en iyisi hiç sorgulamamak dedi. Baban ne diyorsa onu yap. Dünyadaki her şeyden haberi olan ve yanlış hiçbir şey yapmayan babasına nasıl da hayrandı. Cebinden bir parça ip ya da kıvrık bir tel çıkararak her şeyi tamir edebilirdi. Söylemen yeterli, diye böbürlendi ve elinde bisiklet parçalarıyla geri döndü. Battaniyeye sarılı siyahi bir adam bir anda ortaya çıkıp adres sordu ve beyefendiden varsa bir parça ekmek ve biraz da lapa istedi.

Bunlarla gülüp oynama diye ikazda bulundu Dawid küçük çocuğa.

Neden diye sordu David. Oom Frans'a benziyor, sadece biraz daha siyah.

Hıristiyanlık görevini yerine getirmelisin fakat bir kaffirin dişlerini görmesine asla izin vermemelisin. Bak annen nasıl da başını öne eğiyor.

Annemi, teneke bardağı ararken ve sonra adama kırmızı rooibos çayı dökerken izledim. Adam başını eğdi ve fısıldayarak teşekkür etti. İkisi için de duyduğum, açıklanması zor bir utanç duygusuyla başımı öne eğdim ben de.

Ona daha sonra tesadüfen rastladım. Ağıl duvarının arkasındaki alçı taşı madenini aramak üzere bozkırda yürüdüğünü hayal ederken, onu öğlen güneşinin altında uyuklarken buldum.

Adım adım, dikkat ederek ilerledim. Onu izliyordum ve tam olarak ne istediğimi bilmiyordum. Sadece kendi hikâyesini anlatmasını ve herhangi birinin dişlerini kapalı tutmasına gerek olmadığını kanıtlamasını istiyordum. Fakat gözlerini açıp da bana öyle bir boşlukla baktı ki hikâyesi içime işledi. Hemen ceplerimi karıştırıp ona bir taş uzattım. Daha dün nehir kıyısında bulmuştum bu süt beyazı taşı, şans getiren yumurtalar kadar değerliydi. Adam dişlerini göstermeden gülümsedi. Siyah gözbebekleri küçüldü ve hediyeyi kabul etti, cebine ya da battaniyenin altında gizli bir yere koymadan önce ona şöyle bir bakıp başını salladı. Sonra battaniyesinin altını karıştırdı ve dışı parlak istiridye pembesi kaplı bir kabuk çıkartıp bana verdi. Tek kelime etmeden alıp cebime attım. Adam bir kez daha gözlerini kapattığında ne yapacağımı bilmiyordum. Daha sonra, sır olmadığı ortaya çıkan sırrımla oradan gizlice sıvıştım.

Sen küçükken de kaffirleri seviyordun, isteklerime karşı koyup sana konuşmamanı söylediğim insanlarla konuşuyordun. Anneni dinlemeyip ta en başında seni sert bir dille uyarsaydım, o zaman böyle tehlikeli işlere burnunu sokmazdın. Büyüklerine saygın kalmadı. Senin sorunun bu işte, aldığın eğitimin sana öğrettiğimiz her şeyi bir kenara bırakma hakkı verdiğini düşünüyorsun.

Yaşlılar, baba, gençlerin saygısını hak etmiyorlar, diğer herkes gibi bunu kazanmak zorundalar. Tıpkı iktidarda olanların bu güce hakkı olmadığı gibi, yönettikleri insanların hemfikir olması gerektiği gibi...

Yaşlı adam sesini yükselterek oğlunun sözünü kesti: Siyahi olduğunu bile kabullenemiyorsun sen, kalkıp da bana siyasetinle vaaz vermeye çalışma sakın. Biz siyahiler terbiyeli ve namuslu insanlarızdır, bu yüzden senin de o boktan siyasetinin de cehenneme kadar yolu var. Lanet olası windbroek bir Griqua'sın sen, zamanla buna dönüştün. Sandalyeden kalkacağı sırada ayağı tökezleyince öfkesi kabardı.

David babasının bu anlamsız öfkesinin, Adam Kok'un yerini alıp Namaqualand'de yerleşim yeri kuran Le Fleur'e olan ilgisini arttırdığına inanıyordu.

Melezler sigarayı başparmak ve işaret parmağı arasında tutar. Gözlük takmayı tercih eder, gözlerinizin içine sessizce ve kararlı bir şekilde bakarlar (ama birbirlerine bakmazlar). Beklenmedik bir kahkaha kriziyle kopuncaya dek hiç bozuntuya vermezler. Artık kimse burun derinliklerinden duman çıkarmıyordur.

Breyten Breytenbach, *Return to Paradise*

CAPE TOWN 1991

Sally, yeni bir gözlüğe düşüncesizce para harcamıştı. Bacaklarını tuhaf bir biçimde katladı ve *The Argus* okumak için oturdu. Aslında daha çok okur gibi yaptı. Onun bu şekilde oturmasından annesi rahatsızlık duydu. Gösterişli gözlüğünün şeffaf pembe çerçevesi o kadar geniş ki böyle belirgin bir elmacık kemiği için tasarlanmadığı belliydi. Zaten okuma gözlükleri değildi, yalnızca sayfaları atlamasını kolaylaştıran bir şeydi. David'in ne düşüğünü ya da gözlüklerin ne kadar da güzel olduğunu söylemesi için beklemek canını sıktı.

David kadınların okumaya sığınma biçimlerini hep merak etmişti. Sally'i ne zaman endişeli görse, kütüphaneye gittin mi diye sorardı. Neden bir kitap alıp hikâye okumuyorsun? İçten içe bunun değersiz bir tutku olduğunu düşünürdü fakat kendisini deli eden tık tık örgü şişlerinin sesinden ve senkronize edemediği terlik şıpırtısından daha iyiydi. Ayakları son zamanlarda zapt edilemez bir biçimde sallanıyordu, kendilerine ait ayrı bir dünyaları vardı sanki. Madam Sally okumasını yapıyordu o da en sevdiği koltuğa gömülüp biraz gözlerini kapattı. Sally beş dakika dinlenmesine izin verdi, sonra derin bir of çekip yemek hazır dedi. David'in masayı kurması gerekiyordu.

Diğer tüm çiftler gibi onlar da dramlarını yemek masasında sahneliyordu. Sessizce tabaklarına ve bredielerine gömülmüş, patates ve pirinçle besleniyorlardı, pazarları da kızarmış tavukla. Kavrulmuş, zencefil tadında tatlı bir patatesle, bazen de köriyle. Değişiklik yapıp lekker bir köri soslu tavuk yapalım mı, diye sorardı çocuklara, o esnada tatlı tatlı gülümserdi. Pazar günleri fırınlanmış sago nişastası ve hindistancevizli püre de olurdu. Fakat keyifsiz olduğundan dolayı çocuklara bu seferlik

sadece yeşil jöle ve Ouma Sarie'nin yoğun sütlü şeftali konservesinden verdi.

Güzel melez yemekleriydi. Ne siyahların yediği etli lapa katığıydı ne de beyaz yoldaşlarının evlerinde tercih ettiği kuru makarna ve fesleğendi. O evlerde önemli görünen şey kurtuluş sembolü olarak atanan siyah beyaz benekli beçtavuğu baskılı peçetelerdi.

Çocuklar yemek yemek istemedikleri için yerinde rahat durmuyordu. Lapadan başka yemeği olmayan ne kadar çok insan var biliyor musunuz, diye çıkıştı David. Sonra azar çekmeyi bırakıp Namaqualand'de yaşadığımız zamanlar pokkenkô* yerdik, dedi. Babam onun bir Hotnos yemeği olduğunu söylemişti. Kaiinginin o gevrek hali daha güzeldi özellikle de yağlı kısmı bu cıvık lapadan çok daha iyiydi.

Sally onun geçmişe özlem duymasından iğrendi. Nasıl yapıldığını da hatırlıyor musun, diye sordu.

Maalesef hayır, diye yanıtladı David, Sally'nin alaycılığını fark edemedi.

Bugün körili tavuk yiyorlardı. Sally, insanı cayır cayır yakan baharatlarla harmanladığı yemeğin içine hiç sakınmadan kırmızıbiber boşaltıp tencerenin içine o çok acı biber çekirdeklerinden de koydu. Bu, çocukların bas bas bağırmasına, David'in ise alevler içinde yanmasına sebep oldu. Yemek masası aile dramları için uygun bir yerdi belki fakat David onun bu şekilde duygularına yenik düşmesini istemezdi. Sally'nin ağzını bıçak açmıyordu, bir yandan çatal bıçağını gül desenli porselenin üzerindeki ete sinirli bir şekilde saplıyor, bir yandan da lokmalarını titizlikle çiğniyordu. David uzun süre yerden kaldıramadı kendini, hakarete maruz kalan çocuklar, kimse fark etmeden, odadan emekleyerek çıktı. Sally püre tabağını bir kenara iterken, David yapılması gerekeni yapıp israfı, aç ve evsizleri düşündü.

Bugün Sally yok yere bir şeyler atıp tuttu; bıçağın sapıyla masaya vurup bir kereliğine de kendimizi düşünelim, diye bağırdı. David'in afallayan yüzünü fark ettikten sonra, biraz da

* Ağızda kolay dağılan gevrek. (ç.n.)

bana acıyalım haydi, dedi. Kendi evinde neler olup bittiğinden haberi olmayan zavallı bana, diye ekledi.

David'in, Sally'nin neden bahsettiği hakkında hiçbir fikri yoktu. Son günlerde ne yaşadığını bilmiyordu, o yüzden bu öfke patlaması onu bir hayli şaşırttı. Bu tür bir konuşmayı midesi kaldırmazdı.

Sus, bağırma, diye yatıştırmaya çalıştı.

Neden, beyazlara mı dönüştük yoksa yüksek sesle konuşmamamızı gerektiren başka bir şey mi var? Bağıracağım, sen o yolculuk hakkında itirafta bulununcaya dek bağıracağım. Bana yalan söylüyorsun. Tüm bunların neyle ilgili olduğunu, nereye, ne amaçla ve –sesini alçaltarak– kiminle gittiğini neden söylemiyorsun?

David, hiç alışık olmadığı bu öfke patlamasının nedenini gerçekten de anlayamıyordu. Sally soru sorulmasının istenmediğini biliyordu, onun görevleri hakkında hiçbir şey bilmemesi gerekiyordu, bu yüzden kendi başına bir kadro oluşturmuştu ve ayrıca ağzı sıkıydı. Fakat bu sefer ki, David başını iki yana salladı, bu sefer ki seyahati özel bir konuyla alakalıydı, David'in gerçekten de bir şey sakladığı yoktu. Sally'nin derdi ne olabilirdi ki? David, gözlerini havaya dikip içinden kadınlar diye söylendi.

Sana anlatılacak her şeyi anlattım. Ara vermem gerektiği söylendi. İşler kızıştı, hücrede artan yeni gerilimler var, durumun ne olduğunu tam olarak anlayamıyorum, sanırım herkes tasfiye edildi. Son zamanlarda kendimi toparlayamadım, özellikle de son krizden sonra. Bu seyahate dönecek olursak, her şey açığa kavuştu, yani neredeyse her şey. Uzun bir hafta sonu geçireceğimi söyledim, çarşamba günü ayrılacak, ertesi hafta salı sabahı dönecektim. Dr. Abdurahman bana bir sertifika verecekti. Zamanında okul içindi. Kokstad'daki Crown Otel'de kalacaktım. Neden Kokstad? Çünkü bir süredir Griquaları düşünüyordum. Ouma Regel'in Chief Le Fleur hakkında anlattığı tüm o eski hikâyeleri ve benim büyük ninem Antjie'nin Namaqualand'den aşağı inmesini merak ediyordum. O tarihe ve şu tuhaf Griqua şefi hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak

istedim. Neden bilmiyorum, sadece ilginç geliyordu, kendi tarihimle bağlantılı olduğunu düşünüyorum hatta şunu söyleyebilirim ki bu şeyler aklımı yerinden oynatabilir. Doktor da biraz kafamı dağıtmam gerektiğini, bir hobi ya da başka bir şeyle ilgilenmem gerektiğini söyledi. İşte hepsi bu kadar.

Kiminle diye ısrar etti, Sally.

Kimseyle. Her ne kadar dönüş yolunda Umtata'daki toplantıya katılmak zorunda kalsam da bunun Kongre meselesiyle alakalı olmadığını söyledim sana.

David'in söylediği her şey Sally'i çileden çıkarıyordu. Bana atalar ve köken saçmalıklarını yutturmaya çalışma sakın, diye bağırıyordu. Zırvalık, tüm bunlar son zamanların zırvalıkları. Köklerini bulabilmek için bir sonraki yurtdışı seyahatini Avrupa'nın çöplüklerine yaparsın o zaman ama dur, önemli olan Afrika kökenleriydi değil mi, unutmuşum. Ne bulmayı bekliyorsun? Hepimiz karman çorman birbirine karışmış durumdayız. Köklerden koparılmamız mümkün değil; çünkü herkes, göz ardı edilen bir düğümle birbirine bağlı, bence bu da siyahi olmanın güzelliği. Kökler için endişelenmemize gerek yok, yeni baştan yola koyulmak çok daha iyi bir şey. Yepyeni AMC marka paslanmaz çelik demliğimiz ve Ford Cortinamız var, diyerek alaya aldı Sally, ne diye kendimize insanın içini karartan köken saçmalığını yük ediyoruz ki? Ama yok, senin gibi insanların da dikiz aynasında sallanan sahte nesneleri olmak zorunda. Ne oldu? Bunun saçma olduğunu söyleyen ilk kişi hep sen olmuşsundur.

Fakat tarihi öylece yok sayamazsın...

Sally araya girdi, ortaya çıkması gereken bir sır varmış gibi bakışlarını ona dikti. David'in böyle bir saçmalığa kapıldığına inanamıyordu. Biraz tanıdık (belki de Ducie'nin ses tonuyla), kalın bir ses tonuyla dalga geçti: Öyleyse kültürünü kurtarmak için mi uzaklara gitme ihtiyacı duyuyorsun? Kokstad hiç de öyle bir yer değil. Namaqualand'da çok daha iyi biliniyorlar, öyle değil mi? Atalarının olduğu yer orası değil mi? Saçmalık bu David. Kurtarılacak hiçbir şey kalmadı. Biz buyuz işte, biraz ondan biraz bundan ve güzel olan da bu zaten. O yüzden evde

mükemmel bir mikrodalga fırınımız varken, Boerlar gibi davranıp barbekü ve dışarıda lanet olası braaivleis ve potjiekos'un pişmesi için yarım gün bekleyerek Büyük Göç'ü canlandırmamıza gerek yok. İnsanların mikrodalgaları olunca canları potjiekos çekiyor. Tıpkı piknik gibi, ne zaman ki başınızı sokacak bir çatınızın olduğundan emin oluyorsunuz işte o zaman dışarıda yemek yemeyi, şarkı söylemeyi ya da ağacın altında yemek yeme şerefine dans etmeyi düşünüyorsunuz. Aynı şey leopar derisi giymek, tüy takmak ve millete göğüslerini açmak için de geçerli. Şimdi de üstlerimize Khoisan postları atıp ramkilerimizi* çalarak ayaklarımızı yere vuracak ve geleneksel avcı toplayıcı rollerimizi üstleneceğiz. Güzel ve sahte şeyler, işte bu yüzden bu saçmalığı vaaz eden liderler dört parçadan oluşan takımlarının içinde ilikli düğmeli oturuyorlar. Yeni bir şeyler yapsan iyi olur... şey gibi... Gözlerini odanın içinde gezdirir, ha işte buldum, kafana telefon takmak gibi. Ne istersek onu yaparız. Onların herkes gibi sıradan siyahiler olduğunu biliyorsun, Griqua tarihinin ve geleneklerinin peşinden gitmen çok saçma. Onlar da deli Le Fleur'ün saçmalıklarına kapılan sıradan ahmak insanlar sonuçta. Sonra alakasız bir şekilde, benim gibi, istediği zaman saçını düzleştiren insanları rahat bırakın diye ekledi. Neden saçlarımın alnıma değmemesi gerekiyor ki ya da neden saçlarımı böyle kıvrımlı bırakmalıyım diye sorarken acımasızca saç tellerini çekti. Bu beyaz insanları taklit ettiğim anlamına gelmiyor çünkü onlar saçlarını düzleştirmiyor. Düz saç Avrupalı saçı gibi görünmez, düz saç düzleştirilmiş saçtır. İkisi birbirinden farklı konular. Sözüm ona etnik, kabarık saçla dolaşan insanlardan bıktım artık. Özgürlükten kastınız berbat bir görünüşse eğer, onu Yoldaş Dulcie gibi olan devrimcilere havale ediyorum. Özgürlüğe de yalanlarınıza da karnım tok. Sen de kendini bu yalandan kurtar ve hafif, çok amaçlı, kapaklı Tupperware çocuğu olduğun gerçeğiyle yüzleş. Bizler gıcır gıcır Tupperware insanlarıyız ve bunun için Tanrı'ya şükretmeliyiz.

Sally'nin bu çıkışı, David'i şaşkına çevirdi. Özellikle böyle

* Gitara benzeyen ev yapımı müzik aleti. (ç.n.)

önemsiz konular üzerine derinlemesine düşünüp canını sıktığından haberi yoktu. Son zamanlarda pek konuşmadıklarını fark etti. Mandela'nın yeni çıkan bir afla serbest kalması gerginliklere yol açmış, her şeyi daha da zorlaştırmıştı, tüm bu olanlar onun ne kadar çok uzaklaşmaya ihtiyacı olduğunu gösteriyordu. Sally'nin saçları hakkında tartışmak istemesi her ne kadar onun boyunu aşsa da David daha fazla üzülmemesi için özen gösterip tek tek açıklamada bulunuyordu.

Birincisi, sana her zaman doğru söyledim, sana yalan söylememi gerektirecek bir neden göremiyorum.

Saydıklarını her zamanki gibi parmaklarıyla gösteriyordu.

İkincisi, öyle senin dediğin gibi köklerle, geleneklerle alakalı değil bu mesele. Benimle alakalı, kendi ihtiyaçlarımla alakalı. Bunun ne olduğunu açıklayamıyorum çünkü tam olarak ne olduğunu ben de bilmiyorum. Her şey çok karmaşık. Sanırım her şey değişen rollerimizle, Hareket'teki büro çevrelerinde dönen gerginlikle ilgili. Bu meseleyi çözmeme izin ver, geri döndüğümde her şeyi baştan sona konuşuruz. Tıpkı her zaman olduğu gibi! Senden sadece bana biraz sabır göstermeni istiyorum. Bu şekilde baskı altında yapamayacağımı biliyorsun. Biraz duraksadıktan sonra, kendimiz olduğumuzu düşündüğün şey hakkında yanılıyorsun. Ne olduğumuzu bilemeyiz. Mesele şu ki, her şeyin yıkıma uğradığı bir yerde kimse ne olduğunu bilemez. David, Sally'i teselli edercesine yanağına hafifçe vurur.

Üçüncüsüyse, saçına karıştığım yok. Seni her zaman güzel buldum, saçın nasılsa öyle sevdim. Aslında bakarsan saçına o çorabı geçirerek uyumasaydın, gece boğazıma kaçan saçlarla boğulmaz mıydım?

İşte tam o an, David, Sally'nin yeni gözlüklerini fark etti ve bu zamana kadar gözlüklerin dikkat çekmemesini başarılı buldu. Sally kendisine dokunulmasına ve saçlarının okşanmasına izin veriyordu. David çocukları yatağa götürmeden önce bir demlik çay koydu. Dertli başı rahatlatıp çiğ düşünceleri kovalayan bir bardak çayın yerini hiçbir şey tutamaz diye düşünüyordu. Sigarayı bırakalı uzun zaman oluyordu fakat böyle durumlarda ikisi de sinirleri yatıştırmak adına burun delikle-

rinden duman çıkardıkları sigaralı günlerin hatırasıyla avunuyorlardı.

Ertesi gün De Waal Drive'da ilerlerken aklına Sally'nin Yoldaş Dulcie'den bahsetmesi geldi. Ne diye Dulcie'den bahsetme gereği duydu ki, diye meraklandı. Dulcie... David, bu adı bir kez daha düşünmenin zevkine vardı.

Herkesin iyi bir elektrikli ütüsü olmadığı için bazıları onun nasıl kullanılacağını bilmiyor. Aslında nasıl doğru kullanacağını bilmiyor demek daha uygun olur. İlk olarak, her bir parçaya sanki onları vaftiz ediyormuşsun gibi parmak uçlarınla pıt pıt su serp. Sonra her birini sıkıca sarıp sosis gibi paketle ve plastik leğene bas. Burada gömlek ya da çarşaf kimliklerini kaybeden parçalar, o işin adına yaraşır şekilde ütüye dönüşüyor. Tıpkı daha önceki yıkamalarda olduğu gibi kötü kokular sabun ve sudan geçirildikten sonra parçalar güneşli yere asılır ve kurumaya bırakılır. Onları hayata döndüren şey ütüleme eylemidir. O nemli sosisleri, temiz çarşaflara ve güzel gömleklere dönüştüren şey ısıyla kaplı güneş ışığı kokusudur. Bu kadar çok dönüşüm aşamasını sadece tek bir kelimeyle yıkama olarak adlandırmak, yıkama ve ütüleme arasındaki farkı ortadan kaldırıyor. Bu tür farklılıkların üzerine eğilmeden, ne anlama geldiklerini irdelemeden günlerin, hayatın üstesinden nasıl gelinir ki... Kimse ona bu işlerin nasıl yapılacağını öğretmemişti, tıpkı kendi çocuklarına da kimsenin bu işleri öğretmeyeceği gibi. Saartjie ya da Sally, olduğundan ne kadar eminse ütüleme işinin böyle yapılacağından da o kadar emin. Bu nedenle parmaklarını suya batırıp her parçanın üstüne iyice su serpiştiriyordu.

Çamaşırların yıkanması mı yoksa ütülenmesi mi gerektiğini söyleyemeyecek kadar meşgul biri olan David, her ne kadar yıkama işini düşünüyor olsa da sürecü o kelimeyle ifade etmezdi. Ah, Sally bugün odaklanacağı bir işi olmasından dolayı memnundu. Isı testini ütünün sıcak yüzeyine tükürerek yapıyorsun, evet ısıyı ölçmek için kadranı olmayan elektrikli ütüde de böyle yapıyorsun, ütünün sıcaklığı tıslayarak azalmaya başladığında bir bez yardımıyla ütüyü temizlerken yanmamaya

dikkat et, kenarlarının giysilere leke bırakmayacağından da emin ol. En zahmetlisi de gömlekler ama işin püf noktası yaka kısmı. Sağdan sola doğru düz bir yönde ilerlemek hata olur, bu gömleği çirkinleştirir. Onun yerine, önce her birinin kenarından başla, ütünün demir ucunu yaka uçlarına bastır, buna öyle bir kapılacaksın ki devam ettirmek için direneceksin. Uçları düzleştirdikten sonra, gömleğin orta kısmındaki şeritleri ütüleyeceksin, arada yönünü tersyüz eder kumaşı hafifletirsin çünkü her zaman bir şekilde abartıya kaçabiliyor. İşte karşında tek bir kırışığı bile olmayan mükemmel yaka. Gömleği sandalyenin arkasına astı.

Annesinin evindeyken Primus marka gaz ocağını yakma, alev başlığının içine bakma ve içine hava basılırken, tombul pirinç gövdeyi tutma heyecanı vardı. Bu büyülü an, başlık kırmızı mavi alevler saçıp etrafındaki turuncu yaprakları tutuşturuncaya dek sürerdi. Bir şekilde her evde eski bir battaniye, yanık bir örtü, sıcak demiri soğutmak için halka bulunurdu. Ayrıca birini kullanılırken diğerini Primus'un üstünde ısıttığı bir dizi demir vardı. Marketten satın alınan şeyler değildi bunlar. Sally'ninkini o evlilik hazırlığı yaparken komşusu Sanna Ouma getirmişti. Ouma'nın evi ölümü çağırırcasına tepenin en dibinde yer alıyordu. Ouma Sally'e selam vermek için eve zamanında geldi. Şarkı söyleyen kadınların nefesi ve ölüm kokusunu bastırmak için kullanılan kâfur odayı havasız bırakmıştı. Ouma uygun sözcükleri bulmaya çalışırken dişetlerini emdi. Sonunda o kadim dudaklar aralandığında bir hayalet fısıldar gibi oldu. Sanki orada değilmiş gibi uzaklara daldı ve Die strykoed, vat vir Saartjie-goed dedi. Bu, Sally'nin ütü yapması gerektiği anlamına geliyordu.

Fiziki işlere ve yapılması gereken şeylerin ayrıntılarına yoğunlaşırken diğer her şeyi görmezden gelmek bir süre önce eğitiminin bir parçası olarak öğrendiği bir numaraydı. Acı çekmeden olmadığını, hiçbir şeyin boşa çıkmadığını ve eğitimin bir eş için bile kullanımı olduğunu düşünüyordu. Düğmeleri ortaya, kolları arkaya getirerek gömlekleri düzgün bir şekilde dikdörtgen yapıp katlıyordu. Harikulade, her birini şeffaf kâğıda

sarabilirdi, böylelikle haftalar sonra bile olsa bavulun içerisinden çıkardığında daha fazla ütülemeye gerek kalmazdı. David'in çantasını toparladı, ah keşke kırık kalbini de toparlayabilseydi, David'in en iyi gömleğinin kıvrımlarında kan bulması için baskılanmış ve düzleştirilmişti. Hiç umursamadan, güzel gömleğini dışarı çıkarken giyersin diye koydum, dedi.

Dışarı çıkarken mi? Kokstad'dayken iyi giyinmeye ihtiyacım olmayacak. Kirletmesi kolay kıyafetler olsun sadece. Griquaları aramaya gideceğim, unuttun mu?

Onu duymamış gibi, özel bir gezi ya da dans için, dedi. Sally bu yolculuğun o kadınla bir alakası olduğundan, kadının onunla otelde olacağından adı gibi emindi fakat buna rağmen tek kelime bile etmeyecekti. Kim olduğunu bildiği ve adını ağzına bir daha asla almayacağı bir kadındı.

Böyle bir kadın gömlek ütüler mi?

Gözünden bir şey kaçırmayan böyle adaleli bir kadın muhakkak tam isabet nişan alabilir ve güçlü bir adamı hızla yere serebilir.

Dünyada her ikisini de yapan kadınlar var mı?

Hiç sanmam, diyor.

Doğanın sınırları arasındaki orta yol oldukça savurgandı, yürümeyi ne kolay ne de keyifli hale getiriyordu. Bu hanımefendi seksenlerin ortasında moda meraklılarının popüler hale getirdiği grotesk kadınsı şekil bozukluğunu ortaya koymak için herhangi bir yapay yardım almadan Parisli bir terziye modellik yapmış olabilirdi. "Lady Kok" bir zamanlar Paris'teki Champs Elysees'de ya da Londra'daki Rotten Row'da yürümüş olsaydı bu korkunç suni dışkılamanın üretilmesini desteklemek için gece gündüz çalışan çelik fabrikalarının hepsi bir anda tasfiye edilebilirdi.

The Reverend Dower, *Early Annals of Kokstad*

KISA BİR BÖLÜMDE KOKSTAD'DAKİ GRİQUALAR VE TARİHLERİNE ERİŞİMİMİZ

Kokstad'daki otel odasında, İncil'in hemen yanında Buckland'ın *Curiosities of Natural History* kitabının bulunması ne tuhaftı. Fakat hayır hiç de tuhaf değil diye üsteledi David. Kimsenin okumadığı, insanların müzayedelerden kutu dolusu aldığı türden birçok ciltli kitap vardı. İncil'in solmuş bordo kapak sırtıyla uyumlu ve onu destekleyecek şekilde eşit büyüklükte altı kitap seçilmişti. Ama o yine de onu seçmiş, Cuvier'e atıfta bulunan kitabın kapağını açmıştı. David'in dediği gibi tesadüfen bulunmanın bir anlamı olmasa da etkileri olduğu kesindi. Çünkü bu sayfa onu, adını bile görmeye tahammül edemediği bilim insanına yer veren uzun kısmı, hikâyeden çıkarmaya ikna etmişti. Fakat bunların hiçbirini anlatmıyorum, tesadüf mevzusu hassas bir nokta gibi görünüyor.

O, kendi hikâyesini yazma girişiminin ilk örneği olarak Georges Cuvier ve Saartje Baartman hakkındaki yazıyı göstermese de bu gerçekten uzak durmaya çalıştığı bir konuydu. Bunun yanı sıra, Baartman adına duyduğu öfke duygusu yoldan çıkmış, yerini Cuvier'in zihnine ve bir anatomistin entelektüel hayatına duyulan hayranlığa bırakmıştı. David Cuvier'i boylu boyunca kitaplarla dolu uzun bir odayı, koridor da denebilir, öfkeyle adımlarken gördü, kendi kafasının içinde düşüncelerle mücadele ediyordu. Yeni doğal sınıflandırma sisteminin var olmaya başladığını, işlevin nihayet biçime üstün geldiği askeri cephelerin can alıcı fikir mücadelelerini gördü. Biçimin kesinliğini reddeden Cuvier, gerillaya hitap eden görüşten saklı kalmış özellikleri temel alan bir sistem kurmalıydı. Ancak o bilgin adamın, Baartman'ın cinsel organına ilişkin mahrem yerleri ortaya çıkaran anatomik çalışmalarını düşünmek hoşuna gitmedi. Kafesin içinde yürütülürken tüm İngiltere ve Fransa'nın güldüğü şey sadece o olağanüstü yağ tabakası değildi, aslında çizim yapmak şöyle dursun hiçbir düzgün insanın bahsini dahi açmayacağı o mahrem bölgeler, Cavier sayesinde tüm dünyaya açılmıştı. Hottentot Venüs, güneşli güzel bir günde sergilenirken arkasındaki izleyicilerine homurdanır ya da kıkırdardı. Bu utan-

cın kâğıt üzerine basılması, ebediyet kazanması, okurunun o sayfayı çevirmesi David'in öfkesini tazeledi.

Yangına körükle gidip Buckland'ın *Curiosities* kitabını karıştırıp Saartje'nin dahil edilip edilmediğine baktı ve Paris'teki Jardin des Plantes kapılarının dışındaki Georges Cuvier onuruna dikilen çeşmenin açıklamasının yer aldığını gördü sadece. David'e gerçeklere ulaşma yemini ettiren de bu oldu. Buckland'ın o pasajını ezberledikten sonra gelip bana büyük bir coşkuyla, bilimsel kelimelerin üstüne basa basa okudu:

> Burada öncelikle anatomik bir imkânsızlık, yani başını vücuduna dik açılarla çeviren bir timsah temsil ediliyor ve ikincisi, zoolojik bir mantık hatası yatıyor, yani balıkçıl bir hayvan olmaktan daha çok otçul bir hayvan olan mors ağzında bir balık tutyor ve bu balık tatlı suda yaşayan türden bir balık. Şayet Cuvier kendisine atfedilen bu çeşmeyi görebilseydi, doğanın sırları üzerine yaptığı araştırmalarının bir sanatçı tarafından böyle iyi kullanılmış olmasından memnuniyet duyardı.

Sanatçının doğal dünyayı bilgisizce tasvir edişini alaya alan bu tavır David'e Cuvier üzerine yazdığı yazıların şeffaflığı konusunda akıl vermiş oldu, daha sonra haklı olarak bunu bir intikam eylemi olarak görmeye başladı, kendi deyimiyle bu ürün büsbütün sömürgecilikten kurtulmamış bir zihnin ürünüydü. Baartman'ın mahrem yerlerini konu edinen bir bilim insanı olarak iri yapılı, şehvet düşkünü, poposu küçük bir görünüşe sahipti. Kısacası, tam bir windbroektu. Sadece cılız olması değildi buna sebep aynı zamanda zayıf bir ruha da sahip olmasıydı. Tüm bunlar Cuvier'i tanımlarken inanması güç şeylerdi, ne de olsa biyolojinin babasıydı o. Ayrıca pasaj büyük ölçüde konudan sapmıştı. Gerçekte anlattığı şeylerin bir ara sözü, bir nevi ısınma turuydu.

Hazır konusu açılmışken sana şunu sorayım o zaman, kendi hikâyenin asıl konusu ne peki?

Hikâyenin kendisiyle alakalı olduğunu söylemeye David'in dili varmadı. Bu yıl düzenlenen Gençlik Günü kutlamaları hakkındaki sorunları ve ANC'nin ülke içine yerleşmesinden beri

her şeyin birbirine girdiğini mırıldandı, dediğine göre ummadık bir mahalleden her an bir kundaklama gelebilirmiş. Ona Kokstad ziyaretiyle ilgili verdiği cevapları hatırlatıyorum, Griqualardan, başına buyruk şef Le Fleur'den hatta Le Fleur'ün Namaqualand'da inançlarını değiştirdiği kendi atalarından bahsediyorum. Sabırsızlıkla evet, evet diye geçiştiriyor. Bunların birbiriyle olan bağlantısını söylemiyor ya da söyleyemiyor. Böylece konu kapatılıyor. Harfler göz alıcı renklerin, akıcı, soyut şekillerine dönüşünceye dek bilgisayarımın sırayla bir o yana bir bu yana kayan, güzelce yeniden düzenlenip değiştirilen yeni ekran koruyucusunu soruyor.

Cuvier'in hikâyesinden çıkarılmasıyla birlikte David, Griqua şefinin Avrupa kökenlerine doğru başka bir kurguya geçti fakat anatomistin arkasında bir iz bırakmadan çıkarılmasına izin veremezdi. Bundan dolayı, tarihi figür Madame la Fleur, Cuvier'in hizmetçisine dönüştürüldü. İyi bir kadın olan Fleur kendi döneminden koparılıp oldukça yanlış bir yüzyıla taşındı. Yıkılan bir hikâyenin başka bir hikâyeye tutunarak sırra kadem basmasından etkilenmiştim, yapılan bu hataya rağmen onu hikâyede tutmamızı öneriyorum. Madame la Fleur'un yüzyıllar arasındaki dönüşümü ve bir Protestan meleğinin zaman içerisindeki sarsaklığı David'i çocukça güldürüyor. David'i böyle uçarı görmek güzel şey.

Okur bu tarihsel kopmada bir anlam bulmaya çalışmalı mı, diye soruyor David.

Hiçbir anlamı yok diyorum, tamamıyla bir hata. Ona James Joyce'un *Come in*'i dile getirirken çalan kapıyı açmasından dolayı hikâyede yanlışlık yaptığını ve bunun kâtibi genç Beckett tarafından metne dahil edildiğini anlatmaya başlıyorum. Daha sonra hatırladığım kadarıyla beklenmedik bir çığlık attım. Gençlik Günü ya da 16 Haziran Soweto günü aynı zamanda Joyce karakteri Bloom'un günü diye heyecanlı bir şekilde geveledim ağzımda, o gün kelime devrimi günü. Düşünsene, Leopold Bloom'un doyurucu bir kahvaltıya başladığı ve iç organları afiyetle yediği günün tam yıl dönümünde, siyah çocuklar onları ezenlerin diline, Afrikancaya karşı isyan ediyor.

David yüzünü ekşitiyor ve başını sallayarak söze giriyor: Olamaz, bu korkunç. Ne saçmalıyorsun sen, insan organlarını yemekten mi bahsediyorsun?

İnsanların değil, bir hayvanın iç organları. Neyse unut gitsin, diyorum, bu da başka bir rastlantı. O gün aynı zamanda senin Soweto günü kutlamalarında Dulcie'yle tanıştığın gündü, öyle değil mi?

Evet, tabii ki o gündü, diyor ama bunun senin bahsettiğin Bay Blooms'la ne alakası var? Şu konuda net olalım, Sally'nin kıskançlık yaptığı herhangi bir konu yok ortada. Bunu anlasanız iyi olur. Benim Dulcie'yle olan bağım sizin ilişki dediğiniz türden bir şeye benzemiyor.

Dulcie'yi bir kenara bırakıp bir o yana bir bu yana kayan, ulaşılamayan, kendini tekrarlayan, değiştiren ve dönüştüren değişken özne türüm hakkında şakalaşıyoruz.

Soluk tenli ve yemyeşil gözlü Madame la Fleur inancını sır gibi saklayan iman dolu bir Huguenot'tu. Hatta, oğlunun eğitimi için gereken sorumluluğu üstlenen ve çocuğa hakikaten de parlak bir gelecek sağlamak için elinden geleni yapmaya hazır görünen evin beyefendisi, iyi kalpli Cuvier'den bile saklıyordu bunu. Tüm Protestan ilkelerine rağmen, Cizvitlerin sağlayacağı eğitimden daha iyi bir eğitim seçeneği olmadığını biliyordu, akıl ve ruhu birbirinden ayıran, onların ruh üzerindeki etkisini zayıflatma yeteneğine güveniyordu.

Madame la Fleur'un yeni bir işkence dalgasının yanlış alarmıyla terk edip gitmesi, onun hiç kendisini düşünmeye zorlamadığının bir göstergesiydi. Açık sözlü, mantıklı Tanrı'sı şerefine, biricik oğlunu yanına alıp gök gürültülü, fırtınalı kötü bir geceye göğüs gererek Manş Denizi'nin dalgalarında savruldu. Günler sonra Dover kayalıklarına varan bu Parislileri, Protestan babaları ve kasvetli ıslak kargalar karşıladı, şiddetli yağmur altında Spitalfields'e götürdü. Burada, ünlü Cuvier'in yüz kızartıcı hediyesi kaşmir şala sarılan Madame la Fleur, külüstür Kraliçe Anne koltuğuna tutkuyla oturarak Cuvier'in, hareketlerinden ihanet kokusu alacağından endişe duydu. Londra'nın sadece köpeklere hitap eden gıda pazarında yürür-

ken ağlamamak için kendini zor tuttu. Beyefendisinin kahvaltısına koyacağı iyi pişmiş tatlı çöreğin yapımında kime güvenebilirdi? Kafası düşüncelerle dolu bilgin bir doktor yeni ve cahil bir hizmetçiye turtasını nasıl hazırlaması gerektiğini tarif etmeyi nereden bilecekti ki?

Londra'da geçirdiği o ayları hatırlamak istemedi. Daha önce hiçbir İngiliz'le konuşmamıştı. Sadece, Fransa ve İtalya taraflarında duygusal bir yolculuğa çıkan önemli bir şahsa hizmetkârlık ederek inanılmaz hikâyeleri olan uçarı bir yakınından duymuştu. Bu şahıs, güç gösterisi yapmaktan ödün vermeyen Cuvier'in sıkça tartıştığı seçkin bir edebiyat beyefendisiydi. Şimdi kendi deneyimlerine dayanarak adamın efsanevi tuhaflığını ulusal karaktere atfetmesi hiç de zor değildi. Hava koşulları hakkında konuşurken bile güç gösterisi yapıyorlardı, üstelik konuştukları dil olanaksız, akılda kalması zor ve barbarcaydı, bu yüzden her şeye karşı isteksiz davranan oğlunun tercümesine ve yönlendirmesine güvenmek zorunda kaldı.

Genç Eduard la Fleur'un aldığı pahalı eğitim ve gelişim, çocuğun yeni, maddi yönden kısıtlı koşullara adapte olmasını zorlaştırdı. Şu anki koşullar için borçlu oldukları dini metinleri ezberlerken ileri geri sallanma alışkanlığı yüzünden annesi onun akıl sağlığından endişe duyuyordu. Ayrıca, ses tonunda annesini rahatsız eden bir vurgu vardı; adeta heceledikleri kelimelere zehir karışmıştı ama belki de sesi stres altındayken titriyordu.

Spitalfields'deyken Madame la Fleur'un güçlü elleri iplik yığınlarını çaresizce didikliyordu. Onun ümitsizliğe kapılmamasını sağlayan tek şey dokuma tezgâhından çıkardığı büzgülü kumaştı. Kimse başka bir şey yapabileceğine inanmadığı için dokuma yaptı. Bir Huguenot olsaydı dokumacı olması gerekirdi çünkü Huguenotların yaptığı en iyi şey buydu. Vakur İngiltere'de de bunu yapıyorlardı, ta ki ilahi müdahale Cape Kolonisi'ne giden bir gemi formunda gelene ve geriye kalan son Huguenotları buraya götürene kadar. Kendileri gibi iş peşinde koşan, saldırgan ve soğuk İngilizlerin en iyi olanları geride bırakıldı. Madame la Fleur elbette ki gerçek barbarlar fikrinden hoşlanmamıştı; ancak Londra'da gerçek bir Huguenot olabil-

mesini gerektiren becerilere sahip olmadığından ve oğlu teolojik metinlerle gıcırdayan bir sandalye üstünde çürümeye yüz tuttuğundan dolayı, karroo fikri tercih edilebilir göründü ona. Her ne olursa olsun, burada Tanrı'ya tapmak için eline iyi bir fırsat geçmişti, ona olan inancı yeni bir kuraklıkla, çekirgelerle, fırınların ve caddelerin noksanlığıyla sınanabilirdi. İtici İngilizlerden sonra Cape'de zorunlu bir asimilasyon gerçekleşeceğini bilmiyordu. Sonrasında ise Hollandalılarla birleşmek zorunda kalıp onların dilini konuşacak ve Avrupalı kadınların medenileştirme hükmünden mahrum kalmış yabanilerle birlikte umutsuzca ibadet edecekti. Aksi takdirde dokuma becerilerinin yerini şarap yapımı alacaktı. Boynunu önüne eğip, hayat bu işte, birbirine zıt dünyalar arasında hiç durmadan mekik dokumak, dedi. Ayrıca o kim oluyordu da tarih ve gelenek inşasına karşı duruyordu.

Gemideyken, yeşil gözlü Eduard ya bolca kusuyordu ya da gözlerini engin maviliklere dikip ilahilerini okuyordu. Cesur, sömürgeci macera düşüncesiyle değil de zavallı barbarların ruhlarıyla ve ayin boyunca yabani bir dilde çene çalan beton suratlı cemaatler olarak düşündüğü aşırı yağlı, şekilsiz insan yığınlarıyla harekete geçti. Uçan balıkların ılık sudan havaya sıçradıkları Ekvator'a yaklaştıklarında Eduard okyanusun ayna pürüzsüzlüğünü ve hayırsever Cuvier'in fikirlerini düşündü. Bir gün onu odasına çağırmış, bir kadının geniş kalçalarının grotesk çizimini ve bakmanın günah olduğunu bildiği diğer bölgelerini göstermişti. Yüksek elmacık kemikleri, deniz kabuğuna benzer kulakları ve çekik gözleri olan narin bir yüzün çizimleri de vardı ancak bu çizimler vücudun bütününden ayrılmıştı. Denizden dışarı gümüş balık fışkırıyorken çocuğa derin bir iç çektiren şey kadının kalçalarıydı, bu hissiz et yığınına Tanrı sevgisi aşılamak gerekirdi.

Eduard'ın hikâyesinin geri kalanını Sarah Gertrude Millin'in melezleşme anlatısında bulabilirsiniz. Ancak okur şunu bilmelidir ki, Sarah çocuğun yaşını büyütüp hikâyeye bir İngiliz olarak dahil etme cüretini göstermiştir, diğer bir deyişle onun anlatısı da en az David'inki kadar güvenilir değildir.

Adam Kok I, Umursamaz Cornelius Kok'un babasıydı (babasının ölümünden sonra Griqualand'deki elmas tarlalarını kaybetti), o da Adam Kok II'nin babası ve o da Adam III'ün babası ve o da tahminen Adam Muis Kok'un babasıydı. Bunların hiçbirinde kadınların bir etkisi yoktu. Sömürgeci Hollanda hükümeti tarafından miras bırakılan ve kuşaktan kuşağa devredilme sorumluluğu gösteren Paramount Şefi'nin Büro Kurmayları da hiç şüphesiz sadakatsiz eşler tarafından satılacaktı. (Ebeveynliği olmayan ilk yerli kadın Eva/Krotoa örneği su götürmez bir gerçekti. Hollanda şatosunun temizlik işine alınmasına ve akıcı bir dilde konuşan beyaz bir adamla olan evliliğine rağmen sınıfına dönerek likör için kendi kahverengi çocuklarının kıyafetlerini sattı.)

Kadınlar ve zorluklar kendini zorla araya sokacaktır yine de, bundan dolayı Adam Muis Kok'un Rachael Susanna adında bir kızı oldu. Küçük kız değerli bir yakını olan Yüzbaşı Adam Kok III'ün dizine oturup M'Ntatisi, dev savaş lideri Batlokwa ve kısa, şişman İngiliz Kraliçesi Victoria hakkında harika ve fazla abartılı hikâyeler dinlerdi.

Çocuk tarafından büyülenen yüzbaşı, Eğer iyi, sessiz ve itaatkâr olacaksa, neden bir kadın varis olamasın ki? dedi. Babası Adam Muis, adı hiçbir şekilde iyiye işaret etmese de, kızı hazır oluncaya dek etrafa göz kulak olabilirdi. Steatopikliğiyle bilinen yüzbaşının koltuktan kalkmayan karısı başını kuvvetle sallayarak onun bu sağduyulu tavrını kutladı. Kadının egemen olduğu masallar kendisini de bir hayli heyecanlandırdığı için küçük kızı kendi kızıymış gibi düşündü. Adam Muis Kok, 1878'de İngiliz ilhakına karşı Griqua isyanına önderlik ederken, kırmızı paltolu gösterişli bir komiser tarafından vurulduğunda, Lady Kok ağır görevi üstlenmek için bedeninin koltuktan kalkmaya tanıdığı süreden daha çabuk bir sürede yerinden sıçradı. Kır saçlı kafaların ve sakalların titremesine rağmen aciz halkının elinden tuttu.

Rachael Susanna Kok teyzesinin gölgesinde büyüyerek kadın olma tehdidini düşünmemeye çalışıyordu. Hatta yüzbaşının, Andries le Fleur'dan başka birisiyle evlenemezsin, sözüyle ken-

disine tayin ettiği kaderi de tamamen unutmuştu. Andries, genç ve hassas bir Huguenot olan Eduard la Fleur'un torunuydu. Dedesi geçtiğimiz yüzyılda bıraktığımız yumuşak, keten kıyafetiyle arka güvertede ayağa kalktığında ekvatorda uçuşan balıkların yaydığı gümüş ışıltıya hiç aldırmadı.

1867 sonbahar ekinoksunda, Andries Abraham Stockenstrom le Fleur dünyaya balıklama daldığında, ebe Ouma Truida'nın çığlıkları göç eden leyleklerin sesini bastırdı. Ebe yıllar önce Batı Griqualand'de başında amniyotik kesesi duran bir bebek çıkarmıştı ve efsanevi öngörüsü bebeğin işine yaramamıştı.

Bu öyle bir keseydi ki! Minik bebeğin başına sıkıca sarınmış pamuk ipliğinden yapılma bir çorap gibiydi. Kılık değiştirerek dünyaya gelişini riske atmayan bir gerillayı çağrıştırıyordu. Ouma Truida'nın usta makası çeperi çıkarırken titredi fakat yeni doğmuş çocuk, İsa bebek gibi hiç ses çıkarmadı. Amansız büyükbabası gibi çatık kaşlıydı. Dünyayı umursar gibi göründüğü için Ouma onu çeperi içinde tutsak bırakabilirdi. Uyanık olmadığından değil. Malezyalı-Madagaskarlı bir köle, Fransız bir misyoner ve Khoisan avcı kanı ortaya yüksek elmacık kemiklere ve bronz bir tene sahip mükemmel bir karışım yaratmıştı. Parlak yeşil gözleri öyle bir bilgelikle baktı ki adını kimsenin hatırlamadığı annesi gözyaşlarını tutamayıp onu geri çevirdi.

Bu isimsiz kadın yalanlardan ve toprak kaybından, bitmek bilmez yolculuklardan ve kurtarıcıları olması beklenen İngilizlerin kötü davranışlarından sonra kimseye güvenmedi. Beklentiye gelince, dersini Batı Griqualand'de almıştı. Mantıklı olan, böyle bir şeyi baş üstünde tutarak tersini beklemekti. Çeper efsanesi ne kadar eski olursa olsun, dünya korkunç derecede modernleşiyordu ve o, bu şeyin oğluna şans getireceğine inanmıyordu.

Boğulmayla karşı karşıya kalan ebe yalvardı. Denizciler böyle çeper için sana ne istersen verir.

Millerce uzaktaki karada yaşarken ihtiyaç duyacağın türden bir şans bu, dedi anne. Bu mavi suratlı bebeği esaretinden makasla kesip çıkardığını kendi gözlerimle gördüm. Şimdi bak ona.

Bebeğin yaşlıları andıran gözleri yeşil noktaya kadar kısıldı, gözleri elmas kadar keskindi.

O şeyi göm ve denizcilere ya da başkasına hiçbir şey söyleme, dedi anne.

Ouma Truida mecburen kabul etti. Hopetown'da çeperle doğan ilk çocuğu Klaasie Fortuin derinlerde parıldayan elmasların nerede yattığını yer üstünden görebiliyordu. Şans ya da kısmet getiren şey onu beyaz insanlara nereyi kazacaklarını gösteren tasma takılı bir köpeğe dönüştürdü. Yiyecek bir şeyi olmayan göbekli çocukları yalınayak koşturuyordu. Andries'in çeperini soracak birisi olursa, inkâr edeceklerdi.

Diğer çocukların tersine Andries suyla oynamaktan hoşlanmazdı. Bazıları bunun yaşlı Dominee Joshua'nın titreyen parmağının ön tarafı ıskaladığı vaftiz gününden kaynaklandığını söylüyor. Islaklığa karşı duyarsız olan kalın parmak bebeğinin alnında kupkuru bir çarpı işareti çizdi. Eve vardıklarında bebeğin annesi suyun eksik olmasının kötü bir alamet olduğunu düşünerek en sağlam bebeğin bile dayanamayacağı fazlalıkta su serpti.

Kalem gözleri ışığı dağıtan bir sıvıyla doldu, dişi olmayan ağzı bir iki kez açıldı, yürekten gelen feryada kadar direnç gösterdi. Sonrasında, sümük ve gözyaşları seslerinin arasından gelen ilk sesi işitti: *Ne sudan kork ne de susuzluktan. Robben Adası'na vuran dalgaları duy ve Grigriqua atalarının döllerini bıraktığı çölün yüksek nemine bak.*

En başta kulağa yabancı gelen ses aslında eski Griqua dili olan Xiri'ydi, eski nesil tarafından kullanılmaya devam etti.

Bu dile hâlâ erişebiliyor olduğuna şaşırmadı. Farklı ırk gruplarının karışması, Cape'te uzun zamandır bir arada yaşayan uluslar için modası geçmiş bir konu olabilirdi. Şimdi silahlı bir gerilla olan bebek Le Fleur'un en eski kanlardan Khoi'nin yeni ırk ıslahının ötesinde, aynı anda hem anlaşılır hem de şifreli konuştuğunu anladı. Mecburen tercih edilmiş bu duygu durumu açıklık getirme amacı taşıyordu.

Griquaların Yüce Şefi, Adries Abraham Stockenstrom le Fleur'ün günlüğünden

16 Haziran 1885, Kokstad. Yaşlı Musa gibi Currie Dağı'nın tepesinde duruyor ve Nieuw Griqualand'in tepelerine bakıyorum. Dünyanın zengin toprakları, meltem rüzgârıyla salınan Tanrı'nın yeşil çimenleri, toprak altında çağlayan su pınarları burada yatıyor. Gün doğumunun altın renkli ışınları dünyanın, kümelenmiş barınakların ve zengin arazilerin üzerine vuruyor. Kızgın hayvan sürüsü ayaklarını yere sürüyüp böğürerek sabah duasını etmiş oluyor. Dağdaki diğerleri hevesle ilerlerken, ben kalıp, güneşin tepedeki yerini alıncaya dek mavi kubbe üzerinde yaptığı gezintiyi izledim. Işığını geri çekerken her şey saniyeler içinde karardı. Güneşin kan kırmızı çemberi bir kez daha göründüğünde, ışınları dünyayı sarmaladı ve Umzimkulu'dan Umtata'ya kadar dikdörtgen Griqua toprakları üzerine düştü. Tanrı güneş altında yanan çalıkların arasından Andries Abraham Stockenstrom le Fleur diye seslendi ve Tanrım, emrinize amadeyim diye karşılık verdim. Ses, topraklarını kaybeden, kendi Griqua çitliklerinde kiracıya dönüşen bu insanlar, senin kendi halkın, onlara itibarlarını geri vermesi gereken kişi sensin, dedi.

Vadiye indiğimde, acı ve pislik içinde, başıboş kalmış rezil bir insanlıkla karşı karşıyaydım. 62'deki Büyük Göç savaşçıları ne hale gelmişti böyle? Batının elmas ülkesinden sürülerek kudretli Drakensberg'e tırmanan, özgürlük ateşiyle yanan, yollar inşa ederek bu bereketli toprakları ekip biçen insanlar neredeydi? Kendisine ait olduğunu bile söyleyemediği toprağı müsadere edilmiş bir halk, gururu olmayan bir halk, esneyen, barınaklarının çökmeye yüz tutmuş duvarları etrafında güneş batıran bir halk, pes etmiş ve Tanrı'sını yitirmiş mülksüz bir halk vardı ortada. Şu sözü veriyorum ki onları silkeleyip harekete geçirecek, cesaretlerini toplayıp beyaz adamla savaşmaya ikna edecek, topraklarımı kurtaracak ve Tanrı'nın yardımıyla tembel damarlarını harekete geçireceğim. İlhakmış! Böyle bir şey söz konusu bile olamaz, o hileli kâğıt parçalarını kabul etmemiz mümkün olamaz.

Kaptan Eta Kok bizi sıcak bir karşılamayla selamlayarak kasabanın güzelliğiyle övündü fakat büyük bir kibirle vaiz koltuğunda oturan Muhterem Dower'ın bulunduğu kiliseden ya da Kok sarayının hemen yanındaki İskoç sulh hâkim makamından başka övünülecek ne vardı ki... Kaptan Kok bir düşmanın, emniyet müdürünün önünde eğilip selam verince beynimden vurulmuşa döndüm. Bu sıkıntıyı üstümden atmak için yürüyüşe çıkmak zorunda kaldım ve artık hırsız yerleşimcilere ait olan arsaların yanından geçtim. Zengin kahverengi toprağı avuç içime alıp parmaklarımın arasından yavaşça kayıp gidişini izledim. Beni bekleyen zor bir görevin olduğunu biliyordum.

Griqualand, Griqualara ve yerlilere aittir. Burası bizim topraklarımız. Beyaz olmamanın lekesini silecek ve onur kırıcı isimler verilmiş olanlarla Griqua bayrağı altında bir araya geleceğiz.

Saraya vardığımda, peder güvenle vardığımızdan dolayı Tanrı'ya şükrediyordu. Şarkılarla örülü mütevazı Griqua sesleriyle birlikte ilahilere bir ruh geldi, *Juig aarden juig*, sevin, toprak, sevin diyerek bizi semaya taşan ateş parıltısında bir araya getirdi.

Drakensberg'den Doğu Griqualand'e uzanan Büyük Göç'ün lideri, Adam Kok III'ün eski sekreteri ve sonrasında steatopikliğiyle ünlü Lady Kok'un danışmanı Abraham le Fleur oğlu Andries'i bir türlü arka bacaklarını birbirine bağlayamadığı iki katırı araması için yolladı, neyle sonuçlanacağını hayal bile edemezdi.

Katırlar, diye mırıldanmaya başladı, ettikleri değerden daha çok başa bela açıyorlar, lanetli Griqualar gibi inatçılar. Tanrı bunların üremesine nasıl mâni olmuyor anlamıyorum. Bu lanetlilerin yirmi tanesini iyi bir ata takas ederdim.

Bu konu dindar oğlunu üzdüğü gibi korkutmuştu da çünkü hem Yaradan en iyisini bilirdi hem de gözlerinin önüne intikamcı bir atın babasını düşürdüğü görüntü geldi. (Muhterem Dower'ın okurları, yazarın tazminat kışkırtıcısı Griqua babayı at hırsızı Abraham'a dönüştürürken genç adamın bakış açısını kullandı-

ğını kısa bir bölüm içerisinde fark edecektir.) Genç adamın donuk bakışlarını itaatsizlik olarak algılayan Abraham, hayvanları bulmadan dönmemesini söyleyerek onu sertçe uyardı.

Genç adam ilk gün vadide dolaştı, orman çamının kokusunu içine çekip gökyüzüne methiyeler dizdi ve gerçeği söylemek gerekirse inatçı keçileri pek düşünmedi bile. Böyle bir keyif, kaçınılmaz olarak suçluluk duygusunu da getirdi fakat Andries kalbinden geçenleri dinleyerek yeryüzünde böyle sevinçli olmanın da kutsal bir görev olduğuna karar verdi. Ancak ikinci gün kahramanımızın cesareti bir şekilde kırılmıştı. Gözlerini kapatmasına rağmen mağaradan bozma bir kovukta yıldızlar retinasına kadar girince kötü bir uyku çekmişti. Tüm gökyüzü zihnini kurcalıyordu: Doğu'nun üç kralı mükemmel bir dans sergilemişti, uğursuz parlak kuyruklu bir meteor hiç durmadan boydan boya seyahat etmişti ve Venüs'ün sabah ışıklarıyla uyku gelişigüzel gelmişti. Katırlardan hâlâ bir haber yoktu.

Yanına sadece bir günlük ekmek ve domuz yağı almıştı fakat annesinin çuvalına gizlice koyduğu bir torba gevreği gördü. Kendisini ve incelikli annesini cezalandırmak amacıyla gevrekleri yememeye karar verdi fakat ikinci gecenin sonunda soğuk kuyruk yağı kıvrımlarını ekmeksiz yemenin tadını alamayınca daha fazla dayanamadı. Üçüncü gün aç dolaşan Andries, erkek eşekler ve dişi atların birlikteliğinden doğan inatçı, kısır katırlara lanet okudu. Onları başka yola saptıran şey aptallık ve tembellikleri, yük hayvanı olarak kullanılmaktan başka hiçbir şeyi hak etmiyorlar, dedi. Sıra kendisini paylamaya geçince köleleştirilemeyeceklerinden dolayı canı istediği gibi kale etrafında dolaşan Khoi atalarını düşündü, Hollandalılara göre bu davranışlar tembel, sorumsuz ve amaçsız olduklarının bir göstergesiydi. Doğudan gelen kölelerin bilgisine ulaşmak mümkün olmadığından, sonrasında bu insanları köleleştiren şey Avrupalılarla olan kan kaynaşması mıydı? Genç adam gözlerini kapatıp dişlerini gıcırdattı. Kırlara doğru haykırarak öfke kustu ve her damardan ayrı yönlere akan kanın hızını hissetti. Çıplak elleriyle dünyayı döndürmeyi mümkün kılan bir gücün olduğunu düşündü.

Üçüncü gece bir burun üzerine oturmuş, başını dizlerinin arasına almış ve katırları özgür bırakmaya karar vermişken onu çağıran bir ses işitti. Andries, Andries, başını kaldır ve Tanrı'nın ihtişamını gör. Önünde nefes kesen güzellikte bir vadi ve ufukta ise bulutların üzerine altın renkli imzasını atan parlak bir güneş vardı. Ses devam etti, Tanrı'nın hizmetkârı, görevine kulak ver. Adam Kok'un dağılmış kemiklerini topla ve halkını vahşi doğadan çıkar.

Genç adam titredi. Vadiye tekrar baktığında ne çakıl taşları ne de tepeler yerinde duruyordu. Vadideki arazi kemik yığınlarıyla doluydu, yağmur ve güneşle aklanmış kemik yığınlarıyla. Dizlerinin üzerine çöküp, sizin âciz hizmetkârınızım Efendim, diye seslendi; ancak ses, sabırsızlığını belli ederek, ayağa kalk Andries, kalk ve erkekliğini göster ki Griqualarını kölelikten kurtarabil. Kokstad'a dön ve yarın günbatımında halkına Lady Kok'un öldüğünü duyur.

Ses geri gelip onu katırları almadığı için azarladığında, o çoktan yarım mil koşmuştu. Buruna geri döndüğünde katırlar özgürlükten yorgun düşmüş bekliyorlardı ve sonra Andries yatağında uzanıp, yarım yamalak düşüncelerini, yorgunluğun uykusuzluktan başka bir şey ifade etmediği kâtip soytarısına anlatıncaya kadar onca yıl başka bir şey düşünmedi.

Lady Kok'un tayin edilen zamandaki ölümü, genç adamı halkın gözünde Tanrı ile özel bir ilişkisi ve güçleri olan biri haline getirdi. Andries Tanrı'nın esrarlı sözlerini düşünmeye başladı. Bazı yaşlılar gördüğü kemiklerden dolayı Sigcau doktorlarından Pondo şefine danışması gerektiğini söyledi ama dindar Le Fleur, bu tür vahşi deneyimlerden bahsedilmesini yasakladı. Sabret ve yavaş ilerle dedi, dikkat edilmesi gereken düşünceler zamanı gelince anlamını açığa çıkarır, bu süre zarfında onlar kendi düşüncelerini Griqua ulusunun inşasına çevireceklerdi. Adam Kok'un kemikleri uzak yerlere dağıtılmıştı, Griqua halkı kendi milletini bu şekilde tanımlamayı tercih etmiyordu. Ulusu ayağa kaldırıp birlik olma görevi ona düştü, bu görev doğrultusuna ona özel bir dil armağan edildi. Böylelikle, vaaz verirken yolunu bulduğu birçok dilde olduğu gibi, sesi Tanrı'nın sesine benzesin diye bir oktav düştü.

Sesi duymanın beklenmedik yararlarından biri de görüşünün keskinleşmesiydi. Hareketsiz ve derin düşüncelerle geçirdiği haftalarda kendini minik tohum parçalarının desenleriyle, bir böceğin inanılmaz küçük kanadıyla ya da ince damarlarla örülmüş bir tutam örümcek ağıyla teselli etti. Dünya dönüşmekteydi. Sıradan bir bakış nesnelerin moleküler düzenine nüfuz etmekten başka bir şey değildi. Artık leke olmayan bir sivilce, hücrelerden oluşan bir bal peteği haline gelmişti, tozlu bir yol ise yıldızlarla dolu bir Samanyolu'na dönüşmüştü. Kendini mikroskobik dünyaya derinden kaptırdığı için Rachael Susanna Kok'u fark edemedi. Onun hüzünlü gülüşünü göremedi. Dalga aşındırmaları kadar sert, kolalanmış matem bonesi takan bu hanımefendi, tüm o ölümlerden sonra ne yazık ki çökmüştü. Elleri ve ayakları minyatür boyutlarındaydı, yaprak gözenekleri ya da toz sporlarıyla karşılaştırılamazdı elbette. Bu an, normalde çıplak gözle görülemeyecek kadar küçük, yumuşak olan şehvetli çiçek tozu kesesinin uçuşunu izlerken gerçekleşti. Bayan Kok'un el değmemiş kıvrımlı bonesinin üzerine konunca, o sesi duyduktan haftalar sonra tesadüfen o hüzünlü siyah gözleri görmesi aklına bir çözüm getirdi. Kalbinin sesini dinlediğinde kehanetin gerçekleşmesini sağlayacak ilk aşamayı gördü ve kendi rolünü anladı. Bu kalp, tarihin aksamadan, öngörüye göre gerçekleşmesini sağlayacak nezaket, uysallık ama her şeyden önce sadakat kaynağıydı.

Andries'in daha önce bir kadınla konuşmak için herhangi bir sebebi olmamıştı. Bu kadını nasıl güvence altına alabilirdi? Gözlerini etrafında bir elçi için toplanan gönüllü müritlere çevirdi ama daha sonra Sözü hatırladı. Bir erkek ve bir lider olacaktı, bu yüzden bu zorlu görevi kendi başına üstlenmek zorundaydı. İyi ki de öyleydi çünkü görevlendirdiği kişi kadının onayını gözden kaçırabilirdi. Andries cesur bakışlarıyla kadının kalbine dokunduğundan beri Lady Kok ondan gelecek teklifi bekliyordu. Böylece, başını eğerek yanıt verdi. Andries'in şifre olarak algıladığı, zor fark edilen bir baş sallamasıydı bu. Ufacık ellerinden tutup nazikçe teşekkür etti ve baş sallamasının beraberinde nasıl bir dizi önlenemez olay getirdiğini açıkladı. Şöy-

le ki en sonunda Lady Kok'u çok sevdiği Kokstad'tan uzaklaştırması ve Free State'in atıl yerlerine, Doğu Cape'e hatta en dipteki Namaqualand'e kadar savrulan Griqua kemiklerini toplaması gerekecekti. Kısacası, başını sallayarak yolculuklarla geçecek bir hayatı da beraberinde getirdi. Daha fazla tartışmaya girmeden önce Rachel Susanna'nın lider Lady Kok'un ölümünden beri katlı eteğinin altında sakladığı kurmay subayını ele geçirmeliydi. Bayan Kok sırtının derinlerine inen sıkı düğümü hafifletmek için ayağa kalktığında gelişkin steatopikliğinin etkisi altına aldığı Andries'e kocalığa adım attığını hissettirdi. Tek kelime etmeden ve Andries'in onda uyandırdığı korkuya zerre ihanet etmeden, Adam Kok I'den aktarılan otoriter sembollerle kendini ona teslim etti.

Andries tam da bu sıralarda adını İngilizceleştirdi. Bu süreç giderek büyüyen İskoç-İngiliz düşmanlığına rağmen sorunsuz bir şekilde gerçekleşti. (Bu, onun tahmin edebileceğinden daha çok şeyi de beraberinde getirdi. Bu eylem Griqua halkına siyahilerden farksız olduklarını göstermekle kalmadı, ebeveynler çocuklarının en başından beri atalarının İngilizce halindeki adlarıyla hatta oldukça yeni Amerikan adlarıyla vaftiz edilebileceğini fark edince gelecek yüzyıla kadar hız da kazandı. Geleneğe karşı böylesi bir başkaldırının sonucunda halkın cesareti kırıldı, böylece Andrew kendi projesini baltalayan bir moda başlattığına pişman oldu.)

Yeni adıyla Andrew ile evlilik Rachael Susannah Kok'un yüzünü pek güldürmedi. Evliliğin simyası hakkındaki tüm o güzel konuşmaları mizahı dengede tutup kişi için konuyu açığa kavuşturuyordu; ancak hepsi saçma ve mantığı olmayan şeylerdi, daha çok anlam veremediği bir komplonun parçası gibiydi, her ne kadar komplo üzerine yetiştirilmiş olsa da. Yeni kocasının hareketli bir şekilde boş yere koşuşturması güzel kadını yoruyordu. Adam Kok'un varisi ile evlenerek en yüksek rütbeye erişen Andrew'un görevi onu sabırla dinleyen karısına endüstri, tasarruf, ağırbaşlılık ve iffet gibi konuların halkın kalkınmasındaki rolünü uzun uzun anlatmaktı. Batı Griqua-

land'deki kayıp elmaslar, misyonerlerin el koyduğu topraklar ya da İngilizlerin Doğu Griqualand'i ilhak etmesi gibi konular onu çılgına çeviriyordu. Masa üzerinde ge-ri-le-me ya da taz-mi-nat kelimelerini öyle bir kuvvetle heceliyordu ki parmak eklemlerinin zedelendiğini söylemekte bir sakınca yoktu. Rachael henüz doğmamış çocuğunun iyiliği için her ne kadar onun kendini bu kadar çok işe kaptırmamasını dilese de görev bilinci duygusuyla onu övmekten de geri durmadı. Onun işe olan bağımlılığı neşeli bir şeyler yapmasına zaman bırakmadığı için Rachael'ın mahzun gülümsemesi giderek soldu. (Kendine özgü bu gülümseme bazı anlaşmazlıklara sebep oldu. Bazıları bunun evlendikten sonra geldiğini söylüyordu, diğerleri ise yaşam dolu Rachael'ın hemen sağında böyle bir gülümsemeyle çekingen bir şekilde duran bir kadın fotoğrafının yanlış okunmasından kaynaklandığını söylüyordu. Tanıdığım kadarıyla fotoğraftaki bu kadın en saf Griqua soyundan gelen Annie Kok'tu. Onu bu ayırt edici özelliğiyle tanıdığımıza göre, gülümsemeyi silmek ya da başka bir özellik ile değiştirmek bu hikâyeyi daha karmaşık bir hale sokacaktır.)

Rachael kocasının öğle uykusunu yasakladığı odada başını gizlice iki yana salladı. Kocası, Griqua halkının çöküşüne uykunun sebep olduğunu söylemişti. First Lady olarak örnek olması gerekiyordu. Bundan dolayı artık güneşte tembellik etmemeleri, zamanın aldatıcılığı önünde gereksiz yere panik yapmamaları ve bir kez daha tarih tarafından köşeye sıkıştırılmamaları gerekiyordu. Başı hızla iki yana sallamak uykuya dalmasını engelleyecek tek şeydi. Neyse ki Andrew'un ütülenmesi gereken birçok yakası, yamalanması gereken çorapları, onarılması gereken kabanları ve ikiye kesilip yan yana dikilecek kullanılmış çarşafları vardı. *ASS* monogramı aşınmış kenarlara bir kez daha işlendi ve ek yeri baştaki harfi yuttuğu için ortada üzgün bir *AS* bıraktı.

Andrew adalet talebinde bulunduğu valilere, türlü vekil ve sekreterlere her gün mektup yazıyor hatta tutkuyla ve aceleyle yazdığı mektuplardaki hataları kontrol etmesi için kraliçeyi bile baskı altına alıyordu. Kraliçe en başta yapamayacağını söyleyip

üzgün olduğunu belirtti; ancak okuma ve yazmasının o kadar da iyi olmadığını ve bu işin ona hitap etmediğini söylediğinde Andrew ona sert bir bakış atıp bir daha böyle saçma şeyler duymak istemediğini söyledi. Bana, Tanrı'ya ve halkına karşı bir görevin var, senin bu görevi yerine getirmekten başka bir sorumluluğun yok, dedi.

Kraliçe, Andrew'un adını Tanrı'dan önce dile getirmesini not etti ama hiçbir şey söylemedi. Kocalar ve sınıflar... Bir gün içerisinde yeterince konuşmaya şahit olmuştu. Kraliçe, o konuşurken bonesinin iplerini dizginler gibi çekme alışkanlığı geliştirdi. Konuşmaya ara verdiğinde ipleri sıkıca birbirinin içerisinden geçirip kurdele yapıyor, tekrar konuşmaya başlamasını engellemek için dua ediyordu. Andrew ise bu hareketi itaat etme kararlılığının bir işareti olarak algıladı. O her konuştuğunda kurdelenin nasıl çözüldüğünü merak etme olasılığına karşın kraliçe büyük bir heyecan duyuyordu fakat Andrew bunu hiç sormadı.

Mesele Rachael'ın siyaset dünyasına aşina olmaması değildi. Ne de olsa babası 1878 isyanlarını örgütleyen Adam Muis'ti fakat gece yarısı toplantılarının ve dörtnala koşan atların cesur savaşçıları tehlikeye götürmesinin heyecan verici bir esrarengizliği vardı. Rachael kendisini de aralarına alan amcası Şef'le birlikte tepelere doğru dörtnala koşturdu, kırlarda bone takmaya gerek duymuyordu. Başı açık bir şekilde eyeri olmayan Prince isimli at üzerinde, vadinin her köşesini biliyor, Kokstad'ı çevreleyen tepelerde özgürce dolaşıyordu. Zihninde aşçıların olduğu, at üstündeki maceracı erkeklerin güzel köyleri kendi topraklarına kattığı, ki babasını öldüren aptal kaptan gibi kötü değillerdi onlar, uzak diyarlara, kraliçenin yeşil İngilteresine gidiyordu. Bunları düşünürken atıyla beraber kuru çalılıkların arasından ilerliyordu. Saatlerce oturup, batan güneşin gökyüzüne çizdiği hatlara baktı ve mora çalan geceyi izlerken kendisini bu son moda renklere sarınmış halde hayal etti çünkü modernite solan tepelerin ardından onlara göz kırpıyordu. Bu tür bir sarınma ilhamını Hlangweni şefinin ayrıntılarla dolu elbisesinden almıştı ve şefin şüphe uyandıran ziyaretleri son

günlerde giderek artıyordu, bunu fark edecek ilk kişi de Rachael'ın kendisiydi. Avrupa'dan gelen kadınları at arabalarından inerken gördüğü bir zamandı bu aynı zamanda. Bu etkileşimi birbirinden ayırmak zordu çünkü alacakaranlıkta renkler birbirine karışırken işler gittikçe tuhaflaşıyordu.

Yeni kocası –yokluğunda onu daha iyi tanıma fırsatı buldu ve bu yenilik ilk hapsedilmeye kadar sürdü– kırsalda at binmenin saygın bir davranış olmadığını söylerdi ve kocasının bir misyoner torunu olmasından dolayı haysiyet ve edep hakkında her şeyi bildiğini düşünürdü. Görünüşe göre haysiyet bir kadın için kasvetli şeyler demekti; saçını her zaman kapatmalı ve geriye doğru atmamalı ya da birisiyle baş başa bile olsa kahkaha atıp gülmemeliydi ama her şeyden önce gün batımından sonra yanında ona eşlik eden birisi olmadan dışarı çıkmamalıydı. Gidilmesi gereken bir yer olduğu vakit ata binilmeliydi, bu eylemin bir amacı olmalıydı, bu yüzden tepelerde amaçsızca eşkin at sürmek teklif dahi edilemezdi. Ne kadar da yazık diye düşündü Rachael, evlilik birçok yükümlülüğü beraberinde getirmişti, bunlara uymazsa onurlu bir eş olma işini başaramazdı.

Şimdilerde ise akşamlarını lamba altında *Kokstad Reklamcısı*'nı okuyarak geçiriyordu. Çoğu zaman Griqualar hakkında pek bir şey yazmıyordu, kaba bir üsluba sahip Reverend Dower'ın yazdıklarının okunamayacağına inanıyordu. Andrew'un sözlerini ve eylemlerini acımasızca çarpıtıyor, gerilemeye karşı aldatıcı bir görüş sunuyordu. Tüm bunları toplamak ve iyi kalpli adamına iletmek Rachael'in göreviydi. Gözleri nasıl da Mitchell & Co.'nun mefruşat sevkiyatına takılıyordu: pamuklu kumaşlar, şantuklar, beyaz pikeler, poplinler ve ipekler... Ayrıca söz verilmiş Avrupa tarzına hâkim fraklar ve elbiseler, zamana uygun fikirlere göre tüketildi. Meşgul ve mantıklı birisinin korkunç görünmesine hiç gerek yoktu. Giyim konusunda modern bir kadın olmaktan vazgeçmeyecekti. Usta bir terzi olarak o pencerelerden içeri dikkatle bakacak ve ithal ürünleri yeniden yaratacaktı. Görünüşe göre kocası bu durumu umursamıyordu ya da gazetesi düzgün bir şekilde tarandığı ve kesik yerleri dikkat-

le dosyalandığı için fark etmedi. Akşamları her zamanki gibi tahta kolçaklı dik sandalyedeki yerini alır ve ondan yazıyı tekrar okumasını isterdi. Daha sonra, o ifadeleri işaretlemeden, cümle akışını da koruyarak kocasının kişiliğine yönelik tüm art niyetli atıfları çıkarmayı hatırlayacaktı. Titrek lamba ışığının altında yapılan ciddi bir iş değildi bu ama zaten evliliğin bir kadını el altında tutmakla ilgili olduğunu düşünüyordu.

David Ouma Ragel'in söylediğine göre Şef sonunda kadınları anlamayı başarmıştı. Tüm o sıkıntılar onu daha iyi, daha sevecen bir koca yaptı. Görüyorsunuz, böyle çetin ceviz bir adamı yumuşatmak, beladan ve entrikadan uzak tutmak için ve en önemlisi de, burayı fısıldayarak söyler, politikacının elini temiz tutmak için hapis cezası gibisi yoktur. Gördüğünüz üzere karısı Dorie'yi çağırmaya geldi. *Doriem benim* derken sesi hep sert çıkmıştır, tabii ki kadının asıl adı bu değildi ama yine de bazı zamanlar onu, *benim canım Doriem* derken duymak oldukça güzeldi.

Neden Dorie diye sordu David. Bu Rachael'ın diğer adı mıydı?

Hayır, dedi Ouma, değildi. Rachael'ın adını saygısızca kullandığı için David'in kulağını çekti. O sadece Şef'in doğa anamıza taktığı bir hayvan adıydı. Kim bilir belki de bir ayyaş ya da küçük bir diken için söylenen dorinkie kelimesinin kısaltılmasıydı. Evlilik dışarıdan göründüğü gibi değil, o tatlı ve yumuşak görünen kadın belki de kocasının yanında dikene dönüşüyordu. Belki de dönüşmüyordu. Oupa Gert'in, Tanrı ruhunu kutsasın...

Bunlar David'in Şef hakkında duymak istediği türden harika hikâyelerdi. Böylelikle sohbet becerisini daha küçük bir çocukken kazandı. Bu beceri onu daha sonra Hareket'te iyi bir yere getirdi. Kız gibi öyle yumuşak bir tonda konuşuyordu ki kimse onun manipülasyonla suçlayamazdı.

Oupa (hiç tanımadığı biri) Şef'in Namaqualand'deki adamıydı ve yüzlerce Griquayı kilometrelerce uzaktan bir araya getirdi, diye anlattı. Bence Şef, Gert onun adı Dorie, dedi; çünkü kadın mucizelere inanmıyordu.

Ah, hayır. O en iyisiydi, dünyanın en akıllı kadınıydı, Şef ona gittikçe daha çok güveniyordu. Diken her zaman kötü bir anlam taşımaz ve dahası şu ki benim güzel oğlum, aşkın birçok dilde komik bir konuşma alışkanlığı var.

Konfytten küçük bir parça alıp çaylarına katmak için ara verdi. Öğle sıcağının durgunluğunda sadece ikisi tatlılarıyla çaylarını yudumluyordu.

Genellikle kadınlarla konuşmazdı ama nasıl olduysa büyük büyükannen Antjie'yle özel bir arkadaşlığı oldu. Onun huzurunda sessiz ve saygılıydı, evimize gelip sessizce kahvesini içer saatlerce otururdu.

Haydi şu konfytten yapış yapış olmuş elleri bir yıkayalım! Yaşlı kadın yontulmuş lavabonun üzerinde maşrapayla su tutarken David ellerini yıkamadan önce parmağını ağrıyan diş minesine sürttü.

Büyüdüğünde politikacı olursan eğer Ouma'nın ellerini yıkadığını unutmayacaksın tamam mı diyerek güldü kadın, çocuğu kendisine yaklaştırıp haydi ellerini önlüğüme sil bakalım dedi. David burnunu ona bastırıp anlamsız sesler çıkardı ve haydi Ouma, lütfen başka bir hikâye ya da bir mucize daha anlat dedi. Gün bitmek üzereydi ve kadının yapacak milyon tane işi vardı.

Bugün bir mucize yok. İhtiyar Şef sadece bir değişiklik yapıp sessiz kalıyordu. Evet, bizim evde çok vakit geçirirdi ve Antjie Ouma'mıza her zaman Bayan Klaassen diye seslenirdi. Güçlü sesi nedense insanları başarısızlıklarıyla yüzleştiriyordu ama çocukları severdi. Benim için bir baba gibiydi.

Andrew yaması yeni yapılmış dizliklerini düzeltirken iyi dikilmiş olmasına hiç övgü getirmeyerek hafifçe arkasını döndü ve canım karım, bu dünya bizim düşündüğümüz gibi bir yer değil, dedi. Dişimle tırnağımla savaştığım Araştırma Komisyonu'nun Stanford tarafından adalet saçmalığına dönüştürüleceğini kim hayal edebilirdi ki. Başyargıçmış, külahıma anlat! Hayır, Londra'daki sömürge bakanına dilekçe yazacağız. Tanrı her birimize iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt edebilme yetisi

verdi ama yine de her yerde karşımıza şeytan çıktı ve maalesef misyonerlik hevesi Karanlığın Prensi'ne duyulan ilgiden başka bir şey getirmedi. Emperyalist misyoner dostlarımızın, aynı Tanrı'dan doğma adamlarımızın topraklarımızı çalma gayretine dikkat edin. Adam Kok Clydesdale'i misyonerlere iyi niyetle verdi, Griqualaların yararı için. Halkımız orada kendi adlarıyla hak ve unvan sahibi olacaktı. Araştırmalarım sonucunda ortaya ne çıktı dersin? Piskopos 1883'te Clydesdale'i kendi adına almış. Tapu üzerinde herhangi bir karışıklığın yaşanmadığını temin edebilirim, ortada sadece misyonerlerin bizi dolandırması var. O küstah Rahip Dower'ın Kırk Yıl Parası'na konduğunu ve Andrew'un o küçük adamı taklit etmek için *rs* seslerini yuvarlayarak tuhaf konuştuğunu bir düşün. Ah, bu meselenin peşine insanlarınız için düştüm ama hiçbir çıkar yanı yok. Ben daha çok 1861'e kadar olan tüm kilise evliliklerinin, doğumların ve vaftiz kayıtlarının resmi amaçlarla yükseltilmesinden korkuyorum. Şimdi temizlendi, ortadan kayboldu derken bu karmaşık konuyu açıklığa kavuşturabilsek bile toprak dağıtımını yapmak imkânsız olacaktı. Bu geçmişle olan meseleyi unutmanı şiddetle tavsiye ederim, iki tarafında birçok hatası oldu. Takip edilemeyecek kadar karmaşık, o yüzden en iyisi geleceğe bakmak.

Andrew Dower'ın sallanışını taklit etmek için omuzlarını kamburlaştırıp boynunu geriye çekti fakat Rachael'ın kıkırdaması ona konunun ciddiyetini hatırlatınca açıklama yapmak için yerinden fırladı. Bundan kaçamayacaklar ama, diye başladı. Hepiniz bildiği üzere –kendisini dinleyen tek kişinin karısı olduğunu unutmuştu– bu toprakların büyük değişime uğrayacağını söyleyen bir tasavvur ile kutsandım, bu değişimle aç gözlü kapitalist çeteler kendi tamahkârlık göletlerinde ciyaklayacaklar. Evet, diye tekrarladı, o görüntüyü gözünün önüne getirmekten memnundu, pis göletlerinde domuz yavruları gibi ciyaklayacaklar.

Sakin bir ses tonuyla fakat Andrew misyonerler hakkında böyle konuşmamalısın, unutma ki kendi büyükbaban da karşı taraftaydı, dedi. Bunu duyduktan sonra Andrew'un yeşil gözle-

ri öfkeden parladı ve vücudu kaskatı kesildi. Sesini yumuşatmaya çalışarak –işler onun tarafında hep sarpa sarardı– sonunda konuşabildi: Rachael Susanna le Fleur, kendimiz için sadece tek bir şeyi umursamamız gerekiyor, o da adalet. Bizim görevimiz adaleti sağlamak. Bizler Griquayız ve kendi topraklarımızdaki haklar için yabancılarla savaşmak zorundayız artık.

Rachael misyoner ataları hakkında da bir şeyler dinlemek isterdi, özellikle de çocuğa yabancı bir dilde anlatılan uzak diyarların hikâyelerini dinlemeyi isterdi. Ancak Andrew o çocuk hakkında tek kelime etmedi, tek bir Fransızca söz bile çıkmadı ağzından. Yaşlı Eduard'ın dizinde güle oynaya hoplatılmış bir çocuk değildi sanki diye düşündü Rachael. Yazık, bu onun yabancılar hakkında atıp tutmasını sonlandırabilirdi. Rachael Eduard'ın geldiği zamanla Andrew'un doğumu arasındaki kayıp yüzyılı ve kronolojik hatayı bilmiyordu. (Kocaman bebek bezleriyle uğraştığı için ünlü yazar Bayan Sarah Gertrude Millin'in bir gün Eduard'ı pislik ve umursamazlık içinde kaybolmuş, kendi kuluçkasında sessizliğe gömülmüş korkak bir İngiliz'e dönüştürdüğünü de bilmiyordu, diğer bir değişle Andrew'un bir müddet sonra tamamen reddedeceği bir soya dönüştürmüştü.)

Rachael hiç konuşmamışçasına, arazilerimizin iadesi olacağı gibi şarlatan ve ikiyüzlülerin de ifşası olacak, diye bağırdı Andrew. Clydesdale çiftliğini ya da zavallı yaşlı Johannes Kok'un iddiasını düşün. Sulh hâkiminin böyle ucuz bir dalavereye tenezzül edip, hiç umursamadan yaşlı bir adamı dolandıracağını kim düşünürdü ki? Geriye kalanlarımızın onların yaptığı şerefsizliği görmesi ve bilmesi hiç önemli değilmiş gibi... Bu hayatıma mal olsa dahi adalet tanrısı üzerine yemin ederim ki yoksul halkımız çapalarını bir kez daha sallayacak ve gururla başlarını dik tutacaklar. Hak ettiğimiz Kırk Yıl Paramızı alacağız. Koklarla yapılan onur kırıcı bir antlaşmaydı, bizi üç kuruşa Batı Griqualand'dan çıkardılar ve şimdi de tahmin edileceği üzere adam yerine koymuyorlar.

Anlattıklarının çok az kısmını anlayabildi Rachael, daha önce böyle kitabi konuşan birisini dinlememişti. Bunun yanı sıra

Andrew ona detaylardan bahsetmedi. Onun da herhangi bir şeyi sorma hakkı olmadığı için gizli faaliyetler hakkında çok az şey öğrenebiliyordu.

Böylesi daha güvenli demişti Andrew. Bu konular kadınlar için fazla karmaşık. Rahip Dower konuşuyor gibi hissetti Rachael ama bunu söylemek yerine bilmek yetiyordu ona. Bundan dolayı Andrew sahibinin ölümünden birkaç yıl sonra imzalanması beklenen tapu satışları hakkında ona herhangi bir açıklama yapmadı. Bu sahtekârlıktan kendilerini nasıl kurtarabileceklerdi? Her zaman yanında taşıdığı deri keseciğe dokunarak kaşlarını çatarak başka yolu yok dedi. Eğer adalet talebinde bulunmak provokatörlük ise o zaman evet ben Büyük Griqua Provokatörüyüm ve yine evet, Bhaca ve Hlangweni şefleriyle iş birliği yapıyorum. O toprakları Griqualara ve yerlilere iade etmek için birlikte savaşacağız. Topraklarımız bu beyaz hırsızlardan ve hayvancılığımızı sonlandırmak için getirdikleri sığır vebasından arındırılacak.

Böylelikle vagon yapımı işindeki ortaklığından çekildi. Kadınların savurgan ve havai olduğunu doğuştan bildiği için yine tutumluluğun erdemleri üzerine methiyeler dizdi. Andrew hem Rachael'ın kendi iyiliği için hem de diğer insanlara örnek olsun diye ona kendi ev işlerini yaptırabilirdi fakat insanlar kendi karılarının fırça tuttuğunu görmeyeceklerdi. Siena'yı yollayanlar da onlardı, onun için maaş ayarlamışlardı. Böylece alçakgönüllü Andrew, onu bizzat kendisinin işe alması konusunda ısrar etti. Rachael insanların her zamanki gibi hak vergilerini ödediğini düşündü ancak ev işi, bakır para kazandıran hokkabazlık işine dönüşmüştü.

Rachael'ın büyük macerası uykusunun kabaca bölünmesiyle başladı. Andrew gecenin büyük bir kısmını sağ kolu Lodewyk Kok ve George Abrahams'la konferans salonunda geçirmişti, sabahın erken saatlerinde nihayet yatağa girdiğinde öyle fena bir halde iç çekip kımıldadı ki Rachael'ı uyandırdı. Yatakta dişlerini sıkıp bir şeyler homurdanınca Rachael kızgınlıkla elini alnına götürüp ateşini ölçtü. Sonunda belini doğrultup

başka bir dünyayla temasa geçene kadar tuhaf bir monotonlukla konuştu, Rachael uykulu bir şekilde başını sallayınca uzun süren sessizlikle noktaladı: Biri elini kâğıdın üzerinde kaydırıyor. Bu kişi tutuklanma emrimi veren başyargıcın kendisi.

Rachael'ın yatıştırmak amacıyla uzattığı eli bir hışımla uzaklaştırdı kendinden, Rachael bu hareketi nankörce buldu. Kendinden emin bir şekilde, şimdi sinirlenmenin sırası değil Andrew, dedi. Griqua şefi muhtemelen hapse girmez. Buna cüret edemezler...

Bu yardım edilebilecek bir mesele değil diye girdi araya. Adalet arayışı zamanlarında olması beklenen şeyler. Suus Rachael, suuus, başım dertte, bu öngörüyle ya lanetlendim ya da büyük bir sorumluluğun altına girdim. Üç karanlık figür görüyorum... Geceleri gizlice hareket eden hırsızlara benziyorlar. Nasıl anlatsam bilemiyorum. Daha sonra yataktan fırlayarak üçüncünün kim olduğunu bilmiyorum ama diğer ikisi kesinlikle Lodewyk ve Abrahams'dı, utanç içinde entrika peşinde koşan başlarını yere eğdiler, dedi. Yehuda para bahsinin geçmesinden çok daha önce hatta ihanet etmeyi henüz kabul etmemişken bile utanç duymaya başlamıştı, kendi zayıflığını bilmenin utancından dolayı acı çekiyordu.

O odada güvenebileceği tek bir adam yoktu, Rachael'a döndü ve yatak odasının camını ağır ağır açmanın heyecanını duyuyordu. O geceyi birlikte atlatarak yükselen ay ışığında kapı direğinin yanını kazıyorlardı. Tanrı aşkına, o alçak Yehudaların, o yılan Abrahams ve Lodewyk'in yardımıyla aldıkları belgelerin olduğu deri çantayı gömüldüğü yerden çıkardılar. Çanta ay ışığında ürkütücü bir şekilde parlıyordu.

Sen al Rachael, ihanet çanları çaldığı için ona dokunmaya dayanamıyorum.

O, kazılan yeri doldurup toprağın üstünü düzeltirken Rachael çantanın üstündeki tozları temizliyordu. Rachael tam da o an çantanın içindeki evrakları alıp çantayı geri gömmeyi önerdi. Daha önce açılmış olan deliği ikinci kere kazdılar. Küreği Andrew'un elinden alıp toprağı dikkatlice kaldırdı, deliğin orijinal duvarlarını alanın yoğunluğundan anladı ve delik içinde

yokluk taşıyan bir şey olduğu için o daha çok duvarların varlığına odaklandı. Toprak dolgusunu olduğu gibi değiştirmek isterdi, her bir parça, daha önce insanların kazmış olduğu aynı şekilsiz silindire doldurulmuştu, diğer bir deyişle deliğin onlarda kalmasını istedi.

Andrew uysalca Rachael'a döndü ve Rachael kâğıtları şimdi nereye gömeceğiz diye sordu.

Hayır gömmeyeceğiz, dedi Rachael, ilk defa gecenin soğukluğunu üzerinde hissedince Andrew kollarını ona doladı. Kâğıtları bana bırak.

Tekrar pencereye tırmandılar. Bakışları kirli ellerinden rahatsız olduğunu belli ediyordu ama Rachael o kadar da tatsız değil, dedi. Hayır, hayır bu sadece Tanrı'nın toprağı, şimdi su kovalarıyla uğraşıp riske atmayalım kendimizi.

Böylelikle yıkanmayan elleri bir bezle silip yatağa girdiler. Kâğıtları çarşaf şeridinin ortasına bağlamadan önce, bu hacimli geceliğinin alt kısmına denk geliyordu, kendi vücudunun etrafına sardı. Paket, steatopikliğin belirleyici olduğu ve kimsenin bulamayacağı geniş sırt kıvrımlarına yerleşti. Andrew başını Rachael'ın göğsüne yaslayıp bebek gibi uyudu, Rachael'in ise gün doğuncaya dek gözüne uyku girmedi.

Ertesi sabah saat sekizde, Andrew'un tahmin ettiği üzere Emniyet Müdürü Demmer onu tutuklamaya geldi. O gelinceye kadar Andrew iyice yıkanmış ve kısaca talimatlar vermeye başlamıştı, Rachael'a sadece gerekli gördüğü şeyleri söyledi. Aceleyle elini sıkarken böylesi daha güvenli dedi, Rachael'ın bir şeyden haberi yoktu. Dikkatini bir kez daha polis memuruna verdi, sonuçta yakalama emrini kendisi vermeyen bu zavallı adamın *isyana teşvik* kelimesinden ne anladığını çözmeye çalıştı.

Rachael birkaç saat geçtikten sonra yargıç ve oğlunun gelişini sakince izledi, tabii oğlu koca adam olmuştu. Genç adam atlarını kapıya bağladı. Rachael, adamın cama gelip yoo-hoo diye bağırmasını beklerken hamur yoğurmaya devam etti. Daha sonra hâkimin avluda yürüdüğü yere çıktı. Başını kaldırıp ona bakmadan önce elinden geldiğince ellerini ovuşturup yere düşen küçük hamur solucanlarını izledi.

Neşeli, biraz da sitemkâr bir ses tonuyla günaydın, dedi. İngilizceyi hızlı ve acele ederek kullandığı için Rachael onu anlamamış gibi davrandı ama amcası Kaptan Kok'un beyazlarla konuşma konusundaki tavsiyesine uyup, Tanrı'nın huzurunda kocam ve ben iyiyiz, sizde nasıl durumlar, diye cevapladı onu.

Gelen adam bir an paniğe kapıldıktan sonra bir başka hararetli konuşmaya atladı. Rachael konunun birçok kez işaret edilen atlar olduğunu düşündü.

Başını anlayışlı bir edayla sallayarak ah, evet çok yazık dedi. Bu insanların hayvanlarına düşkün olduğunu biliyordu. Ellerinde pul pul olmuş hamuru temizlemeye odaklandı. Adamın mıymıntı oğlu elinde kürekle dönünce, Rachael'a bilgi almak için maalesef kapısını kazmak zorunda olduğunu söyledi. Kırmızı suratlı yargıç en başından beri ellerini arkasında tuttuğu için oğlu diğerinin de bu işi yapacağını belirtti. Rachael yüz kızarıklığının bardak dolusu viski içmekten kaynaklandığı bildiğinden ona dikkatli olması için yalvardı, toprağın çok fazla rahatsız edilmesinden endişeleniyordu. Toprağın üstü kaldırılıp değiştirilirse, eğer bir bilginin gömülmesi söz konusuysa üstü kesinlikle kaplanırdı, daha iyi olurdu. Kocası, o yokken bazı şeylerin rahatsız edilmesinden hoşlanmazdı. Hâkime sahip olduğu atın ne kadar da güzel olduğunu söyleyerek yağcılık yaptı.

Oğlu çantayı gün yüzüne çıkardığında elmas bulmuşçasına gözlerinin içi parladı. Ciddi bir edayla Rachael'a iyi günler dilerken Rachael gevşeyen önlük iplerini sırtının ince kısmına bağladı ve yüzüne fotoğraf karesi gibi hüzünlü bir gülümseme yerleşti. Ferahlama hissini bastıramıyordu, bu his burnunun ucuna ekmek pişirme kokusunu getirmiş ve gelecek güneşli günleri tatil havasına sokmuştu.

Hapishanenin Andrew Abraham Stockenstrom'un üzerinde hiçbir yaptırımı olmadı ve Rachael herhangi bir şeyin olacağını

da düşünmüyordu. Andrew kesesinin içinde doğmuştu, Rachael onun tarih kitabı kaçmış zihninin nasıl böyle her şeyi bildiğini şimdi daha iyi anlıyordu. Andrew'un tuhaf dildeki kitapları vaiz verir gibi yüksek sesle okuması bundan kaynaklıydı. Yemek tarifinin okunması gibiydi, talimatlara uyup yemeğin pişmesini beklemek gibi. Bunu koy, şunu değiştir. Bir insanın tarifi güzelleştirme adına kafasına göre bir tutam hindistancevizi koymaya, ikinci yumurtayı eklememeye, bir de üstüne yanlış yönde çırpmaya iten şey oldukça tuhaf diye düşündü.

Andrew duruşmasını aylarca bekledikten sonra puf puf olmuş somun ekmeklerin sıcaklığıyla dolu bir mutfağa adım attı, Rachael'ın elini sıktıktan sonra lüzumsuzca yanan ocağın gözünü kapatmak için odanın içinden geçti. Görüntüsü aynıydı, ekmeği azaltmamış, bir gram kilo vermemişti.

Elbette, dedi Rachael, bundan bir dilim alabilirsin. Baksana, somun ekmeğe kuru üzüm koydum. Kuru üzümleri ve lahanaları insanlar sen dönüyorsun diye getirdi. Bu akşam güzel bir lahanalı bredie yiyelim.

Andrew serbest bırakılacağı saati doğru tahmin etmişti, getirdiği hediyelerle sadakatini göstererek Rachael'ı utandırdı ve kutlama yemeği yapmasına sebep oldu. Rachael kutlama yapmayı dört gözle beklemişti ve her şeyden önce onu sıcak, mis kokulu ekmeğin tadını çıkarırken görmek istedi fakat Andrew ateşin harlı olmasından rahatsız olmuştu, sanki hapishanede onlara her gün kuru üzüm vermişlerdi. Acı koyu kahvesinden bir yudum aldıktan sonra oldukça kibar bir şekilde belki yarın Dorieciğim, dedi. Yarın Lodewyk, Abrahams ve Kleinhans geldiğinde devam ederiz.

Lodewyk ve Abrahams mı diye çığlık attı, başka yeni bir kişiyi daha eklediğini fark etmedi. O hainler gelemez. Ne istiyorlar buradan? Benim evimde yiyip içemezler, hainlere yer yok burada.

Onlar bizim insanlarımız Dorie. Konuşacağımız meseleler var. Buraya sonradan yerleşenlere karşı bir sonraki hamlemizin ne olacağını planlayacağız.

Seni düşmanlara birkaç kuruşa satan alçak ve hainler onlar, artık benim insanlarım değiller.

Bu senin kadınsı kalbin Dorie. Bunun bir savaş olduğunu ve bu süreçte tuhaf davranan insanlara katlanmak zorunda olduğumuzu anlamıyorsun. Bu onların suçu değil. Her şeyin altüst olduğu durumlarda insanlar doğruyu yanlıştan ayıramaz, kafaları karışır ve kendilerini yol kenarında bulurlar. Serbest bırakıldığım saatlerde dışarı adım attığım gibi bana yağmur tanelerini gösteren Tanrı aynı zamanda insanların inatçı keçiler gibi şeytana dönüşeceğini de gösterdi ama biz sabırlı olmak zorundayız. Gururumuzu bir kenara bırakıp topraklarımızı çalan hırsız yerleşimcileri düşünmeliyiz. Yapacak o kadar çok şey var ki küçük garezlerimize ayıracak vaktimiz yok.

Rachael bu saçmalıkları duyduğuna inanamıyordu. Suiistimal edilmeye tahammülü olmayan Andrew olan biten her şeye rağmen çok değişmişti. Bu konuşmayla doğmuş olduğuna inanamıyordu. Ona göre, büyük emeklerle yaptığı bu ekmeği hainlere ikram etmek tam bir delilikti. Erkeklerin usulünü ve politikalarını, tutarsızlıklarını nasıl da sağduyu olarak kabul ettirdiklerini hiçbir zaman anlayamayacaktı. Bir yandan hâlâ elinde tuttuğu ekmek bıçağını havada sallıyor, diğer yandan hiç korkmadan konuşuyordu. Her zaman kendi ellerimle yaptığım ekmeği onlara vereceğime köpekleri beslerim daha iyi! Siena onlar için bir şeyler yapabilir belki. Öncelikle Lodewyk ve Abrahams'ın bizden olup olmadıklarını düşünmek için zamana ihtiyacım olacak. Yapabildiğim kadarıyla...

Rachael, diye araya girdi Andrew, yarın üçte burada olacaklar. Bu da, bu ulusun annesi olan sana onların senin halkından olduğunu hatırlaman için yirmi dört saat verir. Affetmezsek ne kazanacağız ki? Alçakgönüllü olmayı nasıl öğreneceğiz? Hainlik yapanlar asla kovulmamalı, halkın bağrına basılmalılar. Bizi güçlendirecek tek şey bağışlamaktır. Aksi takdirde, yalan söyleyen misyonerlerden bağımsız bir millet olmayı nasıl başaracağız?

Bahçeye ve Bleskop'un yeni tayına bakmak için Rachael'ın yanından geçip teselli edercesine ellerine vurdu. Rachael en

sonunda bir dilim ekmek paylaşmayı düşündü çünkü bu yeni hoşgörünün at üzerinde başı açık, dörtnala koşturmasına olanak tanıyabileceği fikrindeydi. Ekmeği kesmek için bıçağı eline aldığında kuru üzümler yaraya dönüştü, böylece somunları ıslatıp buğulama yapmak için beyaz un torbasına sardı. Tüm bu değişimlerin hiçbir zaman onun lehine olmayacağını biliyordu, bunu özellikle de Andrew'un delice parlayan gözlerinin içi anlatıyordu.

Günümüzde birileri kameranın sıklıkla yalan söylediği bilgisiyle her ne kadar kolaylıkla avunabilse de 1898'de *A.A.A. le Fleur ve beraberindekilerin Kokstad hapishanesinde* çektirdikleri bir fotoğraftan anlaşıldığı üzere Andrew'un ne soğukluğu geçmişti ne de hoşgörüye dair herhangi bir belirti vardı.

Düşük çatılı yapıların tasarlanma amacı sadece öylesine bir maksimum güvenlik sağlamak değil aynı zamanda basık tavan tercihleriyle aşina oldukları ortamı tercih eden Griqua mahkûmlarının korkularını gidermekti. Bu hapishanenin batı tarafında iki tane pencere vardı. Her birinin alt kısmı altı tane dik ahşap çıtayla kapanmış, altı bölmeli üst kısmı fazladan bir yatay çubukla ayrılmıştı. Işık sağdaki pencereden içeri yansıyordu, güneş öğleden sonraları dayanılmaz derecede göz aldığı için soldaki pencere beyaza boyanmıştı. Kolaylıkla baştan çıkan Griqua tutkularının kontrolsüzce alevlenebileceği bir hapishane hücresinde parlaklık istenmedi. Pencereler maksimum yirmi derecelik bir açıyla açıktı.

Le Fleur, etrafında altmış ya da daha fazla adamla birlikte iki pencere arasına konumlanıyordu. Ön taraftakiler sağ dizlerinin üzerine diz çöküp sol ellerini bükülen dizlerinin üzerine koyuyor, böylelikle göğüslerini cesurca gerip çarpık bacaklılara rağmen dik duruyorlardı. Yaşlı bir adam sopasına tutunuyor, bir diğeri sanki kolu bandajlıymış gibi bir tuhaf düğmelediği ceketinden dolayı yara almış görünüyordu ve şapkasının altına doek takıyordu. Tüm erkekler meydan okurcasına, öfkelerinin

kaynağı o kameraymış gibi hiç kıpırdamadan kameraya bakıyorlardı.

Andrew Abraham Stockenstrom le Fleur, oturan adamlarla çevrili grubun önünde yer alan, gösterişli ve uzun endamıyla tamamen görünür kılınan tek kişiydi. Sağ kolunu bükmüş, parmaklarını ceketin düğmelerinden içeri sokmuştu. Bu hareketi ona ciddi bir hava katıyordu, sanki daha yeni bir şeyler üzerine yemin etmiş gibi yüce bir kayıtsızlığa sahipti. Başını sola çevirip kameranın olduğu tarafa bakmayan tek kişiydi. Sol ayağını hafifçe öne atmış, şapkasının kenarını görkemli bir şekilde kıvırmıştı. Diğerlerini fazlasıyla küçük görüyor gibiydi.

Adamların hepsi geniş kenarlı şapkalardan takmıştı ama bazıları bilinçsizce yapmıştı bunu. Kızların taktığı şapka modasına uygun, kenarları tamamen geriye çevrilmiş şapkalar vardı, öyle bir açıya sahiptiler ki oldukça şık görünüyorlardı. Kulaklar şapkaların dışında kalıyordu hatta şapkalar kulaktan birkaç santim üstte bile kalıyordu, ön kısmı tepe kısmına tutturulmuş gibi görünen sadece bir tane sarkık şapka vardı. Bunu takan kişi sol elinde tuhaf bir şey tutuyordu, bir çift makas olabilirdi bu; ama hayır, ikinci keskin şey aslında ceketinin içine sakladığı şeyin gölgesiydi. Düşüncelere dalmış yüzü, isyan çıkarma eylemine ihanet edeceğinin kanıtıydı. Kameraya tıklanmadan hemen önce keskin silahını çıkarıverdi.

İsyancı, fotoğrafa bakacak sıradan bir kişinin bile ilgisini çekmeyi garantilemek için şapkasını geriye doğru kıvırdı. Bir şüpheci olarak Le Fleur'ü katliama karşı uyaran, vücutlarının mermi geçirmeyeceğine dair söz veren baş melek Mikail'in mesajlarıyla dalga geçiyordu. Tüfekleri yanlarına alma konusunda Şef'i ikna eden de oydu, her ne kadar onları kullanmayı planlamasalar da silahsız bir birlik dinsiz yerleşimcilerin ciddiye alamayacağı üzücü bir mesele olurdu. Daha sonra olmazsa olmaz bir mucize gerçekleşti ve birçoğunun emperyal güçlere karşı denemeyi gerek gördüğü tüfekler, yakın mesafeden ateş açamadı. Bu kesinlikle isyan başlatmaya bir sebep olamazdı fakat kötü huylu bir Tanrı ve peygamber atadığı Şef'in karşısında ne söyleyebilirdi ki? Dolayısıyla, resmin de gösterdiği gibi

kendi güvenilir hançerini çıkararak iki yönlü bir meydan okuma eylemi gerçekleştirdi ve bunun karşılığını daha sonra dayak yiyerek aldı.

Rahip Dower bir kez daha sayfa kenarları yıpranmış kitabını odaklanıyor, etrafında diyakozlarla olduğu fotoğraflarlar ile Le Fleur'ün isyankâr ayaktakımlarıyla birlikte olduğu fotoğraflar arasında gidip gelirken üç şey dikkatini çekti. Le Fleur şeytanın gurura bürünmüş hali, diğerleri dizlerinin üzerine çökmüşken o dimdik durarak daha etkileyici bir portre çiziyordu, en azından etrafındaki diyakozlar tarafından büyük bir sandalyeye bastırılmıyordu. Rahibin şimdi korktuğu şey alaycı bir tevazuydu bu nedenle kitabın yeni baskısı fotoğraflar olmadan yapılmalıydı.

Rachael Doğu Eyaletleri Bildirisi'ndeki raporun üzerine eğildi.

> Geniş çapta ses bulan düşmanca kışkırtma hiç şüphesiz Griqua provokatörü Le Fleur tarafından düzenlendi ancak Baş Yargıç'ın ve Batı Griqualand Atlı Tüfekler birliğinin derhal harekete geçmesiyle erkenden bastırıldı.

Rachael da Andrew gibi öfkesini beslemek için yazıların mayasına bağımlı hale mi gelmişti? Kâğıdı ilk okuduğunda, yumruğunun içine kâğıdı alıp buruşturmuştu ancak görevini hatırladıktan sonra kâğıdı serbest bırakıp sanki kendi bebeğiymiş gibi kırışıkları eliyle okşayıp düzeltti. O andan sonra veri toplama ve dosyalama görevini tuhaf bir iş olarak gördü ancak oradaydı işte, gittikçe sönen, loş bir ışık altında okuma yapıyordu, şimdiye kadar çıkan bütün kelimeleri biliyordu. Griqualara ihanet eden Mpondo Şefi, Sigcau'dan henüz bahsedilmemişti. Ah, hayır, bütün işi kendi akıllarıyla yürütüyorlardı. Kahramanlık yalanlarına boyun eğmek ya da idare etmek için siyasetin kendisini bilgelik ve zekâdan kurtaran o tuhaf kelimeyi mırıl-

dandı. Rachael bu kâğıt parçalarına ilgi duyan ve onu besleyen insanların kendi bozuk iletilerinden nasıl kaçacaklarını merak etti ve bu düşünce basılı bir yayın gibi harfi harfine göz önüne serildi. Öfke, dedi yüksek sesle, oldukça sabırsızdı. Andrew gibi önsezileri kuvvetli birine dönüşüyordu ve sıkı bir parşömende düşünceleri eski haline getirdi. Kafasını karıştıracak düşüncelerle işi yoktu, gizlilik ve ifşa bugünlerde oldukça sıradan olsa bile.

On dokuzuncu yüzyıl usul usul biterken yenilikler hızlıca hayata dahil oluyordu fakat havada asırlık umutların çatışmasından doğan kükürt kokusu vardı. Le Fleur çabalarının karşılığını alacağından emindi. Ülke çapında yapılan seyahatler, gizli toplantılar, tükürük saça saça yapılan konuşmalar ve ayağının altına kapanmayacak adamlarla yaptığı planlardan sonra yapılması doğru olan tek şey, dolandırılan halka arazinin iadesi olacaktı. Griqua halkı topraklarını sürmeye hazır olduğu yeni bir çağda çanlar çaldıktan sonra, belgelerin imzalanacağı söylendi fakat bunun yerine on dört yıl ağır çalışma cezasına çarptırıldı ve dalgalı bir günde Robben Adası için yola çıktıklarında sömürgeci muhafızlar eşliğinde kendini Cape'de buldu. Yeşil bir kusma olduğunda dik duruyordu, onu engelleyen şey becerik-siz Fransız ataları gibi kusmak için okyanusa eğilme kanaatiydi. Tanrı'nın yolları gizemliydi. O'nun kamu arazisi tabanlı görüşü özel alana dahil olunca mucizelerin gerçekleşmesi ertelendi. Bundan dolayı hiç kimse beş yıl taş ocağında çalıştıktan sonra afla çıkan Paramount Şef'i kadar şaşırmadı.

Andrew elde ettikleri zaferi anlatırken nazikçe onun elini tutup: Bak, Dorie –Dorie alışamadığı bu yeni ismi duyduğunda irkildi ve Andrew yine de devam etti– adam anahtarı çevirirken ona dedim ki, bir daha geri dönmemek üzere dışarı çıkmama sadece beş kısa yıl kaldı, çıkacağım tarihi takvimine not edebilirsin. Hatta öğleden sonra tam ikide olacağını söyleyerek saat bile verdim. Öyle bir şey olursa şapkamı çiğ çiğ yerim, dedi ve küçümseyerek güldü gardiyan. Gülüşündeki tonlama belirsizliği yeniden gösterdi ama sezgilerim önümde bir yaz günü olduğunu söylüyordu.

Aslında ona şöyle dedim, elimden geldiğince nazik olmaya çalışarak, şapkanı yemeden önce onunla saygı namına beni selamlarsan iyi edersin.

Kaba saba bir adam olduğundan anırarak güldü ve her durumda sözlerimle alay etti. Bak, canım, Rachael'ın elini kuvvetlice tuttu, zamanı geldiğinde böbürlenmemek olmaz.

3 Nisan 1903'te öğleden sonra ikide, vali eşliğinde çıktım ve bana yeni Kral Edward'ın şahsi özrünü iletti. Bu da demek oluyor ki ne yazdığımız dilekçeler boşuna ne de dünya tamamen adaletten yoksun bir yer. Zavallı gardiyan...

Andrew aniden boğazından kişner gibi tuhaf, yüksek bir ses çıkararak gülünce araya Rachael girdi.

Evet, sözlerime inanmayan gardiyan mosmor kesildi, zavallı adamın bana düzgünce selam vermek dışında başka şansı yoktu, tam da ona yapmasını söylediğim gibi. Valiyle el sıkışırken gardiyanın bana verdiği sözü tutup tutmadığından emin olmak için dönüp baktım. Valinin birkaç bir şey öğrenebileceği gevşek ağızlı, sözüne sadık bir adam orada duruyordu. Böylelikle canım Dorie, şapkayı onun ağzından çıkarıp kapıda duran dilenciye verdim.

Rachael, Tanrı'nın her şeye rağmen bir şaka anlayışına sahip olduğunu düşündü ama anlatılan mucizenin eksik kalması onu üzdü. Çan, zil ve trompet seslerinin tantanasıyla, öfkeli Şef'in bağırtısı arasında geçen bu yüzyılda Andrew, halk ve toprak üzerine kafa yorarken insanlar hâlâ barakalarda sürünüyordu. Ulus fikri ne kadar da sağlıksız ve uzlaşmacı bir iş diye düşündü Rachael, kocasının ona Dorie demesinin altında onun bu fikirle yüzleşmesini sağlamak yatıyordu.

İşte tam bu aşamada bazıları onun buruk gülümseyişini sorgulamaya başladı.

> Güney Afrika'nın diğer bölgelerinde yaşayan Zulular, Pondolar, Swaziler, Damaralar gibi kabilelerde insanlar heybetli, siyah ve güçlüydü. Şans ve mutluluk onlardan yanaydı fakat Batı Griqualand'de, Tanrı'nın sahip olduğu bu dünyada düzensizlik sağlamak dışında başka bir işe yaramıyorlardı. Hastalıktan yıkılan, tabiata aykırı, soysuzlaşan kahverengi tenli insanlardı.
>
> Sarah Gertrude Millin, *God's Stepchildren*

KOKSTAD 1991

Bir kış günü sabahı, hava oldukça açıktı. Aynalı camdan içeriye ışık giriyor ve Crown Oteli'nin ters yaldızlı harfleri içeriden bile saf altın gibi görünüyordu. David'in masasından meydan manzarası hiç bitmeyen hareketliliğiyle sürüyordu: ağaçlar, çimenler, banklar ve erken saatlerde başlayan yaşam mırıldanmaları... Otelin tam karşısında, meydanın diğer tarafında görkemli adliye binaları vardı. Mavi, beyaz ve turuncu renkli bayrak sakin ve güzel bir günde dalgalanıyordu. David'in yüzüne karşı küçümseyici ya da "yakında biter" bakışı atılmıyordu. Meydanın batı tarafında, meşe ağaçlarının ardında bir otobüs dururken tiz bir ses çıkarıyordu ve sabit bir akışla kasabadan ve ücra köylerden şehre çalışmaya gelen insanları indiriyordu. Onu derin düşüncelere daldıran şey Kokstad gününün bu şekilde sona ermesi ve bu keşmekeşti.

Otelin koyu kırmızı ve siyah üniformasını giyen saçlarını kazıtmış adam bir an için el sallayarak David'in dikkatini çekmeyi düşündü. Ama ciddi bir şekilde oturan genç adamı mat kahverengi yüzü, yeşil gözleri ve kısa kesilmiş kıvırcık saçlarıyla rahatsız etmek istememişti belki de. David ilk kez yemek yenen yerde tek başına oturuyordu, onun gibiler Crown'da pek görülmezdi. Adam dans edercesine meraklı bakışlarla David'e doğru ilerledi. David onun soytarı olduğundan şüphe duyarak soğuk bakışlar attı ama adam daha da gülünç bir yaltaklığa soyundu; görünmez bir şapkayı çıkarır gibi yaparak omuzlarını geriye doğru attı ve kendi Evet Bayım, Hayır Bayımlarını akordeon gibi katlayarak ABD'nin Güney eyaletlerinden kelimeleri uzatan insanların televizyonda çıkarttıkları sese benzetip adamı tatlı diliyle ikna etmek istercesine boğuk bir ses çıkardı. Bu durum üzerine David, her ne kadar uzun soluklu bir kahvaltı planı yapmış olsa da sadece mısır gevreği ve kızarmış ekmekle yemeğini çabucak bitirmeye karar verdi. Sadece kahvaltı parası ödenmiş olduğu için değildi, burada neler döndüğünü bilmediğinden her ihtimale karşı önlem almak istemişti, şimdi de büyük bir pişmanlıkla kendisini tedirgin eden ve yüzünü tam hatırlayamadığı birisini anımsatan bu tuhaf adamdan uzaklaşma gereksinimi duymuştu.

İşler yürütmesi gerektiği gibi olmadı. Ülke dışına yaptığı gizli seyahatlerden sonra özgürce konuşabileceği bir yere seyahat etmek ne güzeldi fakat birimine yapılan bilgilendirme çok kısaydı belki de. Bu, toplantıda birinin öne sürdüğü gibi disiplindeki gevşemeden kaynaklanıyor olabilirdi. Yoldaş, gitme hakkını doğal karşılamıyor olabilir miydi? Kokstad'a gitmek istediğini, tatil benzeri bir şeye çok ihtiyaç duyduğunu söyledi. Evet, Kokstad ve çevresine bağlanacaktı, esasında bol yürüyüş yapacağı bir tatil düşündü, Currie Dağı'na ya da başka yerlere tırmanacaktı. Evet, tabii ki geziyi kongre işlerinden tamamen uzakta tutması gerektiğini söyleyen mantıksız duyguyu bastırarak dönüş yolunda Umtata'da bir toplantıya katılacaktı.

Neden Kokstad?

Omuzlarını silkti, tanımayı hep çok istediği ülkenin bir parçasıydı.

Sıradaki soruya şaşırmamak için elinden geleni yaptı: Özel hayatında bir karışıklık var mı? Mesela bir kadın?

Stresi bu kadar karmaşık terimlerle düşünmemişti ama evet evde gerilim yüksekti. Aslında pek öyle de değildi. Evde her ne olursa olsun denge bozucu bir etkiye sahip olmadığına dair onları inandırması gerekiyordu ve tam tersine sebep olurken bunu başardığını düşündü.

Likör şişelerinin tuzağa düşürme maksadıyla masaya dizildiği Yoldaş Y'nin o boş odasındaki gülüşmelerde alaycı bir tonlama vardı. Bardaklar yeteri kadar brendiyle doldurulsa da kimsenin bir şey içtiği yoktu; ancak onlar Appletiser'larını yudumlarken alkol kokusu yavaşça yayılıyordu. Yalnızca erkekler içiyor, dedikodu yapıp birbirilerine kuyruklu yalanlar söylüyorlardı. Toplantılarda dayatılan alkol yasağını hücrelerinde de devam ettirdiler.

David utandığından bardağına hafifçe vurarak devam etti, Batı Griqualand'in tarihi üzerine biraz araştırma yapacak, Şef Le FLeur ve Griqualar hakkında bir şeyler öğrenecekti.

Birisi gülerek, etnik kimlik yoldaş için bir sorun mu? diye sordu.

Neden huzursuzca hareket ettiklerini, kıs kıs gülmemek için kendilerini zorladıklarını ve hatırlamakta zorlandığı şeyin ne olduğunu düşündü.

Göz kırpmalar ve birbirlerini dürtmeler... Konuşabileceği ya da o yokken Cape Town'da göz kulak olabileceği başka biri var mıydı?

Yoldaş Dulcie'den söz açılmışken, kesinlikle yok, dedi biri. Yapmayı planladığı geziye onay verildi ve Umtata'daki tesadüfen çıkan iş için güvenebileceği birine ihtiyacı vardı.

O günkü hava şaşırtıcı bir şekilde sıcaktı. Resepsiyonda duran kızın da dediği gibi gece soğuk geçmişti, gerçi bugünlerde kız yerine kadın denmesi bekleniyordu. Çekici genç birinin kendisine neden demode bir laf olan *kadın* kelimesiyle hitap edilmesinin istenmesinin nedenini anlayacak kapasitede değildi. Ama, dedi kız hiç düşünmeden, akşamın koyu sarı tonlarına sesleniyormuş gibi, güneş ışıkları aldatıcıdır, geceleri burası buz gibi olur.

Teşekkür ederim, diye kabaca bir yanıt verdi. Çok zor ısınıyor da diyebilirdi ama hiçbir beklentisi yoktu, hele ki hayatı boyunca yakıcı sıcaklık ve kuruluk ya da keskin soğukluk gösteren hava koşullarının ılımlılık göstermesini hiç mi hiç beklemiyordu. Yine de gülümsedi ve odasında yiyeceği sandviç için acele etti. David kendisini defalarca sert kıyılardan yatak boşluğunun ortasına atıp geri çeken, denizin dalgalı olduğu zamanlarda havaya asılan ağır örtülerin altında rahatsız edici bir gece geçirdi. Böylelikle kendisini bu kargaşadan dışarı çıkaracak aralığı bulabilmek için el yordamıyla duvar aradı. Angola kampları kadar kötü bir yerdi.

Bugün dingin ve yakışıklı görünüyordu. Ona soğuk bir duruş katan göz çevresindeki hafif şişkinlik gençlerin erkeklerde seçkin bulduğu bir özellikti. Kıyafetlerini dar dolaba asmaktan endişe duydu, zaten göze batacak kırışıklıkları yoktu. David otelin ütü hizmetinin olup olmadığını da bilmiyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, İngiltere'ye yaptığı seyahati saymazsak onca seyahat arasında ilk kez gerçek bir otelde kalıyordu. İngiltere'de konakladığı yer sadece yatak ve kahvaltı hizmeti diye isimlendirilmiş-

ti, bu da oranın oldukça küçük boyutlara sahip bir yer olduğu anlamını taşıyordu. Konfor lavabo ya da bağırsak boşaltımını sağladıkları yerden fazlası değildi, bir de parlak mobilyalarla döşenmiş odada açık duran televizyon, müstehcen kanallar ve sanki o yokmuş gibi davranan domuz suratlı patronlar.

Resepsiyondaki kadın onun varlığından hoşnuttu. Saçları bağlıydı ve uzun kahverengi boynu rahatça hareket ediyordu. Ah, işte buradasınız, dedi gülümseyerek ve güzel bir gün geçirdiniz diye ekledi. Kasabada işiniz mi var?

Hayır, sadece küçük bir ziyaret, dedi David, fark ettirmeden kadının boynuna bakıyor ve acele ediyordu.

Kadın aynalı camdan adamı izliyordu. Kıvırcık saçlarına rağmen kasabada uzun, siyah ve yakışıklı bir yabancının olması büyük bir şanstı. Adamın sahip olduğu şey bir sınıftı, Ahlaksızlık Yasası kaldırılınca birbirine yanaşan beyaz adamlardan değildi ama ne büyük bir hayal kırıklığına dönüşüyordu. Kıçında süpürge sopasıyla dolaşan adamlardandı. Kadın, basit bir gülüşe aldanacak biri değildi. Cape Town'dan gelmiş olmalıydı, Jo'burg aksanı yoktu ve nasıl arkadaşça davranacağını kesinlikle bilmiyordu, zaten öyle bir isteği de yoktu. Eğitimli insanlar gibiy, üniversitelerde nasıl resmi durulcağını öğrenmeleri gerekir. Azıcık eğlenceden uzak duracak bir adam. Kokstad gibi ıssız bir kasabanın yalnızlığını ya da bir kızın bütün hafta sonu oturup Currie Dağı'nın mavisine nasıl baktığını nereden bilecekti ki diye acı acı düşündü kız. Onu dansa çağırmanın bir anlamı yoktu, dönen sandalyeyi geçen yıldan kalan dosya kutularının olduğu rafa doğru büyük bir kibirle tekmeledi. Eylül ayının dosyasını çekip çıkarırken havaya tozlar kalktı. Bundan dolayı gücünü kaybedip oynak sandalyeden aşağı zıpladı. Bu Tanrı'nın cezası dosyalara lanet olsun, yirmi ikinci ve yirmi üçüncü dosyalara lanet olsun. Bu dosyalar Bay Ebrahim'in ondan bulmasını istediği dosyalardı. Emir yağdırıyordu, bunu bul, şunu yap, Beyefendi'yi unutma; ama kendisi ayan beyan ilk adıyla çağrılıyordu.

Ne için diye sordu kız ama o sadece boş ver sen, dedi. Adam zampara bakışlarını gizemli olana çevirirken kız onun bir şey

söyleyip söylemeyeceğinin peşindeydi. Beni yalan söylemekle suçlamak istiyorsan bunu yüksek sesle dile getirirsen daha iyi olur, dedi. Kız kendi ölümüne yol açmak için neden baş dönmesine ihtiyaç duyup o deli sandalyeyi tekmeleyerek ayak bileklerini kütürdetsin ki? Tam o esnada Bay Çok Ciddi kapıdan içeri girerek yaşlı Ebrahim bir yabancı tarafından görülmek istemiyormuşçasına öyle bir hızla döndü ki her şeyi orada bırakmak en iyisiydi. Yine de bir kez olsun o adama kendisini Bayan Bezuidenhout diye çağırtmak istiyordu. Tabii ki Bay Ebrahim!

Lanet Tanrı aşkına, yirmi ikinci ve yirmi üçüncü dosyalar nasıl olurda bütün gün bulunamaz? Bu bir aldatmaca veya tuzak mıydı yoksa şu aptal yaşlı adam mı almıştı dosyaları? Dün olanları gözden geçirmek daha iyi olurdu. Başını kaldırıp düşünmeye başladığında hızlı geçen arabanın aynadan cama yansıttığı ışık, ona anlık bir körlük yaşattı. Tanrı'ya ettiği küfrün cezasıydı bu. Bu kıyamet alameti ışık, Eski Ahit'te bölünmüş ışığın ortasında kaşlarını çatan sakallı Tanrı'nın pazar okullarındaki resimlerini andırıyordu. Karmaşık hesaplamaların bir cezasıydı çünkü ışığın camdan yansıma yaptığını hatırlıyordu. Şu okul yok mu, sadece Tanrı'nın atadığı geliş açısını hesaplama yeteneği gibi gereksiz bilgilerle ve aptal görevlerle dolu, diye homurdandı ve hafızanın saçma seçiciliğine güldü. Kim derdi ki o saçma ışık kırılmasını ve olan biten her şeyi hatırlayacak... Anladığı kadarıyla büyük bir olay olmayacaktı ve kesinlikle böyle bir şeyin peşinde değildi.

Erkekler! Her zaman en kötüsünü düşünmeye hazırlar. Sıkıcı bir kasabada yabancı birisiyle konuşma arzusunda herhangi bir sorun varmış gibi yanlış fikre kapılmayı dört gözle bekliyorlar. Hayır, dans konusundan bahsetmedi bile. Sandalyesine kurulup karşı yoldaki David'in mahkemeden dönüşünü izledi. David'in kamerası yoktu, kız bunun nedenini merak etti. Bir turistse eğer, neden onlar gibi binaları fotoğraflamıyor diye sorguladı ama sonra siyahilerin daha yeni ciddi turistler haline geldiğini fark etti. Neden bir otel odasında kaldığını düşünüyordu çünkü siyah insanlar genellikle ailelerinde ya da aile ar-

kadaşlarının yanında kalırdı. Bu kadar sert davranmasaydı, kız onu ailesinin evine davet ederdi ama sonra kendinin dışarı atılmasına neden olurdu. Bu tuhaf genç adamı kendi haline bırakmalıydı doğrusu.

David'in bakışları Currie Dağı'nın metalik morunda takılı kalmıştı. Yamaçları ağaçlarla doluydu ve hemen yanında bir ses bitti ve birisi omzuna dokundu.

Currie Dağı, dedi ağzında diş olmayan adam, onunla daha önce meydanda karşılaşmışlardı. Sakin ve içten bir şekilde gülümsedi, pembe dişetleri dişlerin gerçek gülümsemenin önünde engelden başka bir şey olmadığını gösteriyordu çünkü diş macunu reklamlarının hedefi olan bizler aptallık ederek gülümsemeyi diş göstermekle ilişkilendirdik. İç mekânın engellenmemiş bir görünümünü sunan dişsiz biçim, derin gülümsemenin cesareti ve kırılganlığına, karın boşluğundaki kökenlere, sindirim kanalından yukarı çıkan izdüşüme ve iletişim olarak bilinen sıcaklığa davet ediyordu. Buna karşılık buz gibi soğuk, Mona Lisa'nın ince dudaklı ifadesiz gülümsemesi vardı ya da onu izleyenlere aptal ve samimiyetsiz bir gülücük atmak için kaygan vücudunu sudan çıkaran fok balığı ifadesi. Bu ağzı açık kardeşçe gülümseme kasabadaki yabancıyla, David'le, insancıl bir temas kurmayı amaçlayan kasaba yerlisi tarafından gösteriliyordu, her ne kadar işsiz, dişsiz ve her şeye burnunu sokan biri olsa da.

Gülümseyişi yavaş yavaş azalıyordu ama göz çevresi ve dudak kenarlarındaki etkisi hâlâ gözle görülebilir durumdaydı. Konuşmaya başlıyor: Ziyaret mi ediyorsun kardeşim? Bu yer artık ziyaretçiler ve turistler için açık, tamamen tarih adamım, baştan sona tarih. Şimdi Cape'i bir düşün. Beyefendi Cape'den, hey dinliyor musun? David'in başıyla onay vermesini bekledi. Söylesene, tüm klas insanlar Cape'den geliyor. Şimdi herkes Cape'i tüm her şeyin gerçekleştiği yer olarak düşünüyor ama ben sana söyleyeyim, o olayda, o kanlı olayda burada olmalıydın. Tam burada Kokstad'da.

Adam daha sonra diliyle dişetini yalayıp ellerini kalçasına sildikten sonra kıç üstü oturdu. Sağ eliyle ona da oturmasını

işaret etti ama David kararsız kaldı. Yalınayak gezen kadınların desteleriyle dinlendiği çimlere çömelemeyeceğinden değildi sadece adama cesaret vermenin ya da böyle halka açık bir yerde dikkati üzerine çekmenin akılsızlık olacağını düşündü. Çantayı kolunun altına aldı ve gitmesi gerektiğini söyledi ancak adam buna güldü.

Savaşlar adamım. David'in mahcup gözleri kendisine bakan adamın suratına doğrultulmuşken adam onun rahatsız olduğunu görmezden gelerek konuşmaya devam etti.

David kibar bir şekilde hangi savaşlardan bahsediyorsun diye sordu fakat aklı hâlâ gitmekteydi.

Toprak savaşlarından tabii ki. Burası batının kurak topraklarına benzemez, buranın her yerinden nehirler akar, etrafı dağlarla çevrili ve otlatmak için elverişli arazilere sahip. Burayı herkes elde etmek istemişti ama burası bize, Griqualara aitti. *Yirrer*, burada çok savaş oldu dostum ancak Yüzbaşı Kok'un bile üstesinden gelemeyeceği kadar sıcaktı, bu yüzden ayakta öldü. Sonra kıyamet koptu. İngilizler, Griqualar, Boerlar ve kaffirler birbirlerine girdi.

David, Afrikalılar, dedi.

Ne? Hayır, o kadar da değildi.

Hayır, kaffirler değil, Afrikalılar, saygın insanlar onlara böyle hitap ediyor. Bu kelimeyi doğrudan adamın suratına söylemek için farkında olmadan o da kıç üstüne oturmuştu. Bu hareketten memnun kalan adam gönül alıcı bir gülümseyişle karşılık verdi ona.

Tamam, peki Afrikalılar olsun ama seni bu insanlara karşı dikkatli olman konusunda uyarmalıyım. Onların arkasında durursun, onlara iyi davranırsın, onlar ise gelip kafana sıçar.

David açıklama yaptı. (Rastlantısal şeylerin peşini bırakmamaya ve her kötü konuşmanın sonuna kadar gitmeye inanırdı. Bunu da bana ders verme fırsatına çevirdi.) Adam onu dinleyip başını sabırsızca salladıktan sonra David'i dirseğinden tutup Currie Dağı'nı işaret etti.

Bak, Griqua tarihinin başladığı yer orası adamım. Dağın şu oyuğunda öküzler oldukça bocalardı, terden sırılsıklam olduk-

larını ve boynuzlarını havaya savurduklarını hayal etsene bir. Yüzbaşı Adam Kok, öndeki yük arabasında dimdik oturmuş kırbacını savuruyordu ve çıkan ses vadide büyük bir yankı yaptı, Eve Hoş Geldiniz, sesi duyuldu. Doğru söylüyorum adamım, bana inan, Thomas. Herkes duymuştu sesi, yaşlı Bay Le Fleur, araziyi önceden kontrol eden büyük şefin babası ve diğer tüm büyük adamlar. Buradaki herhangi bir yaşlıya sor sana atalarının anlattığı şeyi anlatacaklardır. Bu vadi Batı Griqualand'ı yürümekten bıkmış Griqualarla konuştu, Tanrı üzerine yemin edebilirim. Tanrı'nın, Evinize Hoş Geldiniz yankısı, yaptıkları o berbat yolculuğu unutturdu. Yüzbaşı olan biten her şeyi gördü, yeni dünya ayaklarının altındaydı.

Ev sahibi gibi şehrin dört bir yanını işaret edip David'in geniş açıyla bakmasını istedi. Bu bereketli yeşil topraklar, bu çalılıklar... Şu an sarıydılar çünkü kış gelmek üzereydi ama daha sonra yemyeşil olacaklardı. Onlara doğru el sallayıp bağırıyordu, yüzbaşı böyle görkemli bir yerle karşı karşıya geldiğinde ne söyleyebilirdi?

Thomas duraksadı ancak David yüzüne bakan adama duyarsız kalıp herhangi bir cevap vermedi, bozulan adam bariz olan cevabı söylüyordu: Zafer, zafer, şükürler olsun! Yüzbaşı aynen bu tepkiyi verdi. Eliyle belli bellirsiz dağın bir tarafını işaret edip anlatmaya devam ediyordu. Şurası yük arabalarıyla durdukları nokta, hâlâ tehlikeli bir yerdir, orada arabadan inip dua etmek için dizlerinin üstüne çöktüler. Yüzbaşının fazla bir bilgisi yoktu, bilirsin işte; ama yine de bir profesör gibi dua etti. Daha sonra bir anıt inşa ettiler. Buradan yüzbaşının o gün diktiği dört uzun köknar ağacını görebilirsin. Çok yorgundular bundan dolayı dağdan aşağı inerken evlerini oraya yaptılar. Şimdi Doğa Koruma Alanı ve Rezervuar çünkü gördüğün üzere dağdan vadiye doğru uzaklaştık ve bana sorarsan ilk hatamız buydu.

Dağdaki oyuk ona başka şeyleri de hatırlattı. Dişsiz Thomas çekilen ilk dişini, bıraktığı boşluğu ve beyaz tabaka yüzeyindeki pembeliği hatırlayınca üst dişlerini nazikçe ovdu. Ne kadar da güzel bir dişti, çürüme belirtisi yoktu ama hayvan gibi ağrı-

yordu, iki tarafı da sıkıştıran dişten kurtuldu. Onu yerinden çıkartmak nasıl da zor oldu. David dilini o daha küçükken çekilen ve o zamanın modasına uygun renkli takma ön iki dişinin üstünde sebepsizce dolandırdı, o özlem duyduğu boşluk şimdi daha düzgün bir şekilde plastikle kaplanmıştı. Ayağa kalktı. Etrafındaki insanlar sabah güneşinin altında uzanırken onun gerçekten gitmesi gerekiyordu. Vatansever boşluğun anılarıyla yanıp tutuşan Thomas elini David'in koluna doladı.

Hayır adamım, öküzlerin başında duran çocuğu yalnız bıraktım. Sarp kayalıkları aşan ilk kişi yüzbaşı olamaz, bence o kişi çoban olmalı çünkü neden biliyor musun, baksana bir, öküzler bu korkunç tırmanışı tek başlarına yapmak istemezler, Tanrı'nın yardımı olsa bile onlara öncülük edecek güçlü genç bir adama ihtiyaçları var.

Çekingen bir gülümseyişle sesini alçaltıp o kişi benim büyük büyükbabam, Oupa Grootjie oluyor, dedi. Her şeye gücü yeten ve bir öküze istediği her şeyi yaptırabilen biriydi. O yaratıklar onun elinde oyuncak gibiydi. Çoban olarak doğmuştu ve Yüzbaşı Kok'un sadık, güvenilir sağ koluydu.

Kendini yeni keşfettiği bu aile hikâyesiyle ödüllendirmek için çantasından iki portakal çıkardı. David geri çevirip ayağa kalkmak için hazırlandı; ancak onu zapt etmeye çalışan el bir kez daha koluna girdi. Thomas sağ avucunda tuttuğu portakalı hırçın bir edayla sıktı. Sertleşmiş dişetlerinin üst kısmından deri tıkacı çıkarıp içindeki et parçasını tükürdükten sonra ağzını portakala dayar ve mutlu bir şekilde meyveyi emmeye başladı, bir taraftan da bebeklerin meme sıkması gibi avuçladı. İçi boşaltılmış sönük yuvarlağı çöp sepetine atmayı amaçladı, artık o bir meyve olmaktan çıkmıştı ancak yine de parlak ve turuncu rengini korumaktaydı.

Aferin diyor David, kalkmak için sabırsızlandı.

Seninkini cebine mi atarsın dostum? Bu şekilde o şık takımını mahvedebilirsin, diyerek güldü. Gel hadi, gidelim. Sana bu kasabayı gezdireyim. Biz Griqualar, adamım, bizler medeni insanlarızdır, misafirleri bir başına bırakmayız. Güvenilir rehberiniz Thomas Stewart emrinizde efendim.

Selam vermek için elini kaldırdı. Bunun üzerine David, sağ elini tutup sıkıca tokalaştı. Yapması gereken bazı işleri vardı. Böyle dostane bir kasabada, güvenilir ellerde bulunduğu için oldukça minnettardı ama yine de Thomas'ın gönüllülüğünü başka bir zamana saklamak istediğinden çabucak arkasını döndü. Thomas ise onu birkaç saniye daha tutmak için içtenlikle gülümseyip yalvardı. Göğüs cebinden oldukça temiz ve yeni katlanmış bir kâğıt çıkardı, üzerinde Kokstad armasının fotoğrafı vardır.

Şu taca bir bak, Özgür Boer Devleti'nin Griqualardan çaldığı elmaslar var üzerinde. Adam Kok'u cebine tek bir elmas koymadan sahip olduğu Batı Griqualand'den kovdular bu yüzden çoğumuz doğuda yaşıyoruz. Thomas kâğıdı özenle katlayıp tekrar cebine koyup sanki değerli taşları kontrol edermiş gibi pıt pıt vurdu.

David'in arkasından, Hey Bayım, diye seslenerek kasıla kasıla yürüdü ve dişetlerini gösteren içten gülümsemesiyle Elmaslar ebedidir diye fısıldadı.

Aydınlık ve ferah, başka bir kış sabahıydı. Dişsiz Thomas bir kapı aralığından içeri sinerek tuhaf bir omuz hareketiyle sendeleyip David'e doğru yöneldi. David ise dehşete kapılmış bir şekilde sol eliyle tepki verirken sağ elini göğüs cebinin içine koydu. Metale dokunduktan sonra içi rahatlamıştı, gülümsedi ve böyle beklenmedik bir gerginliğin kırgınlığıyla göğsüne vurdu.

İhtiyar kalbim bugünlerde çok iyi atmıyor. Nasıl da korkuttun beni, diyerek gülüyordu.

Yavaş ol adamım. Sorun ne, sana Crown'da iyi davranmıyorlar mı? Masada o goosie duruyor, orada öylece dur, bak hiç sorunun kalmayacak diyerek göz kırpıyor.

David'in gözlerinin içine bakıyor ve başını sallayarak ondan kendisine bir cevap vermesini bekliyor. Daha sonra sitem ettiğini hiç belli etmeden hayır adamım, henüz tarih hakkındaki muhabbetimizi bitiremedik çünkü sen çok meşguldün ama sana şöyle söyleyeyim bir kafeye gidip birer bardak kahve alacağız,

sonra meydana oturup hayat hakkında bir iki şey görebileceğiz. Beyaz doğru düzgün bir motorlu arabaya bin ve hayat yanından akıp geçsin. Hayır adamım endişe etme, vaktini telafi edeceğiz. Kokstad kahvesi gibisi yoktur. Kô ons waai Meraai – Hadi uçalım, Maria. Bak görüyorsun, Cape dilini de biliyorum. Ayak uydururum. Yolun karşısına geçerken David'in koluna girdi.

Gökyüzü mavi ve parlak olsa da hava oldukça soğuktu. Thomas'ın üzerinde aynı ölçülerde iki kahverengi tüvit ceket vardı, ceketin dış kısmı düğmeli iç kısmından küçük olduğu için onu şişman gösteriyordu. David'in ona baktığını fark etti, hey ceketimi beğendin sanırım diyerek güldü. Kokstad kış modası, bilirsin. David baktığı için utandı ve gösterdiği kafeye doğru gitmeyi kabullendi. İki kahve aldılar. Meydandaki bir banka oturduktan sonra Thomas izin istedi. Kahvaltısı Crown'daki kahvaltıyla kıyaslanamazdı, David'den birkaç kuruş koparıp yolun karşısından sosisli almaya gittiler. Hemen döneceğim, dedi.

David o sabah *Kokstad Reklam* ofislerinde vakit geçirmeyi planlamıştı. Birkaç dakika bekledikten sonra kalkıp işlerine bakmayı düşündü ancak tam kalkarken Thomas'ı elinde taze kahvelerle kahveciden koşarak geldiğini gördü.

Kusura bakma dostum, beklemekten sıkıldın değil mi? İş yaptığım bir adama telefon açıp randevumu ertelemek zorunda kaldım. Oldukça kaypak bir adam olduğunu söyleyebilirim. Beni o melez salaklardan sanıyor ama hayır dostum Thomas'la oyun olmaz, bu bir hata olur.

Sosisli sandviçe ne oldu, diye sordu David.

Hayır dostum, Thomas'la oyun olmaz, bu bir hata olur diye yineledi dalgın bir şekilde. Birbirlerine sessizce eşlik ederken üstü süt tozu parçacıklarıyla kaplı, şekerli Ricoffeelerini yudumladılar.

Kokstad kahvesi gibisi yok. Kokstad gibisi de yok, gerçekten bak, diyor Thomas. Geçmişte yaşlı adamların elmas konusunda büyük hata yaptığını anlıyorsun. Şimdilerde elmasın komik bir anlamı var. Hiç görmüş müydün? Göğsünü bir şeyleri kontrol eder gibi sıvazladı. Hiç özel bir şey gibi durmuyor, sadece donuk

gri bir taş ama benim mottom şu: Her zaman iki kere bak. Yüzeyine baktığında değersizmiş gibi görünebilir ama hiçbir şeyi hafife alma, tekrar bak yoksa yaşlı adamlar gibi dizini döversin. Şimdilerde kaba bir elmasa bile tekrar ve tekrar baktığında iğne deliği kadar küçük bir yerden bir şeyin parladığını görüyorsun. O şey parıldıyor adamım, sana söylüyorum bak, öyle bir parlıyor ki seni birkaç saniyeliğine kör ediyor. O zaman bu küçük taşlarla ilgili bir şeyler olduğunu bilirsin.

David Griqualar'ın parıltıya teslim olmadığını hatırlattı.

Hayır adamım, bizim insanlarımız genellikle böyledir. Beyaz adamı taklit etmeye teslim oldular. Dediğimi tekrarla haydi: Bu bir elmas değil, daha sonra gözlerinle de buna inanıyorsun çünkü gözler kalbini dinler. Adam Kok bu yolla hepsini sattı. Kendi halkı bile, buraya bak Şef, göründüğünden daha çok var, dedi ancak o Hotnot iyi avcılık ve otlatmanın dışında başka bir şeyi umursamadı. Sonra ne oldu? İngiltere'nin, endişe etmeyin öyle bir şey olmayacak diye söz vermesine rağmen, Batı Griqualand Boers Özgür Devleti tarafından yok edildi ve bu olurken bile onun aklında hâlâ yolculuk vardı. İnsanlara, hadi millet daha fazla tembellik yapıp rehavete kapılmak yok, zorlu Drakensberg'i aşmalı ve Büyük Göç için yol almalıyız, dedi. Bak şimdi...

David onun aynı hikâyeyi anlatacağından korkarak ayağa fırladı. Elindeki kâğıt bardağı ezdi ve çöp kovası için bakındı. Bir yandan gözlerini Thomas'dan kaçırdı diğer yandan da gitmem gerek diye acele ediyordu. Saatin geçtiğini fark etmedim ama bir adamla *Reklamcı*'da randevum vardı, geç kaldım.

Thomas ayağa kalktı. Sorun değil dostum, biliyorum sözüne sadıksın. Bu lanet olası Griqualar gibi zamanı boşa harcamıyorsun. Dur bekle senle birlikte aşağıya kadar yürüyeyim dedi. Üşütmemek için ceketini iliklerken topallıyordu.

Bay Kaffir, belki şuradaki kafede oturup kendi zamanınızı düşünmek istersiniz diye çıkışıyor David.

Tamam tamam, kötü zamanlama diye güldü. Görüyorsunuz ya şimdi boş verin bunları, bir yandan da David'in kolunu tutmaya çalıştı; ancak ceketi çok dar olduğundan David kenara

çekilebildi. Görüyorsunuz, görüyorsunuz, dedi sarma sigarasını üflerken, hızlı hızlı soludu, bu yol Griqua kanındandı. Kokstad'a iyice yerleştikten sonra ateş yandı, ocakta su kaynadı ve keçi eti güzelce pişti daha sonra yine yola koyulmak istediler. Şimdi beni düşünecek olursak, ben modern bir adamım sabit durmak isterim. Aynı yerde kalmak, toprak altında yatanları öğrenmek, gelip gidenleri takip etmek, ayaklarımın üstünde durmak ve atalarımın sesine kulak vermek isterim. Kafanızın içi sorunlarla dolup taştığında, görüyorum ki çoğunlukla dert sahibisiniz bayım, kulaklarınızı açıp dinleyin, atalarınızın verdiği öğütleri duyacaksınız. Yaşlı Şef Le Fleur'a bakın, kafayı yola çıkmakla bozmuş ama tabii o zamanlar bu yürüyüşlerin moda olduğunu söyleyebilirsiniz. Bak Boerlar nasıl da etrafta dolaştı, sonra kaffirler, siyahilerden bahsediyorum. Kendi önemli yürüyüşlerini gerçekleştirdiler. Ofislerindeki İngilizler ise sadece sırtlarını arkalarına yaslayıp kırbaçlarını konuşturarak diğerlerini güttüler. Hepimiz dağları aşan, ter döken koyun sürüsü gibiydik, sonra o zeki kırmızı üniformalarının içinde onlar geldi, buz gibi soğuktular. İngilizce bağırıp çağırıyor, insanlara bir sonraki adımlarının ne olacağını söylüyorlardı. O günlerde İngilizceyi çok iyi anlamıyordunuz, şöyle böyle öğrenmek durumunda kaldık yoksa diğer türlü nereye gideceğinizi anlamazdınız. Her neyse, siz daha çok Le Fleur'un yolu hakkında bilgi almak istiyorsunuz. Adamım, onun yola çıkma arzusu vardı. Onun bir vagon yapımcısı olarak başladığını biliyorsun, bu yüzden doğal olarak kendi kendine: Baksana, güzel bir vagon yapmak için bu kadar zahmete katlanıyorsam bunun bir yere gitmesi gerekiyor, derdi. Garajda öylece duran bir vagon ne işe yarar ki. Üç yolculuk düzenledi ama çoğunlukla Namaqualand'dan aşağı, oradan Leliesfontein'e inerdi, belki bakmak istersin. Bak dostum, *Reklamcı*'da böyle bir şey bulamazsın. Baksana daha iyi bir fikrim var. Kasabanın dışına doğru yürüyebiliriz. Belki de dağa doğru çıkar atalarımızın ruhlarını duyup duymadığımıza bakarız çünkü öyle kolayca açtığın radyoya benzemez bu. Yok dostum, konsantre olmayı ve köklerinle termas kurmayı öğrenmek zorundasın.

David'in tüyleri diken diken olmuştu. Ne Le Fleur'dan ne de Namaqualand'e yapmayı düşündüğü yolculuktan bahsetmişti. Binadan birkaç metre kadar uzaktalardı. Thomas'ın elini tutup gülümseyerek teklifini reddetti. Belki başka zaman, randevusuna geç kalmasa iyi olurdu. Thomas ellerini kuvvetli bir şekilde sıktı. Her zaman yanında ve emrinde olmaya söz verdi.

Tam adım atmışken dönüp baktı ve Thomas'ı dişsiz içten gülüşüyle ışıldarken gördü. Kapı kolunu tutmadan önce göz kırpıp el salladı ve sonra görüşürüz diye mırıldandı.

David Kokstad'da geçirdiği günü bunaltıcı buldu. Dağlardaki bir günlük eğitimden çok daha kötüydü. Küçük müzede bir saat kadar vakit geçirdi. Bütün yıl kimse yokmuş ve David de olmasaymış sıkıntıdan patlarmış gibi davranan görevliyle kibar bir sohbet gerçekleştirdi. Daha sonra motor kapağı aşınması ve vagon akslarının yağlanması gibi detaylardan kurtardı kendisini. Bir sonraki yer belediye kütüphanesiydi. Burada Halford'un *Griqualar*'ını okuyup eski Kokstad-İskoç soyundan olan, herhangi bir önyargı taşımayan kadınlardan etkilendi. David Le Fleur'den bahsedince, ah o başıboş şef ne kadarda büyüleyici, diyorlardı. Hayır adamı daha önce duymamışlardı ama ona bir fincan çay ikramında bulundular. Kütüphanede kendi salonlarında oturur gibi oturmak, işlemeli bir tepsiden çay almak ve kadınlarla sohbet etmek ne kadar da güzeldi. Kadınlar üniformalıydı. Ana yoldaki banka memurlarının giyindiği gibi mavi polyesterden iki parça takım elbise, sadece onlarınki daha koyu renkteydi. Yakında bütün ülke üniformayla dolaşacak. Bu özgürlüğün indirgendiği şey gibi görünüyor; giyinecek bir şeyler seçme yükünden ve renk uyumunun zulmünden kurtulmak... Yırtık pırtık giysilerden üniformaya geçmek çoğu insan için bir sıçramaydı. İnsanlar duman altı barınaklarından çıktıklarında ya da suçlu bulunduklarında bile zeki görünmek istiyorlar. Gurur ve disiplin, üniformanın insanlara kazandırdıkları bunlar. Silahlı güçlerin de kendisini düzende tutma şekli böyle. David ergenlik zamanlarındaki üniforma rahatsızlığının üstesinden geleli bir hayli oluyor, o yüzden şimdi bireysellik üzerine tartışmaya sabrı yoktu.

Birçok hazır paketin arasından balık ve patates cipsi alıyordu. Meydandaki bir bankta yemeyi planlıyordu; ancak öğlen yemeği için bir araya gelen kalabalığı görünce neredeyse kalbine indi. Etraftaki dükkânlardan koyu mavi tulumlu işçiler akın ediyordu. Ellerinde yiyecek paketleri taşıyorlardı. Birçok farklı dilde selamlaşıp gevezelik ediyorlardı. Otobüs ve taksilerin gürültüsü, sabah pineklemesinden kalkan dilencilerin yiyecek ambalajlarını toplama sesi onu rahatsız ediyordu. Böylelikle Matatiele yolundan kasaba dışına çıktı. Uygun bir yer bulma konusunda yaşadığı kararsızlıktan sonra bir ağacın altına çöküp yemeğini yiyip uykuya daldı. Tam dalacakken bölünmesi, bir o yana bir bu yana dönmesi uyanıklık hissini koruduğu için dinlenmemiş olarak kalkmasına sebep oluyordu.

David öğleden sonrayı *Kokstad Reklamcısı*'nda geçirdi. Eski gazetelerin Şef'le alakalı yazı başlıklarını inceledi.

> Majesteleri hükümetinin cüretkâr Le Fleur'ü yakın takibe almaması büyük bir hata olurdu. Kilise ve Devlet temsilcilerine aldırmadan kalabalık salonun ortasında gerileme ve Kırk Yıl Parası hakkında atıp tutuyor. İlhakı tanımadığını göstererek Majesteleri hükümetini sahtekârlıkla suçluyor ve kaba bir şekilde saf Griqua haklına Cape'e taşınmaları gerektiğini tavsiye ediyor. Orada misyonerlerin etkisinden bağımsız Griqua kilisesi kurduğunu söylüyor. Bu zavallı insanların himaye altına alınmasına ihtiyaç duyulduysa şayet enayi Griqualar Robin Hood kılığına giren Le Fleur'un cebini doldurduğunu göremiyor.
>
> "Kaynaklarımızı bir havuzda toplayacak, çiftlik ve tarım malzemelerine eşit olarak dağıtacağız. Sıkı çalışma, azim ve çürümüş Avrupa etkisinden kurtularak zenginleşeceğiz. Griqualaların geleceği tarımdan geçiyor" diyerek kendinden geçti.
>
> Şahsına münhasır küstahlığıyla sicil memuru Bay Fraser'ın nesnel sorularını cevaplamayı reddetti. Kendisinin sömürgecilere hitap etmediğini ve kasabaya hiçbir açıklama borcunun olmadığını iddia etti.
>
> O şarlatan Le Fleur'un Kokstad'da boy gösterme cesareti göstermesi utanç yoksunu olduğunu kanıtlıyor.

David hırsızlık ve şarlatanlıktan suçlanıyormuş gibi hissettiği için bu tanımlamadan acı duydu. Ertesi gün farklı renklere

boyanmış şehre gidecek ve muhakkak anlatacak bir şeyleri olan yaşlılarla konuşacaktı. Eski yürüyüş yollarıyla ilgilenmiyordu, Le Fleur birçok Griquanın kanına girerek onları elverişsiz Touwsrivier ovalarına sürükleyerek sahip oldukları her şeyi kuraklık ve hastalığa kaptırmalarına sebep oldu. *Reklam Gazetesi* ise bunu beceriksizlik olarak yorumluyordu. Bunları gelişigüzel okuyor, herhangi bir yargılamada bulunmuyor. Onu asıl ilgilendiren Namaqualand yürüyüşüydü. Daha sonra, Batı Cape'deki çalkantılı Griqua vatan oluşumu Tanrı'nın bile unuttuğu çölle sonuçlandı. Şef yine de işgücüyle bunun gerçekleştirilebileceğine inanıyordu. Ulusalcılar bu fikrin hayaline dahi kapılmamışken Le Fleur vatanları ayırmaya nasıl ikna olmuştu?

Bunun açıklaması ne olabilir, diye soruyorum.

David hiç şüphe etmeden, misket oyununu kaybetti, dedi. Başbakan Botha ve Hertzog'a yağcılık yaptığı saçma mektubu görmelisin. Gurur, diye de ekledi. Boerların bir avuç Griqua için kurulacak vatana para yatırmayacağı ortaya çıkınca, buna sulama planlarına tek kuruş ayırmadıkları da dahil, kendisini ve Tanrı'yı bu projenin su olmadan da gerçekleşebileceğine inandırdı.

DULCIE sırlarla kaplı ve ben bu sırları gerçeklerle ezmeye kararlıyım: yaş, meslek, medeni durum, ne giyindiği, nerede doğduğu ve yetiştiği –bu detaylar hikâyenin uygun noktalarına eklenecek karakterin oluşumu için gerekli– ancak David bu sorulara cevap vermeyecek ya da veremeyecek. Sadece evli olmadığını ve ona esnek çalışma saatleri sunan bir sivil toplum kuruluşunda araştırmacı olarak çalıştığını biliyor. Onun hikâyesinin kendisininkinden farklı olduğunu söylüyor güçsüz bir şekilde. Ancak kızın sahip olduğu izlerin anlam kazanabilmesi için onun hikâyesine ihtiyacı olduğu düşüncesine uzun zaman önce ihanet etti; Onun hikâyesini kendisininkinin içinde kaybetme arzusuna uzun zaman önce ihanet etti. Bundan dolayı ısrar ediyorum.

David onun gerilla olduğu hayatıyla alakalı hiçbir soruya cevap vermiyor. Belki bilmediğindendir. Dulcie ile aynı hücrede hiç bulunmadı. Kadın gerillaların içinde bulunduğu koşullar hakkında soru soruyorum.

Alakası yok, diye bağırıyor. Hareket içerisindeki bu tür farklılıklar ortak hedefler doğrultusunda ortadan kaldırılır. Dulcie birlikte çalıştığı kadın ve erkek arasında kesinlikle bir ayrım yapmazdı. Böylelikle onun da David gibi askeri kanatta yüksek rütbeli biri olduğunu anlıyorum, muhtemelen komutandı. David bu çıkarıma şaşırmış görünüyor. Dulcie'nin sahip olduğu gücü kullandığını ispatlayan ipucunu kasten verip vermediğini bilmek imkânsızdı ya da David'in dil konusunda saf olup olmadığını bilmek. Hiçbir sırrı dışarıya çıkarmamakla ilgili ya kendisini ya da beni kandırıp kandırmadığını bilemeyiz. Bu tür işleri ciddiye alan bir kadını hayal etmeye çalışıyorum; protokol ve hiyerarşiyi, selamlaşmayı ve dikkatleri üzerine toplamayı, emirler yağdırmasını, üniformasını. Askeri değerlerle politik özgürlük hedefleri arasında hiçbir ayrım gözetmeyen birisi. Böyle bir kadın muhtemelen çantasını ruj çıkartmak için karıştırmaz ya da aynanın önünden geçerken eteğini çekiştirip saçlarını düzeltmez. Belki de aynen bunları yapar, nişan alma uygulamalarından önce el bileklerine parfüm sıkarak ikili yaşamından zevk alıyordur. Tıpkı başkalarının, koruması için Tanrı'ya dua ettiği gibi.

David konu hakkında daha çok bilgi almama izin vermiyor. Kişisel ve profesyonel hayatların birbirinden oldukça ayrı ilerleğini mırıldanıyor. Daha sonra bunu dillendirmenin doğru olmayacağının farkına vararak sil gitsin dercesine elini sallıyor. Görünüşe göre Dulcie'nin gizli kariyerini tartışmanın bir manası yok. Bazı şeyler geçiş döneminde ve ordu kendini yeniden tanımlama sürecinde.

Yeni Güney Afrika'nın askerileşmiş kadın ve erkekleri kendilerini asker ilan etmeden sivil hayattaki pozisyonlarında devam edecekler öyle mi, diye soruyorum.

Başka ne yapabiliriz ki diyerek omuz silkiyor. Her zaman gizlilikle sarmalanmaya ihtiyaç duymuş hayatlar bu aşamada kendilerini ifşa edemezler. Ayrıca, askeri değerlerin nesi yanlış? Hepimizi ne kadar da ileriye taşıdığına bir bak. Ne pahasına olursa olsun beladan uzak duran, kan dökülür diye mendillerine dantel ören ve bu güzel şeyin, özgürlüğün, hâki giyimli kaba

saba adamlar tarafından zorla getirildiğini yok sayan sizleri de dahil etti bu ilerlemeye.

Ne kendimin ne de özgürlüğün bu şekilde gösterilmesini savunuyorum.

Hey, güzel bir kelime ha, diye yapmacık bir şekilde gülümsedi ve *kur-tu-luş* kelimesinin harflerini hecelerken yumruğunu masaya vurdu. İyi insanlar Afrikancaya karşı hiç düşünmeden isyan çıkaran, *Cry Freedom* görüşüne sahip okullu çocukların yaptığı gibi böyle bir saçmalığa inanmayı tercih ediyorlar sadece. Gerçekçi ol, yaşlı kız. Her şeyi yöneten bir askeri harekât olmasaydı eğer Soweto 76 olmazdı, olamazdı. Harika, öyle değil mi? Gösteriş meraklısı topluluğunuz, bastırılamayan insan doğası ve gençlik damarlarında akan özgürlük ruhu hakkındaki bu yalanları dinlemeyi seviyor.

Evet, diyorum ama yaşlı kız demesine alınıyorum. Otuz yaş üstü genç kadınlara seslenmenin başka bir yolu yok muydu? Neyse, bu yalanları sürdürmek için bir sebep değil. Asıl konu şu: Mecburen sırlarla ve yalanlarla başlıyorsunuz, hoş olmayan şeyler yapıyorsunuz, sanırım böyle yapmanız gerekiyor, daha sonra bunun alışkanlık haline geldiğini bilmiyorsunuz ve askeri değerler başından beri uğruna savaştığınız özgürlük kavramına aykırı değerler taşımaya başlıyor. Dulcie bu tür yalanları onaylıyor mu?

David inanmayarak salladı başını. Baksana, unut gitsin bunları, hoş şeyler değil. Siyasi bir tartışmaya gireceğim son insanın sen olduğunu hatırlayalım. Bilmen gereken tek şey Ducie ile aramda uygunsuz bir şeyin olmadığı. Güzel bulmuyorum onu, hiç kadınsı değil, bilirsin işte gerçek bir kadın gibi.

Tüm önyargıların muhafaza edilişinde olduğu gibi basmakalıp inanışları ve kurallarını sorgulamak yerine hiç şüphesiz istisnaları göz önünde bulundurmaya devam edecekti. Zeki bir kişi istenilen kategori tanımının kendisini görmeden önce kaç istisna ile karşılaşmak durumundadır? Onunla kadınlığı tartışıp konuyu başka yöne çekmeyeceğim. Dulcie'nin parça parça hikâyesi ve birbirinden kopuk görüntülerin dışında ilerlenecek çok az konu olduğu için elimden geldiğince parçaları birleştir-

meli ve bir şey yaratmalıyım. David'in vereceği cevapların bir şeyleri açığa çıkaracağını umuyorum.

Dulcie, burnunun direğindeki sızlamanın ağlama isteğine işaret ettiğini fark etti. Bu istek, tehlikenin farkına varılmasını tuhaf bir korkusuzluk ve terör bileşimine dönüştürüyordu. Böylelikle onun ağlamamasını sağlayan başka bir işaret devreye girdi. Bunu okul üniformalı erkek çocuklarının etrafında alay ederek dans ettiği oyun alanının tozuyla ilişkilendiriyordu. Onun mavi yamalı okul tuniğini çekiştirip bonus kafa Dulcie-pulcie-kroeskop-poeskop diyorlardı. Daha sonra siyahlığını amcığıyla kafiyeli hale getirdiklerinde gözyaşlarını tuttu ve ince kol ve bacaklarında o küçük pislikleri toz duman edecek gücü kıyafetleri paramparça olsa bile keşfetti. Bu kol ve bacaklar sağlam gövdede yer edindikleri için ufak bir burun sızlamasıyla tekrar harekete geçiyordu.

Kar maskesi takmış adamlar erken saatlerde ayrıcalıklı misafirmiş gibi yatak odasına giriyorlardı, eve gelirken de her zaman farklı yolları tercih ediyorlardı. Güçlendirilmiş cıvata dişleri ve kilitleri olan Securilarm sisteminin gizli koduyla dalga geçiyorlardı. Dulcie uyanıp alarma geçen duyularıyla onları zihinsel olarak, seçilmiş pencereden, bahçe yolundaki çitler üzerinden takip ediyordu. İlk ziyaretlerinde onlara hafifçe havlayan yaşlı köpeği Bessie anında vurulmuştur. Şimdi ses çıkarmadan geliyorlardı; ancak burnunun sızlaması geldiklerinin habercisi olmuştu. Böylece, dönüşüme uğramaktan korktuğu için uzun saniyeler beklerken uykudaki bedeni birden ayağa fırladı. Daha sonra gözleri açık bir şekilde sırt üstü uzandı ve ellerini başının arkasında birleştirip gözlerini kapıya dikti, yatağından bu amaçla kalkmıştı. Kapı nazikçe vurulduktan sonra kapı kolu yavaşça dönecekti, sanki onu rahatsız etmek istemiyorlarmış gibiydiler.

Kulağında ne zaman bir ana okul tekerlemesi çalınsa, burnuna toz kokusu gelir:

Polly'nin bir bebeği varmış çok çok çok hastaymış
Doktoru aramış çabuk olun demiş
Doktor çantası ve şapkasıyla gelmiş
Tak tak tak diye kapıyı çalmış

Dulcie'nin hiç gerçek bir oyuncak bebeği olmadı.

Okul konseri vesilesiyle yanına eşit miktarda doldurulmuş naylon çorap aldı. Baş kısmı bir ip bağıyla belirlenmişti. Gözleri ve burnu mavi, ağzı ise kırmızı tükenmez kalemle işaretlenmişti. Diğer kızlarla aynı sırada duran Dulcie, Polly şarkısına oyuncak bebeğiyle ritim tuttu, daha sonra çenesini kıracağı çocuk doktordu.

Gençken bir süreliğine başına çorap geçirdiği zamanlar, Polly'nin tuhaf imajına sahipti. Bebeğin cildi onun başına geçirilmiş gibiydi. Onun düz saça olan ilgisini kaybetmesine yol açan şey bu olabilir.

İçlerinden biri içinde tuhaf aletler ve elektrik kablolarının olduğu doktorun Gladstone çantasını taşıyordu. Duruma göre bazen gerçek bir doktor gelirdi. Kar maskesi ve siyah eşofmanın içinde rahat değildi. Beyaz elleri acınası bir halde sallanıyordu. Hareketleri yapmacık ve isteksizdi. Kendinden nefret ediyordu. Gözlerini kaçırıyor, tek kelime etmiyordu; ancak Dulcie'nin yaralarına parmakları utangaçça dokunuyordu. Dulcie bazen duyduğu acıdan dolayı sayıklarken yatıştırıcı ve rahatlatıcı bir şeyler söylemek istiyordu çünkü onun dünyadan bihaber olduğunu, savaşın çirkin sırlarını anlamadığını biliyordu. Hiçbir uyarıda bulunmadan ya da herhangi bir eğitim almadan rastlamıştı onlara. Ezilmemiş kelimelere güven duyamazdı. Hassasiyetinden dolayı konuşmaz ve gözyaşı dökmezdi. Bir gün bir yaratık gibi ağlayacaktı. İnsan yapımı olanlar da dahil her bir ağızdan gözyaşı fışkıracak ve pis temasları yıkayacakto. Dünyadaki, şu yeni dünyadaki şeylerin nasıl durduğunu Dulcie'ye net bir şekilde gösterebilmek için retinasını temizleyecekti.

David duygusuzca bana bakıyor, başını sallıyor ve konuşmayı reddediyor. Eğitimini unutmuştum.

Sonunda tamam diyor, Dulcie'nin bana söylediği bir şeyi hatırladım. Ne zaman ya da neden böyle bir şey söylediğini hatırlamıyorum ancak belki senin için önemlidir. Önemli kelimesini söylerken her bir heceye vurgu yapıyor. Neden böyle yaptığı hakkında bir fikrim yok. Benimle dalga mı geçiyor yoksa Polly parçamla mı bilmiyorum. Hikâye için aynı şekilde minnettarım.

Dulcie genç bir acemi askerken Botsvana çölünde meydana gelen bir olaydan bahsetmişti. Yemek paylarının düşük olduğu, herkesin ekmek ve koyun yağından bıktığı zamanlar. Arı yuvasından bal almayı teklif etmişti. David diğerlerinin bu fikri neden küçümseyip dalga geçtiklerini hatırlayamıyordu. Dulcie'nin bu dediğini tek başına yapacak kadar delikanlı olup olmadığını merak ettiler. O ise çoraplarını çıkardı, ikiye katlayıp düğüm attı. Çoraplar yanana kadar kibrit tuttu. Koruma olarak yalnızca kar maskesi takıp yuvaya saldırdı. Ellerini, gözlerini ve ağzını arı soktu. Tüm yüzü arıyla kaplıydı. Kar maskesinin yün kumaşından bunalmıştı ancak devam etti. Devam etmek zorundaydı çünkü bu bir gurur meselesiydi ve en sonunda sepetini bal damlayan peteklerle doldurmayı başardı.

Yağ tulumu gibi şişti. Elleri somun ekmek gibi kabarırken gözleri şişliğin altında kapandı ve ağzı bir yana kaydı. Yüzü sarı-kahverengi et tabakasıyla dalgalı bir hal aldı. Günlerce acı içinde kıvrandı, su dışında bir şey içemedi. Kendisini toparlamaya başlayıp bal peteğini tatmak istediğinde diğerlerinin ona bir parça bile bırakmadığını gördü. Dulcie çektiği çilenin izini ona göstermek için öne doğru eğildi. Gözkapaklarında büzülme ve aşırı gergin bir cildinin olduğunu iddia ediyordu ancak David iyice eğilip baksa da bu acımasızca saldırıya dair hiçbir kanıt göremedi.

Ama, dedi kız, vücudun kendini toparlayıp yenilediğini görüyorsun.

KOKSTAD 1917

Yıllarca kocasından ayrı yaşayıp gözlerini kısarak lamba ışığında gazete okuyan Rachael, *Reklamcı*'nın yayımladığı haberde yanlış bir şey göremedi. Ne de olsa onun sağ kolunun Touwsrivier'e düzenlediği yürüyüşle ilgili ifadesinin çoğunu basmışlardı ama adam kendi yazdığını unutmuş gibiydi. Gerçekten de aceleyle teslim etmişti. Belki de birkaç noktadan sonra fikirlerini değiştirmişti ve gazetenin bu değişiklikleri göz önünde bulundurmadığını unutmuştu. Onun bu unutkanlığı Rachael'ı endişelendiriyordu ama zamanını Robben Adası'nda fok ve papatyalarla oturarak geçiren kim unutkan olmazdı ki? Sadece suyla çevrili küçük bir kaya parçasıydı o yer. Bu yüzden farklı değişkenler arasında ayrım yapabilmeyi artık kolay bulmuyordu.

Sinir olmuş bir halde oflayıp pufladı. Onların her şeyi çarpıttığını, görevlerinin bu olduğunu iddia etti. Rachael, Andrew *Reklamcı*'daki iyi insan Bay Renfrew senden bir ifade vermeni istedi, kasten yalan söylemez ki, deyince Andrew sakinleşti ve onun ellerini tuttu.

Canım Dorie, sen o kadar tatlı, masum ve güven dolu küçük bir şeysin ki... Ancak dünyadan haberin yok senin. Andrew onun genişlediğini, midesinin iki kat büyüdüğünü, birçok çocuk ve yemek yeme diyeti yüzünden şiştiğini, steatopik bir hal aldığını fark etmemiş miydi? Bu sömürgeciler ülkesinin neresinde yalan söylemeyen ve kandırmayan beyaz bir adam bulunur ki? O zaman neden bana orijinalini geri veremeyeceklerini düşünüyorsun eğer o gerçek bir kopya ise? Hayır, onu işlerine geldiği gibi kaybettiler tıpkı misyonerlerin Clydesdale çiftliğindeki tapularını kaybetmesi gibi.

Ama o zaman yalan söylediklerini bildiğini öğreneceklerdi, diye ısrar etti Rachael. Bu onlar için utanç verici olurdu.

Ciddi olamazsın Dorie, diye parladı. Bu kendi insanları için geçerli bir sebep, bizim için değil. Onlar bu şekilde küçük görüyorlar bizi. Griqualaların ne düşündüğünü umursamazlar. Yemin etmelerine ve bunun adil olmadığını bilmelerine rağmen yalan söyleyip beni kürek cezasına göndermediler mi? Griqua

Şefi zaten ne pahasına olursa olsun gözden düşmüş biri. Söz konusu olan şey para ve toprakken gerçekleri ya da utancı neden önemsesinler ki? Utanma diye bir şey yok bunlarda, bu yüzden savaşmaya devam edeceğim. Onların hapishaneleri vız gelir bana.

Rachael bir şey diyemedi. Bunun nasıl olduğunu tam olarak Rachael da söyleyemese de Robben Adası'nda geçirdiği yıllar onu değiştirmişti ve gittikçe tanımladığı düşmana dönüşüyordu. Rachael gece gündüz su sesi duymasının ve gel git izlemesinin onu yerinde duramayan bir insana dönüştürdüğünü düşünüyordu çünkü döndüğünden beri yürümekten ve yeni bir yaşam yeri kurmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Rachael gerçekten de onun bu kadar derin düşünmemesini ve aniden parlamamasını istiyordu. İfadeyi bir kez daha okudu. İyi yazılmıştı. Bir süredir birlikte olduğu kocasını, ruhunun ateşiyle harmanladığı ve sayfadaki mürekkebin kırmızısıyla parlattığı, kaleminden diline vuran güzel sözler aracılığıyla sevmeye başlamıştı. Kelimelere bağlı kalsa iyi ederdi. Sağduyu ve para hakkında bir fikri yoktu, hesap kitap yapamıyordu. Rachael bir keresinde ona yaptığı hesaplamalarla ilgili bir şeyler söylemeye girişmişti, dilediğiniz gibi kibar bir şekilde elbette. Şimdi daha iyi biliyordu. Rachael işleri farklı türlü yapardı, onun yokluğunda evi üç kuruşla çevirerek mucizeler yaratarak zimmetine para geçirme suçlamalarına yer bırakmadı. Ah ama ona tüm planın suya düşeceğini söyleyebilirdi. Atların kuraklığa dayanamayacağını, tarlaların muhtemelen tahmini tahıl miktarını veremeyeceğini, tüm yerler içerisinde Touwsrivier'in Vaat Edilen Topraklar olamayacağını söyleyebilirdi. Bunun yerine her zamanki yavaş üzgün gülümsemesini takındı ve en iyisi neyse o olsun diyerek bir dilekte bulundu. Bu dileği her zaman tutmadı. Hiç ara vermeden hemşirelik yapmasına rağmen İspanyol gribinden altmış kişi hayatını kaybetti.

İlk yağmur damlaları toprağa düşünce Rachael inançsızlığından dolayı utanç duydu. Touwsrivier'de inşa ettikleri yeni köy salonunda tam kontralto şarkı söyledi. Tanrı'ya övgü dolu sözler dizen tenorlar ona eşlik etti ve Yüce Tanrı, Şef'in derinden

gelen sesiyle mesajını iletti. Daha sonra sanatçı Andrew, Tanrı'nın mesajını kelimelere boyarken Rachael dizlerinin üstüne çöktü. Kırların griliğine boğulmuş, hiçbir şeyi olmayan bir halk için bunlar umudun resmedilişiydi ve dünyanın renklerini vaat ediyordu. Terakotalar ve tatlı bir güneşin terayağı sarısı, koyu yeşil yapraklar arasından ışık saçan portakallar, yeryüzü gibi belinde mücevherli bir sır tutan fildişi rengindeki balkabağı ve son olarak O'nun sözüne inananlar için altın, elmas ve yakutlar. O'nun sözleri renklerin ahengiydi, peki Rachael kim oluyordu... İnsanı küllerinden yeniden doğuran, söyledikleri Juig aarden juig methiye şarkıları uğultulu dünyada tek bir yürekten çıksın diye onları pirelerinden kurtaran adamı sorgulayan ve zamanla koynunu seçilmiş insanlarına açan inancı az bir kadındı.

Bu tekli methiye şarkısı için o zamana dek on yedi farklı melodi bestelemişlerdi, adaletin yerini bulup yeryüzünü sevince boğması beklenirken sesleri ahenkle örülmüştü. En iyisi aynı kelimeleri kullanmaktı: Aynı Tanrı, eskiden olduğu gibi aynı esaretten kurtulma hikâyesiydi ve yeniye duyulan özlem kelimeler olmadan, yalnızca seslerle yol bulacaktı. Rachael böylelikle, methiyenin sözlerine bağlı kalarak mırıldanmaya başladı ancak hafızanın seçici anlarını engelleyerek yeni melodiler denedi. Bunu da Andrew'un yürüyüş ya da göçle ilgili 7 Aralık günü *Reklamcı*'da söylediği yeni kelimelerin üstünü kapatmak için yapıyordu. Bu ifade ona Andrew tarafından dikte edilmemişti. Zaten çoktan basılmıştı. Andrew, yardımını kabul edip yalnızca Touwsrivier'deki duruşmadan, onun adının yazılı olduğu paragrafı aceleyle okudu:

> Söz konusu ilk yardım ve hastalık olunca insanların manevi ve bedensel ihtiyaçlarını görmede, onlara küçük gelir kaynaklarını ekonomik olarak nasıl kullanacaklarını öğretmede bana ve Bayan Le Fleur'a büyük sorumlulukların düşmesi oldukça doğal.

Söylenenlere hiç inanmadı, dışlanmışlar ve diğer şeyler hakkında geri kalanları içinden okudu. Gözlerini bir anlığına kapattı ve inançsızlıktan ağrıyan başını salladı. Sadece doğru

vurguyu ve son satırda yükselen, Eer Hom met'n lofgedig, övgü dolu şarkılarla onurlandır onu, kısmının doğru notasını alabilseydi eğer, Tanrı'ya adanan ilahiler onu korumak zorunda olacaktı. Hatta *lofgedig* kısmı tüm satır boyunca bir kez daha harmoniyi pekiştirmek için tekrarlandı. Böylelikle, Juig aarden juig'in on sekizinci melodisi oluşmuştu. İnsanlar hâlâ bu melodinin en güçlü melodi olduğunu söylüyorlar, bu hiç şaşırtıcı değil çünkü bu melodinin ortaya çıkışı Ana Vatan'a tek bir gecede deve kuşunun sahip olduğu grilikte bir baş vermişti.

Andrew kesilen kısmın ortadan kaybolması hakkında tek kelime etmedi ve aynı sessizliği dosyadaki kronolojik karışıklık hakkında da korudu. Rachael daha önce İncil'inde saklı tuttuğu o parçayı *Reklamcı*'ya yazılan mektubun on beş yıllık sarı kenarlı kesiğiyle değiştirmişti. Her gün okuduğu şeylerdi ve şimdi o çok meşhur on sekizinci melodinin ezgilerine karışan kelimelerine kafa sallıyordu. Mektup şöyleydi:

> Efendim, Rahip William Dower tarafından yazılan "Kokstad ve Batı Griqualand'ın Erken Tarihi" adlı kitaba atıfta bulunmamıza izniniz var mı?

Sanki eskiden vaizin yazıldığı bir dokuymuş gibi kalın kâğıdı iki eliyle oldukça saygılı bir biçimde tuttu.

> Bay Dower, Kaptan Kok ve Konseyi tarafından kendilerine araziler ve çiftlikler verildiğinde Griqua hükümetinin onu ve oğlunu kasabalı yerine koyduğunu okurlarına neden anlatmıyor? Bugün hâlâ parlamento oturum gelenekleriyle alay ediyor... Bay Dower 1881 ya da 1882'de 300 £ karşılığında kendi lehine kilise mülkiyetine devredilen bir bağı olduğunu okurlarına neden anlatmıyor? Şimdi Bay Dower'ın Yüce Şefimizin karısı hakkında söylediklerine geliyoruz.

Alıntılanan açıklamayı mırıldanır:

> Zeytin tenli, kısa, tüylü, karabiber saçlı, uykulu gözler, çıkık elmacık kemikleri, küçük eller. Kraliçelere yaraşır bir güzelliğe sahip değildi. Doğrusunu söylemek gerekirse buruşmuş bir kadınlıktan başka bir şeyi yoktu.

Bir sonraki satıra başlarken gözlerini kapatır:

[...] Hıristiyanlığın esasları bakanının incelik isteği, bu bizi hayrete düşürüyor. Bizler, Griqua Komitesi ve benzerleri.

Rachael "ve benzerleri" ifadesini özellikle hoş karşıladı. Kibar, kullanışlı, her şeyi kucaklayan ve tekrarlanabilir bir ifadeydi bu. Tıpkı *lofgedig* gibi. Böylece bir kez daha şarkı söyledi, Bizler ve benzerleri, [...]

Atalarımız hakkında ne biliyoruz ki? Bu küçük insanlar Fırtınalar ya da Ümit Burnu olarak bilinen sahilde ilerleyip gökyüzüyle deniz arasındaki belirsiz boşlukta beliren bir karartıyı izlediler. Şaşkınlıkla bakan gözleri rüzgârın da etkisiyle kocaman açıldı, bu karartı Hollandalı bir geminin beyaz yelkenleri değil miydi? Bunlar sadece kulaktan duyma şeyler, o zamalar bu önemli anları kaydedecek kimseler yoktu.

Muhakkak bunları onlar adına yazabilecek birileri vardır, diye kendi kendine söylendi Le Fleur.

Ancak bu tarih, dünyaya ötekinin bakış açısından bakmayı başaramamış bir tarihti, bu ötekiler ev sahibi olsalar dahi. Bu küçük insanlar boncuklardan ya da ona benzer küçük parlak şeylerden hoşlanıyor muydu yoksa hazinelerini nezaket ve misafirperverlikle değiş tokuş edip çocuklarına o değersiz hediyelik eşyaları mı bıraktılar? Bildiğimiz tek şey onların katlanılamaz ve başa çıkılamaz oldukları. Yeni efendilerinin ihtiyaçlarına aldırış etmeden çalışırken keyfi olarak işi bıraktıkları, oyunun kurallarını kavrayamadıkları ve itaat kavramları olmadıkları için Van Riebeeck onları köleleştirilemeyecek kadar tembel buldu. Bundan dolayı yeni kölelerin ithal edilmesi gerekti.

Le Fleur Madagaskar ya da Malay'dan gelen gemiler arasından seçim yapmak istemiyordu, her halükârda yüksek elmacık kemikleri ve oryantal gözlerin yerli Khoisan'dan gelmesi muhtemeldi. Kendi Avrupalı soyundan gelen kan ki bu şimdi çok zayıf bir ihtimaldi, o kadar önemsizdi ki bunu değerlendirmeye gerçekten gerek yoktu.

Orada sadece, pulla kaplı beyaz ayaklarının etrafına sıcak küller doldurarak kuru bir tedavi uygulayıp, sağlıklarının gittikçe kötüleştiğini söyleyen yenik düşmüş Fransız misyonerlerinin hatırası kalmıştı. Böylelikle, onu siyah Afrika'da tutan şeyin şiddetli ışıkta göz kırpmak olduğunu öne sürdü. Yıllar geçtikçe okuduğu ilahilerin yerini kesintiye uğramış bir eğitimden derlenen seküler metinler alan Eduard sağlıkla alakalı ebedi bir metin mırıldandı. Bu metin çocukluğundan beri anlamının ortaya çıkmasını bekleyen Andrew Abraham Stockenstrom le Fleur'un hayal gücüne dadanmak ve ruhunda yankı bulmak için yıllardır haykırarak söyleniyordu. Küllere bakan yaşlı adam kendinden geçerek İrlandalı yazar Sterne hakkında konuştu, sözler bir zamanlar ona aitti ve Avrupa'ya yaptığı seyahatlerde uzun hikâyeler, aptalca şakalar ve kaçamak sözler yazan o deli yazarın hizmetkârlığını yapan bir amca hakkında karışık bir hikâye anlattı. Günde iki kez anlatırdı:

> Ey kutsal sağlık! Sen altından da hazinelerden de önce gelirsin; ruhu genişleten sensin, talimat almak ve erdemi tatmak için tüm gücü veren de sen! Sağlığın tüm sırrı ustalık için gerekli olan çekişmeye bağlı olarak radikal ısı ile radikal nem arasındaki ilişkidir.

Radikal kelimesi çocuğun zihninde şarap gibi aktı: Toprağa kazınan kök, kanal olan kök, kaynak olan kök ve varlığının kökü olan Tanrı ya da istenmeyen şeyleri kazıyan kök... Yine de kutsal olduğuna inandığı şeyin köküne inemedi. Beden ve ruh; radikal ısı ve radikal nem; açık ve saklı mefhumlar. Çekişmeli ikiliklerden acı çekerek bir gün kendi kaderini açığa çıkaracağına inandığı bu kelimeleri aklından çıkaramıyordu. Genç Andries ara sıra ortadan kaybolur, atalarının tarihini araştırmak için tepelerde dolanır, adalet mücadelesinin nasıl yürütüleceğine dair bir işaret beklerdi, aynı zamanda sürülen, ezilen, toprakları çalınan bir halkın ölmekte olan özsaygısını yani kendilerinin nasıl alevlendirileceğini de düşünürdü. Yıllar sonra, ıslak bir kış sabahı göğsünün sıkıştığını fark edince kolları sıvadı çünkü yorumlamanın da eyleme geçmekten az kalır bir yanı yoktu.

Başka bir yürüyüş rotasını daha ekledi. Bu sefer, Grigriqua atalarımızın dayanılmaz sıcaklarda sürülerini güdüp hayalet gibi beliren yabancıların ikinci el hikâyelerine ve Masa Koyu'nda dalgalanan yelkenlerine aldırış etmedikleri yere, Namaqualand sınırlarına gidilecekti.

Rachael, ah be Andrew, utanmana gerek yok adamım, diyerek iç geçirdi. Mektubu yeniden okumak onu güçlendirdi. Geriye hiçbir şey kalmamıştı. Ne insan ne de hayvan, yürüyüş yapacak hiçbir neden artık yoktu. En sonunda her şeyimizi kaybettik. İspanyol gribinden kaçarken evlerinden uzak düşen zavallı insanlar, Touwsrivier ovalarında çürük ürünler ve ölü atlarla kendi kaderlerine terk edildiler. Bütün planlarımız suya düştü, bu korkunç kurak diyarda tekrar yola koyulmamız gerekiyordu. Tanrı'nın isteklerinden nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?

Boşa çıkan yürüyüşün sorumluluğunu üstlenmek ve ellerindekini fakir insanlarla paylaşmak istemeyen açgözlü ve nankör halkın kendisini suçladığını dile getirmemek için çoğul kullanmaya dikkat etti. Her ne kadar geleceği görme işine sahip olmak yerine hiçbir şey yapmamayı tercih etse de tüm bunlar öngöremekten kaynaklanmıyordu.

Daha sonra süklüm püklüm olup yağcılık yaparak ona Şef diye seslenerek parayı etrafa saçmak bir işe yaramayacak çünkü eşitlik planları yalnızca fakirlere hitap eden bir konu ve gerçekten de fakirlerin ne düşündüğü dünyanın hiç umurunda değil, dedi. İsa zamanlarında bile zengin ve fakir ayrımı yok muydu?

Andrew kendini doğrultarak onun gözlerinin içine bakıp zorla da olsa insanların düzgün davranması gerekiyordu, dedi. Güzel balkabağı kızartması yapabilmesi onun ağır konular hakkında yorum yapabileceği anlamına gelmiyordu.

Çizgiyi bir kez daha aşmıştı ama onu kim suçlayabilirdi ki? Batı Burnu'na yapılacak yolculuğun delilik olarak göründüğünü bilen büyük adamın kendisi bile suçlayamazdı onu fakat yapılabilecek başka bir şey yoktu. Feci şekilde sınandılar, şimdi de geriye dönüp bakamazlardı; eğer onlar kendi topraklarında yaşayan, kendi topraklarını işleyen ve Tanrı'yı seven düzgün insanlar olsalardı göç etmek zorunda kalacaklardı ancak bu son

defaydı çünkü kara parçasından başka kurtuluş yolu yoktu. Andrew geçmişte Batı Griqualand'den Namaqualand'e kadar başıboş katırlar gibi yayılmış halkını bulacak ve onları bir araya getirecekti. Vadideki beyaz kemikler de gençliğinin getirdiği ileri görüşlülüktü. Ses ona Adam Kok'un kemiklerini bir araya getirmesini söylüyordu. Bu yüzden Rachael'ı azarlamak yerine Şeytan'ın işe karıştığını ve yarattığı kasırgadan dolayı ilk mesajların çarpıtıldığını, yanlış yöne doğru gittiklerini sabırla açıkladı ve ilk İsrailoğullarının yaptığı gibi sabretmeleri gerektiğini söyledi. Tanrı nihayet onları şimdi hak ettikleri yere, medeniyetler beşiğine götürüyordu. Kokstad, Kimberley, Leliesfontein... Bu yerler Avrupalılar tarafından sürüldükleri yerlerdi ve buralarda kendi görüşlerini kaybedip misyonerlerin aptal doktrinlerini takip ettiler. Doğal olarak o ilk yürüyüşler boşa çıkmış, kuraklık ve çekirgelerin gazabına uğramıştı ancak bu defa Grigriqualaların ata topraklarına, radikal ısının ana yurduna döneceklerdi.

Politikayla işim bitti, dedi Andrew. Rachael panikle ona baktı. Evet Dorie, dedi kararlı bir şekilde. Kendimizi toprağı işlemekle meşgul tutmalıyız. Kurtuluşumuz tarımdan geçiyor, bunu yeni başbakan General Botha'ya da yazdım, kendisi sağduyuya sahip bir adam. Griqua halkının ayrı bir bölgede yaşama fikrine büyük bir ilgi gösterdi ve Afrika Tarım Bankası'nın da bize bu konuda yardımcı olacağına eminim.

Yalvarırcasına çıkan ses tonunu saklamayı beceremedi. Rachael Susanna iç çekti. Onun karısıydı ve bunun aptalca olduğunu biliyordu. Ona itaat eder, kendini yeni planların içinde bulurdu. Düşmanca davrananların, onu aldatmaya çalışanların, onun bu gayretini anlamayanların ya da hayal dahi edemeyenlerin üstesinden gelirdi. Bir de kocasının utanmaz yerleşimciler arasında yaşamayı ne derece sinir bozucu bulduğunu çok iyi anladı, böylece ona Tarım Bankası'nın yerlilere yardım etmeyi bir kez daha reddedeceğini hatırlatmaya gerek kalmadı. General Botha'ya gelince... Rachael onunla birbirlerine ne söylemeleri gerektiğini bilmek istemezdi ya da Andrew'un tuhaf görüşlerini kendi yanında paylaşmasını istemezdi.

Namaqualand, Tuhaf Hikâyeler Diyarı: Siyah insanlar paralarını elde tutmayı nadiren başarırlar.

Lawrence G. Green, *Karoo*

BEESWATER 1922

Son tepenin zirvesine ulaşan yeni Griqua yürüyüşçüleri önlerinde uzanan vaat edilmiş Beeswater topraklarını gördü. Batısında alçak tepeler, doğusunda Soutrivier kıvrımı ve güneyinin en uç köşesinde Varsrivier'in göz alıcı beyaz kayalıkları bulunuyordu. İşte radikal zıtlıklar: Bu tuzlu ve temiz nehirlerin her biri beyaz köy sınırlarını tam yol çizen Olifantsrivier'e katılmadan önce kıvrımlı taş yataklarını on dört mil sürükledi. Onlar bir zamanlar Grigriqualaların ayak bastığı ovaya doğru inişe geçmişken tepedeki kızıl yakıcı güneş sıcaklığını hissettiriyordu.

Tanrı'nın unuttuğu yer diye fısıldadı Rachael. Boerlara olan yeni güvenin getirisi bu muydu? Sığınak arayan gözleri yalnızca nehir boyunca yayılmış gri ılgın ağaçlarını gördü ancak sıcağa aldırış etmeyen Şef, ışıkta parıldayan beyaz çakıllarla kaplı tepelerin güzelliğini görünce kollarını açtı.

Şunlara baksana, diye seslendi. Bunlar elmas gibi parıldayan sıradan taşlardı. Dünyanın derinliklerinde bulunan muhteşem hazinelerin, renklerin işaretiydi bu. Yakut ve lal taşı, beril ve yeşim taşı...

Sesindeki öfkeyi bastırarak, neden elmasların kendisi yok diye sormaya cüret etti.

Andrew gayet kendinden emin bir şekilde: O zaman bunun üzerine kafa yorarlardı Dorie, elmasların bizde kalmasına müsaade etmezlerdi, elmasların olmamasına şükretmeliyiz. Zenginlik dalaşına girmeyelim hiç, toprağı sürmek ve kendi çabalarımızla yetiştireceğimiz ürünler için buradayız. Tanrı yardımcımız olacak ve hayatımızı değerli taşların renkleriyle zenginleştirecek, dedi. Parlak yüzeye sahip bir kaya parçasını eline alarak ne kadar pürüzsüz olduğunu göstermek için yanağına sürttü. Eğer bu da refahı işaret etmiyorsa şapkamı çiğ çiğ yerim diye haykırdı.

Sağ kolu Gert Klaassen, Namaqualand yerlilerinin buna babun aynası dediğini söyledi. Birkaç ayna yüzeyinin kayaya gömülü olduğunu göstermek için manivela yardımıyla farklı katmanlar açtı.

Şef bu yoruma güldü, babunlar bile işin içindeydi demek ki. Bu aynanın kişisel gösterişe karşı bir uyarı olduğunu düşünelim. Tanrı bize insan olduğumuzu hatırlatmak için babunlara ayna verdi. Alt türler kendilerine dönük olabilirler, bizler böyle bir kibrin üstesinden gelmek için çaba göstermek zorundayız.

O akşam serin geçti. Dünya uğultusu arasından dağ kekiği ve buchu güzel kokular yayıyordu. İnsanlar edevatlarını dinlendirmek için mola verdiler. Kuzeyden gelen genç adamlar dikenli çalıların çatırdamasını izliyor, yıldızlarını gökyüzüne doğru ateşe veriyor, pişen etin kokusu ve koyun yağının tüten dumanıyla bayram ediyorlardı. Parafin tenekeleri, odun, tel ve koyun bağırsağından yapılma çalgılarını çıkardılar. Tellere dokunurken vücutları çalgının etrafında şekil alıyordu. Sesler parmaklarının arasından su gibi akıyordu. Etrafta, şölen olacak düşüncesiyle yorgun düşmüş ayaklarını yere vurup yıldızların altında kabarra dansını gerçekleştirenler vardı. Keşfe çıktığı tepelerden zıplaya zıplaya inen Şef kollarını sallayarak bağırdı: Hayır! Bunu yapamazsınız, ne putperest müzik ne de barbar dansı olacak! Parmağıyla işaret ederek şeytan aletlerini buraya, ateşe atmak zorundasınız, dedi.

Her biri tek tek müzik aletlerini ateşe attı. Aç parmaklar zikzak deseni çizerek oyalandı ve sonunda tahtaya dalga figürleri kazıdılar. Ön kısımları kesik teneke gitarlar tıpkı sakatlar gibi öksürdü ve güçsüz protesto notaları çıkardı.

Yanmaları gerek, dedi. Sanki bu organlara inanamıyormuş gibi ellerini kulaklarına sürtüyordu. Müziğin geride bıraktıklarını, nereden geldiğini bilmediği alaycı yankıları ve tüm sesleri yok etmeye çalışır gibiydi. Tanrı bizlere insan sesi verdi ve methiyelerini söylemek için bu yeterliydi.

Daha sonra ilahiye olan inancı Rachael'ın juig aarden juig'i söylemeye başlamasına neden oldu ve herkes birden durdu. İlahiyi söylemekten başka çare yoktu, o sırada gençlerin yüzü

asıldı. Eer Horn met'n lofgedig satırının söylendiği son yere kadar her şey iyi gitti. Et pişmişti ve Rachael her şeyi riske atarak müzik aletlerini kaldırmak için eğildi.

Bunların zarar görmesini engelleyeceğiz. Halat ve kemerlerle bağlayıp vagon sandıkların içinde saklayacağız, dedi hararetle.

O akşam çok fazla et yemişti. Bu da beraberinde kötü rüyaları ve korkutucu kakofonileri getirdi. Rüyasında sakallı bir Tanrı'yı gördü. Elinde tek bir keçi derisi tutuyordu ve gökyüzüne, aya ve yıldızlara doğru deriyi gererek karanlığın derinliklerine uzanmıştı.

Doğu Cape'in sadakat temsili güneş doğar doğmaz soldu. Şefin güneye doğru yürümeye ikna ettiği Namaqualandliler sıcağa alışkın olabilirdi ancak Şef'in fiziksel çalışma sistemine aşina değillerdi. Dorptaki Boerlarla sözleşme imzalamıştı. Onları kanal kazmaya gönderdi, nehir kenarına asma kurdurdu, dorp beyaz ve koyu yeşil renklere sahip bir vaha gibi parıldayana kadar havalı verandaları ve çimenlikleri olan büyük evler yaptırdı. Her haftanın sonunda Beeswater'a döndüklerinde iki kuruşluk maaşları toplayarak parayı aileler arasında bölüştürdü. Bazıları tarla işleri bitene kadar kaldı. Küçük tuğlalı ve posta pulu pencereleri olan çizgili Griqua evleri inşa ettiler.

Ouma Ragel annesi Antjie'yi hatırlayarak işin sonu yoktu diye sitem etti. Güneşin doğuşundan batışına kadar iş iş iş... İster hasta olsun ister sağlıklı, kadınlar bebeklerini arkalarına bağlar, dağlarda kırmızı ve sarı toprak boyası bulmak için dolaşırlardı. Bunlarla da binaları boyarlardı. Tabii ki dış tarafı boyamak için değildi. Şef süslemeye onay vermezdi. Ciddiyetsizlik istemem derdi ancak durgun geçen öğleden sonraları dağ taş gezip malzemeleri taşıdıktan sonra toprak boyasının arttığını görünce daha fazla dayanamadı: Tamam, iç duvarların rengini değiştirmede sorun yok ama desen çizmeyeceksiniz, dedi. Hatta gübre bulaşmış yerler düzeltilirken bile eski desenler çizilmemeliydi. Başparmağın daire çizerek oluşturduğu eskilere ait sarmal modeli bile kabul edilmiyordu. Hayır, vahşi yerliler yapıyordu bunları ve biz Xhosas'ın kuzenleri değildik.

Bizler özünde temizlik, sadelik ve çalışkanlık olan saf Griqua halkıyız. Tam da bu yüzden taş ocaklarını yontanlarda dahil kimse şikâyet etmedi. Şef bu sessizliğin yarı değerli taşlar için olduğunu söyledi ancak insanlar bu taşların kendilerini meşgul tutmaktan başka bir işe yaramadığını çok iyi biliyordu.

Jantjie Berend içmeye alışmak zordu. Daha fazla kahve yok, dedi Şef Andrew. Boerlar evlerin içinden geçip üzüm bağları ve meyve bahçelerine akacak bir köy inşası için daha az para ödemişlerdi, bu da onları depresyona sürüklemişti. Bu yüzden yerleşim yerlerinde çalışanlara kahve yoktu. Hafta sonları içmeyi bırakanlar için daha da zordu. Ne hazır şarap vardı ne mısır birası ne de evde demlenmiş mtombo. Mısır ununun fermente olması uzun sürdüğü ve baş dönmesine yol açtığı için magou bile yoktu. Böylelikle karrooda acı Jantjie Berend kabuklarını toplamak zorunda kaldılar. Şef'in dediğine göre bu Tanrı'nın kendi sağlıklı içeceğiydi ve onları hem bedensel hem de zihinsel olarak güçlendirecekti. Evet, kiliselerde düzenlenen Aşai Rabbani ayininde bile tüketiliyordu. Ouma Ragel'in dediğine göre orada bile acı bir içecek olması bekleniyordu ancak bir sabah güneşi altında çalıştıktan sonra ayy diyerek başını salladı.

Yaşlı Bayan Rachael taşocağına bir çaydanlık şekerli siyah kahveyi ancak o uzaktayken getirebiliyordu. Herkes şifalı bitkisel bir şey içiyormuş gibi davranmak zorunda olduğu için o acı şeyi tek kelime etmeden içerdi. Sanki gökyüzü birden grileşmiş ve serinlemiş ve kahve cennetten bir melek tarafından getirilmiş gibiydi.

Evet evlat –doğrusu şu ki artık onun küçük çocuğu değildi, daha şimdiden gençleri bar basmak için örgütleyen, politikaya kayıtsız kalan yetişkinleri uyaran, onların şarap şişelerini ve ev yapımı skokiaan'larını tozlu kasaba yollarına döken bir devrimciydi– bize sarhoş olduğumuzu söylüyorlar, bu yüzden sadece kahveye bağlı kal. Bizi, Tanrı korkusu olan, güçlü bir ulusa dönüştürenin Jantjie Berend olduğunu unutma. Görüyorsun, Şef Touwsrivier'den sonra içkiye izin vermedi. Orada insanların kendine hâkim olmayı öğrenmesi gerektiğine inandığı için

yasaklamaları reddetmişti. Bu hiç işe yaramadı. Özellikle çiftliklerde işler pek yolunda gitmeyince dayanamayıp içmek için on mil yol katettiler.

Seninkinin, Oupa Gert'in kuzeni Japie Boois, mtombo mayalamaya cesaret ettiği için kilise salonunun dışında herkesin gözü önünde dövüldü. Aapstert ile yedi kez kırbaçlandı. Bu kırbaç elbette bir maymun kuyruğu değildi. Japie biranın verdiği cesaretle küstahça bağırdı: O bir sığır derisiyken neden onu aapstert diye adlandırıyorsunuz? Neden hiçbir şeye doğru adlarıyla seslenmiyorsunuz, diye ağladı. Bu deriyi ellerimle tabakladım ve bu kırbacı kendim yaptım. Bir adamı kendi yaptığı şeyle dövmek hiç doğru değil.

Bunun üzerine Şef, fazladan iki kırbacın daha atılmasını ve onun dersini almasını söyledi. Daha sonra tiksinti ve hayal kırıklığıyla geri döndü.

Ah, bizler öğrenecek çok şeyi olan dik kafalı insanlarız. O büyük adamın bizleri medeni hale getirmek zorunda kalması ve bizim küçük beyinlerimizden mesaj alması nasıl da ince bir iş... Şimdi bizlere sarhoş diyorlar, diye iç çekti Ouma Ragel. Bizler, Griqua halkı olduğumuzdan beri hiçbir zaman sarhoş bir toplum olmadık. Sarhoş haliyle ayağa zar zor kalktı çünkü artık tamamen kördü. Yumruğunu havada sallayarak bağırdı: Dagga içenlerimizi ve ayyaşlarımızı aramaya gelen bu safari kıyafetli küçük polislere sorduğum gibi sorarım sizlere, şarabı kim yapıyor? Üzüm bağlarının sahibi kim? Su kanallarını inşa eden bizler, onları zenginleştiren asmaları diken bizler ama sarhoş olanlar bizim çocuklarımız. Büyük adamın tahmin ettiği şeyi, çocukların ailelerine karşı ayaklanacağını ancak şimdi anlayabiliyoruz.

Çocuklarınızı öldürün, dedi, onları şimdi öldürün, gelecek nesil sizlere karşı ayaklanacak ve sizleri kel ve gri saçlı çocuklara dönüştürecek.

Steatopikliğiyle ilgili mazereti bulunan Ouma Ragel, eski Griqualar hakkındaki kopuk hikâyelerden daha fazlasına sahipti. Şef ya da büyük büyük nine Antjie hakkında daha fazlasını biliyordu. Bir hikâyeyi anlatırken tam ortasında dururdu ancak ağzındaki gevşek kaslar bir müddet sessizce çalışmaya

devam ederdi. Kendi kelimelerini yutuyor gibi gözükürdü. Daha sonra uzaklara dalar ve başını sallardı, tüm bunların nasıl gerçekleştiğini hatırlayamazdı ancak olaya gizemli bir hava katan kişinin kendisi Ragel'dı. Karmakarışık hikâyelere sahip oluşuyla doğumundaki tersliğe işaret eden Griqua First Lady'si Rachael Susanna le Fleur'le aynı ismi paylaşarak çok şey yaptı. Bu konu bizleri bir kez daha şehvet konusunun kapısına getiriyordu, sonuçta bu hikâyenin yazımında olmazsa olmaz bir konuydu bu. David ve ben bir aile geçmişini bir araya getirmek zorunda kaldık. Şehvet ve steatopikliğin ister istemez birbiriyle bağlantılı olduğu şeklindeki sömürgecilikle ilgili varsayımı destekliyor görünmek acınasıydı.

Andrew onun için ahşap bir çerçeveye gerilmiş iki kat kümes teli arasına gizlice soğuk kola kutusu yerleştirdi ve parıldayan gözlerle, onun hediyeyi muhteşem bir edayla kabul edişini izledi. Kadın hediyenin üzerine öğleden sonra rüzgârın esmesiyle buharlaşan tuzlu sudan döktü. Burada tuzlanmış koyun eti gün boyu kurtlanmadan muhafaza edilirdi. Akşamları eti kurutmak için asardı.

Sabretmeliyiz Dorie, diye yalvardı.

Evet diye neşeyle yanıtladı onu. İnsanı kuvvetten düşüren o sinir bozucu sıcaklık ve kuraklıkta karnından konuşmayı da öğrenmişti, radikal nemi bulduğumuzda her şey güzel olacak.

Küçük Khoisan boylarındaki Antjie, Beeswater'daki yeni Griqua yerleşim yerinde bir odun yığını üzerine yaslandı. Yeni veldskoenleri içinde tepinip kuru çalıları ateşe atmak için kümeledi. Yemek pişirme barınağında tek başınaydı. Gölgesi hava kararınca efsanevi bir karaktere benziyordu. Ateş yakma girişiminde oraya buraya kaçarken ince gövdesinin hareketleri hiç durmadan değişime uğruyordu. Kendi sihirbazlığının farkında değildi. Durdu ve gerindi. Büyük bir hayranlıkla kollarını yükselen ayın safran kıvrımına kaldırdı. Başıboş hareket değişimleri kalçasının üst kademelerine kadar yetişiyor, hayasızca etek uçlarını baldırlarına kadar kaldırıyordu. Kaskatı olmuş bede-

nini rahatlatmak için ya da kas ağrılarının verdiği hazzı hissetmek için kollarını geriyor olabilirdi.

Bedeni paganlara ait bir saygınlıkla kaldırılmamıştı –yeni Griqua kilisesinde vaftiz edilmişti– ancak bunun nedeni odunları biraz uzağa taşımasıydı. Eersterivier'ın kuru yatağında Antjie odun topluyordu. Yaptığı işi tanımlamanın en uygun yolu buydu ama bu iş odunları bir araya getirmek gibi basit bir şeyden ibaret değildi. Burası boş bir araziydi, bu yüzden geçen yıldan kalan çalılıkların toprak kızılı kuru kütüklerini yalnızca iş bilen gözler bulabilirdi. Onları kumdan çıkarıncaya kadar çok endişeliydi. Başının üstünde dengede tuttuğu uzun kütük şaşırtıcı derecede ağırdı.

Dolunay doğrudan Antjie'ye vuruyordu. Elmacık kemikleri kalkık ve cildi gergindi. Çekik gözlerin ve keskin bakışların üzerinde pürüzsüz bir alın vardı. Ona güzel denilebilir miydi? Paramount Şefi le Fleur'un bizzat kendisi tarafından atanan yerel lider Gert Klaassen onu güzelliğinden dolayı seçmemişti. Onu çeken şey kadındaki sakinlik ve ağırbaşlılıktı. Çocuk doğurmayacak olması hiç önemli değildi. Beslenecek yeterince ağız vardı, ayrıca Tanrı bunu uygun gördüyse bir bildiği vardır.

Buralarda eski toprak Grigriqua atalarından kalan bir iz yoktu. Onlar bir zamanlar bu ovalarda dolaşırlardı ve Şef'in dediğine göre ruhları burayı yeni bir ulus olarak ele geçirecekti. Eski toprak insanlar, dünyayı nasıl buldularsa öyle bırakmışlardı, geride bıraktıkları ne varsa ayak izleriyle birlikte toprağa gömüldü. Dumanın güle oynaya havalandığı o akşam durgunluğunda Antjie, geçmişte kalan toynakların vuruşma sesini duydu. Keçi ve dışkılarındaki taze ot kokusu burnunun dibinde bitti. Gözleri tepelerin ardındaki mor yansımaya takıldı. Vaat Edilmiş Topraklara vardıklarında yine Şef'in sesini işitti: Aç gözünü ve seyret. Burası atalarımızın koyunları otlattığı yer, dinle bak nasıl da tepiniyorlar. Tanrı'nın kutsadığı bu yerde kalacağız. Görünmez sürüsünü güden dünyanın herhangi bir yerindeki çiftçi gibi kollarını boş ovada sallayarak, Griqualar! dedi, makaslarınızı alın, kolları sıvayın ve Tanrı'nın lütfettiği bu yerde çalışmaya koyulalım.

Güneşin acımasızca vurduğu o bahar günü gözlerini kırpıp eliyle yüzünü gölgeledi. Isı dalgaları toynakların çıkardığı sesle titreşime girinceye kadar gözlerini bir kez daha kırptı. Şimdi de büyüyen ayın altında sürünün tepinme seslerini bir kez daha işitiyordu. Bu da onun ne kadar iyi bir Griqua olduğunu gösteriyordu.

David doğal olarak kendi boy uzunluğundan ve ince kalçasından memnundu. Herhangi bir renkten başka bir adamın gözlerinin içine doğrudan bakmanın hatta onun üzerine eğilmenin de büyük ölçüde bir avantaj olduğunu düşünüyordu. Böylelikle sağlam bir ses ve akıcı cümlelerle konuşabilirdi. Sally onun kendini beğenmiş birisi olduğunu düşünmüyordu. David aynanın karşısında bıyıklarını düzeltip gülerken Sally peşinden koşuyordu. Yoksa o ela gözlere hayranlık mı duyuyordu? Oldukça sevecen bir gülümseyişe sahipti hatta Sally'nin kıskançlığına rağmen birbirlerini hâlâ çok seviyorlar ancak David'in yeşil gözlerine hayran olan Sally'di. Bu gözlerde Griqua çekikliğine dair bir işaret yoktu. Bu uysal, yeşil gözler öfkesinin soluk ışığıyla lekelenmişti. Sally, onun bu gözlerden ne kadar nefret ettiğini tahmin bile edemezdi. Sahte oyuncak bebeği rengindeki gözleri, kahverengi bedenine gökten inmiş gibiydi.

Aynaları nispeten severdi. Van Riebeeck'in bu kıyılara adım attığı, üç direkli ve üçgen yelken teçhizatlı kadırgaya sahip büyük bir tekne gelmişti gözünün önüne. Tabandan bölünmüş ve tepedeki noktaya doğru kıvrılmıştı. Ayrı bir cam bölmesi olan kadırga tabanı yelkenlerin iki uç noktasına bağlanmıştı. Bu aynanın arkasında dört kısımdan oluşan beyaz boyalı duvar tabanla yelken arasındaki boşluğu dolduruyordu. Bu, tasavvur edilemez derinliğe sahip hayali bir denizdi. David tıraş olurken kendini dört parça halinde incelemekteydi.

Ouma Ragel onu yetişkinlerin zor ulaşabileceği, bir şeref yeri olan şifonyerin üzerinde asılı tuttu. Bu annesinden kalan bir hazineydi. Kibri uzak tutmak için yüksek yere asmıştı. Kendi ellerinden çıkmamış evdeki tek nesne oydu. Bu nesne nasıl onun olmuştu? Ouma Ragel'in bir fikri yoktu. Ayna, ön taraftaki ka-

ranlık odada ışığı içine çekiyordu. Sadece akşama doğru panjurları açarak yarı ışığın perdahsız pencerelerden içeri girmesine izin verirdi. Gün boyunca panjurlardan içeri ince bir ışık sızar ve toplanan toz taneleri açık gri sıralardan ağır ağır süzülürdü.

Ouma ortamın huzurunu koruyabilmek için tiz sesiyle hem ince ışınları hem de delikanlıyı kışkışladı. Bu yabancı onun hazinelerine, aynalı gemiye ve şifonyerin üzerinde duran cam kavanozdaki konserve meyvelere bakmak için oturma odasına sızmıştı. David rafları dolduran gazete kenarlarını şekilli kesmesine yardım ederdi. Makası tutarken dudaklarını ısırırdı. Kestiği ovalleri ve baklava dilimlerini buruşturup çöp kovasına atardı. Kâğıdın boşluğuna hayran kalırdı. Öğleden sonraki ışık, kâğıt dantelin duvara vuran gölgesini yansıtırdı. Ağır metalik kaplı meyve konserveleri, o ışıkta mücevherlere dönüşürdü. Kâğıt dantelin üzerinde duran ayvalar lal taşına, şeftaliler kehribara, erikler kırmızı yakuta dönüşmüştü. Büyük bir adam olduğunda ışıkta parlayan bir dizi mücevher meyvesi olacaktı.

Ouma Ragel her hafta kullanılmayan oturma odasının, geminin ve şifonyerin sağında duran fotoğrafın tozunu alırdı. Fotoğrafta Beeswater'ın kurucu babaları yer alıyordu: Yüce Şef le Fleur, Oupa Cloete, Diederiks, Snewe ve Ouma Ragel'in babası Gert Klaassen. Bir de annesi Antjie, fotoğraftaki tek kadın oydu. Kameraya utanarak bakıyordu. Onu kurucu babaların olduğu çerçeveye sonsuza dek hapseden deklanşörün anlık hareketine hazır değildi. Durup dururken mutfaktan çağrılmıştı. Önlüğünün geniş gelen ilmeği boynunda eğri duruyordu ve sağ kulağının üzerinde giydiği doekten kaçan bir tutam lüle saç vardı. Hiç şüphe yok ki Şef'in orada bulunuşu onu korkutmuştu bu yüzden saçını doekin içine sokmak için ya da bu ilk ve tek fotoğrafında önlüksüz çıkmak için bir dakikalık izin istemeye cesaret edemedi.

Ouma Ragel bunun çekilen ilk fotoğraf olduğu iddiasındaydı.

Tüm dünyada mı? diye sordu küçük David.

Tüm dünyada, diyerek dudaklarını büzdü Ragel. Gururlanmıştı.

Büyük Ouma Antjie, Şef'in solunda kalıyordu. Yüzünü tamamen ona dönmemişti. Her zamanki sert ifadeyi takınmış, zümrüt yeşili gözlerinden ateş saçıyordu. Öteki adamın kınayan bir tarafı vardı, kafası karışmıştı sanki.

Fotoğrafçı siyah örtünün altına eğildiğinde Şef Antjie'yi bekleyin diye bağırdı ve Antjie ellerini önlüğüne silip görevini yerine getirerek onlara katıldı. Şef bir açıklama yapmadı ancak gözleri ateş püskürüyordu. Boş bir karroonun ortasındaydılar, tek bir yer işareti bile yoktu.

Ouma Ragel fotoğrafın Beeswater yerleşimcilerinin Tanrı'ya şükrettiği tarihi günde, dabikwa ağacının orada çekildiğini söyledi. 10 Eylül günü. Ancak David, fotoğrafın seremoni ağacından uzakta evlere yakın boş bir alanda çekildiğini anlamıştı şimdi yoksa Antjie önlük takmazdı. Kamerayı nereden buldular ve bu kaça mal olmuştu? Sert mizaçlı dini bütün Şef kendini beğenmişlikten suçlanabilir miydi? Olay ne olursa olsun, kameraman at arabasıyla iki gün geç geldi. O anın korkusu çabucak geçti, böylelikle Antjie'nin kurucu baba pozisyonundaki alışılmadık yeri de çok sürmemişti.

David, Antjie'nin yarım ayda çömelip sazdan, çamurdan ve sımsıkı gerilmiş çuvallardan barınak yaptığını hatırlıyor. Barınağın dumanla karardığını, tüm işlemlerden sonra toprağın şişmesiyle bol malzemeli, minyatür yarım küresi olan bir kubbe şekline gelene kadar yağmur sularıyla yıkandığını ve güneşte ağaran bir griye dönüştüğünü hatırlamıştı. Son yıllarını burada bir oyuncak bebeğin kırılganlığıyla, kıvrımlı bir köşede yatarak geçirdi. Öğleden sonraları karanlık bastırdığında David onun katlı eteğine başını yaslardı. Böylece yaşlılığının dumanlanmış kokusuyla kendinden geçer ve Antjie'yle kadim bir uykuya dalardı. Bu anısı Doğal Tarih Müzesi'nde sergilenen diyorama figürüyle ve kırışıkları olan, ateşin yanına çömelmiş bir Khoi kadınıyla bütünleşmişti. David, büyük Ouma Antjie'nin nasıl öldüğünü hatırlamıyor.

Yine de David, kataraktlı gözleriyle kapıdan sızıp çuvala vuran ışık parçacıklarından geriye baktığını hayal ediyordu. Sarı duvara bakınca geçmişte kalan görüntüler belirmişti. Antjie

güzel sayılamayacak derecede sıska bacakları olan genç bir kızdı. Bir parça kuyruk yağı çözüp bacaklarını ilk kez yağlamıştı. Kül rengi bacaklarının yerini parlak koyu bir renk aldı. Dünyanın enginliğinden korunan Ghana çalısından yapılma çardağına yerleşmişti, işte şimdi etrafı tamamen Namaqua papatyalarıyla kaplandı. Kollarıyla, çiy düşmüş soğuk kırmızı kumu kazmıştı. Vakit hâlâ çok erkendi. Sürüyü daha iyi otlaklara götürmek için safak vaktinden beri yollardaydı, şimdi de alçak bulutlar güneşi gizliyordu. Yeni, şişkin memesini yerleştirmek için kıpırdanıyordu. Üzerinde bastırılan güneşin parlaklığı, altında ise onu yeni bedeninin içine sıkıştıran dünyanın soğukluğu vardı. Dirseklerinin üzerine yaslanan Antjie bir çalının ince dalından koparıp yumuşaklığına hayret etmişti. Anında kıvrılan çizgili gri deriyi çekti. Altındaki lif öyle nemli ve parlak bir yeşildi ki dilinin üstüne koydu. Tuzunu tüm bedenine yayıncaya dek ağzının içinde çevirdi. Yüzünü kırmızı kuma gömdüğünde dünya sanki onu çekiyormuş gibi hareket ediyordu.

Ayağa fırlayıp, Heitse! diye bağırarak lifleri tükürmüştü. Ya çalı, şişen engereğinin dili gibi zehirli olsaydı? Tıpkı birlikte oturdukları Oom Willems Booitjie'nin sarı benekliye dönmesi gibi zehir parmak uçlarından, yeni memelerinden, parlak kahverengi bacaklarından ayak parmaklarına kadar yayılsaydı, iki gün içinde can çekişerek ölebilirdi. Sonra... Ağzını temizlemek için aceleyle tükürüdü. Ve sonra buz gibi bir ölüye dönüşerek bir daha asla sevemeyecekti. Bilmesi gerekiyordu. Bu nedenle başka bir dalı sıyırırken tekrarlayıp duruyordu: Olacak, olmayacak... En son olacak demesi işleri karıştırdı. Aceleye getirdi. Bu sıyırmalar öleceği mi yoksa seveceği anlamına mı geliyordu? Yoksa ikisi de aynı anlamamı geliyordu? Antjie yattığı kumdan kalktı. Değişimiyle dünyayı sarsarak Tanrı'nın planlarına bakmaktan aldığı günahkâr zevk için kendini bir güzel payladı.

Sürüsünü sürerken, dağ sırtında bir keseli antilop parıltısı gördü. Açık kahverengi tüyleri henüz can bulmamış sarı çalılıkların arasına karışmıştır. Bundan dolayı kök salmaktan ve geçen yılki giyimden sıkılmış çalılar gibi görünmüştü. Tepelere doğru asi bir sıçrama yapar. Keseli antilop kadar hızlıdır. Ha-

yatındaki erkek de aynen böyleydi. Antilop kadar esnek ve hızlı. Tek bir ıslık çalarak sürüyü toplayacak ve güneşi batıdaki tepelerin arkasına gönderecek bir erkek. Güneş uzun süre bastırılan birinin öfkesiyle kavurmaya başlayınca Antjie kappiesini başına geçirdi.

Pazar kıyafetlerini giyinmiş, şapkasını iki eliyle buruşturan Gert, yavaş ve sakin bir şekilde kendisinin Griqua şefi tarafından çağrıldığını, Ezelsfontein'den Klein Namaqualand'daki yeni bölgeye kadar ona eşlik edecek bir eşe ihtiyacı olduğunu söyleyince, kalbi macera ve ona ait olacak dürüst bir adam için çarptı. Yürüyüşün zor koşulları hiç önemli değildi. Yıllık Namaqua papatya patlamasının haricinde patrondan ya da gözetmenden muaf Beeswater'ın boş arazileri yeniye dair tüm umutları taşıyordu. Şef korkutucu olmasına rağmen onları gece gündüz çalıştırmayı biliyordu, böylece bir kilisenin inşası hemencecik halloldu. Bayan Rachael öğrencilere okuma yazma öğrettiği bina tüm hafta boyunca okul olarak kullanılacaktı.

Kendi kiliselerinde ibadet ettikleri o ilk pazar, ulu dabikwa ağacının altında düzenlenen Şükran günü için nehir kenarından ciddiyetle yürüdüler. Sonra Şef'in gerçek ihtişamını gördü. Şef dağınık cemaatini bir araya toplamak için kollarını açtığında kanının kaynadığını hissetti. Onun kalbinden geçen duayı okuyabiliyormuş gibi dudakları sessizce hareket etti. Kendi içinde hareketsizce yatan kelimeler uyanıyordu.

> Yüce Tanrım, bizi yönlendirdiğin, tuz düzlüklerinden ve kum tepelerinden geçmemizi sağlayarak bu Vaat Edilen Topraklar'a kavuşturduğun için teşekkür ederiz.
> Kim olduğumuzu bilmiyorduk Sevgili Tanrım, kime ait olduğumuzu da. Bu dünyada neden keder ve düşkünlük içinde acı çektiğimizi bilmiyorduk. Bizler yol gösterilinceye kadar Namaqualand'ın kurak çöllerinde bir köşeye atılmış isimsiz ve farklı türlerden insanlardık. Cape Flats'deki gecekondulardan, Boland'dan, Özgür Devlet'ten ve Adam Kok topraklarından gelenlerle, bugün burada toplanmaktayız. Bir daha asla köle olmayacağız.
> Bundan böyle ata topraklarımızda isimsiz dolaşmayacağız. Bize isim verdin. Bizi bu muhteşem bahar gününde bu ağacın altında bir araya getirdiğin için sana teşekkür ederiz.

Bizler, Griqua halkı olarak 10 Eylül gününü sonsuza dek anacağız. Sözlerini asla unutmayacağız: Sen bana bir ulus olursan ben de sana bir Tanrı olurum.
Amin.

Kurbanlık keçiyi tutma görevi Gert'e düşünce Antjie'nin göğsü kabardı. Kutsal ışığın parlattığı gözleriyle, Andries Abraham Stockenstrom le Fleur bıçağı tek bir hareketle çekip kurbanın boğazını kesti. Köpüren kan kuru toprağa düştü. Antjie büyüyen kan lekesinin içinden dünyanın merkezini gördü. Burada, yukarıdan aşağıya sızan kanı almak için mücadele veren birbirine düğümlenmiş kökler ve yumrular vardı.

Susuzluğu giderilen toprağın üzerinden geçmenin heyecanıyla şarkı söylediler, Juig aarden juig, alom die Heer/Dien God met blydskap, Sevin dünya sevin, Efendi'nin yanında/Memnuniyetle hizmet et Tanrı'ya. Sonrasında steatopik Antjie güneşte eriyen bedeninin tüm ağırlığını hissetti ta ki güneş ışığında titreyen saf ruh haline gelene kadar. Vaat Edilmiş Topraklar'ın çorak olması ve çalıların susuzluktan bodur kalması Tanrı'nın gizemli yönlerini kanıtlayan tek işaretti.

Ouma Ragel'in anlattığı hikâyeler David'in düşündüğü kadar güvenilir olmayabilirdi. Yamalı eteğini çekiştiren oğlan çocuğuyla birlikte yemek pişirdiği barınaktaydı. Yavaş pişen yemeklerin kararmış kaplarına ve ilik kemiğine sarılı fasulyelere baktı. Bu sahne çocuğun belleğindeki hikâyeye lezzet kattı. Eee Ouma, sonra ne oldu, diye sabırsızca sordu David. Şef'in hapsedilme hikâyesini milyonuncu kez dinlese de Ouma belki yeni bir detayı hatırlar diye ısrar ediyordu. David böylelikle gerçeğin hali hazırda bulunmadığını, ortaya çıkmasının zaman aldığını ve bu sürecin kendini tekrar eden şeylerle yavaş ilerlediğini gördü. Şef'in gerçekleştirdiği mucizelerin tekrar tekrar anlatılması ve Ouma'nın yemek barınağında tütsülenip olgunlaşmasıyla sonsuza dek sürmesini sağladı. Böylelikle hikâyeler adamın kendi metninden kalan parçalara kıyasla daha anlamlı kılındı. Bu da, David'e belirttiğim gibi, insanlara kendi hikâyelerini anlatmasına güvenilemeyeceğini gösteriyor.

Ateşi yeniden harlamak için ciğerlerini yoran Ouma, dinlenmek için toprak zemine çöktü ve bacaklarını uzattı.

Nefes nefese kalmış bir halde, oğlum, bu üzerine çok çalıştığı bir inanç konusu, kendimize ait özel bir Griqua inancı, dedi. Onsuz düşünemiyoruz bile. Soutrivier'in karşısındaki dağ sırasını işarete ederek, şuraya bak, buradaki vadinin içinden tren geçeceğine söz verdi. Toprağın zenginliklerini batı limanlarına taşıyacak bir ana yol. İnan bana bu o günleri göreceğiz, onun tahminleri hep tutmuştur. Bana hep itinayla davranmıştır. Bir gün bana, Ralie trenin sesini duyacaksın ama onu göremeyeceksin, demişti.

Peki ya Plettenberg körfezi hakkında ne dedi, Ouma?

Dalgaların güzelliği kayaya çarapacak, dedi. Devasa bir bina inşa edecekler. Kilometrelerce öteden çirkinlik ve kötülük abidesi olduğunu bağıran beyaz bir Mammon kulesi olacak bu. Körfezdeki insanlar bu yılki konferansta bizlere ne anlattı?

Atıp tutmuşlardı. Krantzhoek'teki insanlar Griqua reform hareketinin kuruluşunu anmak ve dabikwa ağacının altında kesilen ilk keçinin kurbanını tekrarlamak için 10 Eylül'de bir kamyona atlayıp geldiler. Kaya üzerine inşa edilecek yeni körfez oteli kehanetinin vuku bulduğunu, lagün üzerinde bir kale gibi hatta bir gemi gibi yüzdüğünü söylediler. Gelgit içerideyken suyu geçmek zorundaydın ve lagünün diğer ucunda sadece beyaz misafirler için geçerli küçük kambur bir köprü vardı. Bu misafirlerin pazar günleri bile otelde dans ettikleri, kadınların yarı çıplak olduğu ve uzun sigara ağızlıklarından sigara içtiği, cüzdanları zengin mideleri gibi şişkin erkeklerin ise günah dolu çarşaflarını değiştiren, etrafı silip süpüren Griqua kızlarına ahlaksız tekliflerde bulundukları söyleniyordu. Parıltılı beyaz otel binasının her bir penceresine akşam güneşi vuruyordu ve Şef'in anlattığı gibi milyonlarca güneş ışınıyla ışık şöleni yaratıyordu. Suyun üzerinde yükselen devasa yapıyı tarif ederken hayranlık barındırdıkları seslerinden belli oluyordu. Hayır, diye araya girdi Ouma, ateş püskürüyordu. Bizim çocuklarımız, genç adamlarımız ve kadınlarımız böyle yerlerde çalışmamalı.

Birisi, zar zor iş bulunan bugünlerde hiç yoktan iyidir hem Şef size çalışmanın önemini anlatmadı, diye araya girdi. Başka birisi ilahi okumaya başladı. Juig aarden juig/alom die Heer. Küçük Davie daha önce hiç görmediği denizin muhteşemliğini, oteli çevreleyen suyu düşündü ve eğer beyaz insanlar yeterince kötüyse Tanrı onların bu gemi otelini tutuşturup batıracak mı diye merak etti. Arsız Lewiesa'yı gördü. Kulağını çekiştirmiş ve salak çocukların yetişkinlerin dişlerini saymaması gerektiğini söylemişti. Bir balkondan delicesine eğilmiş masa örtüsünün kırıntılarını çırpıyordu ve kolları hâlâ havadaydı, örtü barış bayrağına dönüştü ama boşunaydı çünkü bina sallanıyor ve parıldayan pencerelerin ilk açıları denizde cızırtı yapıyordu.

Özellikle de burnu sürtülen Lewiesa bir kiriş üzerinde sahile dönseydi, gergin kollarındaki keten bez söze girse ve lagün ünlü Griqua korosunun yirmi farklı tonda söylediği Juig aarde juig'le inleseydi eğer, işte o zaman mucize gerçekleşebilirdi ancak David öngörüleri çok önemsemedi. Etrafta evde kalmayı önemsemeyen zengin beyaz insanlar olsaydı herhangi biri otellerin oluşumunu öngörebilirdi. Duymak istediği şeyler gerçek mucizelerdi. Şef'in hapishanenin demir parmaklıklarından kaçması gibi sahici güzel şeyler duymak istiyordu.

Beeswater'dan geçecek treni soruyorum. Bu gerçekten oldu mu?

Ah evet, Ouma Ragel'in ölmeden önce içi rahatlamıştı. Trenin çıkardığı sesi dinlerdi, daha gelmeden sesini işitebiliyordu. Her neyse zaten yarasalar gibi kördü. Ona kamyonları saymak zorunda kaldım. Evet, Saldanha Körfezi ile Sishen arasındaki Iscor hattı iyi inşa edildi ama tabii ki tüm bu demir çelik işleri Griqualara bir kuruş bile kazandırmadı.

Kamyonları her zaman sayar mıydın yoksa onun için uydurdun mu diye sordum.

Elbette böyle bir şey yapmadım, hem de hiç, dedi öfkelenerek. O her halükârda bilirdi zaten, altıncı hissi kuvvetlidir. Bu yönüyle biraz Şef'e benzer.

Le Fleur'un çıplak elleriyle hapishanenin demir parmaklıklarını yıkıp geçmesinin bir metafor olduğu el yazmalarındaki parçalardan anlaşıldı, kötü eğitimli bir yazman hakikati karış-

tırmıştı. Halk tarihini korumak için kaygılananlar hikâyenin yeniliğinden endişe duydular ancak büyük önerilere açık olan yaşlı adam Rhodesia valiliği ile birlikte hikâyeyi ölüm döşeğinde kolayca benimsedi. Konuya katkıda bulunmak için gergin olan yazman düşmanca sorulara; onun hapishaneden kaçmak isteyen sıradan bir suçluya benzemediği için yakalanmadığını, onun yalnızca Tanrı'nın sağ kolu olduğunu kanıtlamak istediğini ve gardiyanlara marifetini göstermek için onları bir araya topladığını, daha sonra da uysalca hücresine çekildiğini söyleyerek yanıt verdi. Bu sadece bir tadımlıktı. Affedilip serbest bırakılmasıyla, tüm hapishane gardiyanları geniş kenarlı fötr şapkalarını çiğneyecekti.

Lord Rosmead'in ölümünü tahmin etmeye gelince Şef, sabahın erken saatlerinde bir rüya görmüştü, evine doğru yelken açan bir İngiliz beyefendisi Tanrı'yı terk ettiği için bizzat onun tarafından paylanmıştı. Hapishanede yatan Le Fleur bunu doğru olmadığını ve adaletin yerini bulmadığını biliyordu. Tam da rüyanın görüldüğü o sabah Rosmead, baygın hissettiği için güverteye taşınmak zorunda kaldı ve bir saat içinde öldü. Evet, İngiltere'nin sis içermeyen ve bu yanıyla da olağandışı olan bir kıyının görüş mesafesinde ölmüştü. Onu iskelede bekleyen güzel eşi hüzünlü beyaz bir mendil sallıyordu.

Bir daha Ouma, bir daha anlatsana diye mızmızlandı çocuk. Okyanus usulca etrafında dalgalanırken kızgın kömürlerin üzerinde dans eden Rosmead'in asi bir dalganın vurması ve tıslaması için haykırdığı hikâyenin onu ürkütmesinden hoşlanıyordu.

Tamam, dedi Ouma Ragel, dikkatle dinle beni. Bir gün büyüdüğünde sen de bu hikâyelerden yazabilirsin. Başındaki örtüyü çıkardı ve parmaklarını başının üstünde gezdirdi, örtüyü tepesinde çocuğun çok sevdiği gibi eski usul çift kat bağlamadan önce örgülerinin arasındaki boşlukları hışımla kaşıdı.

İnanmayacaksın, diye fısıldadı. Suikast planları yapanlar pusuda bekliyormuş gibi etrafına bakındı. Bu çok çirkin bir şey ama iki kere, suların ötesindeki o büyük beyaz insanlar Şef'i öldürmesi için tam iki kere ucuz politik haydut tuttu. Onun kehanetlere sahip olduğunu anlayamadılar, bazı şeylerin arka

yüzünü görebilir ve onlara kendi sözlerini tekrar ettirebilirdi. Le Fleur bir hile veya tuzakla yok edilmiş olmalı. Ne utanç verici bir davranış. Hayatı gerçekten tehdit altında değil çünkü kurşunlar onu ıskaladı ve mızraklar sözünün karşısında eğildi.

KOKSTAD 1991

Genç resepsiyonist, eşyalarını içi birçok bölmeden oluşan çantanın içine koydu. Çanta daha çok evrak klasörü gibiydi, tükenmez kalemlerin arasına karışmış kaş kalemini bulmak büyük bir sıkıntıydı. David'in otel lobisinden içeri girdikten sonra kendisini sıcak karşılamasına şaşırdı ama onun bu tavrından ötürü memnuniyet duyuyordu. Bundan dolayı misafirlere ücretsiz düzenlenen o geceki danstan bahsetmeden geçemedi. Hiçbir art niyeti yoktu, buradaki hiç kimseyi tanımıyordu ve kim bilir... David ona dansa gitmeyi teklif etse bile o gitmeyeceğini hissediyordu ama yine de teklif gelmedi. Bu kafasına göre takılan genç adamın iyi vakit geçiremeyeceğini bilse iyi olurdu. Daha sonra, eski moda kasaba geleneklerine uygun olarak veda ederken el sıkıştı. Bu, dansa davet edilmeyişini telafi etti ancak David daha adını bile sormamıştı ve sanırım bu da onun ne kadar kayıtsız olduğunu kanıtlar nitelikteydi.

Düz çatılı gecekonduda büyüyen David, merdivenleri çıkarken çocukça bir zevk alıyordu. Gıcırdayan merdivenin her dar basamağı macera doluydu, bir dizi filmden derlenmiş delice bir fikirdi. Odada tek başına, ne isterse onu yapabilme lüksüyle başı dönüyordu. Hatta bu akşam yemek yememeyi seçebilirdi, böylece birkaç kuruşu cebine kalabilirdi. Bu da bir nevi Sally ve çocukların asla çıkamayacağı bu yolculuğun iç rahatlatması olurdu. Bu gece bazı notlar alıyordu ya da daha çok bazı kelimeleri not ediyordu. Döndüğünde yapacağı toplantı ve geçiş döneminde ordunun rolü üzerine bir şeyler yazıyordu. Bir şeyleri yazmadan düşünemiyordu, bu uzun süredir varolan kurallara meydan okumaktı ancak bu ihlaller için kendi kurallarını geliştirdi, bu da onları oldukça güvenilir kıldı. Mümkün olduğunca en küçük kâğıt parçasını kullanarak iz bırakmadığından

emin olmak için her daim bloknotun üzerinden alırdı. Hiçbir zaman gözetimsiz bırakmazdı, en ufak bir bölünmede bile hemen ağzının içine tıkardı. Doğaçlanmış, tutarsız kodlar ve kısaltmalar kullanırdı. Notların okunması her türlü zordu ve yalnızca onun yazmakla meşgul olduğu anda mevcuttu. Sonuca varır varmaz onları yok ederdi. Aniden kalp krizi geçirirse eğer içgüdüsel olarak kâğıdı ağzına tıkayacağını ve son nefesini onu çiğnemek için kullanacağını biliyordu. Harflerin çözünüp maviye karışacağından emindi.

Odası, zemin katın büyük bir bölümünü kaplayan balo salonunun üzerindeydi. Müziğin gürültüsü dikkatini dağıtıyordu. Kâğıt üzerinde düşünme eyleminin suç teşkil etmesi üzerine düşünceler geliştiriyordu. İpin ucunu kaçırır ve sonunda kâğıt parçasını lavabo kâsenin içine atarak bir orduyu dağıtırken onu nasıl koruyabileceğine dair ilk düşüncelerinin üzerine su döküyordu. Böyle bir hileye başvurmak oldukça acınasıydı ancak siviller en basit haliyle anlamıyordu. Tartışmaya açık olmayan konuları tartışmayarak boşa enerji harcanmaz ve bu durumdan herkes karlı çıkar.

Grup, *Obladi, oblada, life goes on, yeah,* çalıyordu ve David kendisini şarkının orijinal halini söylemeye çalışıyordu, bu da odak noktasından sapma anlamına geliyordu ki bu da farklılığın kulak tırmaladığını gösteriyordu. Böylelikle, Beatles'ın şarkıyı yorumladığı hali ondan uzaklaşıyordu. Zamanlama, tını, gitarın beş para etmez kalitesi... Bunlar insanın içine işler ve kök salar, ta ki orijinal halinin ebediyen kaybolacağından korkana kadar. Bir işe yoğunlaşmışken başka bir şeyle daha ilgilenebilme kabiliyetinden gurur duyan David, pes etmek zorunda kaldı. Kütüphaneden fotokopi çektirdiği bölüme göz atabilirdi ancak tüm bu gürültüyle olacak gibi değildi. Dansa gitmek daha iyi bir fikirdi ya da dans salonunda takılmak. Yoldaşlarının da dediği üzere bir pistin üstünde caz yapma ya da melez bir tarzla dans etme düşüncesi onu aptal hissettiriyordu. Öyle bir tarza sahip olmadığından değil, o eski gözü açık olduğu günlerde hemen bir kadını kapıp gözden uzakta bir köşeye çekilirdi. Sally'nin bu gibi durumlar için özenle ütüleyip katladığı gömleği giyip üze-

rine de bir ceket çekiyordu. Bu gibi bir beklentiyle çıktığı merdivenlerden aşağı indi.

Kapıdaki adam gözlerini David'in iyi ütülenmiş ancak düğmeleri açık bırakılmış yakasına dikiyordu. Onu durdurmak için elini uzattı ve etrafında döndü. Sonra adam sanki onu misafir olarak gören birinden onay almış gibi içeriye girmesine izin vererek keyifli bir gece diledi. Bu geciktirmenin tamamen nezaket kuralları gereğince olduğunu düşündüren bir tutum sergiledi. Daha önceki yağcı tavrından eser kalmamış kahvaltı garsonu koluna profesyonelce dizilmiş tabak kulesiyle David'in yanından aceleyle geçerken başıyla selam veriyordu. Dazlak adamla ilgili aşina olduğu bir şey vardı, kırmızı siyah garson üniformasının altında yatan, tanımlayamadığı bir şeydi. Bu durum onu adama itiyor ve adamın mum ışığıyla aydınlatılmış odaya girmesini göz ucuyla takip ediyordu. Bir yerden sonra görüş açısından çıkmıştı ve o sırada grup *Smoke Gets in Your Eyes* çalıyordu.

Bar diğer barlar gibi müşterilerini tezgâha dirsek dayamaya davet ediyordu. Böylece vücutlarını hem barmene doğru sallandırmaya hem de etrafta oyalanmak isteyenlerle mutlak bir konuşma yapmaya olanak tanıyordu. Çoğu müşteri mumlarla ve içlerinde pembe karanfil olan küçük vazolarla süslü masalarına dönmek için acele ediyordu. Müdür olan Ebrahim bara dayanmış David'e takılıyordu. Ebrahim tombul bir adamdı ve Terylene pantolonu sarkık göbeğinin altında bitiyordu. Rahatsız edici bir şekilde muhabbete izin almadan dalmasaydı eğer, pantolonundan bahsetmeye değmezdi. David çok fazla soruya cevap vermeden muhabbete eşlik etmede işinin ehlidir, bu da adamı şaka yapmaya iten neden oluyordu. Van der Merwe ve De Klerk hakkında söylenenleri duydun mu ya da Gammatjie ve kurtuluş mücadelesi hakkındaki yapılan espriyi? Bunlar, dili çözmek için başvurulan vahim hikâyelerdi. David neşeli bir şekilde gülerek şaka yapabilmeyi istedi. Ebrahim gürültülü bir şekilde güldü, misafirini konuşturmaktan vazgeçse bile aynı soruları tekrarladı.

Yani sadece keyfi yapılan bir gezi değil mi, biraz iş ve biraz da dinlenmek için değil mi? Bir de yalnızsın değil mi? Belki

güzel bir kadın denk gelir ha? Dinle bak, ne zaman istersen oda değiştirebilirsin. Biliyorsun, koridorun sonunda güzel küçük bir aşk yuvası var ve manzarası harika. Sana en başta o odayı verebilirdim ama çoktan tutuldu. Bilirsin iş mevzusu, diyip göz kırptı.

Hayır, iyiyim, tek başınayım, dedi David. Öylesine bir ziyaret, okul tatilinde biraz araştırma yapıyorum. Öğretmenim ve işte tarihle alakalı bir proje üzerinde çalışıyorum. Araştırma kelimesinin ihtişamı adamın ilgisini çekmişti ve sohbet edip hayal kurmasına olanak tanımıştı. Tarih lisansı için yarı zamanlı kayıt yaptırmayı düşünüyorum ama ne okumak istediğinizden emin olmalısınız. Birçok öğretmenin yaptığı gibi bunu yalnızca maaş için yapmak istemiyorum. Bundan dolayı Griqualar hakkında bir şeyler öğreniyorum. Müzelere, gazetelere ve daha birçok şeye bakınıyorum. Gereksiz bir yalana başvurarak kendisini şaşırttı: Atalarım Kokstad'dan geliyor. Aslen oralılar.

Ebrahim anahtarlarıyla oynayarak kendi insanlarının hangi diplomalara sahip olduğunu açıklıyordu. Beyaz üniversitelerden bile diplomaları var. İnsanın kendini yükseltmesinde eğitim gibisi yok, sana yol gösteriyor ve dinliyor. Bu arada kitapçıda Gammatjie ve Mandela hakkında söyleneni duydun mu? Ancak David gerisini duyamamıştı. Salonun ortasındaki masalardan birinde oturan genç bir kadın ona el salladı. Ona salladığından hiç şüphe duymadığı için o da kadına el sallıyordu. Ebrahim'e ise atmosferin daha iyi olmasını sağlayacak şeyin kuru buz olduğu hatırlatılıyordu.

Kadın ayağa kalkıp ona doğru yürüyordu. Saçlarını kafasının üstüne yığmıştı. Boynu uzun ve inceydi. Tehlikeli denecek kadar yüksek olan topuklu ayakkabıların üzerinde sallanıyordu. Saç kulesi düşmesin diye başını dik tutuyordu. Resepsiyonist masasında duran kadındı bu. Elini uzatıp David'i dansa davet ediyordu. Yaşlı Ebrahim'le oturmaktan iyidir diye düşünmüştü. Ebrahimi en son dazlak garsonla konuşurken görmüş, zaten sonra da ortadan kaybolmuştu. Müziğin gürültüsünden ve ortamdaki kahkahadan dolayı kadının Umtata'dan gelen grup hakkında konuşmasını takip etmek zor oluyordu. Kadın, ku-

zenlerinin gelişini ve tam da kendisini güzel bir kitaba kaptırmışken nasıl onu da gelmeye ikna ettiklerini anlatıyordu. Bazen okuduğu bir kitabın ortasına gelmişken, onu daha önce okumuş olduğunu fark etse de Kokstad'daki kütüphane hiç fena değildi. Zaten insanlar aynı şeylere ve hikâyelere meylederler, öyle değil mi?

Duvarda hareket eden gölgeleri mum ışığının azizliğine uğramıştı ve David'i çocukluğunun çıkıntılı duvarlarına götürmüştü. Çocukken parmağını hafif oynatıp devekuşu kafasını tilki kafasına çevirebiliyordu. Evet evet diye geçiştiriyordu, kadın dikkatinin dağıldığını fark etse bile önemsemezmiş gibi durdu. Kadın bir yabancıyla duman bulutlarının arasında yelken açmanın aşkına kapılmış, David'in nasıl davrandığını hiç umursamıyordu bile. Süpürge sopası yutmuş bu adamdan bir beklentisi yoktu. David bunu hissedebiliyor ve sevgi halini alan minnettarlığı kadını ona daha da yakınlaştırıyordu.

Kadın onun tipik bir erkek olduğunu düşünmüş, dansın sonunda masaya davet etmişti. David masa düzenine ve yan yana dizilmiş biralarıyla oturan kuzenlerine göz attıktan sonra kapıya dönük bir sandalyeye oturamayacağını ve garson geri geldiğinde onu izleyemeyeceğini anlamıştı.

Hayır, dedi sıcak bir şekilde gülümseyerek, dans etmeye devam edelim.

Resepsiyonist hayal kırıklığına uğradı. Buna dünden razıymış gibi davranılması yerine fikrinin sorulmasını tercih ederdi. Hayır demesi gerekirken onunla tartışmayı göze alamadı, daha da beterini görmüştü zaten. En azından adam sarhoş değildi, güvenilebilir olduğu söylenebilirdi. Üçkâğıtçılıkla işi olmazdı. Ancak bu demek değildir ki... Bedeni aşağılanmadan dolayı kaskatı kesiliyordu, mesafesini korudu. David'in onu dans pistinde daha uzun süre tutması için biraz çaba sarf etmesi gerektiğini hissediyordu. Pistteyken bir yandan da kapıya göz kulak olan David biraz geç de olsa, kendimi tanıtayım, dedi. David, David Dirkse, Cape Town'dan geliyorum. Kadın sanki bunları bilmiyordu. Öğretmenlik yapıyorum ve buraya ziyarete geldim. Griqualar hakkında bazı araştırmalar yapıyorum, etrafa bakınıp

eski gazetelere, müzelere ve diğer başka şeylere göz gezdiriyorum. Daha çok çalışman gerekiyor, biliyorsundur eğitimde kısıntıya gidiyorlar ve öğretmenleri işten çıkarıyorlar. Bugünlerde lisans diplomasına ihtiyacın var. Seni beladan uzak tutar, dedi şaka yapmaya çalışarak. Güldürmeyi başaramamıştı ama konuşmaya devam etti. Hayır, gerçekten bak, eski güzel günlerde neler olup bittiğinin farkına varmak oldukça etkileyici ve ilginç. Buradaki yaşlı insanlarla da konuşmayı çok istiyorum. Sen de Griqua mısın?

Tabii ki değilim, beni neden seçtin ki? Buralda bir Griqua kilisesi var, diğer kiliselere benziyor ama ben Hollanda Protestan kilisesine gidiyorum. Griqualar çok eski bir zamana aitler, onlardan geriye kimse kalmadı. Şimdilerde hepimiz karmayız.

David'in özür dilemeye vakti yoktu, garson kapıdaydı.

Sıra dışı bir adam. Ne harika bir profil, sence de öyle değil mi?

Hayır, bence değil. Bana oldukça sıradan görünüyor.

David onunla ilgili yüksek bir enerjiye sahip. Sorumluluğa sahip bir adam izlenimi taşıyor. Şef garson mu?

O mu? Sadece birkaç gündür burada. Adını dahi bilmiyorum ya da söylemiştir ama ben hatırlayamıyorumdur. Bu insanlar bugünlerde kendini çok geliştirdi, işte sana özel Yeni Güney Afrika.

David konuyu değiştirmeye karar verdi. Kuzenlerin oturduğu masaya baktı. Ona el sallayıp yanlarına, bir şeyler içmeye davet ediyorlar ama David istemiyordu. O akşam yapması gereken bazı okumaları vardı ve sevgili kuzenlerinii uzun süredir alıkoyduğu için gitse iyi olurdu.

Gece hava buz gibiydi. Dans salonundan ayrıldıktan sonra birkaç saat içerisinde odasındaydı. Su ısıtıcısı ve işletme kahvesinden dolayı minnettardı, plastik bardağa döktüğü bir poşet şekeri karıştırdıkça karıştırdı.

İki saat mi? *Birkaç* kelimesi birçok şey ifade ettiği için soruyorum ancak bu soruyu telaşla geçiştirdi. Birisinin odasına girmiş olduğunu nasıl anladı?

Sadece, dedi, biliyordu işte.

Ancak her şey yerli yerindeydi. Müzede aldığı notları aynı şekilde duruyor ki zaten bulunacak bir şey yoktu ortada. Her zamanki gibi silahı varlığını devam ettirdi.

Kara listeye alınma biçimleri kültürel olarak değişim gösterir, hedefteki kurbanın kuyusunu kazmak için bazen oyuncak bebeğe iğne batırılır bazen de tokolos –şeytan– gönderilir. Bu gibi durumlarda kurban, esrarengiz bir şekilde kötülüğü hisseder, delik açılan şeyin hareket eden gölgesi cesaretini kırar. Her şey korku ve karanlık bataklığına batmadan önce tokolos kuyruğunun ne olduğunu görebilir ya da imgelemde iğne batırılmış oyuncak bebeği gibi solan bir kendilik algılayabilir. Kurbanın belirsiz bir anı yakalaması için gerekli olan şeyin olduğu yerde, operasyonun gizliliği ve sessizliğini, kara listedeki yerini kamuoyuna ifşa ederek değiştirdi; çünkü başkalarının da olduğu sütunda adın siyah beyazdı.

Okunması amaçlanarak yazılan tehditkâr bir adın sahibi oluyorsun, böylece kendi adını okuyarak yabancılaşıyorsun. Hedef gösterilmemeyi, tehditkâr bir ad taşımamayı diliyorsun ve onu dile getirmemek için dikkat ediyorsun. Dudakların her ne kadar yazanı doğrular gibi sessizce hareket etse de onu söylememek için dikkat ediyorsun. Okuryazarlığın işlevi: Kara listedeki adını okumak ama sessizce, tıpkı diğer adları okuduğun gibi.

Beyhude bir çabayla; sessizce okuma yapmayı ne zaman öğrendiğini, bir çocuğun yüksek sesli gösteriden vazgeçmesine nasıl ikna edildiğini hatırlamaya çalıştı. Sonra bunun yerine Ouma Antjie'nin titreyen parmağıyla kelimeleri takip edip güçsüz ve yaşlı sesiyle nasıl ilahi okuduğunu düşünüyordu.

Kara liste, sandalyesinin altına bırakılan elle yazılmış bir kâğıt parçası. Bir şeyin ortadan kaldırılmasından ziyade bir şeylere eklemlenme, böylece bir yokluğu ararken silahını bırakıyordu. David genel hatlarıyla hatırladı: Her satırı bir adla başlayan ucuz çizgili kâğıt, el yazısı, bir kıza ait gibiydi. Harfler özenerek çizilmiş ve süslüydü. Sanki sadece el yazısı yazmanın pratikliğine, bir harfi diğerine zarif bir şekilde birleştirmeye odaklanıyormuş gibi. Sanki aşağı ince, yukarı kalın vuruşlarda-

ki hatalarda ya da herhangi bir yanlışta eline sopayla vuran bir hocası varmış gibi. Yazan kişinin imzasız olmasındaki alay ediş her zaman şahsi ve bireysel olanı gözetir. Bu kara liste daktilo ile yazılmamış olabilir ancak yazı, isimlerin yazar için hiçbir sonucu olmayan, sadece bir sütun olduğunu gösterecek kadar tekdüze bir yapıdadır. David'in merak ettiği şey ise yazan kişinin kanından canından bir adı kendi elleriyle yazıp yazmadığıydı.

Bu pembe bir kâğıt değildi, o halde ortada tuhaf bir durum yoktu. Alıştırmalar değişim olmadan olmaz, her açıdan tekrarlanabilir değildir. Yeni terör biçimlerinin oluşma olasılığı her zaman için mümkün. Daha önce kariyeri esnasında bir çifte denk gelmişti, onları aşağılık düşman taktikleri olarak görüp görevden aldı. Fakat bunun hedef gösterilenler üzerindeki etkisini hiç düşünmemişti. Şimdi David'in kendisi hedef gösteriliyordu. Alacakaranlık zamanında tanımadığı bir adamın karısı ilan edilmeyi bekleyen bir kız gibiydi. Dünyaya ışık hüzmelerinin girdiği pencerelerden bakılan bir zaman, solan ışıkta gerçeğin söylenmesini beklerken otlara tutunan bir kız. David inanmayarak başını iki yana salladı, korkutucuydu.

Listede adı ilk sırada olan yeni kurbanın adı Oupa Mtshali'ydi. Bedeni Khayelitsha yakınlarında çalılıkların arasında bulundu; Ölümle Bağlantılı Çalkantı. Polis bir dizi sorgulamadan sonra daha fazla sözü uzatmayıp siyah plastik poşet çıkarmıştı. David diğer birkaç adın muhbirlerle bağlantılı olduğunu biliyordu ancak göze çarpan kişi kendi adının altında, her zaman sevilen kişilere bırakılan yerdeydi. Kalabalık içerisinde söylenince uğultuyu kesen, sesin sürekliliğini bozup ortadan kaldıran ad, daha açık bir alana taşınıyordu. Sanki tüm dünyaya tek tek anlatılmış gibiydi. Böylelikle, sanki biri ona seslenmiş gibi cümlenin orta yerinde bir an için duracaktı. Bu kısımda yazan ad farklı bir renk tonuna sahipti ve kızlara özgü yazı tipinden uzaklaşmıştı. Kırmızı bir sarsıntıyla titremeye başladı, havalı vuruşlar dağıldı ve kırmızı renk daha derinlere inip büyüdükçe harfler birbirinden ayrıldı ta ki kanları içinde kaybolup gidinceye kadar. Dulcie'nin kanı. David onun, Oupa Mtshali'yle aynı birimden olup olmadığını merak etti. Dulcie'nin listede yer almasından

David mi sorumluydu? Utançtan, öfkeden ya da çaresizlikten ellerini başına arasına aldı, onu nasıl sevgili olarak görmüş olabilirdi!

David kâğıda sıralanmış isimlerle ne yapacağını bilemiyordu. Tam bir alışveriş listesi gibiydi. Fıstık ezmesinin bittiğini unutturmayan, en sonda da zevkine yazılmış bir bisküvi olan listelere benziyordu. Yalnızca ev hanımlarına hitap eden bir kâğıt parçasıydı. Hatırlatıcı not kılığına girmiş korku salan bir belgeyle ne yapmalı? O notu ağzının içine tıkıp yutmalı mı yoksa lavaboya atıp üstüne su mu çekmeli? Sayfadaki yazıya bakıyordu, iç içe geçmiş adlar, suçlu ve tuhaf anları aşarak onları tesadüfen, samimiyetle birbirlerine bağlayan ve her şeyi yerinden eden bir ölüm yakınlığı vardı. Sadakatsizlik gibi bir olasılığı şimdiye kadar aklına hiç getirmediyse eğer onları bu çıplak kucaklaşmaya iten şey kendi adını onun adının altına yazan kız öğrencinin kendisiydi. Bunun üzerine yüzü kızardı.

Bir an için durup düşündü, bunun öfke ve kıskançlığa dayanarak önlem almaya çalışan Sally'den gelmiş olabileceğini ümit etti. Ancak hayır, onun böyle bir şeyi yapabilecek kapasiteye sahip olmadığını ve karısının kendisini sevdiğini biliyordu. Ve Yoldaş Dulcie... Hızlıca karar verdi, onun sadece rütbesini tahmin edebilirdi ancak onun korumasına ihtiyaç duymayacaktı.

DULCIE işkenceyle geçen bir gecenin ardından Woodstock sokaklarından otoyola doğru hızla yol alıyordu. Kalbini yerinden oynatan uzaktaki tepelerin şehrin üzerinden yükseldiğini görüyordu. Gözlerindeki ışık, kırılmış kaburgalar ve kanayan meme uçları bir şey değildi. Şişmiş kalbi ufukta süzülürken, dünyayı yumuşak sarı ışıkta yıkamak için yanıp tutuşurken hiçbir şey değildi. Bedeni o duygusal kalbin yükünü hafifleterek iki değerli hece için atmaya başlamıştı. Böylelikle artık demiryolunu süratle geçmeyecek, kendini ezilmiş demir ve ateşin önüne atıp hayatını tehlikeye sokmayacaktı. En az tepelerin ardındaki özgürlük kadar hassasça iten ışık onu beklemeye zorluyordu. Beklemeyi ve kasabayı terk eden David'in artık her

neredeyse, gökyüzünün doğusundaki kalbi görüp göremeyeceğini ve sarmalayan ışığı hissedip hissetmeyeceğini oldukça sıradan bir şekilde merak etti.

Tam o saatte Crown Otel'in yan kapısından içeri giren David ise Currie Dağı'nın üzerinde parlayan ışığı görüyordu. Dünya pembeye çalıyordu ancak David durup onun çıkış noktasını düşünemeyecek kadar yoğundu. Kalbi hızla çarpıyordu ama bunun peşine düşmeyecek, acımasızca bastıracak, bir köşeye koyacak ve bir mumu üfler gibi söndürecekti çünkü bununla oyalanacak vakti yoktu. Bu cilveli ışığın kendisini ayartmasına izin vermeyecekti.

Temkinli ve yorgun bir şekilde ikinci kez odaya doğru yönelmişti. David ne yapacağını bilemiyordu ancak böyle bir şeyi kendine itiraf etmeye alışık değildi. Ağırdan alacak ve adım adım ilerleyecekti. Böylelikle kendisiyle ilgilenecekti. Köpüğünü tazeleyip itinayla tıraş oldu. Daha sonra tıraş malzemelerini toparladı. Çantasını karıştırırken büyük ihtimalle Sally'nin koymuş olduğu saç fırçasını buldu. Aynanın karşısına geçip işe yaramaz fırçayla saçlarını tarayarak hiç alışılmadık bir tutum sergiledi. Saçının sol tarafındaki grileri fark etti. Diş fırçasını buldu. Dişlerini annesinin ona gösterdiği gibi aşağı ve yukarı doğru fırçaladı. Fırça kıllarını dişlerinin arasına ve arkasına da sürttü. Dişlerinin arkasını unutma, hiçbir zaman hem özenle hem de çok sert fırçalayamazsın. Hiç şüphelenmediği dişetleri kanıyordu, onun birçok kez tükürmesine neden oluyordu. Dişlerinin çanağa takıldığını düşünüp onların dağılmasını bekliyordu ancak hayır, hâlâ ağzının içinde yer alıyorlardı. Tıraş takımını toplayıp diş fırçasını, macunu ve saç fırçasını çantaya attı. Ayrılıyor olabilir miydi? Eğer öyleyse nereye gidecekti?

Cebinden o iğrenç şeyi çıkarıp bir kez daha baktı. Bir kızın el yazısıyla yazılmış liste, dört kat iziyle işaretliydi artık. Onu damarlı, kahverengi elinde tutuyordu. Otuz beş yıldır bugünü bekleyen, el işlerine dikkat edilmemiş bu el bugün istenilen, evlenilecek kızın eline dönüşüyordu. Masumiyetinden şüphe duyulan bir kız. Sert bir şekilde güldü. Kızdan saklı tutulacak

hakikat için belirsiz bir ışığın altında bekliyordu. Bu mümkün olabilir mi diye soruyordu. Hakikati bilmemesi söz konusu olabilir mi? Ya da daha da kötüsü, tahammül edemeyeceği hakikat doğrudan gözlerinin içine mi bakıyor? Bunca yıldır belayla, çatışmayla ve ölümle dans ederken peşinden koştuğu şey hakikatin kendisi değil mi? Sevgilisinin kan akıtmasına izin verdiğine göre, şimdi ona geri dönmesi mümkün mü? Bir defasında yanaklarına öpücük kondurmak için ellerini onun omzuna koymuştu ancak bu arzu dolu elleri onun üzerinden çekmekte zorlanmıştı. Şimdi uzaktan da olsa yine onu tutuyor, bu tutuş bir erteleme olsa bile, geri dönmek mümkün değil mi? Biz zamanlar kabul görse de, gözleri konuşsa da geri dönüşü yok mu? Ayrıca, ailesinin bu ihaneti onu büsbütün vatan haini olarak damgalayıp yoldaşlarının göz kulak olması gereken biri haline getirmez mi?

Hayır. Zihninde yeri topuklarıyla dövüyordu. Gururu sorgulanamaz bile ve hakikat tüm gerçekliğiyle ortada: özgürlük mücadelesi, eşit refah seviyesi, kadın, erkek ve herkes için eğitim hakkı, çocukların haysiyet hakkı...

Tokolos gibi dokunulmazlığı olan bir liste hiçbir şekilde değiştirilemez. Balmumu bebekten iğneleri çıkarmak imkânsızdır çünkü artık bu görevi gerçekleştirebilecek bir özne yoktur. Bundan dolayı David'in yaptığı şey bir mucize, özgürlüğe varmadaki kendinden geçiş halidir. Elbette kendisininkine dokunamazdı ancak bir kalemle adını defalarca yazarak tanınmaz hale getirebilirdi onu. Mavi tükenmez kalemin her biri vuruşu terörü arttırıyordu. İsim tamamen yok olunca yaptığı şeyin karşısında titriyordu. Hedef gösterilen David yönetilerek başkaları için aracı olmuş muydu?

Telafi etmek adına başka temiz bir kâğıda, Dulcie'nin adını yazıyor ve altına şunları ekliyordu: Dulcie'nin adını silenler *onlar*.

Bu kesinlikle düşüncesizce yapılan bir davranıştı. Buradaki *onlar* başka karalama defterlerinde de yazıyordu ancak David *onların* kim olduğuyla ilgili sorularımı yanıtsız bıraktı. Bundan dolayı kimseyi vekil atayamam. Bu zamire bağlı kalmalıyım.

David her zaman kendi kararlarına güvenilmesi gerektiğini söyler. Yahut da Dulcie'nin, diye sık sık düzeltirdi onu.

CAPE TOWN 1991

Çocukları komşuda televizyon izlerken Sally dört sessiz geçen bir saatle kendini ödüllendirip çok geçmeden kitabı öfkeyle kapattı. Siyah kadınların tasvir edilen bedenlerinden; kalın güzel bacaklarından, sıcakkanlı uzun sırtlarından ve güçlü dokunuşlarından sıkılmıştı artık. Konu hantal siyahların arka tarafları olmasa bile muhakkak siyah olmanın trajedisi hakkında okunacak bir şeyler olurdu. Bu yüzden belirsizlik içinde görünecekti. Keşke kaybolsaydım diye iç çekti. Böylece hiç kimse, David bile bulamazdı onu. Ağır götünü kaldırsa iyi eder ama koltuğa gömülmüş büfenin altındaki örümcek ağına bakıyordu. Öğleden sonraki ışıkla birlikte kümelenen örümcek ağları göze çarpıyordu, canları cehenneme, yerinden kalkmayacaktı.

Sally kıpırdamadan durmakta zorluk çekmiyordu. Saygıdeğer siyah bir evde büyüdüğü için gençliği süresince rahatça hareket edemedi. Hırslı Ant Sarie uzun yıllar Logan Otel'de kadınların davranışlarını gözlemlediği için kızının etraftaki uçarı köy kızları gibi koşturması söz konusu bile olamazdı. Aslında, onu en sonunda hizmete düşecek kaba kızlarla karşılaştırmaya hiç gerek yoktu. Hanımefendi olma için sadece hareketsiz durması gerektiğini biliyordu. Logan'ın peyzaj bahçesinde kadınların ağır ve kısa dönüşlerini izlemişti. Arada çalılara duydukları hayranlıkları göstermek için durup eğiliyorlardı ancak sonrasında ya kanepelerine ve İngilizce dergilerine ya da faydalı kitaplar okumak için odalarına dönüyorlardı.

Sally böylelikle uzun ve sıcak geçen kurak saatleri nasıl dolduracağını öğrendi. Otelde bırakılan dergiler oluyordu ve sayfaların arasına sıkışmış ihtişamın o hoş kokusu varlığını sürdürüyordu. Hatta şeker ve mısır unu paketlerinin üzerindeki yazı bile zevk veriyordu ona. En sevdiği ise Bokomo ununun pamuklu çantalarıydı. Broekies yapmak için yıkanmış ve ağar-

tılmışlardı, bundan dolayı soluk harfleri dikiş yerlerine doğru kaymıştı. En güzeli de umursamaz misafirlerin odada unuttukları hemşireleri ya da cinayetleri konu alan rastlantısal romanlar oluyordu. Ant Sarie bu kitapları birkaç gün süpürge dolabında tutup birilerinin onları sormasını bekliyordu ancak birkaç hafta boyunca kimse gelmeyince onları hikâyelere olan açlığı dindirilemeyen çocuğuna götürüyordu. Dünyanın en iyi ve en eğitimli İngilizcesine sahip İncil her zaman vardı, dedi kadınlardan biri Ant Sarie'ye küçük siyah cildi uzatırken. Yatağın üzerinde uzanırken İncil okumak bir kız için vakit geçirmenin iyi bir yoluydu çünkü bu sayede onu haylazlıktan uzak tutabiliyordu. Böylece Sally, zorlu beş taş ya da on taş devirme oyununda parlak bir başlangıç yaptıktan sonra yola geldi. Fırtınalar koparan kardeşleri şişirilmiş keçi mesanelerinin, teneke kutularının ya da diğer çocukların peşinden koşarken o da ya bir şeyler okuyor ya da mutfak masasında ödevlerini yapıyordu.

Olduğu yerde kalmak, onu bir kızın yerine getirmesi gereken görevlerden muaf tutmadı, buna saçlarını gerilla tarzına uygun, sıkı bir şekilde toplaması da dahil. Ancak bu görevler sessizce ve etkin bir biçimde gerçekleştirildi ve bunun karşılığında uzanma ve bir bölüm okuyabilme şansı elde etti. Ant Sarie bu durumda en önemli şeyin onun arkadaş edinmesini engellediğini söyledi. Arkadaşlıklar, Tanrı korkusuna sahip gençleri mahvetmişti. Arkadaşlar olmasaydı kimse yoldan çıkmazdı. Mesela ağabeyi Danie. Standart yediyi güç bela kazanan zeki kardeşinin hayatı arkadaşlarının yaptığı kötülüklerden dolayı mahvoldu. Artık öğretmen olma şansı yok. Öğretmen olsa bile siyah insanların adını çıkaran "sarhoş öğretmen"lerden olurdu. Bu, bir kız için iki kat daha önemliydi çünkü koruması gereken bir namusu vardı. Bir hanımefendinin neden arkadaşlara sahip olmadığını anlaması için kol kola girmiş amaçsızca dolaşan, akşam karanlığının kızılında erkeklere kikirdeyen kızlara bakması yeterliydi.

Kimse ona bu hareketsizliğin alışılmadık genişliğe sahip kaba etlerinin büyütmesine yola açtığını söylememişti. Sally egzersiz yapmayı akıl edene kadar steatopiklik temelli başlamıştı bile. Likranın icadıyla, taze bahar günlerini boğucu tropik sıcakla-

rına çeviren uzun bacaklı yürüyüşlere mahkûm edildi. Salaş khaki pantolonu giyme ve siyahların üzücü durumu hakkında okuma yapmayı bırakma özgürlüğünü getiren şey Hareket'in kendisiydi. David'le evlenmek bana MK'daki pozisyonumu kaybettirirken beni gereğinden fazla abartılan roman okuma işine geri döndürdü diye iç çekti. Nasıl olur da bu tür şeylere mücadelenin silahları denir? Belki de bugünlerde kültür hakkında söylenen saçma sapan laflar kendisi gibi kadınları yatıştırmak içindir diye düşündükten sonra çocuklara sosis pişirmek için yere sağlam basan ayaklarının üzerine hışımla kalktı. Çocukların neşeli sesi sokağı baştan sona inletiyordu: AK-47 olmadan/ Cenneti göremeyeceksin!

David'in olmadığı o ikinci gece, uykusu hafif olan ve rüyasında Dulcie'yi gören Sally evin etrafında dolanan ayak sesleriyle uyandı. Yatak odasının penceresinden fısıldaşmalar ve kapının ardında tartışmaya benzer sesler geliyordu. Çocukların huzurlu bir şekilde uyuduğu odayı kontrol etmek için yataktan fırladı ve gözlerini pencereden ayırmadan kapı eşiğinde durdu. Evinin keşif işlemi tamamlanıp müzakere bitene kadar orada bekledi. Dikkatsizliklerinin ve orada olduklarını haber eden girişimin verdiği cesaretle evin ön tarafındaki pencereye doğru hareket etti. Şimdiki zamanda bile bu kadar küstah olunmaz. Dantel perdenin arkasından yüzlerini göremiyordu ancak siyah giyinmiş iki adamdan sonuncusunun geniş bir araca binip gecenin karanlığına doğru yol aldığını fark etti.

Buna nasıl cüret edebiliyorlar ve böyle şeylerin geçmişte kaldığına nasıl inanabilirdi? Sadece bu sefer bir şey istemiyor gibi görünüyorlardı; belge araması yoktu, sorgu sual yoktu, sadece kafalarının üzerinde çorap gibi bir şeyle gürültü yaparak etrafta dolanan karanlık figürler vardı. Belki de yoldaşlarını taklit ediyorlardı. Hiç şüphe yok ki onun sinirlerini bozmak için yeni bir taktikti. Onun David'le temasa geçip Crown Otel'de nerede olduğunu öğrenerek ihanet etmesini mi umuyorlardı? Devrimci kodların buna izin vermediğini elbette biliyorlardı. Birisinin görüşünü alsa iyi olurdu ancak konuyu geçiştiriyorlardı. Eğer bu durum tekrarlanırsa Yoldaş K ile iletişime geçecekti.

Sally, David'in odada birisiyle kalıp kalmadığını öğrenmek için ona telefon etmek istiyordu çünkü eğer öyle olsaydı bunu bilirdi, bunu dile getirebilirdi. Belki de bu insanlar onun korkularının ve kıskançlığının farkındaydı, utandığı için yüzü kızarıyordu. Birinin hayatında özel diye bir şey yok mudur? Her şey siyasete mi aittir?

Ouma Sarie şehre ziyarete geldi. Genellikle çok sık ziyarete gelmezdi ancak kızını ve torunlarına duyduğu özlem aniden bastırınca daha fazla bekleyemedi. Otobüse binmesini ve yaşlılığında dilediği şeyleri yapmasını engelleyecek hiçbir şey yoktu. Yaşlı Joop'un ölmesiyle birlikte ne isterse onu yapabiliyordu, böylelikle yatağının altından kâğıt banknotları çıkartıp otobüse bindi. Tanrı'ya şükürler olsun ki bugünlerde her yere otobüs vardı, insanlar seri bir şekilde hareket ediyordu ama Joop bunu görse anlam veremezdi. Bugünlerde şehre giden bir otobüse binmek o kadar da zor olmuyordu, tüm dünya bu yolculukların etrafında dönüyordu. Kimse gelip de size selam vermez, güvenli bir yolculuğu övmezdi çünkü bu oldukça sıradandı. Bu yüzden, çocuklarını görmek istediğinde şehre gidebiliyordu. Evet, dul bir kadın olmak tam da buydu; ağrıları ve acıları düşünmeden ne isterse onu yapmak. Artık ütülenecek gömlekler, döndürelecek yakalar ve yaması yapılacak çoraplar yoktu. Eşyalarını çantanın içine koydu. Plastik hasır ve hafif güzel bir çantaydı. Böylece fazla bir yükle mücadele etmesine de gerek yoktu.

Ve şimdi çantasının fermuarını çekip Kiewietlaan'da birden afalladı. Ouma Sarie Saartjie, daha doğrusu Sally ve çocukların orada olduklarını düşünmek istiyordu. Tabii ki David denilen adam hiçbir zaman orada değildi. Köydeki dükkândan telefon etseydi iyi olurdu. Dükkândakiler telefonu kullanmasını hiç sorun etmemişlerdi. Evet, beyaz insanlar bile çoktan değişti ama yine de bunun bir anlamı yoktu şu an. Böyle şeyleri vaktinde düşünemiyordu ve bu duruma hiç alışamayacaktı. Ayrıca, telefon sesini duyamayacak kadar yaşlıydı. Ama endişe etmesine gerek yoktu, oradaydılar. Çocuklar onu görüyor ve kuyruk sallayan yavru köpekler gibi yanına koşturup eteğini çekiştiri-

yorlardı. Ouma burada, Ouma burada diye bağırıp etrafında fır döndüler. O ise tavuğunun yumurtladığı içi koyu sarı, organik yumurtaları açtı, ayrıca kayısı sosunu ve Sally'nin çok sevdiği atjar turşunu da çıkardı. Noelde biraz daha fazlasını yapmak için yanına boş kavanoz almayı unutmamalıydı. Sally oldukça gergindi, onu karşılarken bir gözü de yolun karşısına takılmıştı. Çocukların keyifsiz olduğuna şaşmamalı, böyle güzel bir günde bütün perdeler çekiliydi. Gösteriş yapmaya bayılan Cape Town sürücüleri yoldan geçerken her defasında tiz bir sesle bağırıyorlardı.

Ah annem, endişelenme, dedi. Boerlar işte, aynı eski oyunlar, ne numara çevirdiklerini biliyorum ama ben çocuklar için endişeleniyorum. Bir insan bunlara bütün gün dayanamaz. David döndüğünde her şey normale döner, çok sürmez. Hayır, gerçekten bak, derken Ouma'nın ona inanmayışına gülümsedi. Sadece birkaç günlüğüne Kokstad'a gitti. Sonra yaptığı iğnelemeyle kendisini şaşırttı: David'in kendini bulması için yaptığı küçük bir seyahat.

Ouma Sarie ellerini çırptı, çocuklardan birini alıp dizine oturttuktan sonra, biz de kendimizi yarın deniz kenarında buluruz, dedi. Evet, Seaforth'ta güzel bir cumartesi geçireceğiz, harika bir fikir. Sally'nin şüpheli bakışlarını fark edince hey diye seslendi.

Ouma Sarie piknik çantasını hazırlıyordu. Sally çizgili plastik çantayı istemese de o bunu duymazlıktan geldi: Gelmiş geçmiş en hafif şey, neden fazladan ağırlık taşıyıp kendini yoruyorsun? O güzel beyaz kumların üzerine örtü serdiler. Yedikleri o küçük şeyler, kaynamış yumurtalar, fıstık ezmeli sandviçler ve keyifli mırıldanmalar Ouma Sarie'ye kendi çocuklarının hiç doymadığı zamanları hatırlatıyordu. Saartjie, daha doğrusu Sally, hep açtı ve erkeklerden daha çok yiyordu. Ona bir hanımefendi gibi davranmayı öğretmek için elinden geleni yaptı ama nafile, sertliğiyle erkek çocuklarını aratmadı. Tanrı biliyor ya, oraya buraya koşturur, hiçbir yerde bulunamazdı. Adresi belli olmayan bir kişiydi. Yüce Tanrım, onu nasıl da üzüp hayal kırıklığına uğrattı. Üniversiteden kaçmıştı ama Ouma

Sarie daha da kötüsünden, erkeklerin peşinden koşmasından korkuyordu çünkü bir kız başka hangi sebeple gizemli bir şekilde ortadan kaybolmak ister ki... Joop onun etrafta orospuluk yaptığını söylediğinde onunla günlerce konuşmasa da kalbinin derinliklerinde haklı olduğunu biliyordu. Joop'un hâlâ kilisede bir itibarı varken Sally'nin köye elinde bir çocukla dönerek skandala yol açacağından korkuyordu. Şehre giden kızların başına bu geliyordu. Bir keresinde adresi belli olmayan, Sally'i aramaya gelen polisler, Ons skiet haar vrek –O kaltağı vuracağız– diye bağırdı. Tekerleriyle süpürülmüş bahçedeki tozları havaya kaldırırken Sarie'nin tozları bastırmak için topladığı taşları da etrafa saçtılar. Sarie onların dedikleri şeyi yapacaklarını, çocuğunu köpek yerine koyup vuracaklarını biliyordu. Bu yüzden, tekerlerin ezdiği çiçek açmış kırmızı malvayı kurtarmak için koştu. Bir testi can suyu döküp zarar görmüş yapraklarını kopardı, incinmiş sapına dokunarak onu iyileşmeye bıraktı ancak yaralı kalbi ne düşüneceğini bilemiyordu: Çocuğu politik meselelere karışmışsa ve eğer ki buna bir açıklık getirmezlerse, Tanrı'nın onu affetmesi gerekirdi ama bu orospuluktan daha kötü bir şey değil miydi? Göründüğü gibi kaba saba biri olan bıyıklı çavuşun malvayı kasten değil de yanlışlıkla ezdiğini umuyordu. En azından bunun bir anlamı olurdu. Joop eve döndüğünde malvadan bahsetmedi ona. Saartjie için politik meselelerin bir rahatlama olduğundan bahsetti ancak insanın bu ANC tiplerine güvenemezdi. Politik meselelerin içinde olmak orospuluğa engel değildir belki de.

Şimdi her şey nasıl da normale dönmüştü. De Klerk ülkeyi güzelce düzeltmesi için Mandela'nın dışarı çıkmasına izin verdi ve Sally bir anne olarak terbiyeli biçimde kurulu düzene geçti. İşte Sally küçük çocuğuyla birlikte orada, ayaklarını suya değdirirken onu tutuyor ve çırp ayaklarını çırp diye bağırıyordu. Jamie ise ayaklarının altında pürüzsüz beyaz taşları toplarken kendi kendine mırıldanıyordu. Siyah beyaz kuşların güneşte aşağı yukarı sallandığı küçük dalgalar belirli bir açıyla gelerek kıyıyı aşındırıyordu. Petek desenli ışık suyun altında titreşiyordu. Dalgaların arasında nasıl hareket edeceklerini

bilen çocuklarının balık gibi oynadığı suyun ışıltısından keyif alıyordu. Suya alışkın olmayan bir karroo kadını olarak dalga seslerini, suda yürürken çıkan sesi ve çocukların sevimli bağırışlarını dinledi. Uzak mesafeden Buffelstalberg'in mavi kıvrımlarını fark etti, su çarptıkça gözkapakları aşağı düştü.

Sally sudan korktuğunu bilmiyordu. Kürek çekmeyi severdi. Suyun direncini hissetmek de hoşuna giderdi ancak eğitim kamplarından birinde yüzmek zorunda kalınca kafasını suyun içine koymanın imkânsız olduğunu gördü. Yoğun Mozambik sıcağında su yağ gibi hissettiriyordu. Ellerini beline koyan yoldaş talimat yağdırdı: Yukarı, bacakları kaldır ve dışarı, tekme at, bilekleri salla, eller öne, çember yap ve tekrar. Ne kadar da kötü bir performans sergilemişti, korkusunu itiraf edemedi.

Kızgın kumun üzerinden dikkatle yürürken yoldaş, Tek ihtiyacınız birilerini becermek, dedi. Şortunun şiştiğini gördü ve bir kızın eğitimiyle ilgili söylenmeyen kısmın er ya da geç kendisine geleceğini biliyordu. Adamın onu zorlamasına ve kendisine hâkim olmasına izin vermeyeceği için kendini zorlayarak Tamam, nasıl istersen, dedi. Çok uzun sürmedi ve adamın işi biter bitmez onu üzerinden atmakta zorluk çekmedi. Bakireliğin beyaz çarşaf fantezisini çoktan unutmuş olduğu için kendisine bunu söylemenin sakıncası yoktu. Titiz olmanın da bir manası yoktu. Düşünecek daha önemli şeyler vardı. Onun düşüncelerini düzeltmek için özgürlük vardı. Daha sonra kendini defalarca deniz suyunda temizledi ve korkusunu yendi. Bedeninin suda çözündüğünü, katı halinin değiştiğini fark etti, daha sonra hiç zorlanmadan hareket edebildi. Tabii ki yoldaşın daha önce söylediği gibiydi.

Şimdi tombul bacaklarını amaçsızca suda çırpan küçük Chantal'ı tutarken onun oyunculuğundan ve talimatları reddeden lıkırdamalarından korkuyordu. Daha sonra aralarına Jamie katıldı ve fok gibi takla attıkları yüzme dersine komplo kurdu. Gülüyor ve su sıçratıyordu ama artık sakinleşmesi gerekiyordu çünkü Sally çocuğunun yüzmeyi en geç bugün öğrenmesini istiyordu. Bir deniz canlısı canını yakınca Chantal ellerinden

kayıyordu. Öfkesinden çocuğa vurdu. Mavi yeşil rüyasından kalkan Ouma hıçkırarak ağlayan küçük kızı almak için kollarını uzattı.

DULCIE bir tuzak. O gerçek dünyada bulunmuyor. David, kendi hikâyesinin bazı yönlerini örtbas etmek için onu icat etti. Ben bundan şüpheleniyorum. Onun kurgu olduğuna inandığım zamanlar bir iki gün boyunca rahattım ancak o böyle bir düşünceye kapıldığım için gerçekten şaşkınlık içerisinde. Bu yüzden şimdi Griqualaların yaşadığı Kliprand'daki ilk tanışmalarından bahsediyor bana. David alışılmadık bir biçimde açık sözlü davranıyor ve bu meseleyi anlayabilmemin koşulu olarak politik arka planın çizilmesini şart koşuyor.

Yıl 1983'tü. Şefin ölümünden kırk yıl sonra. Griqualar Beeswater'dan beyaz şehrin kıyısında bulunan Kliprand'a göç etti. Yeni nesil çalışmak için uzun mesafe yol almaktan ve haftasonlarını ıssız bir alanda geçirmekten bıkmıştı. Kilise salonundaki çağdışı çay buluşmalarına gitmek yerine cumartesi gecesini günah dolu bir çarpışmayla geçirmeyi tercih ederlerdi. O zamana dek beyaz köy, çoktan zengin şarap bağı kasabasına dönüşmüş, televizyon gelmişti. Griqualar Griqua olmaktan yorulmuşlardır, özellikle de tepede, şehir çöplüğünün ve kanalizasyon işlerinin yanında yeni renkli bir yer inşa edildiğinde. Beeswater'da yaşanan güçlüklerden sonra burası yeni bir klinik, lise, otel ve en önemlisi her yolun sonuna konmuş musluktan akan suyla büyük bir yer gibi göründü. Boerslar ülkede huzursuzluk varken insanların kazanılması gerektiğini iyi biliyordu. Uzak yerleşim yerindeki canı sıkılan, günaha aç olan inanların teröristler için açık kapı olduğunu da biliyordu.

David bu alanda daha önce bir Kongre çalışması yapmamıştı ancak kendi insanlarıyla mücadele eden son kişi olacaktı. Başlangıçtan itibaren ANC'ye düşman olan Le Fleur'un tüm öğretilerini unutmamışlardı. İstihdam ve her şeyden önce barış teklifinde bulunan Boerların yardımseverliği onun ayrımcı

öğretilerinin sağduyulu olduğunu kanıtlamıyor muydu? Propaganda mekanizması bile haberi gelen sorunları taşra halkından uzak tutamazdı ancak Griqualar kendilerinin siyasi olmadığına ve bu nedenle şehirlerdeki sıkıntıların onlardan uzak durduğuna inanıyordu.

Zorba kaffirlerin siyahları polise taş atmaya zorlaması yalnızca şehirlerde gerçekleşti. Bu haydutlar gökdelenleri ve asfalt yolları olan Cape Town'da bile bu kadar çok taş bulmuş olsa da Griqualar bunu onaylamıyordu. Kliprand tepelerinin baştan çıkarıcı çakıl taşlarıyla dolu olması insanı kaygılandırıyordu. UDF şubesi onlara göre şehir halkının kamyonlara doluşup onları istila edeceği anlamı taşıyordu. Griqualar'ın yabancılara karşı nasıl konuksever olunacağını bilmediğinden değil, bu yabancılar gençlere tepelere baskın yapmayı, güzel Sersant Van Graan'a ve onun polis teşkilatına, onlara güven duyan beyaz insanlara taş atmayı öğretecek, böylece Tanrı korkusunu ve kendinden büyüklere saygı duymayı hiçbir zaman eksik etmemiş insanları rezil edecekti.

Etrafta son zamanlarda gittikçe büyüyen beyaz kasabaya çalışmaya gelen genç yabancılar vardı. Kendi kendilerine söylenip homurdanıyor ve siyaset hakkında konuşuyorlardı ama bugünlerde gençler hep böyleydi, sürekli şikâyet edip tüm cevapları bildiklerini düşünüyorlardı. Neyse ki en azından saygılılardı, aklı başında gençler hafta sonları oturup Pepsilerini içiyorlar başkalarını da kendi eğlenceli ortamlarına dahil ediyorlar ve evet bazen televizyondan eski siyasi saçmalıkları öğreniyorlardı. Çoğu yaşlılar, Şefin onları götürdüğü topraklardan ayrılmamaları gerektiğini düşünüyordu ancak başka ne yapılabilirdi ki diye iç çekiyorlardı. İnsanların artık Beeswater'ın acı sularına katlanamayacağı, motorlu taşıtların uğultusunu ve benzin kokusunu çok sevdiği bu modern zamanlarda ne yapılabilir ki?

David doğru zamanı ayarlayamadı ancak projeden sorumlu Cape Town ofisindeki genç kadın, yeterince zemin çalışmasının yapıldığından emindi. David'in mahalleden biri olarak orada zamanında bulunması gerektiği düşünülüyordu ancak genç kadın orada resmi temsilci olarak bulunacaktı. David tam da o

esnada Hareket'e bağlılığını alenen ilan edecekti ve babası sonsuza dek ona sırtını dönecekti. Kadına gelince, David onun bir süredir gerçekleştirdiği efsanevi faaliyetlerden haberdardı, eğer onaylanmayan bir şey varsa kadının gösterdiği cesaretin dışında, onun da ne olduğunu bilmediği bir şeydi, bu sadece onun koca yanakları olabilirdi.

Bu, David'in kullanacağı türden bir kelime olmasa da elektrikli bir atmosfer vardı ama ne yapacağını bilemiyordu. Hiçbir şey eskisi gibi değildi ve bazı şehir çocukları gibi dünyayı anlamının dışında toz pembe görüyordu. Bilindik, düz kelimeler eski herhangi bir yöne rastgele dayanarak kendilerini parlak yeni bağlamlara bağladılar. Böylece sonrasında, Ant Mietjie'nin fırınında otururken, kendisini istemeyerek şunları söylerken buldu: Okul salonundaki atmosfer elektrikliydi. Bunlar elbette onun sözleriydi ancak Ant Mietjie'nin David'i üslup meselesi hakkında sorgulaması oldukça düşük bir ihtimaldi, gerçekten de bu kelimelerin yeni gelen kadına, Dulcie'ye ait olduğunu bilemezdi. Sözlerini avuçlarında birleştirmişti, ilk önce gözleriyle yalayıp yuttu. Ellerini neden birleştirdiğini ya da neden avuç içlerine bakması gerektiğini hatırlayamadı. Şimdi ise kendi sözleri onun ağzından, dilinin etrafında dönerek tüm hayatı boyunca bildiği şeylerin üzerine, boyalı emayelerin ve kırık dökük çömleklerin üzerine konmak için eski moda eve birden geldi.

Ant Mietjie ateşi yaktı ve çıkan dumanı bir gazete parçasıyla yellerken kısık sesle şöyle dedi: Elektrikten bahsetsene, bu evde biraz ondan olsaydı boğazım lanet bir baca gibi siyah ve sert olmazdı. Peki, bu elektrik salona ne getirdi?

Şey, dedi David, Oom Paulse her zamanki liderlik konuşmasını yaptı. Yavaşlamamız, sabırlı olmamız ve hükümetin reformlarını makul bir hızda gerçekleştirmesine izin vermememiz gerektiğini söyledi. Her Griqua adamın söylediği bu şeyi hep iyi bir şey olarak biliyordu. Daha sonra...

David tereddüt etti ve bir an UDF temsilcisini hatırladığı kadarından keyif aldı. Genç bir kadın göndereceklerdi ama Tanrı aşkına pantolon ve büyük boy bir kazak ve hemşirelerin

giydiği çirkin kahverengi ayakkabılarla eski moda yürüyüşlere benziyordu. Yaşlıların saygı duyacağı tarzda biri değildi ama David bunların hiçbirinden bahsetmedi.

Ant Mietjie'nin sorgulayan eli omzuna dokununca David konuşmaya başladı. Hiç düşünmeden evet, elektrik dedi. UDF kadınıydı, konuşmasını dinlemen lazımdı. Orada olmak güzel olurdu, dedi Ant Mietjie. Gerçek bir topluluk oluşturan, ilkeli, güvenilir insanların arasında olmak ne kadar da güzeldir. Yaşlı adama yağ çekiyordu. Daha sonra gençliğinin verdiği tez canlılıkla Oom Paulse hükümet reformlarını beklemenin iyi bir şey olduğunun nedenini açıklamalı, dedi. Çünkü bu bir bakış açısıydı ve dikkate alınması gereken birçok bakış açısının bulunuyordu. Böylelikle, insanlar tartışabilir, seçenekleri düşünebilir ve Griqua topluluğu için iyi olacak şeye karar verebilirdi.

Heitse! Ant Mietjie karga gibi öttü. Bu durum ihtiyar Paulse'yi memnun etmezdi, genç bir kadın olmasını bir yana bırak birilerinin soru sormasına dahi alışamaz. Bütün sorunlarımıza koca erkeklerin çözüm bulduğunu biliyorsun.

Kesinlikle. İşte bu, Ant Mietjie, hiçbir şey aynı değil, dedi David saçma bir şekilde çünkü dinlemiyordu. Onun yıpranmış yaşlı ellerinden yoğun sütle tatlandırılmış kahvesini aldı. Çocuğu ona ait olduğunu söylediği mavi mineli kupa içindeki tatlı kahveyle ve hafta sonları da sıcak tostla şımartmıştı hep. Şimdi büyük şehir adamı olduğu için ona pembe cam bardakla verdi. Kahve artık o kadar da sıcak değildi. Ant Mietjie onunla oturdu, kahveyi kendi benekli emaye kupasından yudumladı ve alt kapıdan karanlık odaya göz alıcı bir şekilde yansıyan ışık hattını kesmek için bacaklarını uzattı. Ayak bilekleri, Ouma Ragel'inki gibi gri ve şişkindi.

David konuşmaya devam etti: Kadın, UDF'nin pozisyonunu çok açık bir şekilde özetledi ve herhangi birinin öne çıkaracak başka pozisyonları olup olmadığını sordu. Tabii ki kimse tek kelime etmedi. Etrafta PAC hakkında konuşan bazı çocuklar olduğunu bilsek de kimse tek kelime etmedi. İnsanların alternatifleri düşünmesine olanak tanınması gerektiğini ve yarın

başka bir toplantı için geri gelmelerini söyledi. Ant Mietjie de orada olmalı ve herkes gelip bu meseleyi konuşmalı.

İnsanlar bundan hoşlanmayacak, bunu sen de biliyorsun. Bir yabancının gelip onlara ne yapacaklarını söylemesini istemezler, bir kadına kulak vermezler. Her neyse, bunca zamandır tüm zorlukların üstesinden kendi çabamızla geldiğimiz için mutluyuz.

Herkes gittikten sonra David, Dulcie'ye tam olarak böyle demişti. İnsanı kör eden beyaz ışığın altında durdular, sanki tüm dünya onları izliyordu. Sonra gözleri tuhaf bir şekilde karıştırıldı, kasabanın dört bir yanında şiddetle parlayan isyan ışıklarının mekanik gözlerine değmek için elektrik direğine tırmanan münasebetsiz bir maymundu bunu yapan.

Gözlerini siper aldı ve yukarı bakmaya devam etti. Peki ya bu ne, diye sordu. İşleri kendi yönteminizle yaptığınızda elde ettiğiniz bu mu?

David öfkesini zor tuttu. Sanki aynı tarafta değillermiş gibi, bir kadını dinlemekle neyi kastettiğini anlamamış gibiydi.

Ant Mietjie sorularını sıraladı: Bu kadın kim bu arada? Nereli? Onun halkını tanıyan kimse var mı?

David'in anlatacağı çok az şey vardı. Onun Dulcie Olifant olduğunu, şehirde yaşadığını ve aynı zamanda Afrikancanın akıcı konuştuğunu, Batı Burnu'ndaki sendikalar hakkında her şeyi biliyor gözüktüğünü, farklı endüstrilere ve Kliprand'daki iş durumuna hâkim olduğunu söyledi. Ayrıca orta yaşlı bekâr bir kadın olduğunu da ekledi. Tüm bildiği buydu. Kıyafetleri ve ayakkabılarından bahsetmedi. Ant Mietjie bir erkekten kadının ayakkabılarını fark etmesini beklemezdi, tabii ki David hiçbir zaman kimin ne giydiğine dikkat etmemişti. David kadının tedirgin olduğunda çenesinde beliren ve sonra kaybolan bir gamzeyi hatırladı ancak bunu iyi dile getiremedi. Onun sakin ve etkileyici üslubundan bahsetti, yaşlı insanlar bile onun sözlerini tekrarlayıp başlarıyla onay veriyordu. David şaşırtıcı bir biçimde memnuniyetle konuştu, birisi Ant Mietjie'nin kazağından küçük iplikleri hafifçe söküyormuş gibiydi. Böylece kadın David'in parmaklarının tekrar tekrar inip kalktığından habersizdi.

Ant Mietjie, belki de Malmesbury Olifants'ın akrabasıdır, dedi. Bay Olifant. Hatırlasana hepimiz Kliprand'a göçmeden önce Beeswater'a öğretmenlik yapmaya gelmişti.

David tanıyamadı. En sonunda onun giyiminden bahsetti. Kalın bacaklarına hiç yakışmayan fitilli kadife pantolon içerisinde ne kadar komik durduğundan bahsetti. David onun giyinmeyi tercih ettiği renklerin yasaklanmış yeşil, sarı ve siyahın ince tonları olduğunu yeni fark ediyordu ve bunun hakkında bir şey demedi. Onun gür saçlarından, kadınsı kamburluğundan ve çirkin hemşire ayakkabılarından bahsetti. Karşı konulacak bir kadındı, böylece sesinin görünmez ipliklerini onun etrafında döndürdü, kendi yarattığı ışıltılı mumyasına bağlanıncaya kadar sarkan pantolonun etrafında dönüp dolaştı.

Kıyafetlerle ilgili bu konuşma Ant Mietjie'i düşüncelere itti, *ayakkabı* kelimesini duyunca çatlak topukları kendisine büyük gelen erkek ayakkabılarına doğru geri geri gitti, bu uzun zamandır torununa büyük gelen ayakkabılardı.

Aman Tanrım, yapacak işlerim var, ayakkabılarının içinde sarsak bir şekilde ayağa kalktı, ayakkabıların derisi de topukları gibi çatlaktı. Böylece David anlattıklarıyla et ve derinin inanılmaz bir şekilde bütünleştiğini, ayakkabının sağlam başlığının beş çatlak parmağa ayrıldığını gördü.

O zaman bu akşamki toplantıya Ant Mietjie'yi de bekleyelim mi, diye sordu David tedirgin bir şekilde.

Evlat, bana bakarsan görürsün. Bir anlığına kapı direğine yaslandı. Şehirli büyük genç bir şeyin bana kanlı mücadeleden bahsettiğini duymak istediğimden emin değilim. Bu pondokta kendi direnişimi veriyorum, siz profesyonel mücadelecilerden gelecek herhangi bir yardım için buraya Şahsi Mücadele – Uzak Durun tabelası asılabilir.

David, bu öyle bir şey değil, dedi ve güldü. Ona hızlıca yönetmelikle ilgili bilgi verdi ve herkes için geçerli olacak fırsat eşitliğinden bahsetti. Tamam, bağırıp çağıran dik kafalı biri olarak orada bulunacak olsa da o olmadan otorite sağlanamazdı. Tartışmalarındaki mantığı ölçecekti, o Oom Paulse'nin dinlediği birkaç kişiden biriydi. Ant Mietjie, dışarıdaki fırının içindeki somunlarla ilgilenmek için David'in peşinden çıktı.

Arkasından, soğukkanlılığını koru Davie, diye bağırdı.

Ne demek istiyordu? Onu rahatsız eden şeyler olduğunu nasıl biliyordu?

Ant Mietjie'nin kafası yanındaki ateşin kızgın közüyle beslenen fırının derinliklerinde kayboldu. Sadece sırtına sıkıca bağladığı sabahlığın baskılı naylonu görülüyordu. David kendini nasıl ele verdiğini anlamak için o dilsiz bedene pek hitap edemezdi. David kendi telaşının sadece profesyonel kıskançlık ve öfke olduğunu düşünmesine rağmen Kliprand'a gelme zamanının doğru olmadığı yönündeki tavsiyesine genç kadının karşı çıkmış olması gerekirdi.

Çok geçmeden Ant Mietjie fırından çekilerek kendi kendine mırıldandı. Her ihtimale karşı ateşe bir kütük daha koydu. Közler iyice söndüğünde roosterbrood yapmak için üzerine ızgara koyacak ve daha sonra David'i çağıracaktı. Tıpkı eski günlerdeki gibi, kendi çocukları Cape tarafına dağılmışken, sık sık Davie'yi çağırıp birlikte sıcak, koyun yağının şıp şıp damladığı dolgun bir roosterbrood yiyeceklerdi.

Oom Paulse kavga havasındaydı. Herhangi bir Griquanın yapacağı üzere her zamanki gibi en baştan başladı. Konuşmaya başlayacak başka bir konu yoktu, dedi. Daha sonra en baştan, Tanrı'nın, sadık kulu Şef le Fleur'la konuştuğu, halkını ıssız çöllerden çıkarabilmesi ve bugünkü saygın Griqualara dönüşebilsinler diye ona kayıp katırları gösterdiği zamana döndü. Birlikteyken savrulmuyorlardı ya da nereye ait olduklarını bilmeyen siyahlarlardan değillerdi ama ne beyazlarla ne de siyahlarla akraba olduğunu iddia etmeye gerek duymayan gerçek bir ulustu.

Masaya gururla vurarak, ja dedi. Namaqualand'ın aloe variegatasının üçgen yapraklarının üst üste dizildiği amblemi elleriyle düzeltip, evet biz bir ulusuz, dedi David. Şef o zamanın hükümetiyle Griqualar için sıkı pazarlık yaptı. O zeki adam kâğıtları imzalayarak, anlaşmalar yaparak ve inatçı Boersların onları ulus olarak görmesini sağlayarak kendi bileklerini mahvetti. Oom Paulse'nin vazgeçmeye cesaret edemeyeceği antlaşmalardan ve kendine saygı duyan herhangi bir Griqua'nın bu

pazarlıkların arkasında durmasına hizmet etti çünkü bunların Tanrı'yla yapılan pazarlıklardan farkı yoktu. Eğer şeytan önlerine pembe yanaklı bir elma sallayarak çıkarsa, bunu buradan çek şeytan, bizler aç ve muhtaç insanlar değiliz, diye ağlayacaklardı. Şef le Fleur'un ateş mucizesini gerçekleştirmek için iki çubuğu birbirine sürttüğü çölde bir keçi kurban etti ve bu eylem tüm insanları beslemek için eski zamanlardaki somunlara ve balıklara benziyordu. Oom Paulse, dikenli çubuklar, diye haykırdı. Bu çubuklar daha sonra Boer mitolojisindeki dikenli ağaçla karşı karşıya geldi. Ezilmiş dikenli çubuklardan yaprak mucizesi gerçekleşti çünkü bu dikenli ağaçlar bizzat Griqualara benziyordu. Bir tomar kuru çubuktan başka bir şey olmayabilirlerdi ancak tüm zorluklara dayandılar. Öküz arabasının ezici tekerleklerine bile. Le Fleur'un yağmur duasıyla dikenli çalı filizleniyor ve sarı mimoza toplarını serbestçe sallıyor ancak David şimdi bir kez daha masaya yumruğunu vurunca yaşlı adam sesini hınçla yükseltiyordu. Şimdi bazılarımız, bazı oğullarımız ve kızlarımız ölü dikenli çalılara dönmek istiyordu.

Efsanevi günah ve yenilenme hikâyesinde kaybolduktan sonra beklenmedik kılıklara bürünerek gelen Şeytan'a yeni bir saldırı başlattı. Bu noktada Ant Mietjie düşen ses tonunun üzerinde durdu ve kilise ayininde şarkı söyleyerek duygulandırma geleneğini kullanarak toplantıda Juig aarden juig'in açılış ölçü çizgisini güçlü bir sopranoyla söyledi. Bu bir bölünme ya da yaşlı adamın bir onayı olsa da, geride kalanların ilahiyi devam ettirmesi gerekiyordu ancak odaya gerginlik ve belirsizlik hâkimdi. Bundan dolayı oldukça zor geçen birkaç saniye süresince kimse ona eşlik etmedi. Bu inanılmazdı. İkinci çizgiye ulaşan kimsesiz sesi, kapana kısılmış bir böcek gibi titremeye başladı, odanın içinde dolaştı, bocaladı ve sesini Dien God met blydskap kısmında kaybetti. Sesi tiz ve sağlam çıkan birisi ölmek üzere olan sesi ayağa kaldırdı, Gee Horn eer, böylelikle odadakiler geleneksel ve iyi olan şeyi yapmaya teşvik edildi. David destek veren kişinin yeni gelen genç kadın olduğunu fark edince şoke oldu.

Sesler ahenk içindeydi. Üçüncü dizenin sonuna kadar şarkıyı güçlü bir şekilde devam ettirdiler. Daha sonra yaşlı Paulse bir sonraki sessizlik gelmeden ikinci sessizliğin bölünüşünü fırsat bilerek sanki hiç bölünme olmamış gibi gür bir şekilde söyledi. Şeytan birçok farklı kılığa bürünerek gelir, daha iyi bir yaşam vaadinde bulunur, baştan çıkaran tekliflerde bulunur, o kolpa sesteki tıslamaya kulak verin. Dinsizlerin onu hapse attığı Beeswater'ı unutmayın ya da Şef le Fleur'un bize ait bir yer olsun diye taş ocaklarında belini kırdığı Robben Adası'nı. Orada yalnız başınayken, bizi baskıdan kurtarıp Klein Namaqualand'e götürmenin yolunu yaptı. Bir ulus olarak yerleştiğimiz Namaqualand'de dostumuz olan Boerlarla huzur içinde yaşadık. Kendi kilisemiz, bayrağımız, kurak yerlerde yıllarca yaşayabilen aloe amblemimiz yok mu? Evlerimizi temiz, çocuklarımızı Tanrı korkusuyla tutmuyor muyuz? Hatta şimdi, Beeswater'ı terk ederken bile Boerların bize verdiği bahçelerde yiyecek yetiştirmiyor muyuz? Kış yağmurları olmadan da ölü asmanın nasıl yeşile döndüğünü her yıl görmüyor muyuz? Cevabınız evet ise, bizi besleyen elleri ısırmak iyi olur mu? Kendimize ne tür bir bela ve felaket getirmek üzereyiz böyle?

Burada, onu dinleyenlerin bu ağır sözleri sindirmesi için aptallık edip zaman verdi, bu da genç kadının ayağa kalkmasına yol açtı. İlk başta elleri ceplerinde karakteristik bir duruşla kendisini net bir şekilde şeytanla özdeşleştirerek David'i ürküttü ama daha sonra ama sonra ellerini dindar bir şekilde göğsünde birleştirerek Oom Paulse'nin sözlerini devraldı, onun okumasını doğruladı ve Tanrı'sına, tüm siyahlara siyasi fedakârlığın ne anlama geldiğini öğreten Şefine hitap etti. Yaşlılara saygı gösteren toplum değerlerine övgüde bulundu ve daha sonra o güçlü ve tiz sesiyle Juig aarden juig'in dördüncü dizesini Rachael'ın meşhur tonuyla tanıttı. Bundan sonrası tereyağından kıl çeker gibiydi, herkesi kendi hükmü altına aldı. David onun ev ödevini titizlikle yapmasına hayran kaldı.

Hükümet, Şefi kandırıp kötülememiş miydi, onun adalet arayışına isyana tahrik dememiş miydi, onu hapishanelere at-

mamış mıydı? Peki Şef bunlarla savaşmamış mıydı? diye nutuk çekti.

Hareketin Griqua inancından ve kendi kaderlerini kontrol etme kararlılıklarından neler öğrenebileceğinden söz ederken, onları yavaş yavaş aurasına aldı. Yaşlılar için dua etti, gençlerin değişim arzusuna hitap etti ve onlardan biri olan David'i konuşmaya davet etti. Onları bir komite kurma noktasına getirdiğinde, kendinizi Griqualar dışında başka bir şey olarak adlandırmaya gerek yok demişti, Oom Paulse, kadınları ve militan gençleri kendisine katılmaya davet etti. O ise alçakgönüllü bir sessizlik içinde dinliyordu.

Daha sonra Dulcie'nin braaivleis görevini üstlendiği Ant Mietjie'nin yanına gittiler. Arabasının bagajından bir torba patates ve birkaç kilo Namaqua sosisi çıkardı. Ülkenin en iyi sosis yapanı olduğunu iddia etti, böylece kişniş ve karanfil gibi çok önemli içeriklere sahip sosisin Afrikalılardan ziyade Kok atalarından, baharatları olmadan hiçbir yere gitmeyen köle aşçılardan geldiğini bilen insanlara kendini sevdirdi. Daha sonra baskına uğrayacakları kesin olan yeni belediye binasından uzaklaştırıldılar.

Ant Mietjie'nin hindibasından ve sütle tatlandırılmış kahvesinden içtiler. David insanların Dulcie'ye yöneldiğini, ilk patatesi ona getirdiklerini, gençlerin onun her kelimesine tutulduğunu ve Dulcie'nin onun dışında herkesle muhabbet ettiğini gördü. Parti bitince Dulcie'ye konakladığı yere kadar eşlik etti, ilk turu kazanmışlardı ancak yeni şubenin geleceği tartışılacaktı.

Yine bütün gece köyün üzerinde süzülen isyan ışıklarının gölgesinde durdular. Beton kaplı yeni topluluk merkezi ve büyük beton meydanı, çirkin gözetim mimarisi ürkütücü, gerçeküstü bir boşluğa dönüştü. Dulcie'yi tebrik etti. Sanki yeni tanışıyorlarmış gibi el sıkıştılar. Şaşırtıcı bir biçimde oldukça nazik bir sıkışma. Birbirlerinin gözlerinden kaçınıyorlardı. Aynı anda kalabalık gökyüzüne baktılar ve yıldız kayması gördüler. Dulcie bunun bir şeye işaret ettiğini düşündü ama ne olduğunu hatırlayamadı.

David o gece, toplantıya kadife pantolonunu değiştirmeden gelen heybetli kadını düşünmemekte kararlıydı ancak kadın gözkapaklarına ince siyah bir çizgi çektiğinden dolayı gözleri karanlık ve doğaüstü bir ışıltıyla parlıyordu. Kendisine de kayan yıldıza baktığı gibi bakmasını isterdi.

Ne günlerdi, diye iç çekti David. Her şey daha netti ve neyle mücadele edilmesi gerektiğini, neyin yıkılması gerektiğini biliyorduk.

Peki ya Dulcie diye soruyorum, onu şehirde çok gördün mü?

Başını sallıyor. Hiç görmedim. Kendi pozisyonumuzda bu o kadar basit değildi. Herhangi bir şekilde birbirimize bağlanmayı göze alamazdık. Sadece bu son zamanlarda birbirimizi görmeye başladık ama öyle senin düşündüğün gibi değil.

Tekrar soruyorum, bir şekilde senin için önemli olan başka bir insan hakkında çok az şey biliyor olman nasıl mümkün olabilir?

David şu şekilde cevap veriyor: Dulcie on üç yaşındayken evi terk etti, geride onun yokluğunu bile zor fark eden sarhoş bir anne bıraktı. Yıllarca gündelik işler ve arkadaş evleri arasında gelip gittikten sonra kimsenin nerede olduğunu sorgulamadığı, ortadan uzun süre kaybolmak için mükemmel bir durumdaydı. Yirmi yaşına geldiğinde çoktan eğitimli bir kadrosu vardı ve tam yanında duran yoldaşını vurmakla sorumlu, pis pis gülen polis memurunu açık hava toplantısında hedef aldı. Bir saat içinde onu bir kapı eşiğinde sıkıştırdı ve gündüz gözüyle adamı kendi Magnum silahıyla vurdu. Polis şapkasını adamın yüzüne çekti, çorabına sıkıştırılmış tarağı çıkarıp fırlattı, cüzdanını boşalttı ve parayı yoldaşın cenaze masraflarına bağışladı.

Ama bunu sana kendisi anlatmadı diyerek tehlikeli bir girişimde bulunuyorum. Bana şüpheyle bakıyor.

Neyse bunun bir faydası yok. Pes ediyorum. Bu sizin casusluk meselelerinize bağımlı bir kişinin görevi. Sanırım David kadını özellikle de senin uydurduğun türden detaylarla anlatmaya gerek görmediğimi itiraf ediyor. Görüyorsun, diğerleri gibi değil. Mesela birisi onun genç ya da yaşlı hatta orta yaşlı

olduğunu bile söyleyemez. Ben onu daha çok bir tür... –David bu kadar saçma bir fikir karşısında tereddüt etme nezaketine sahip– hikâyemde yankılanan bir tür çığlık olarak düşünüyorum.

Bir çığlık. Gülüyorum. Bir çığlık mı? Şimdi onu soyutlayarak kaçamazsın. Ayrıca Dulcie asla çığlık atmazdı. Dulcie tam da dayanıklılık ve kontrol kadınıdır. Dulcie, sadece birinin onu kurtarmaya geleceğinden emin olduğu takdirde attığı çığlığın anlamlı olacağını biliyor. Bu çığlık adalet ve düzen dünyasına bir çağrı ve seslenebileceği böyle bir düzenin olmadığını biliyor.

Ne zamdan beri onun hakkında bu kadar çok şey biliyorsun diye soruyor.

David, çıkarım yapma sanatı hakkında hiçbir şey bilmiyor ya da belki de anlaşılması biraz güç olsa bile bana ne kadar söylediğinin farkında değil. Onun hakkında konuşamaması nedeniyle Dulcie hakkında notlar alacağına söz verdi. Ona yazmayı önerdim. Böylelikle, ne söylemek istediğini netleştirebilecek, önemli olduğunu düşünmediği veya en basit haliyle hatırlayamadığı şeyleri yüzeye çıkarabilecekti.

Bir hikâye yazıp, bir şeyler uydurmaktan mı bahsediyorsun, diye karşılık verdi ama yine de bunu yapacağına söz verdi. Bana verdiği kâğıt destesinden anlaşılan, yazmayı denemiş ve başarısız olmuştu. Tarihsel figür Saartje Baartman üzerine çalışarak Dulcie'i değiştirmişti. Böylelikle, titizlikle araştırılmış monografiyi, romana özgü ayrıntılarla tamamladı: Saartjie'nin aptal gösterişi, beyaz adamların ihaneti, gitmesine izin vermeyen Boer kadını ve onun kulaklarında çınlayan kehaneti, gemideki deniz tutması, Londra'daki leopar derisiyle süslü kafes ve kafesindeki podyumda muhteşem kalçalarının oraya buraya dönüşü. Tüm bunlar Avrupalılar gülmekten kırılsın diyeydi. Kuzey kışının keskin soğukluğu tüm yıl sürdü.

Kendimi tutamayıp, bu hikâyelerden yeterince var diyorum. Bizim hikâyelerimizin de iyi şeyler çıkaracağına inanıyorum. Ayrıca Baartman'ın senin tarihinle ne ilgisi var?

Ama benim peşinde olduğum şey biyografi veya otobiyografi gibi kişisel bir tarih değil. Bu tür şeyler yazmamız gerektiğini biliyorum ancak benim kendime kahramanlık rolü biçme

gibi bir arzum yok, diye küçümsedi. Tarihsel bir figürü dahil etmenin bir mahsuru yok.

Ama o bir Griqua bile olmayabilir.

David ona somurtarak bakarak, Baartman hepimize ait, dedi.

Bunun için hepimiz Griquayız diye gülüyorum.

İyi bir editör bu materyalle ne yapacağını bilir, diye ısrar etti.

Bunu tartışmanın bir manası yok, Baartman'dan bir parça daima bizimle olacak.

Peki ya Dulcie?

Ellerini çaresizce salladı.

Baartmanla ilgili bitmemiş bölümün sonundaki sayfa çöpe atılması gereken okul çocuğu karalamaları gibi karmakarışıktı. Büyük boy sayfalar, en üstte birbirine yapışık kalsın diye bloknottan tek parça halinde yırtılmıştı. Muhtemelen son sayfayı unutmuştu ya da unutmak istemişti, ertesi gün büyük bir öfke nöbeti içinde her şeyi yırtıp bana vermişti.

O son sayfadan çok sayıda çıkarımda bulunmuş olsam da, nasıl tarif edeceğimi tam olarak bilmiyorum. Burada yeniden üretilmesi mümkün olmayan üstü çizik, tuhaf figür karalamaları vardı. Bunun Dulcie hakkında yazma girişimi olduğunu biliyorum çünkü adı birkaç kez yazılmış ve sonra üstü çizilmişti. Sonra kâğıdın dört bir köşesine saçılmış, dikdörtgen şeklini umursamayan, farklı açılardan başlangıçlar vardı. Sanki sayfanın en başından başlamıyormuş ya da şeklini takip etmiyormuş gibi bunun bir başlangıç olmadığı konusunda kendini kandırıyor.

Yazılayamayan kelimenin truth* olduğunu anlıyorum. Cape Flats'teki konuşmasında onu tersinden de aynı şekilde okunabilen bir kelimeye çevirdi –TRURT, TRURT, TRURT, TRURT– kelimeler hızla sayfada akıyordu. Bir çocuğun dudak büküp tükürük saçarak oyuncak araba sürmesi gibiydi, tekerlekler Dulcie engelinin etrafında ciyakliyordu. Yarım yamalak hatırlığı Latince dersini düzelterek onu reddetmeye çalıştı.

* (İng.) Hakikat ya da gerçek. (ç.n.)

Trurt, oh trurt, trurtdan, trurta, trurt tarafından, birlikte, trurtdan

Ancak soracak kimse yoktu. Sandalyelerinde dik duran sert mizaçlı figürlerin yanından geçersin ama tek bir dudak hareketinle yüzleri çözülüverir. Üzerine soru yazılmış bir tahta tutarsın ancak geçmiş dosyalardan gün yüzüne çıkan figürler bu soruyu okumazlar; korunan gözkapakları kepenk gibi kapanır. Soruların sorulduğu yer olarak elektrik ışığıyla dolu penceresiz geniş bir spor salonu bulursun. Sözcükler koridorda zıplayan harflere dönüşür, duvarlardan dışarı fırlayıp basket olana kadar birbirlerini kovalarlar. Hedeflerine ulaşmış gibiler ancak arkaları manyetik olmayan, işe yaramaz birkelime oyunu bulursun. Söylentilere göre eğer gece yarısı dışarı çıkarsan kelimeleri çan sesleri arasındaki boşluğa atabiliyormuşsun ama sen buna inanmıyorsun çünkü gürültüde nasıl boğulmadıklarını göremiyorsun.

Klavyenin en üst satırında yer alan ünlem işaretinden ve işaretine, yıldız işaretinden artı işaretine kadar tüm semboller vardı, ardından hepsinin üstü karalanmıştı. Bir de karalanan okul çocuğunun kalbiydi ancak asimetrik çizgileri silmeye yetecek kadar değildi.

TRURT... TRURT... TRURT... TRURT... siyah beyaz trurt... melez trurt... adı konulmamış olanın adını söylüyor...

Fısıldamakkonuşmakbağırmakseslenmekhaykırmakboyakiçin

Sevgili okur, böyle bir şeye kim sabır gösterir? Bilgisayarımın böyle bir sabrı yok artık yeterince gösterdi. Bu durumdan artık utanıyor ve tuhaf bir şekilde eliptik noktalamaları eklemeyi reddediyor. Bunu ben elle eklemek zorunda kalıyorum.

En zoru da aralarında bir şey olduğunu David'e kabul ettirmek. Sonra hemen geri adım atıp bu çekingen burjuva tanımın ne anlama geldiğinibilmediğini söylüyor. Evet, birbirlerinden

hoşlanıyorlar ve birbirlerinin ilgisini çekiyorlardı ancak hiçbir zaman fiziksel bir şey olmadı. David'in bu tür şeylerle uğraşacak sabrı yok. Ayrıca, disiplinli bir kadroya sahip Yoldaş Dulcie'nin kendisi de muhtemelen ona karşı böyle bir ilgi duyamazdı. Eğer böyle bir şeyin filizlendiğini hissederse David'in yaptığı gibi önünü kesecekti. Yine bu sebepten ötürü David, Sally'nin kıskançlığını kabullenmeyi de ona herhangi bir şey açıklamasını yapmayı da reddediyor çünkü söylediğine göre ortada açıklanacak bir şey yok.

Senin konumundaki insanların ilişkilere ve tutkulara karşı bir bağışıklık mı geliştiriyor, diye sorarak üsteliyorum.

Suratını asıyor. Hayır tabii ki ancak böyle bir şey söz konusu olamaz. Tutkuya olan düşkünlük amaca ihanettir, zaten bunun örneklerini çoktan yaşadık. Küçümser bir biçimde, görüyorsun dışarıda çok farklı bir dünya dönüyor, hiçbir zaman anlayamazsın.

David, Dulcie ile kendisi arasındaki özel ilişkiye dair tüm referansları kaldırmamı istedi.

KOKSTAD 1991

Kokstad Andrew Abraham Stockenstrom le Fleur'a dair hiçbir iz taşımıyordu. Onu hatırlatan bir sokak adı ya da anıt yoktu. Hiçbir anısı yokmuş gibiydi. Bezuidenhout kadınlarının onu ağırladığı evlerde David hiçbir şey öğrenemedi. Tahmin edileceği üzere, o zavallı kadın ne yazık ki David'e misafir olarak davranıp araştırmalarına yardımcı olarak hüsrana uğradı, şimdi de dedikodulara göğüs germek zorundaydı. Gencinden yaşlısı David'in ona talip olduğunun dedikodusunu yapıyordu. Bir de evli adammış, diyordu annesi acı bir şekilde.

Bu akşam yine de David'in yararına bir buluşma gerçekleştirdiler. İnsanlar resmi toplantıda soygun yapmaya karar vermiş gibi içeri girdiler. Onları mutlu eden tek şey eski günler ve duydukları şeyler hakkında konuşmaktı ancak söz konusu Le Fleur olunca konuşmaya yanaşmadılar. David'in sohbeti bu yöne çevirme konusundaki tüm çabası suya düşmüştü. En so-

nunda, pek gerçek Griqua kalmadı, dedi anne Bezuidenhout. David'i bu acıdan kurtarmaya karar vermişti. Geçmişte yaşayanlar insanların ortadan kaybolduklarını ve bir daha geri gelmediklerini söylüyordu ve bunu Le Fleur'un gezilerine bağladılar. O, Le Fleur denen adam her şeyi mahvetti, insanların parasını çarçur eder, bir komşuya verirdi. Hayır, gerçekten de elinden geleni yaptı, zeki bir adamdı, dedi bir başkası. Bir avukat gibi o haydutlardan çaldıkları toprakları geri almaya çalıştı fakat tabii ki o beyaz hırsızları dövmedi. Ve böylece gerçek siyaset ve Yeni Güney Afrika usulünce David, onları konuşmaya teşvik ederken kendi sessiz konumu koruyordu.

Kenarları yivli ve dal maydanozla süslenmiş nefis etli börek yediler ve ardından da çarkıfelek meyveli kek ama tüm bunlar onun aklında kalmayan detaylardı. Bayan Bezuidenhout sessizce bakıyordu ve adamların konuşurken israf ettiği yiyeceklerin bir kürek dolusu yulaf lapası olabileceğini düşünüyordu. Birisinin *Cosmopolitan* ya da *Tribute*'dan aldığı en iyi el tariflerini sert kapaklı bir deftere geçirmesinin ne anlamı olduğunu merak ediyordu. Onları kesip eski herhangi bir muhasebe defterine yapıştırsa daha iyi olur fakat tüm bu konuşmalar dönerken dantel işlemeli bardak altlığı peçeteyi düzleştirdi ve bunun bir kadının gururu olduğunu, standartlara uyması gerektiğini farz etti.

Heitse! Diye boğuk bir sesle bağırdı ihtiyar dişsiz kadın. Boynunda bulaşık kurulama bezi, dizlerinin üstünde battaniyeyle büyük bir sandalyede oturan sessiz ve biçimsiz bir şekle sahipti. David birçok kişiyle el sıkıştıktan sonra onu unutmuştu ama tam da şimdi toplantı dağılırken Doğu Griqualand Griqualara ve Yerlilere aittir diye muzaffer bir edayla bağırıyordu kadın. İşte bu, dedi. Tüm gece benden saklanan şey bu. Griqualaların arkasından konuşulacağını biliyordum ama doğrusu şu ki Griqualar ve Yerliler için, Şef'in bize öğrettiği slogan bu. Kilisede şarkı söyleyerek gelir, bir çember oluşturur ve el sıkışırdı. Kendi boyunu göstermek için titreyen elini zar zor kaldırır: şu kadarcık genç bir kızdım. Şef, evet çocuklar yumruklarımızı kaldırıp yüksek sesle söyleyin, söyleyin... derdi.

Başı aşağı yukarı sallanıyor ama hatırlamaya çalışırken sesi tıkanıyor ve titreyen yumruğunu havaya kaldırmamak için kendini tutuyordu.

O zaman Ouma, Le Fleur'u tanıyor mu? David onun önünde çömeliyor fakat o gözlerini yumuyordu.

Artık çok geç oğlum, çok geç diye direndi mırıldanarak. Çok geç, dedi ve dudakları titremeye başladı. Bezuidenhout kadını onun ellerini sıvazlamak için yanına geldi.

Ejder meyveli kek Ouma Rhodes'un en sevdiği şeydir, baksan hiç yememiş bile diye şikâyette bulundu.

Bir dilim kek Ouma'nın yan tarafında hiç dokunulmamış halde duruyor. Yabancıya duyulan heyecandan kimse keki ezip ona yedirmemişti ve şimdi başını sallıyor.

Geç, artık çok geç diye sayıklıyor, genç kadının önünde tuttuğu kaşığa dudaklarını büzüyor ve her yeri titriyordu.

David onunla konuşmaya çalışıyor ancak Bezuidenhout onu bir kenara itiyor. Hayır, Ouma Rhodes'u şimdi yalnız bırak, eve gitmesi gerekiyor. Bu yüzden David, yaşlı kadını kapıya kadar taşımaya yardımcı olmayı teklif etti. Onu yer yatağına yatırırken inliyor ve çırpınıyordu.

Konu kek değil çocuklarım, konu tamboekie çayırların arasındaki rüzgâr, süpürüyorum, hepsini süpürüyorum. Daha sonra gözleri David'e takıldı, çılgına dönmüşçesine bir bakış atıp Goeienaand my Opperhoof –iyi geceler Şefim– naand tog my hoof, naand... naaaghgh... Yüzünü buruşturup yerinde kıvranırken hırıltılı bir şekilde homurdanıyordu.

Ölmedi, diye inliyorum.

Evet, dedi David, gecenin ilerleyen saatlerinde onu yatağının içine soktuk. Bezuidenhout kadın suçun ejder meyveli kekin üstüne kalmadığından dolayı içine su serpildiğini söyl.

Bezuidenhout kadınının adını hatırlamıyor musun?

Sana söylemiştim, ya Mary ya da Mandy'di ya da bunlara benzeyen bir isimdi.

David'in öğrenci olma konusunda ciddi olmaması yerinde bir karar. İyi bir okur değil, gösterdiğim sayfalara üstünkörü bakıyor, hikâye denemelerimde hiçbir değişiklik yapmıyor.

Farklı taslakların olmasını beklemem benim yetersizliğimin göstergesi, diyor. Ona göre bu ciddi bir başarısızlık ve zaman kaybı olurdu. En azından birisi hiç şüphesiz tüm bölümleri tek bir sonda toplamayı amaç edinecekti. Belirli bir mantık sırası olmalı: birden sefereden fazla okunmayacakken neden tekrar tekrar yazıyor ki?

Gazeteler bile ona ilgi duymuyor. Tozlu küçük köylerde neden onun propagandasını ya da güzellik yarışmalarının iç bunaltan raporlarını okusunlar ki? Haber başlıklarını radyodan dinlemeyi tercih ediyor. Güvenlik departmanındaki yoldaşlar gibi satırlar arasındaki haberler üzerine kafa yormaya inananların yapacak daha iyi bir şeyleri olmadığı açıktı. Özgürlüğü elde etmek için aktif bir rol oynamamız gerekiyorken, onun hakkında bir şeyler okumanın bir anlamı yok, dedi David küçümseyerek. Siyasi mitinglerdeki şiir okumalarına hoşgörü gösterdi ve daha sonra şiirlere tamamen uyandırdıkları ve teslim oldukları tutkudan dolayı değer verdi. Sonuçta bu ortamlarda kelimelerin çoğunu kimse duyamaz. Gerçekten de bir mücadele silahı, diye gülüyor. Kadroların, zamanını bu saçmalığı tartışmakla geçirdiğini düşünsene bir. Bu sadece Gözlemevi'nin savaş alanına dönmüş banliyösünde kendi eşyaları hakkında ağız dalaşı yapan deli şairler ve bandanalı ressamlarla dalga geçme meselesiydi.

O zaman David neden kendi hikâyesinin yazılmasını istiyor, diğer bir değişle neden kendi hikâyesinin okunmasını istiyor? Evet, okura değer vermediği bir görevi gerçekleştirmeye davet eden bu proje konusunda kararsız hissediyor. Fakat herhangi bir açıklamada bulunamıyor: Kendini beğenmiş olarak görülmekten ve özel olduğunu düşünmekten dolayı utanıyor. Hatırlanmak istediğinden ziyade, bu daha çok ne olduğunu görebilmek için bir şeyleri kâğıda dökmekle alakalı, gerektiğinde anlamlı gelene kadar sayfaları karıştırmakla. Ona takma ad kullanmasını önerdiğimde bana kibirle bakıyor ve hayır diyor. Hakikat konusunda şeffaf olmayı diliyor ancak kendi hikâyesinin anlatılmasını istiyor, bu belli bir mesafeden de olsa kendi nesli üzerinde bir kontrol geliştirip bunu sürdürmek istiyor. Peki ya

hakikat hikâyedeki boşluklarla nasıl bir ilişki kuruyor? David başını sallayıp hayal kırıklığından ya da inançsızlıktan dudaklarını büküyor. Görünen o ki, hakikat denen şey dünyayı değiştirmek gibi büyük projeler üstleneler için bile çok büyük bir şey. Öyle ki sadece küçük lokmalar halinde alınabilir. Dünyadaki şeyler hakkındaki hakikat ile kendi hakikati arasına çelik saç gibi bir şey düşmüştü.

Bugün metne bir şey eklenmesini istedi. Çocukluğuyla alakalı yanlış hatırladığı bir olayı silip yeniden yazmak yerine, okurdan sıkıcı ayrıntılarla dolu metnine katlanması konusunda ısrar ediyor.

David'in o otel odasında dehşetle dolup taşan bu kadar önemsiz ve uygunsuz düşünceler düşünmesi beni aşıyor. Bir anının yanlışlığından o kadar rahatsız görünüyor ki rahatsız edici bölümü yeniden yazmamı istiyor, bu da bir düzeyde üçkâğıtçılık. Belki de bana kara listeden bahsettiği için pişmanlık duydu ya da Kokstad'da geçirdiği hafta sonunu bitirmek istedi ama çenesini tutuş şeklinden, gerginliğinden, işleri gerçekten yoluna koymak istediğini söyleyebilirim. Bunu o kadar ikiyüzlü bir şekilde yapıyor ki belki de göründüğü gibi körelmiş ve uyumsuzdur. Bu hikâyenin bir kısmının kilit noktası olabilir. Hayali düşmanlarına yakalanarak başlangıçta onun kâtibi olma rolünü aşmamaya karar verdikten sonra konuyla alakasız sözlerine tahammül etmem gerekiyordu.

Öyleyse, yıllardır hafızasına kazılı, oraya çarpıtılmış haliyle nasıl geldiğini bilmediği kısım hakikat değildi. Artık bir insanın gözleri, bir silahın dipçiği ile çizgili bir kâğıdın üzerindeki liste arasında gidip gelmekten bıkmış, başka bir yerde bir açıklama bulma ya da bir yere taşınma umuduyla Bakelite kapı kolunun imkânsızlığına yerleşmişse buna ne denir bilinmez ama şimdi böyle bir karışıklığın ortasında şimdiki zamana dair bir şeyler ağır basıyor. Büyük bir bataklıktan, ses uyumsuzluğundan doğan bir resim banyo edilen bir fotoğraftaki işaretlerin yavaşça kendini belli etmesi gibi yavaşça şekil alıyor. Siyah beyaz görüntü, bütün ve keskin odağa yerleşene kadar bir şey anlaşılmıyordu. İşte hakikat, yıllardır sürdürdüğü sahte anıların farkına varıyordu.

David ona ansızın çıkıp gelmişti. Babasından yön tarifi ve yemek isteyen adamı –yaşlı Dawid Rooiberg'i izleyen bisiklet yolunu işaret etmişti– alçı taşı madenlerini ararken yorgun argın düşmüştü, sırtını yerli köyünün duvarlarına dayamış öğlen sıcağında uyuklarken hayal etti. Ağzı açıktı, dudaklarının sarkıktı ve açık ağzına doğru ileri geri ilerleyen bir sinek vardı. Kıç üstü çöküp dizlerini kavrayan çocuk, uyuyan adamın yanına oturup ona, ağzının siyah ve pembe kısımlarına baktı. Belki de onu uyandırmak istiyordu ya da kendisini konuşurken duymasını, ona hikâyesinden bahsetmek istiyordu fakat aslında orada sadece sessiz figürler vardı. Bu görüntüde arzuyu okumak bir kez daha yalan söylemektir ve David kendini kel gerçeğe, sessizliğe ve yokluğa hazırladı: sadece bir çocuğun ve duygusuz bir figürün etrafında dolaşan sinek. Taş, nehir kıyısında bulunan süt beyazı kristal, dünyanın ve denizin kükreyen mesajını ileten deniz kabuğu yoktu. Tek başına seyahat edenlerin rahatlıklarını borçlu olduğu buchu özü şişesi vardı ve sanki boşluğunu açıklamak istercesine, adam sarhoş bir şekilde kıkırdıyordu.

Çocuk parmak uçlarına basarak oradan ayrıldı ancak çocuğun kendi ceplerini cesurca karıştırdığını hatırlıyordu. Evet, dokunduğunu hissetti. Adamın hâlâ uyuyor olup olmadığını kontrol etmek için eğildi, cebinde ona güven veren bir taş vardı; ondan ayrılmak istemediğini hissetti. Yatağının altında daha değerli taşlardan oluşan bir koleksiyona sahipti fakat parmaklarının arasındaki taş bir başkasına geçecek bir şey değildi. Orada sadece sinek vardı ve nazikçe ağzında dolaşıyordu, sineğin bu varlığının onu rahatlattığını hatırladı.

Sonunda hakikate ulaşabilmek ve gerçekten ne olduğunu öğrenmek için yanlış bir anıyı düzeltmek mümkün mü diye soruyor.

Evet.

Daha ne istiyor? Evrak çantasına vurma halinden bunun yeterli olmadığını, verdiğim cevabın onu mutlu etmediğini söyleyebilirim. Ortaklığımızın şartları değişti mi peki? Benden bu durumu yorumlamam mı bekleniyor?

Eee? dedim.

Görmüyor musunuz, hikâyenin ilk halinin doğru olduğuna inansaydım, bunun başka bir yalan olup olmadığını kim bilebilirdi? Bir zamanlar ne olduğu konusunda çok netken ve şimdi de aynı derecede hikâyenin yeni halinden emin olabiliyorken olayları sırasına göre anlatmanın bir yolu var mı? Neden hiçbir şeye inanmıyorsun?

Öyleyse her şey, kendi kulaklarına ve gözlerine inanmamak adına araştırıp öğrenmekle mi ilgili? Bu durumda otel daha sonra bir sınıfa dönüşür ve kara liste de bir çocuğun arkadaşlarının adını süsleyerek yazdığı bir alıştırma defterine, Dulcie ise romandan yırtılmış bir sayfaya, bir başkasına ait yeniden hatırlanan bir hikâyeye.

Bence David, kendisine rağmen benimle konuşmaya bağımlı hale geldi. Hiçbir şey söylemiyorum fakat onun için endişeleniyorum. Bunun onu ele geçireceğini söylüyorum.

CAPE TOWN 1991

Mayıs ortasıydı, tepedeki güneş ışığının muhteşem büyüsünden sonra kış aniden geldi, akşam yemeğinden önce rüzgâr şiddetli bir şekilde esiyordu, sanki o zamana kadar dağın arkasında yasaklı kalmıştı. Kuzey banliyö ışıkları dakikalarca şölen yaptı, elektrikler kesildi. Fırına attıkları kıymalı yumurta çiğ kalırken boboties ve tavuk tartı hamuru da kendini bıraktı. Her yer karanlık içinde kalırken yalnızca Tygerberg ürkütücü bir biçimde ışık saçıyordu.

David, Le Fleur'un el yazısından birkaç parça, *Griqua and Coloured People's Opinion*'ın solmuş kopyasıdan sık ve kötü daktilo edilmiş ve elle yazılmış sayfaların fotokopileriyle birlikte geldi. Sırtını kapıya yasladı. Elini kapı ile çerçeve arasındaki boşluktan içeri geçirerek oda içerisinde uğultu yapan soğuk rüzgârı kontrol altına aldı.

Cape Town evleri soğuk hava şartları için uygun değil, dedi. Yerleşimciler, yarımadadaki korkunç rüzgâr ve yağmura rağmen buranın sonsuz yazlık bir cennet olduğuna kendilerini ikna etmiş olmalılar. Daha sonra numara yapmaya devam ediyoruz.

Tek çubuklu elektrikli ısıtıcıyı açmayı teklif ettim ama o el

sallayarak ayrılmak için döndü. Sanki kendi iradesiyle gelmemiş gibi onu kalması için ikna etmem gerekti. Bana el yazmalarını göstermek isteyip istemediğini emin değil gibiydi. Bir süreliğine mutfak masasında oturup çatıya vuran şiddetli yağmurun sesini dinledik. Birbirimize sokulmamıştık ancak ben tabağımdaki ev yapımı sosisle oynarken bile yağmur sesinin yarattığı atmosfer bizi birbirimize yakınlaştırdı. Sessizliğini sanki başka bir konuya geçmemi engellemek ister gibi ya da tehdit unsuru oluşturabilecek başka görüşten sözlerin önünü kesmek istiyor gibiydi.

David'in daktilo yazısını okuyabilmesi için yardıma ihtiyacı vardı. Bunun neden okunamadığını, cahil bir deli tarafından yazılmış gibi göründüğünü anlayamıyordu. Hâlbuki kendi kendini eğitmiş olan Griqua Şefi'nin hiç de öyle biri olmadığını biliyordu. Le Fleur'un çıkardığı derginin birkaç nüshasının yanı sıra yetkililere pozisyonunun çeşitli savunmalarını yazdığı mektupları görmüştü. Tedirgin görünüyordu, kâğıtları veriyormuş gibi yapıp sonra geri çekti. Ortaklığımızın ta en başında gösterdiği bu hareket benimle olan ilişkisini tanımladı. O aşamada David ise parçaların okumasını devam ettirmekten başka bir şey istemiyordu, tek arzusu Le Fleur hikâyesini bir araya getirmekti. David, Şef'le alakalı çocukluk hikâyelerine takıntılı hale gelmişti. Kendi ailesinin Şef'le olan ilişkisini saran gizemli bir hikâye olduğunu hissediyordu.

Örneğin oğlu Adam'a yolladığı bu mektuplar sana göre ne anlama geliyor, diye sordu:

> Wees versigtig, ek word gevind waar ek gesoek word; wan- neer gesoek word, word ek nooit gevind nie –Kendine iyi bak, ben nerede istendiğimi görüyorum; istendiğinde asla bulunamayan– Annen hâlâ büyükbaban Kaptan Kok'un temiz sularından içiyor, bugün suyu çok yavaş içiyor. Beyazların en büyük sorunu düşüncelerinin sekteye uğraması, bir taşın üstüne tavşan gibi diziliyor, genç Boerlar işlerini gençlerimize teslim ediyor.

Kıkırdayarak güldüm. David bana öğretmeninin ona baktığı gibi baktı ve devam etti. Bu girişi onun günlüğünden dinleyin:

Bugünkü kiliselerin tümü askeri kiliselerdir. Erkek çocukları savaş için eğitiliyor, kız çocukları da öyle, evet, Griqua Korosu Kızları'nı. Yeni bir krallık var. Fahişe ve yaratıklar, şarkı esnasında veya farklı sularda cezalandırılırken, onlar şarkı söylemeye hazırlanıyorlar: Şükürler olsun de... İçki yapanlar olmayacak, savaş malzemesi üretenler olmayacak, açgözlü arazi hırsızları olmayacak, Kız Krallığı askeri eğitim almayacak, hava kuvvetleri ve savaş gemileri oluşturmayacak.

Ah, nasıl da ayrıksı ve proto feminist bir görüş diyerek gülüyorum. Bu durum, o adamın senin ondan olmasını istediğin kişi olmadığını kanıtlamıyor mu?

Sessiz kaldı. Rüzgâr öyle bir esti ki neredeyse çatıyı uçuracaktı. Hibiskus ağacının dalları cama vuruyordu, o kasvetli kış gecesi hiç korkmadım, David'in orada bulunmasından dolayı memnundum. Sadece bir kez, daktilo metni incelemek için masaya oturduğumuzda elektrikler kesintiye uğrayınca korktum. Yanıp sönen ışıklar metnin tuhaflığına tuhaflık kattı; İngilizce ve Afrikancanın tuhaf bir biçimde iç içe oluşu, saçma sözdizimi, dilbilgisi kurallarına aykırı cümlelerin düşük bölümlerinden yansıyan delilik o an bana çok acayip gelmişti.

Guguletu'daki toplantıma geri döneceğim, dedi.

Pencere kenarında şimşek çaktığında bu metinlerin korku ve endişeye yol açmadığı netleşti. Toplantıdan titreyerek ve gözleri dönmüş bir halde gelen David konuşamadığı konuları Griqua malzemeleriyle dolduruyordu.

Yatağının üzerinde yarım yamalak oturuyordu. Rüzgâra maruz kalmış kahverengi yüzünde yeşil gözleri ışık saçıyordu. Çenesi yılların getirdiği öfke ve hüsranla doluydu, üç ayaklı bir taburenin üzerine gerginlikle tünemiş kâtibe tısladı. İnce ve zayıf adam araya girmenin, yaşlı adamdan daha yavaş gitmesini istemenin, onu tam yakalayamadığını itiraf etmenin zamanına değmeyeceğini biliyordu. Kâtip soru sormaya cesaret edemezdi, sözleri aynen Şef'in ağzından çıktığı haliyle yazar, tam anlayamadığı ya da duyamadığı yeri doğaçlardı. Namaqua *hulle se*'nin çift iyelik hali kesinlikle ondan kaynaklanıyordu

çünkü bu yapı Şef'in kullandığı Afrikancanın çeşitliliğine ait değildi.

Adalet diye haykırdı, adaletten fazlasını beklemiyorum, bu yüzden bana ne İngiliz yargıçlarını getirin ne de ilahi adaletin güzelliğinden bihaber İskoç yargıçları getirin. Bu tarafa doğru batıp dalabilirler ancak en sonunda ilahi terazide titremeleri gerekir. Kendini açgözlülükten ve önyargıdan arındırmış doğru bir akıl ilahi adalete sığınır. Böyle bir akla sahip bizler hırsız misyonerlere benzemeyiz, bakın bakın o teraziler Musa'nın yaktığı çalılar gibi kutsal ışıkla alevler içinde...

Kış güneşi ışığı pencere camından içeri yansıma yaparken, o yastıklarla boğuşuyordu.

Hayır, Rodezya'ya, Robben Adası'na ya da Breakwater'a gitmeyeceğim. Hapishane korkum yok ama Rodezya valisinden çekiniyorum. Beni satın alamazsın. Ben melez aşağılık köpeklerden değilim. Bizler gururlu insanlarız. Koca Griqua ırkı melez, ne idüğü belirsiz kişilerden oluşmaz. Ben, Griquaların üstün şefi Opperhoof...

Daha sonra sızlanarak geri çekildi, çoktan ölmüş olan Rachael'ı çağırdı. Ah, Dorie Dorie... Bilekleri yorgun düşmüş cılız genç, onu yatağa yatırmakta çok becerikliydi, yüzüne sirkeli suyla silerek onu yatıştırarak dikkati üzerine çekti.

Bir zamanlar, başlangıçta, yaşlı adamı tarih bilgisiyle ikna etmeye çalışarak Rodezya'ya gitmeye gerek olmadığını, valiliğin ihtimal dışı kaldığını söylemişti ancak bu Şef'i öfkelendirmişti. Şimdi ise geri adım atarak sessizce saygı gösterilen kaşlarını silip elini okşuyordu. Bu kavgacı melezlerden olmaktansa Griqua olduğu için minnettardı ama en önemlisi de yazıya ara verdiği için minnettardı.

Ancak her zaman bu şekilde olmaz, edebiyat her zaman dikte edilerek yaratılmazdı. Çizgileri görmezden gelen, daktiloya çekilmiş uzun dosya kâğıdı sayfalar, ne iyi bir daktilo bilgisi ne de İngilizce sözdizimi veya kelime bilgisine sahip biri tarafından el yazısıyla başka bir metinden kopyalanmış gibi görünüyordu çünkü yazısının okunaksız kalacağı muhtemel yapıları tahmin edememişti.

David kuşkuluydu. Kendimizi zar zor duyduğumuz bir türlü dinmeyen o rüzgârlı ve yağmurlu korkunç haftanın başka bir gece ziyaretinde, bu kesinlikle şifreli, dedi. Bir insan hem iyi hem de kötü bir dili birleştirip böyle bir karmaşayı benimseyemez. Ayrıca Şef'in her iki dilde de akıcı olduğu ve kelimeleri iyi kullandığı biliniyordu.

Bir dilin iyi konuşulabileceğini ama iyi yazılamama ihtimalinin de olduğunu, daha önceki iyi yazılmış parçalardan Rachael'ın sorumlu olabileceğini açıkladım.

Israr etti. Neden şifrelenmiş olmasın ki?

Şifre çözebiliyor musun? diye sordum.

Hayır ama bu tarz konularda uzmanlığı olan güvenlikteki insanlara sorabilirim.

Böylelikle, bir yabancıya söylememesi gereken şeyi söyleyerek, eylem sinyali vermeden kasıtlı olarak katılımın seviyesini açıkladı ancak ben bunun daha fazlası olduğunu biliyordum. İşler olması gerektiği gibi yürümüyordu ve bundan sonra ne olacağını korkusuzca bekledim çünkü böyle bir sadakat ihlalinin sonuçsuz kalmayacağını söylemeden geçemedi.

Kâtip'in etkisi konusunda ısrarcı davrandım. Tabii ki Şef'in kurguya kaymasıyla sözdiziminin de kaymaya uğraması dışında, çoğu zaman bir şifre değiştirme uygulamasına başvuruyordu. Bununla sadece, İngilizce ve Afrikanca arasındaki hareketi kastediyordum.

Yaşlılığın etkilerini göz ardı etmiyorum ya da Tanrı'yla aynı görüşü paylaşmanın etkilerini.

Tanrı'yla aynı görüşü paylaşmak birçok mucizeyi de beraberinde getirdi diye açıkladı Ouma Ragel, bir yandan da tencere ve tavayla uğraşıyordu. Küçük Davie'nin odun dumanıyla beyninin uyuştuğu büyük Ouma Antjie'nin yakın ve yuvarlak kulübesinin aksine bu pişirme barınağı yeni dikdörtgen tuğlalı eve bitişikti, hâlâ yuvarlıktı ancak çatısı yoktu. Üç ayaklı tencerenin altında ateş yaktı ve Ouma'nın Şef'le ilgili hikâyeleri gün boyu kaynayan mısırın, fasulyenin ve kemik iliğinin zengin kokusuyla tatlandırıldı.

Üstün Şef, Kraliçe Victoria'ya, o iyi kadına, Afrika'nın parlak ışığında tebaasının kalplerindeki karanlığa nasıl yenik düştüğünü göstermek için bir milyon mektup yazmıştı. Avrupalıların beraberinde getirdiği bu medeniyet olayının tıpkı insan kalbi gibi olduğuna inanmaya başlamıştı. Söyledikleri ilahilerin kayda değer bir yanı olmasa bile, bu kalbin iki tarafı vardı ve tamamen kötü değildi ancak büyük fikrin istikrarsızlığı ve oldukça kırılgan olması onu hayal kırıklığına uğrattı. Tüm dünyanın görmesi için ortaya çıkan çatlaklara aldırış etmeden neden aydınlık ve karanlık arasında bu kadar sarhoş bir şekilde sallanıyordu? Medeniyetin yüksek ideallerini korumak için ne yapılabilirdi? Dini bütün bir enerjiyle dolu olan Le Fleur bu görevi üstlenmek için öne atıldı. Tebaayı böyle hadsiz, terbiyesiz, nankör ve ev sahiplerine karşı göz göre göre medeniyetsiz yapan şey sıcaklık mıydı, diye sordu. İyi kalpli kraliçe derin bir nefes aldıktan sonra sirke ve ambalaj kâğıdı istedi. Bu sorun ciddi bir baş ağrısına yol açtığı için yanıt veremedi. King Edward'ye ve hapishanede yarattığı mucize dolayısıyla Şef'in özel bir önemi vardı, bundan dolayı çözüm umudu taşıyordu. Ne de olsa ülkenin en iyi elması Cullinan'ın krala doğum günü hediyesi olarak sunulmasını onaylamıştı. Ancak miras yükü taşıyan yeni hükümdar –çok sayıda koloni, parlak Cullinan elmaslarıyla süslü inanılmaz derecede ağır bir taç, Afrika Yıldızlı ağır bir asa; öyle ki onu yerinden zor oynatabiliyordu– benzer şekilde geleneksel sirke ve ambalaj kâğıdına sarmalanmıştı bundan dolayı gelen sayısız mektubu cevaplayamadı.

Lord Milner öfkeliydi. Bu sert deri pantolonlu sonradan görme, kraliyet ailesine hangi cüretle mektup yazabilirdi? Bu insanlar neden faydalı şeylerle meşgul tutmuyorlardı kendilerini? Dikdörtgen konutlara dönüştürülene kadar hiçbir Tanrı'nın o pis yuvarlak kulübelere girmeyeceğini gören Le Fleur işe koyulsa daha iyi etmez miydi? Milner Griqualaların sorun çıkarmasından bıkmıştı. Vali, herhangi bir Tom, Dick veya Harry temsilcisine katlanmak zorunda kalmamalıdır. Hayır, o adamı görmeye tenezzül etmezdi.

Ama, diyor Andrew Abraham Stockenstrom le Fleur, bu sefer siyah bir takım giymiş, o hem bir Griqua şefi hem de Adam Kok'un varisiydi. Oldukça iğneleyici bir dille yazdığı mektuplarla o kibirli adamın sınırlarını zorlamıştı. Kendisini kabul ettirdi. Nihayet Lord Milner'in odasındaydı. Onu odaya götüren genç adamın üstünde altın örgülü ceket vardı. Le Fleur gurur yapıp oturmayı reddetti ancak odanın içinde volta atarak onun kendine has eşyalarına göz gezdirdi. Orada, küçümseyerek bakan üniformalı görevlinin gözünden uygarlık azametinin yüksek bir tavanda ve ayrıntılı alçı pervazında gerçekleştiğini gördü. Dallı budaklı tavan gülü avizenin ağırlığını taşıyordu. Sabah geç saatlerde avizeden kristal bir ışık yansırdı ve kenarları yaldızlı kornişlerin yanına dekoratif amaçlı konulmuş devedikenleri dik dik olurdu. Soluk mavi duvarlar imparatorluk kurucularının portreleriyle kaplıydı. Bir girintide, kölelerin işlerini neşeyle yaptığı erken dönem Cape sahnesinin ince bir gravürü vardı ve o haşin, gösterişli resimler arasında neşeli duran tek şey oydu ancak Le Fleur gözlerini böyle bir ciddiyetsizlikten kaçırdı. Onun dikkatini çeken şey, asılan koyu yağlı boya tablolardaki gücü elinde tutan bu adamların parlak beyaz yakaları ve ihtişamlı duran boyalı kollarıydı.

Böylece Şef vakit geçsin diye acele etmeden resim galerisinde dolaşırken Lord Milner topuklarını yere vurup parmaklarını şıklattı, birden türeyen, bu beklemeyi uzatmak için belli bir süre zarfına ihtiyaç duydu. Gümüş süs eşyalarının bekçiliğini yapan genç görevlinin gözetimi altında olan Le Fleur, Argus gözlü duvarın kendisini büyülediğini, beyaz yakaların koyu renge döndüğü optik hilenin içine çekildiğini fark etti, o ana dek heyecandan titreyen kalbini sakinleştirmek için kendisini resmedilmiş güç sahibi adamların arasına yerleştirdi. Bütün yıl boyunca sayıp döktüğü argümanları düşünmek yerine, sıralanan iki devlet insanı arasındaki yaldızlı çerçeveye kendisini yerleştirmek için küçük bir sömürge figürünü yerinden etti ancak koyu yağlı boya tablolardaki o saf beyaz yakalı imajlardan biri de o oldu. Dakikalar geçtikçe, ışığın daha yumuşak düştüğü sola yakın tarafta durmanın avantajını gördü ve çok cesur bir hare-

ketle Cecil John Rhodes'in yerine geçti. Şimdi kendi çerçevesi içinde rahatça somurtuyorken kendisini Griqua bayrağı altındaki her türden insanın Şef'i ilan etti çünkü insanların tümü Griqua olmak varken neden gereksiz bir isim taşımayı seçsin ki? Böylelikle Lord Milner, onu çekici ve yumuşak başlı buldu, güçten gelen bir gururun uysallığıydı. Arazi talebinde bulundukları kaba saba belgeler ve imzalar iç cebinde katlı kaldı.

Le Fleur oradan ayrılırken çimlerin üzerinde bekleyen tavus kuşu ayağa kalkıp mücevherli kuyruğunu açınca yeşil gözlerinin yüzlerce yansımasını gördü. Daha sonra acıklı bir çığlık atan bu hayvan Le Fleur'u caddeye kadar yönlendirdi. Böylece, o Argus gözlü yelpaze, mavi gagalı cennet kuşlarının yanından, eski Ford'un beklediği ana yola kadar olan tüm mesafeyi adama geri geri yürüttü.

Bunun bir ihanet olduğunu kabul etti David. Tüm o yüce idealler havaya uçtu, kendi büyük ve tanrısal retoriklerinde kayboldular fakat yanlış yola giren yoldaşlarımızı anlayabiliyorum. Açken ve çocuklarını haftalarca besleyememişken ekmeği reddetmek kolay değildir. Ancak doğru bir şey yapıyoruz diyerek de kandırmazlar kendilerini, ihanet ettiklerinin bilincedirler, bunu ideolojiye dönüştürmezler. Şimdi o büyük adamı ele alalım; Şef kendisine inanmaya devam etti, ideallerine ihanet ettiğinin ve politika yapanların eline düştüğünün farkında değildi. Aslında onlara Apartheid teklifinde bulundu. Kendi sözlerini başka bir gelişmedeki yeni bir inanca uyacak şekilde yeniden yorumladı. Şşş, dedi ciddi bir ifadeyle, ayrı Griqua ırkına başka bir vatan! Hapishanede tutulmalıydı. Birisinin fikirlerini duyurmamak için ya da politikacıların ellerini temiz tutmak için hapishane gibisi yok diye de ekledi.

Öyleyse onu sevmiyor musun?

Tabii ki sevmiyorum. Neden hayatımı ırkçı olmayan bir demokrasi için harcadım sanıyorsun?

DULCIE ve etrafında gelişen olaylar hikâye olarak sunulamaz. Bu yüzden David'in özellikle son zamanlarda daha işbirlikçi olduğu görüşünü benimsemeye karar verdim.

Zamanda ilerleme yok, bir başlangıç ya da bir son yok. Sadece hiç durmadan kendini tekrar eden bir orta kısım var ve bu da sonsuzlukta, kaçınılmaz bir şimdide yatıyor. David bundan dolayı Dulcie'den basitçe özet geçmesini, onun zaman içindeki sabitliğini aşmak için kendi hikâyesinin tekrar eden bir iz olarak izlenmesini istiyor. Tüm bunlar onun devam etmesi, ilerlemesi için. Tıpkı bazen çocuklarına anlatmaya fırsat bulduğu hikâyelerde olduğu gibi; ve sonra ve daha sonra ve sonra... Böylelikle, şundan ya da bundan dolayı bir mücevher bulunur, bir kurbağa bir prense dönüşür, bir genç kız gerçek aşkına geri döner. Ancak hayatı sırlarla dolu olan Dulcie için böyle bir çözüm mümkün değil; zayıf hikâyeler, ipuçlarını kötü kavrama ve laf sokmalarla bir yere varılmaz.

Evet, diyor, birisi bir hikâyeyi çözse bile o hikâye ne anlatılabilir ne de bir söze dökülüp günlük meseleler için kullandığımız bir dille ifade edilebilir.

Anlatılamayacak bir hikâye gibi bir şey yok diyorum.

Bunun nasıl yapıldığını sen göster o zaman diyerek küçümsüyor.

Masanın üzerinde göz gezdirirken bakışları tahtadaki budak yerinde takılı kalıyor. Bir kez Tanrım, bir kez olsun... Bana bakıyor, gözlerimin içine, gözbebeklerinin etrafında siyah ve irileşmiş hayaletimsi yeşil bir ışık çizgisi, tıpkı tuzağa düşmüş bir hayvanınki gibi dilsiz, oransız ve başka tarafa bakıp hiçbir şey söylememesi için dua etmesi gereken kişi benim.

Bu bir ihlal, taşıyamayacağım bir yük. Daha sonra görevimin sınırları üzerine düşündüğümde hiçbir kâtibin böyle bir yük taşımaması gerektiğine karar veriyorum.

> Birçoğu, romantik hayal gücünün aşırılığından özgürce haz almaya bağımlı olduğundan, yalan söylemeye meyilliydi. Hikâyeler uydurdular ve dedikodudan hoşlandılar, harikulade ve abartılı olanları çok sevdiler.
>
> S.J. Halford, *The Griquas of Griqualand*

Gert tam taşocaklarının işlevi hakkında soru sormak için boğazını temizliyordu ki Le Fleur erdem ve zahmet, tembellikle savaşma ve kaderlerini iyileştirme gibi konular hakkında konuşma yapıp onun sözünü kesti. İnançları yok denecek kadar az olan adamlar müzik aletleri kısır kayaya vurup körelmesin diye kazmalarını havaya kaldırırken yürekleri ağızlarına geliyordu.

Elinde kırmızı bayrak sallayıp bağırarak bir şey kazanamazsın. Seni kurtaracak tek bayrak kazma ve kürek. Diğerleri kırmızı bayraklarını sallayıp yıkım ve işçi hakları için bağırırken sen tohumlarını ek, çocukların emeğinin meyvesini yiyecektir.

Gert şaşkınlıkla baktı. Kırmızı bayrak hakkında bir şey bilmiyordu, eline bayrak alıp bağırmışlığı yoktu. Neden birisi bu şekilde bağırsın ki? Meyveye gelince, ektikleri incir ve şeftali acı suda yetişmedi. Bundan dolayı Şef tutumunu değiştirmek zorunda kaldı: Yalnızca sıkı çalışmayla övünen ruhlar ödüllendirilecektir çünkü dünyanın en çorak yerinde bile Tanrı lütfunun izlerini bırakmıştır. Tanrı onları terk etmemişti, hayır, onları sıcaklık ve kıtlıkla sınıyordu. Fiziksel koşullar zorlanmadan sağlıklarına şükretmezlerdi ve sağlıkları olmasaydı ruhları gelişemezdi.

Konuşmanın ortasında yaşlı Eduard'ın Sterne'den ödünç aldığı sözleri işitti –radikal ısı ve radikal nem arasındaki hâkimiyete uygun düşen görüşler– onların taş çatlaması gibi açıldığını ve kendilerini bağıra bağıra ifşa ettiklerini gördü. Böylelikle o da gümledi: İşte burada, Robben Adası'ndaki taş ocaklarında Tanrı'nın talep ettiği gibi sivri kazmayla kırılması gereken taşların içinde radikal bir ısı var ancak bizler ısıyı radikal nemle dengelemeliyiz. Sıcaktan kavrulmuş gözlerinin önüne su görüntüsü getirmeden önce dağ geçidinden aşağı akan serin bir ırmak beyaz suyunu kayaya çarptı ve çöle taşınıp herkesin üzerine yağacak, inatçı ağaçlara meyve verdirecek radikal nemi püskürttü.

Suya alışın, diye gürledi. Siz kuru inançlı adamlar ıslanmalı ve yeni bir hayata başlangıç yapmalısınız.

Gözlerini çatlak toprağa ve bitik bir halde ghanna çalılarını otlayan keçilere çeviren Gert isyan etti: Ama su yok, yağmur da yağmıyor. Bu yıl bize yağmur getirmesi için güçlü doktorlar gerekecek.

Peki, bu nasıl bir konuşmaydı böyle? Bu yüreğinde saf bir pagan yatan adamın sorunuydu. Gert'e katlanamamasına karşı acı bir utanç duygusu hissetti.

Düşün, dedi sabrederek, sadece haziran veya temmuz aylarında yağacak bir kova kış yağmurunun çayırları nasıl da Namaqua papatyalarıyla renklendirebileceğini ve saban izi taşıyan sürülmüş tarlaları parlak yeşil şeritlere dönüştürebileceğini bir düşün. Yazın yakıcı sıcağını serinleten şey yağmur fikri –ki onu yağış olarak söylerdi– ve akıllara kazınan nemdi. Yağmur kendiliğinden yağmayacağına göre bu sefer ona aracılarımızı, Yağmur Getiren Kız Kardeşler'i göndereceğiz. Cape yarımadasına ve oradan da Robberg'e seyahat edecekler ve aylar süren kuraklık boyunca bizi iyice ıslatacak radikal nem fikrini geri getirecekler. Böylece solan kabak yaprağı gururla başını yerden kaldıracak ve portakal çiçeği şükredecek. Bastığımız tozlu topraklar gizlediği yeşil öz için Tanrı'nın önünde feryat ediyor.

Yağmur Getiren Kız Kardeşler mi? diye Namaqua deyimini sordu Gert sözünü sakınmayarak. Böyle bir şey ne için var?

Ayrıntıları düşünmeye gerek yoktu. Birden bu kadınların en bereketli arkalara sahip olduğunu gördü, steatopik kraliçeler İsa'nın Gelinleri olarak seçilmişti. Vaat edilmiş topraklara su taşıyacak kişiler onlar olacaktı, bu sefer volksmoeder Rachael Susanna olmayacaktı çünkü artık sağlığı iyi değildi. Antjie ve diğer dört kadın Namaqualand'ın radikal ısısını yumuşatmak, yağmurla ıslanmış Cape yarımadasından radikal nemi toplamak ve geri getirmek için Tanrı tarafından mükemmel şekillerde yaratılmışlardı.

Gert, diğer kadınların aksine Antjie'nin bakire olmadığını ve çoktan orta yaşlı olduğunu mırıldandı fakat Şef gürleyerek bunun Yağmur Getiren Kız Kardeşler'le bir ilgisi olmağını, böyle kaba sözlerin bir daha asla dile getirilmemesi gerektiğini söyledi.

Karısına, artık kullanılmayan eski gelenekleri tekrar hayata döndürmeliyiz Dorie, dedi çünkü oldukça pürüzsüz bir şekilde ortaya çıkan bu fikre inanıyordu ve zamanı geçmiş geleneğin hatırasında yer almasını istiyordu.

Rachael kaşlarını çattı ve ben böyle bir şey hatırlamıyorum, dedi. En küçük kızı Deborah'ın üzerinde değiştirilmiş kahverengi cüppeyi ölçüyordu. Deborah her şeyi aşan bir boya ulaşmıştı bu yüzden etek boyunun uzatılması gerekiyordu. Hayır, diye mırıldandı, dudaklarının arasına iğne sıkıştırmıştı, Kok ailesinden kimsenin radikal nemden bahsettiğini daha önce hiç duymadım.

Unutmuş olmalısın, dedi David. Eskiden Kaptan Kok'un sekreterliğini yapan babamın –sanki Rachael bunu bilmiyordu– Batı Griqualand'e su getirmek için yarımadadan su taşıyan Yağmur Getiren Kız Kardeşler töreninden bahsettiğini çok iyi hatırlıyorum.

Rachael ise o kızlardan biri olmayı ister miydi, diye merak etti. Bu yerin acımasızlığından, boğucu yaz aylarından, toprağın bitmek bilmeyen griliğinden uzaklaşmayı düşündü ancak bir yolculuğu düşünemeyecek kadar yorgun düşmüştü. Şimdi iğne dolu ağzıyla kocasının bu törenin geçmişe ait bir pratik olduğu konusundaki ısrarına yalnızca başını sallayabiliyordu. Böyle bir şeyi kesinlikle daha önce duymamıştı. Onun biricik Kokstad'ında, sükûnetin ağır bastığı gecelerde uzaktan gelen Mzintlava nehrinin sesini duyabiliyordunuz bu yüzden geniş popolu su taşıyan kadınlara hiç ihtiyaç duyulmamıştı.

Yağmur Getiren Kız Kardeşler hakkında birçok hikâye var. Su doldurma gezilerinden sonra kasabadan ne zaman ve nasıl döndükleri, uzun yeşil Voortrekkerish cüppelerinin yeni ütülenmiş görüntüsü, incecik, çiğ benekli, yeni çıkmış hikâye kitabı kadar taze peri kanatlarına sahip oldukları hakkında konuşuluyor ve ayaklarının yere tam basmadığı ve ayakkabılarının kristal terliklere dönüşüp yürüdükçe su püskürttüğü söyleniyordu. Dahası, yazın ortasında Nuh'un nasıl da gökkuşağı renklerini berrak mavi bir gökyüzü üzerinde büktüğü ve gelişlerini duyurduğu da anlatılıyordu. Başlarının üstünde daima

ışıkta titreşen incecik su kanatlarının olması dışında anlatılanlar doğru değil. Aksi takdirde yeşil Voortrekker cüppelerine pislik sıçrar, deri ayakkabıları tozlanır, boğazları ve birbirine benzeyen şapkaları zamanın ve yolculuğun çamuruyla kaplanırdı. İlahiler söyleyerek Clanwilliam'dan yürüyerek gelen ve su üzerinde bir başlarına hayatta kalan, yelken bezi çantaları su dolu bu kadınlar Juig aarden juig sesinin yükseldiği kilisenin yanında oturan yaşlıların yanına indiler. Şef Tanrı'ya şükretti, su törene uygun olarak Yağmur Getiren Kız Kardeşler'in omzundan serpildi ve sıcak kızarmış emek ve dumanı üstünde kahveler yalnızca o zaman yorgun düşmüş yolcular için getirildi.

İşte o an, ilk dönüşünde bayılan Antjie, Şefi'in güçlü kollarında buldu kendini ve bilincini tamamen kaybetmeden hemen önce gözlerini Şef'in insanın içini eriten yeşil gözlerinde hapsolmuş buldu. Ancak kutlamaların gürültü patırtısına kısılmış o an kendine gelip ayılamadı. Bu önemli bir andı fakat çok azını hatırlayabiliyordu. Güney Afrika Birliği'ne sesli bir şekilde ılık bir yağmur yağmadan hemen önce dünya uyuşmuş bir haldeyken, her şey gün ortasında aniden bastıran bir karanlığa karışıp silindi. Toprak iyice ıslanıyor, ölü kökler iyice şişiyor ve böylece arazi haftalar içinde Namaqua papatyası, yemyeşil ghanna çalısı ve ineklerin memelerini şişiren dolgun kalem kaktüsle kaplanıyordu. Gölgede sıra halinde üç ayaklı demir döküm tencere tutuyorlardı, burada fazla sütü fermente ederek nefis kaymaklar elde ediyorlardı.

Yağmur Getiren Kız Kardeşler'den olmak sıradan bir iş değil, şakası yok bunun diye rahatsız edici kibarlığıyla uyardı Gert.

Sanki Antjie bunun farkında değildi, namus kılığına girmiş bu yük kalbine ağır gelmiyormuş gibiydi! Bir de bakire olarak düşünüldüğü bir konu vardı çünkü çocuksuz olması bekâr oldukları anlamına gelmiyordu. Bu konuyu kafasına takmıyordu ancak Gert her ne kadar Tanrı kulu olsa da yine de bütün erkekler aynıydı. Tüm gözlerin üzerinde olması, ilgi odağının merkezinde olmak büsbütün tuhaf bir işti. Şef'in dikkatli bakışlarını düşünmemeye çalıştı çünkü bu kanını bir kez daha kaynatıyordu ve onu arzuladığını hissediyordu. Keşke attığı her

adımda ya da her düşüncede emir alsaydı ancak Gert bunun aptalca olduğunu söyledi. Bayan Rachael onun sıkı çalışmanın, tutumluluğun ve ahlaki dürüstlüğün güzel bir örneği olduğunu, bu şerefin hak ettiği yerde saklanamayacağını söyledi. Şef'in öğrettiği gibi, kadınların herhangi saçma bir konuşmasına ya da dedikodusuna kulak asmadan yürüyebilmek için gereken gücü bir kenara koyarsak o bu konuya hazır olmadığı için korkuyordu. Konuşulan her şeyi dedikodu ve kadın safsataları sandıkları için görevlerini tehlikeye atmamak adına sessizce yürüdüler. Clanwilliam'a yürüdüler, buradan da Malmesbury'e giden postane otobüsünü yakaladılar. Tekrar Cape Town'a, Welcome Estate'in dar sokaklarına ve kokuşmuş tuvaletlerine doğru yürüdüler. Griqua korosu onları ilahilerle karşılayıp ayaklarını hardal bitkisiyle yıkadı. Peki, haftalarca yağmur yağmasaydı eğer evlerinden çok uzakta, soğuk rüzgârda bekleyen o kalabalık yerlerde beklemek zorunda mı kalacaklardı? Bayan Rachael hayır, dedi, Cape Town'a sıklıkla yağmur yağıyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse Antjie, Yağmur Getiren Kız Kardeşler'in tam olarak anlayamadığı belirsiz ve ağır sorumluluklarından kurtulmak için her şeyi yapardı. Kendisinden yapmasını bekledikleri şey ne olursa olsun, artık onlara yetişemeyeceğini biliyordu. Yolculuğa baskıcı bir sessizlik hâkimdi, üzerine düşünmeye tahammül edemeyeceği şeylerle yüz yüze kalmıştı. Karmakarışık dualarının kırmızı toza dönüştüğünü, cennete yükselmeye uygun olmadığını sıklıkla hissetti. Tanrı muhtemelen kafası karışık yalvarışları veya övgülerindeki değişimleri anlayamadı. Değişmeyen tek şey, tozun içinden çıkıp kendisiyle Tanrı arasına giren bir çift kızgın yeşil gözdü; o gözler kendisini öyle bir delip geçiyor ve göğsünde öyle bir fırtına koparıyordu ki çabucak okunan bir âminle durmak zorunda kaldı.

Döndüğünde diğerlerinden uzak durdu, odun toplamak ya da keçilere bakmak için tek başına vadide yürüyüşe çıktı. O gözlerin tahayyülünden zevk almak daha iyiydi, kum üzerindeki yumurta sarısı kadar savunmasızdı. Yaşadıkları o ender anları anımsardı. Birilerine nasihat ederken ya da talimat ve-

rirken bağıran o ses birden kibarlaşır, harıl harıl konuştuğu şeylerin bağlamını unutur ve bir şarkı gibi yumuşardı. Bakışlar ona dönerken, aşk akışkanlığı kazan her kelimenin benimsendiğini duyana kadar kendisini buna alıştırırdı. Yoksa bunu hayal mi etmişti? Bir şeyi hatırlamak ve ondan kuşku duymak ne kadar da hoştu çünkü fısıldanan hecelerin tümünü böyle bir düşte toparlayabiliyordu. İşin aslı, yüksek sesle hecelendiğini duymaya dayanamıyordu. Başının üstünde dengelediği bir odunla dönerken bu hecelerin bir kez daha havaya savuracaktı. Böylelikle, lastiği yaparak kuyruk yağıyla tatlandırılmış sağlıklı bir tencere yemeği ve kaiingi pişirebildi ve kendi sesini tatlı bir hatıraya dönüştürüp nazikçe Gert'in kötü hikâyelerini dinledi.

Yıllar süren kuraklığın ardından Yağmur Getiren Kız Kardeş Antjie hamile kaldı. Bu mümkün olamazdı, mümkün olamayacağını daha önceden biliyordu. Vücuduna nüfuz eden, tüm hücresini saran, alevlere dönüşüp her organının; akciğerinin, karaciğerinin, böbreklerinin ve kalbinin üstesinden gelen, kanını aşkla kaynatan mucizeye inanamadı. O alev rahminin içini doldurmuştu. Sorumluluğu üstlenen, kilitli bakışları, fısıldanan heceleri bu kez bedenin özü olarak yorumlayan Tanrı'yla en sonunda barışık hissetti. Sevgilisiyle birlikte olmanın nasıl bir şey olacağını sadece bir kez merak etti ancak Meryem Ana gibi, böyle bir şeyi düşünmek işe yaramazdı. Bunun yerine, çocuk karnında kıpırdanırken bakışlarının tamamlanması ve dillerinin sessizliği için minnettar oldu. Kalbinde doğmamış çocuğu için taşıdığı radikal nemden ötürü kutsanarak güçlü uzuvları ve sert bir sesi olan, konuşurken yeşil gözleri parlayacak küçük bir çocuğun sırrına olabildiğince uzun bir süre değer verdi.

Nihayet Gert'e söylediğinde sevincinden yasaklanan kabara dansına başladı ve kutlama için bir kuzu keseceklerini ilan etti. Antjie savurganlık yapmaması ve eceline susamaması konusunda uyardı ancak Gert hayır olmaz, dedi. Yeni doğan çocuğa eski koyun derilerinin faydası dokunmazdı, bu yüzden hayvanı kesti ve büyük bir özenle deriyi kendisi tuzladı. Islak koyun postunu tuzlarken kolaya kaçılmayacaktı, taşıdığı etin sıcaklı-

ğını taşıyordu hâlâ. Kurutma sürecinde başında nöbet tuttu çünkü derinin yumuşaklığı onun doğru zamanda işlenmesine bağlıydı. Sert ve pürüzlü bir deri, bebekler için iyi olmazdı, derinin işlemden sonra en az eskisi kadar yumuşak olması gerekecekti. Yeni kundaklanmış küçük kızın Antjie'nin çekik siyah gözlerini aldığını, onu şekillendirecek bir yapağıya sarındığını, böylece kırda yeni doğmuş bir kuzu gibi ayaklarını bulamayıp yalpaladığını hayal etti.

Andrew Abraham Stockenstrom'a mucizeden bahsetmeye gerek yoktu. Zaten biliyormuş gibi başını salladı, çocuğu aylar öncesinde rüyasında görmüştü ve evet hiç şüphesiz Yağmur Getiren Kız Kardeş olarak Tanrı'ya ve halkına olan görevini yerine getirdiği ve bundan dolayı kutsandığı için Antjie'ye şükretmeleri gerekiyordu, dedi. Adam ilk defa onun ellerini avuçlarının arasına şefkatle aldı ancak o ihtiyatlı kadın gözlerin dile getireceği şeylerden korktuğu ve rahmindeki çocuğunun sağlığını düşündüğü için kalbine ateş düşmesin diye başını kaldırıp bakmayı reddetti. Aradan saatler geçti ve adamın onun ellerini ne zaman bıraktığını hatırlayamadı, elleri kafese konmuş kuş gibi titremeye devam etti.

Korkmasına gerek yoktu, Le Fleur'un hiçbir zaman ağzını açıp da telegoni başarısını kabul etmişliği olmadı. Ayrıca Yağmur Getiren Kız Kardeşler mezhebinin radikal değişimiyle çoktan uğraşmıştı. Şehir günah yuvasına dönüştüğünden dolayı diğer tüm geleneklerde olduğu gibi bu geleneğin de değişmesi şarttı. Evli kadının yerini sağlıklı genç kız aldı ve su artık sadece birkaç mil ötede bulunan Ratelgat'dan getirilecekti. Özenle hazırlanan bir törenle radikal ısı yakalandıktan sonra yarısı sıcak kumla doldurulmuş şişenin içine kapatıldı ve üzerine tedarik edilen su döküldü. Tanrı, ısının ve radikal nemin kimyasal reaksiyonun kontrolünü sağlayarak karışımın kavrulmuş toprak üzerinde sallanmasını, kızgınlaşıp köpürmesini sağladı. Böylelikle yağmur bulutları her zaman yağmasa bile her zaman görünürdeydi ve serinlik getirirdi. Ancak Antjie'nin Yağmur Getiren Kız Kardeş günlerindeki şiddetli sağanak yağışa bir daha hiç tanık olmadılar.

Kız bir bebek doğmuştu. Kahverengi yüzünde mücevher gibi ışıldayan parlak gözlere sahipti, göğüs gelişimini ertelemeyen gür bir sesi vardı. Tüm günlerini Antjie'nin göğsünde en yumuşak koyun postuna sarılmış halde geçirdi. Onun Le Fleur'a benzediğini söyleyen kişi Gert'di, gerçekten de bebeğin başka babadan olma parlak yeşil gözleri vardı. Gert ona Küçük Ragel ismini vermeyi düşündü ancak bir volksmoeder olan Rachael Susannah le Fleur'un iznini almadan olmazdı. Yaşlı kadın, Deborah'ının bebekle ilgilenecek olmasından dolayı çok mutluydu çünkü bu süreçte bebek bakıcısı olarak yetiştirilmişti. Şef onu bir torun gibi şımarttı. Benim minik Ralie'm diye çağırıp dizinde hoplattı, elbette annesinin bakışlarından sakınarak yaptı bunu. Pazar ayininde sonra bile kilise dışında bir daire oluşturup el sıkışırken başka bir mucizenin gerçekleşmesinden korktuğu için onun elini çekimseyerek sıktı.

Bu anlamsızlığa nasıl vardın diye soruyorum. Ouma Ragel'in hikâyelerinden bir tanesi miydi?

Tamamıyla değil. Son zamanlarda onun birçok hikâyesini ve ipucunu bir araya getirmeye, işleri bir başıma çözmeye çalışıyorum. Ouma'nın kendisinden emin olarak anlattığına kesinlikle ikna olmadım ancak Şef'in Antjie üzerine titrediğini gösteren birçok ipucu var. Bundan bahsetmeye gerek yok. Bazı insanlar ona çok benzediğimi düşünüyor ve bazı fotoğraflarda bir benzerlik görebildiğimi söyleyebilirim.

Bu bazı insanlar dediğim kişi ölüm döşeğinde olan yaşlı yalnız bir kadın ama çok takmadım. Yağmur Getiren Kız kardeşler'den Antjie'nin edebi başka bir kökenden geldiğine inanmak üzereyim. Çok iyi anımsayamadığım bir Afrikanca şiiri "Die Dans van die Reen" –Yağmur Dansı– Bugünlerde David, yaşlı bir adam gibi, çocukluğunu, okulun ufalanan ham tuğlasını ve günlük şiir ve duaların okunduğu günleri zorlanmadan hatırlıyordu. Sazlık ve kilden yapılma çatıda, çapraz teller gibi çatırdayan öğle sıcağında toz kaplı kitap sayfalarını elekten geçirip Afrikanca dilinde şarkı söylemeye başladılar:

Bu Kız Kardeşlerimizin dansı!
Önce dağın tepesinden sersemce izler
Ve gözleri utangaç
Usulca gülümser
Uzaktan tek eliyle işaret ediyor
Kol bantları ışıltılı, boncukları parıltılı
Usulca çağırıyor
Rüzgâr dansını anlatıyor
Onları da davet ediyor, meydan geniş ve
harika bir düğün olacak
Posttan yapılmış gri abayı iki eliyle açıyor
Rüzgârın nefesi kayboldu
Ah hadi dans edin Kız Kardeşler!

Sadece baştaki ve sonundaki kısımları hatırlıyordu ancak ben kumdaki ayak izlerini görmek için yarışan antilopların izini de hatırlıyorum.

Dansları, yerli boncukları ve bakır halhalları olmasaydı eğer, Le Fleur Griqua Yağmur Getiren Kız Kardeşler'i geri kafalı ve pagan olarak düşünecekti. Efsanevi çiçekli peri kızı imajının kültürel bir aktarım olduğuna, Eugene Marais'in şiirinden alınıp ciddi bir şekilde Kalvinize edildiğine karar verdik. Şef'in bir Avrupalı tarafından ortaya atılan yerli bir ses konusunda kafa karışıklığı yaşamasının birçok nedeninden biri de buydu.

Tam bu noktada Rachael Susanna'nın bedeni karşı koydu. Eklemleri sertleşti ve reddetti. Her şeyi bir arada tutan bağ dokuları yoruldu, esnekliğini yitirdi ve yüzyılın başından beri bedenine sızan umutsuzluk tutkalıyla yapıştırıldı.

Düşüşü, Andrew'un General Louis Botha'ya gönderdiği mektupla başladı. Mektupta, Güney Afrika'nın ilk başbakanı olduğu için onu tebrik ediyordu. Onun da sesi kısıldığı için artık sel gibi akan kelimeleri bir ilahiyle bastıramazdı.

Politikadan bıktım ve bize adil davranıldığını görmek için hükümete güvenim sonsuz. Refahımız için, melezlerin gelişmesi için o kadar gerekli ki şimdi ofise çağrılmalısın. Tazminat talebinden vazgeçtim. Tek dileğim Griqualar için bir anayurt

ve bu konuda senin hayırseverliğine güvenebileceğimizden eminim. Elleri arkasında hızlı hızlı adımlarken ben bıktım diye feryat etti. Bıktım diyorum duyuyor musun beni Dorie, Griqualand meselesinden bıktım. Herhangi birileri, kaffirlerin bizi aldatmasından sonra, hangi mesele olursa olsun, onlara güvenmeye ve hatta onlarla birlikte çalışmaya yatkın olacağımızı düşünüyor mu?

Tam o an bileği ağrıdan seğirdi, sayfa üzerinde hareket edemedi ve tam gözlerinin önünde boğumlu eklem iltihabı düğümü henüz kırışmamış derisinden yukarı doğru çıktı.

Ama Andrew, dedi Dorie, Sigcau işlerinin hepsi uzun zaman önceydi ve zavallı adamın hangi tehditler altında muhbire dönüştüğünü nereden bileceğiz?

Kadın, sen kendi görevine baksan iyi edersin, diyerek Dorie'ye sert bir cevap verdi. Ağrıdan aksayan kadınsı bileği olmasaydı eğer görev düşüncesi daha kolay gelişirdi. Kendisine bu şekilde *kadın* olarak hitap etmesine ayrıca isyan ediyordu çünkü tüm planlarına ve telaşlarına rağmen iyi bir kadın ve sadık bir eş olmamış mıydı?

O yıldan sonra, Pretoria'daki toplantıda kulaklarına inanamadı. Yemeğin hiç olmadığı ama çok dua ettiği ve öfkeden fırtınalar kopardığı o sıkıntılı günlerin ardından Tanrı'sı tarafından kurtarıldı. Gerçi Dorie şeytanın kılık değiştirip geldiğinden emindi ve eğer onunla sırrını paylaşsaydı, Dorie tam da bunları söylerdi. Ah tamam, kadının cehaletini ya da aptal kalbini boş verin şimdi. Dorie ağzını açabilseydi eğer, Andrew aklını oynatmışsın sen, şeytanın hayatı zehreden sözlerini Tanrı'nınkiyle nasıl karıştırsın, derdi.

Fakat hayır, Andrew bunu tüm dünyaya duyurdu. Dorie onun problem olarak adlandırdığı melezler meselesi için sunduğu çözümü duyunca kulaklarına inanamadı. Böylece ağzından çıkan kelimelerin o an uçup gitmesini istedi. Şimdi tüm gün Andrew'un onun için yaptığı sandalyede otururken o karışık kelimeler korkunç bir netliğe kavuşarak onunla alay etmeye geliyordu:

Melez diyerek alay etti Andrew, melez! Bir an olsun başkalarının bize verdiği isimle çağırmayalım birbirimizi. Gözle gö-

rülebilir bir şekilde damarlarından Avrupalı yerleşimcilerin kanı akan gözle görülür Avrupalı Afrikalılar yerine bir düşünce geliştirelim ve kendi çözümlerimizi kendimiz bulalım. Beyaz adam ülkesi olan Birliği, Avrupalılara bırakalım. Onlar da kendi ayakları üzerinde durmayı ve bizim emeklerimiz olmadan kaffirlerle anlaşma yapmayı öğrenmek zorunda. Kendi utançlarıyla yüzleşemediklerinden ve kendi akrabalarına karşı ayrımcılık yaptıklarından dolayı, onların yerine biz utandırıldığımız için kendimizi onlardan uzak tutacağız. Sevgili güzel insanlar, işte Tanrı'nın üvey evlatları için bir çözüm; tamamen ayrı bir yaşam. Ne beyazlar ne de siyahlar. Kendimize ait bir bölgemiz ve toprağımız olacak, burada bir ulus olarak ayrı yaşayıp kendimizi geliştireceğiz. Kendi vatanımızda tek bir ulus olarak birlikte daha çok çalışarak kendimizi kalkındırabiliriz. Tanrı'nın yardımıyla Adam Kok'un atalarından kalma topraklara kadar gideceğiz ve refah düzeyi yüksek ve bağımsız bir ulus inşa edeceğiz.

Evet, Tanrı'nın üvey evlatları. Bunun güzel bir ifade olduğunu düşündü ve Bayan Millin, Yağmur Getiren Kız Kardeşler'in ilk görevlerini yerine getirdikten yalnızca bir yıl sonra aynı başlıkta bir kitap yayımlayınca Andrew çok heyecanlandı. Kitabı okumak için bir sebep göremedi, Millin'in yazdığı hikâyelerde kendi fikirlerinin onaylandığını ve kendisinin övüldüğünü sandı. Yoksa Millin neden kendisine ait bu ifadeyi kullansın ki? Rachael'a gelince onu kurtarmaya hiçbir müzik tınısı gelmedi, bu hainliği boğmak için çağırdığı Juig aarden juig'in tek bir satırı bile kurtaramadı onu. İnsanlar büyük bir coşkuyla alkışlarken Rachael bu planın kötü olduğuna onu nasıl ikna edebilirdi ki? Aptallığa zorlanan insanlık onun Tanrı'ya karşı geldiğini göremedi.

Çok uzun zamandır çölde dolanıyoruz diye kendinden geçti. Güzel otların ve değerli taşların olduğu bir yurdumuz olacak, Avrupalıların dokunmadığı, işlenmek için yalvaran bakir topraklarımız... Çünkü geleceğimiz tarımın elinde.

Rachael sessizliğini korudu ancak bu hali, huzurlu olduğu anlamına gelmiyordu. Acı bir şekilde kadın emeğini ve hiçbir

şekilde utanç duyulmaması gereken doğum neşesini düşündü. Bu hiç sorun değildi ancak ortada utanç hastalığını yayan bir Andrew vardı. Avrupa kanı, seçilmiş insanların damarlarında gözle görülür bir şekilde akacak ve onları diğerlerinden ayıracaksa, kendisi için endişeleniyordu. Kıvırcık saçların üzerini naylon gerdikleri o günlerde orada bulunsaydı eğer kendisi de aynısını yapacaktı, öyleyse çizginin nereye çekileceğini kim bilecekti? Şarkısız kalan bu dünyada her şey olabilirdi. Bu dünya artık uzun zaman önce ölen amcası Kaptan Adam Kok'un dünyası gibi değildi, tepelerin üzerinde rüzgâr ve su sesleriyle dörtnala koşturuyorken amcası farklı bir dil konuşuyordu, Afrika'nın özgürlüğüydü bu dil.

Daha sonraları Andrew'un saçma fikirlerini düşünmemeye çalışıp eskisi gibi devam etmeyi denese de bedeni bunu reddetti. Artık daha fazla onun sekreterliğini yapamazdı. Kalemi tuttuğu an bileği tutukluk yaptı ve mürekkep kokusu istemsizce hapşırmasına neden oldu, büyük adamın gelişmiş düşüncelerini etrafa dağıttı, böylece Andrew onun desteği olmadan devam edecekti.

Boerlara güvenmek zorundayız, dedi. Özgür Devlet'te Boerlarla birlikte büyüdüm, bizlere şehirliymişiz gibi davrandılar, Boer çocuklarıyla aynı okul sıralarında oturduk. Her zaman saygı ve gururla anılacaklar.

Ancak Başkan Botha'ya yazılan onlarca mektup cevapsız kaldı çünkü o büyük politikacı, gerçek siyahları toprağın yükünden kurtarmak için iyi ve uygulanabilir planlar yapmakla çok meşguldü. Öyle ki görevinin üçüncü yılından sonra Yerlilerin Arazi Kanunu'nu yürürlüğe soktu. Rachael moralini düzeltmeyi başaramayan bir pazar ayininde oturuyorken şükür duasına geçtiklerinde her şeyden bihaber Yaşlı Cloete'nin Arazi Kanunu'nun Şef'in öngörülerinden biri olarak listeye almış olduğunu duyunca kulaklarına inanamadı. Eh bu kadarı da yeter ama diye düşündü bıkmış bir halde. Hiç düşünmeden Andrew'un yanından kalktı ve kendini kilisenin dışına attı. Maskam dağının maviliklerine bakmak için merdivendeki sandalyesine oturdu.

Andrew tek bir kelime bile söylemedi. Rachael bunu pişmanlık göstergesi olarak algıladı. Ancak sabahın erken saatlerinde Rachael'ın öne eğilmiş omuzlarını sallarken kaygılı bir ses tonuyla, sence de öyle değil mi Dorie, diye fısıldadı. Sence de Arazi Kanunu bir mucize değil miydi, Sigcau'nun ihanetine karşılık olarak öngördüğüm bir ceza değil miydi?

Mucize mi? Rachael yastığına gömüldü. Üzüntüsünü saklamak için geriye doğru manevra yapmakta zorlandı. Sessizlik içinde geçen o günlerde iyice ele avuca sığamıyordu, en sonunda dik bir şekilde oturdu, hâlâ uyku sersemiydi ve öfkesini tutamayarak bağırdı: Muziceymiş, kıçımın kenarı! Bu bir onursuzluk, günah, lanet bir felaket ve tüm öngörülerin sonu, hepimizin kendi sonu.

Daha sonra buraya yazamayacağım küfürler ve müstehcen sözler edildi. Öylesine çirkin ve tasavvur edilemez sözlerdi ki Andrew'un kulaklarını tıkayıp bunları duyduğuna inanamayan bakışlar atmasına sebep oldu. Rachael Susanna, ettiği küfürlerin anlamsız gelmesiyle kaba çarşafların altına geri döndü ve rüyalarında saklanan kelimelerin hayalini kurdu. Ertesi sabah yastığını doldurmak için kalktı ve sandalyesine oturdu. O öfke patlamasından bahsetmeye gerek yoktu.

Daha fazla mücadele edecek gücü kalmamıştı. Son aylarda tüm gününü Andrew'un onun için yaptığı sandalyede oturarak geçirdi ve tutunduğu tek şey Maskam'ın mavi tonlarını düşünmekti.

KOKSTAD 1991

David uykusuz geçen bir gecenin ardından sertçe taradığı saçlarıyla kahvaltıya geldi. Yatağın altına koyarak ütülediği pantolonuyla oldukça şık duruyordu.

Saçlarını kazıtmış garson odanın uzak bir köşesinde kahvaltı hazırlamakla meşguldü. David masaya oturarak garsonun boşa çıkıp onunla ilgilenmesini, önceki gün yaptığı gibi, kendisini yemek seçmek üzere ortadaki bara davet etmesini bekliyordu. Dikkatle onu dinliyordu çünkü adamla ilgili içine

sinmeyen bir şeyler vardı. David onun takip ettiği işlemleri uygulamasına ve tüm yemekleri dizmesine müsaade ediyordu. Adam artık soytarılık peşinde değildi. Portakal suyunu ve mısır gevreğini almadan önce aşçıdan nasıl pastırma, yumurta ve sosis sipariş etmesi gerektiğini ciddi ve sabırlı bir şekilde açıkladı. David'in bir işinsanı olarak zamanının olmadığını çok iyi biliyordu, arkasını dönüp aşçıya kendi dilinde misafirinin bekletilmemesi gerektiğini söyledi.

Nkosi kakhulu, David teşekkür etti.

Beyefendi dilimizi biliyor mu? diye sordu adam.

Biraz, diyor David gülümseyerek. Birisinin bir şeyleri çat pat konuştuğu kadar işte, bilirsin.

Adam mutlu oluyor. Evet, Yeni Güney Afrika'da birbirimizle iletişim kurmaya ihtiyacımız var. Daha sonra rolünü hatırlamış olacak ki ABD'nin Güney eyaletlerinde konuşur gibi yaparak, Derhal Bayım, kesinlikle yapacağız, dedi.

Kahvesini dökerken içeri Ebrahim girdi. Misafirinin iyi olup olmadığını görmek için geldi. İyi uyuyup uyuyamadığını merak etmişti. Evet, ruhu ve bedeni dinlendirmek için temiz kasaba havasının yerini hiçbir şey tutamaz.

Baksana adamım, dedi, bu akşam altıda, kampanya saatinde bara gel. Cumartesi geceleri için oldukça uygun bir yer. Herkes burada toplanıyor ve böylece hepimiz yeni entelektüel sohbetlere katılabiliyoruz. Sen de bize Yeni Güney Afrika'nın Cape'de nasıl şekillendiğini anlatırsın.

Teşekkür ederim, evet belki gelirim ancak kampanyaların ne hakkında olduğunu bilmiyorum, pek benlik bir şey değil gibi.

Ebrahim, hadi ama moruk dedikten sonra tatlı bir edayla sırtına vurdu. Sen bir melezsin ve bir öğretmensin. Melez bir öğretmenin fazladan bir içki içmesini kim engel olabilir ki?

Uzaklaşırken haykırarak güldü.

David plaka camın içinden Thomas'ın bir aşağı bir yukarı gittiğini, ayaklarını soğukta yere vurduğunu ve muhtemelen görünürde olmayan Bezuidenhout kadınına el kol hareketleri yaptığını gördü. Ona kaba davranıyordu. Aslında, adamı kışkışlamadan önce kadının kapıya varması uzun sürmemişti.

Burası Mandela'nın ülkesi, burası özgür bir ülke. Nerede istersem orada beklerim. Arkadaşımı bekliyorum diye geri bağırıyordu Thomas.

Kadın, David'e parlak ve kırmızı dudaklarıyla gülümserken el sallıyordu. David de aynı şekilde karşılık veriyordu. Etrafında insanlar ve arkadaşları vardu, içinden gülüyordu, Kokstad'da yalnız kalmak imkânsızdı.

David'in taşıdığı kamerayı görmeden hemen önce Thomas'ın tam olarak söylediği buydu.

İşte mükemmel kamera diye buna derim ben, diye bağırıyordu.

Hiç de öyle değil oldukça sıradan, diye açıklıyordu David.

Ancak Thomas lafını kesti, Baksana adamım, seninle ciddi bir meseleyi konuşmam gerekiyor. Sana ne olduğunu söyleyeceğim, Matatiele Yolu'na çıkalım hadi. Görüyor musun, bir kameraya ihtiyacım var ve bende de tam senin ihtiyacın olan şey var.

David gülümseyip başını salladı.

Hadisene, seni ne zamandır görmüyorum sahtekâr herif. Turşunu mu kuruyorsun ha!

Hayır, hayır diye güldü David. Söylediğim gibi, oldukça meşgulüm. Yapmam gereken çok şey var.

Ama bu seni gecelere akmaktan alıkoymuyor öyle mi? Evli bir adamın genelde çok şansı olmuyor. O yüzden güneş hâlâ parlıyorken yapmalısın. Benim parolam bu. Baksana adamım, buraya biraz da gündüz uğramalısın, doğru insanlarla konuş. Twist Valley'den gördüğün bu larnie melezlerin bir şey bildiği yok. Nasıl olur da boklarının kokmadığını düşünürler? Sana pembe fiyonkla süslenmiş bir ton yalan söylerler ve sen de bayım tüm yolu yanlış bilgiyle geri dönersin.

David'in bakışlarında takılı kaldı, sözlerinin sindirilmesi için bekledi. Başın belada zeki bir adam olduğundan dolayı, seni kendi ihtiyaçlarına karşı körleştiren şey zeki olman, görmüyor musun? Kalbinin ağırlaştığını hissedebiliyorum dostum tam burada -kendi göğsüne vurarak- hissediyorum o ağırlığı. Sana yardım edecek kişi burada olduğu için ne büyük bir şans, emrinizdeyim. Tüm o işlerden bunaldığınızda buradayım.

David'in karnı toktu, Thomas'ın hikâyesini dinlemeye de vakti yoktu. Elini Thomas'ın omzuna koyup önünde yoğun bir gün olduğunu açıkladı. Gerçekleştirmem gereken bir sürü görüşme var ama daha sonra, belki de akşam otelde konuşabiliriz, dedi. Geriye dönmüş tam hızını alacakken gülümsedi ve görüşürüz sahtekâr, dedi.

Resepsiyondaki kız yabancıdan umudu kesmiş olmalıydı. David'in birkaç dakika önce telaşsızca meydandan geçtiğini, gazete almak için durduğunu ve bu sefer omzunda güven verici bir kameranın asılı olduğunu görse de rujunu tazeleme zahmetine girmedi. David içeri girerken hiç arkadaşça şakalaşmıyordu. Sadece gelip resepsiyon masasında durduğu an başını kaldırıp David'e bakıyordu. Otomatik olarak gülümseyip anahtarı teslim ettikten sonra hemen arkasına dönüyor ve sandalyesini çevirip acelesi varmış gibi bir evrakla ilgileniyordu.

Tipik, dedi kadın. Her zaman kaçmak için acelesi olan kişi, cesaret verici bir gülümseme olmadığında oradan ayrılmayacaktır.

Tezgâhtan bir broşür alıp boğazını bir iki kez temizledikten sonra, hey, Ingeli Ormanı turistik bir yer olmalı, öyle değil mi? dedi.

Bilmiyorum, dedi kız eşyalarından ardından bakmadan. Daha önce hiç gitmedim.

Sol eli çantasının içinde parfümün ararken sağ eli klavye tuşlarının üzerindeydi. David bir an serseme dönmüştü, konuşma becerileri konusunda bu kadar katı talepleri olan biri değildi ancak kızı üzme ihtimalini göz önüne bulundurunca orada kalıp tezgâha yaslandı. Broşürü sesli bir biçimde okumaya başladı. Konforlu bir otel, odun ateşinin sıcak çıtırtısı, Ingeli'nin çam ormanları arasında dolambaçlı patikalar, dinçleştiren yürüyüşler, yalnızlık, temiz hava. Hayattaki en güzel şeyler bedavadır, diye ekledi. Daha sonra kızın utançtan dolayı yanaklarının gittikçe kızardığını hissediyordu ama yine de bu klişe için minnettardı. Bunun cinselliği çağrıştırdığının farkında değildi.

İşine yoğunlaşan kadın cevap vermiyordu. David eşyaların arasından kadının sayfayla bilgisayar ekranı arasında gidip gelen gözlerini takip ediyordu. Kadın ojeli tırnaklarıyla klavyeyi gagalıyordu.

Kırsal yerleri seveceğini düşünmüştüm. Temiz hava ve dinçleştiren bir yürüyüş, diye üstüne bastı. Burada geçirdiğin bir günün ardından sana da iyi gelmez mi? Cildine de iyi gelir, diyerek güldü.

Aynen diye homurdandı kız, başını hiç durmadan öne arkaya sallayarak.

David Thomas'ın kitabından bir sayfa koparırken risk alıp kibarca, işin bittiğinde oraya gidebiliriz istersen, kendi cazibe noktalarını bilmemen üzücü, demeye cesaret etti. Çam akşamları güzel kokuyor, alacakaranlıkta orman yürüyüşüne ne dersin? Eğer kurtlardan korkuyorsan, David Dirkse emrine amade efendim.

Küçümseyici ya da şımarık bir cevap beklemiyordu, daha doğrusu böyle olsun istemiyordu. Kızın sol el parmakları marifetli bir şekilde şişenin üzerinde hareket ediyordu, plastik kapağına hafifçe vurup sol kulak memesine keskin kokuyu sürdü. Daha sonra gözlerini defterden ayırmadan ve sağ elini klavye üzerinde meşgul tutarak yumuşak ve mahcup bir tonlamayla, üzgünüm ama gelemem, gerçekten çok üzgünüm, dedi.

Parfümünün keskin kokusu David'in boğazını yaktığı için yutkundu ve midesini titreten bir boynuzlanma hissetti.

Hiç sorun değil, endişelenmeye gerek yok, belki başka sefere, demeyi başarabildi.

Aceleyle ayrılıp kabalık etmemesi gerekiyordu ancak hazımsızlığıyla parfüm kokusu tehlikeli bir şekilde birbirine karıştığı için daha sonra görüşürüz o halde diyerek arkasını dönüp gitti.

Kız sandalyesinden dönüp görüşürüz, dedi ancak başını kaldırıp ona bakacağına iyice masaya yumuldu. David onun eşyaları canlandırmaya çalıştığını düşünerek madeni paraların şıngırtısını ve midesine sinen parfüm kokusunu bir yana bırakıp oradan ayrıldı.

David anahtara ihtiyaç duymamıştı. Kendinden emin bir şekilde merdivenlerden yukarı çıktı ancak tokmağı çevirmeden önce kapının önünde durup içeriyi dinledi. Thomas Stewart onun odasında koltuğun üzerine yayılmıştı. Suratında hoş bir gülümsemeyle ayağa fırladı ve tam vaktinde geldin, çay hazır, dedi.

David gözleriyle hemen odayı kesti. Başucunda duran Buckland hâlâ elli sekizinci sayfada açık bir haldeydi, yalnızca biraz daha sağ taraftaydı. Su ısıtıcısı kaynamak üzereydi. Odada sadece bir tane sandalye vardı, bu yüzden David yatağa oturdu ancak Thomas çay demlerken sandalyeyi doğrudan kendisine bakacak şekilde çevirdi. Sıcak çayı üfleyerek, sesli ve samimi bir şekilde içtiler.

Tam da doktorun söylediği gibi, dedi David. Dürüst olmak gerekirse, merdivenlerden çıkarken kendimi kusacak gibi hissediyordum ve bana sorarsan resepsiyonda duran kızın zehir gibi kokan parfümüyle alakalı bir şey bu.

Şimdi tam sana göre gözü açık wakker bir kadın, hey, oldukça keskin bir kadın ha! Ciddi pazarlık yapar. O evet, parfümü atın kıçına tekme basar ama görünen o ki seni iyi ve rahat hissettiriyor. İyiii ve rahaaat, dedi sakinleştirici bir şekilde ve biz de bunu istiyoruz, hadi şimdi iş konuşalım.

Benim için bir mesaj var mı? David hemen sözünü kesip odanın içine göz gezdirdi.

Misafiri hayır diye yanıtladı. Senin için hiçbir şey yok, sen kontağını kaybettin bayım, etrafın aptallar tarafından sarılı. Kendini tutamayıp kahkaha attı. Hayır gerçekten adamım ciddiyim, başın belada. Tüm kadınlarla. Tüm dünyayla. Şimdi bir bakayım, dedi ve David'in boş çay fincanını alıp markasız çay poşetinin bıraktığı tek tip tanen izini inceledi. Kafasını ciddi bir şekilde salladı.

İşler senin için yolunda görünmüyor arkadaşım. Aslında buna hayatın sonu da diyebiliriz. Bunun nedeni de her şeyi çok üstlendin ve kendini siyasetin içine soktun ve şimdi de her tarafın dikenli tellerle sarılı. Bardağı çevirdi. Bak burada, her yer kapalı, kaçışın yok. Her şey senin aleyhine işliyor. İşte ben de bu

yüzden buraya sana yeni bir teklif ve eylem planı sunmaya geldim. Siyasi iş hayatında takdir edilen paha biçilmez becerilerin ve deneyimini mantıklı bir şekilde kullanılabileceğin bir şey bu.

David volta atıyordu. En iyisi seni dinlemek diye açıklamada bulundu. Yerinde konuşuyorsun, kesinlikle haklısın, dedi. Biraz sorun yaşıyorum ve herhangi bir yerden gelecek makul bir teklife açığım.

Thomas dikdörtgen deri bir çanta çıkardı, küçük çatal bıçak takımı çantasını aratmıyordu. Çantayı bir müddet dizinin üstünde tuttu. Onu açıyormuş gibi yaptı ama sonra fikrini değiştirip bir kenara koydu.

Ciddi bir edayla, bana bir dakika izin verirsen diyip arkasını David'e döndü. David onun sol elini göğüs cebine doğru hareket ettirdiğini fark etti. Thomas, endişe duymayı gerektirmeyecek kadar hafif olan bir şeyi beceriksizce havaya kaldırdı.

Topuğunun üstünde ustaca dönerek bir dizi ince beyaz diş gösterirken kocaman gülümsedi.

Güvenirlik, diye açıkladı. Dişlerin sana sunduğu şey bu ancak bu kadar uzun süre taşımamıştım. Bunlarla pek rahat değilim bu yüzden güvenirlik biraz sallantıda.

Kutu beyaz satenle kaplanmıştı. Biri diğerlerinden biraz daha sarı olan, dikkat çekici bir görünüşe sahip olmayan üç taşın rahat bir şekilde yerleştiği kutu üç küçük girintiye sahipti. David taşlara bakarken Thomas da sanki daha önce görmemiş gibi büyülenmişti.

Güzellik, dayanıklılık ve nadir bulunurluk: Kıymetli bir taş için gereken üç önemli özellik, dedi Thomas yeni bir ses tonuyla.

David bu üç kelimeyi daha önce duyduğunu ya da kendisinden bu kelimeleri hatırlaması gerektiğini düşündü. Belki de sadece emin olmasını sağlıyorlardır.

Thomas çok saygılı bir şekilde sesini alçaltarak, inanmayacaksın ama bu küçük güzel şeyler elmas ve hepsi senin olabilir. Sektördeki kilit bir figürü değiştirmemiz gerekiyor ve işte burada devreye sen giriyorsun. Ülkeye fark edilmeden girip çıkabilen saygın, iyi eğitimli, becerisi kanıtlanmış bir kişisin.

David ağırdan almaya çalışarak, şey, bana duyduğun güven büyük bir onur benim için, gerçekten çok teşekkür ederim fakat yanlış adamı yakalamışsın gibi. Bildiğin üzere ben lisede öğretmenlik yapıyorum. UDF için az buçuk iş yaptığımı kabul etmeliyim fakat hiçbir zaman ülkeyi terk etmedim. Bahsettiğin deneyimlere ve yeteneklere sahip değilim. Beni bir başkasıyla karıştırıyor olmalısın.

Thomas güldü. Hayır, bayım, tam da doğru adamı yakaladım. Hakkında bilinmesi gereken her şeyi biliyoruz.

David tam o sırada sözünü keserek, elmaslarla ya da para kazanmakla ilgilenmediğimi hele IDB işiyle hiç alakam olmadığımı öğreneceksin, dedi

Değişim zamanı Bay Dirkse. Doğma, ölme ve taşları bir araya getirme zamanı. İncil'de de böyle yazar. Artık birinci sırada olanı düşünme zamanın. İyice bak adamım, dokun şuna. En güzel yıllarını mücadele için harcadın ve şimdi geriye hiçbir şey kalmadı. Kendini geleceğe hazırla, ceplerini yokla çünkü sen buna değersin. Dikenli tellerle örülü bir yaşam için çalışıp durmaya değmez. Hem de ne için? Kaffirler seni daha fazla kullanamayacaklarını anladığında kıçına tekmeyi basıyorlar.

El yazısında geçen kelime bu muydu? David yine tehlikeli bir girişimde bulunarak, onlara kaffir dediğini duyduklarında bunu komik bulmayacaklar, dedi.

Karşılığında gülümsemeyle ödüllendirildi.

Baksana adamım, her şey yolunda. Bu tür şeyler için endişelenme.

Hayır, dedi David, ben senin için endişeleniyorum. Bana ellerini ver Thomas. Senin güvenebileceğim türden bir insan olup olmadığını anlamam gerek.

Bir süre kahverengi avuç içlerini inceledi. Nikotin lekelerinin parmak uçlarına doğru koyulaşma şekline ve daha soluk tenini kesen koyu çapraz çizgilerin şekline baktı. Sonrasında dehşete kapılarak avuç içini itekledi.

Ah ha, foyan ortaya çıktı, dedi David. Birbirine çok yakın, paralel giden ve en uç noktada kesişen bu çizgiler her şeyi açıkladı. Ne kadar da karışık bir iş. Kim olduğum konusunda kafa karışıklığı yaşama nedenini ya da kimin için çalıştığını merak

etmiyorum. Hayır adamım, benim için çok çetrefillisin Thomas. Üzgününüm ama Boerlar ve siyahlar için çalışan, dostunu düşmandan ayıramayan biriyle çalışamam.

Dur bekle, dedi Thomas, bu hassas bir konu, üzerine kafa yormalıyız. Baksana, hadi baştan alalım, bir şeyler içerken etraflıca düşünelim. Bana duble viski, hadi iki duble viski olsun. Hadi oda servisini ara.

Odada içkilerin gelmesini beklerken, David yuvasından bir taş çıkardı. Mat ve kaygan bir görünümü vardı fakat hevesli satıcı Thomas, görünüşü seni yanıltmasın, dedi. İnan bana, tamamen hakiki bir parça bu.

Tabii ki öyledir diye onayladı David, nehirdeki çakılların arasından gelmiştir. Sen de biliyorsun ki bir elmasın en güzel tarafı içindeki yapıdır. Taşı bir o yana bir bu yana çevirerek anlatıyordu: Önemli olan, tüm taşın yapısını belirleyen üç boyutlu desen birimine sahip birim hücredir. Kusursuz bir simetride defalarca tekrarlanan, kesinlikle düzenli, güvenilir bir motif; gözle görülemeyecek bir yerde güzelliğini içinde saklayan.

Kadınların, kraliçelerin başlarının etrafına doladıkları parlak incik boncuktan çok farklı.

Bravo, dostum, bravo. Thomas ellerini sevinçle çırptı. Bak adamım bu şey senin kanında var işte, ata topraklarımızdan gelen bir şey bu. Bu bizim mirasımız; bu senin gerçek mirasın, Griqua olarak vatandaşlık hakkın.

Kapıdan bir ses geldiğini duyunca kutuyu kapatıp taşı cebine attı.

Gelen kişi içkilerini getiren başgarsondu. Baş işaretiyle Thomas'ı nazikçe selamlıyor ve güzel bardak altlıklarının yüzeyindeki yanar dönerli aloe bitkisine ve arka plandaki gri kayalıklara hayran hayran bakıyordu. Kehribar renkli likörün içinde parlayan buz bardakta tıngırdıyordu.

Kadehini kel adama doğru tutan David, tıpkı mücevherler ve masallarda anlatılan elmaslar gibi, dedi.

Garson, profesyonel mesafeyi koruyarak kibarca gülümseyip içkiler için el işareti yapmasını istedi ancak David onu Thomas'a yönlendirdi.

Umarım bütçeye dahildir, diyerek güldü. Aksi takdirde masraf olur. Hem de iki kez diyip serseri bir edayla ceplerindeki bozuklukları boşaltmaya mecbur kalan Thomas'a göz kırptı.

Kel adam kapıya varınca arkasını dönüp ona seslendi. Bay Stewart arkadaşımız ne kadar cimri, bir bahşiş bırakmayı bile çok görüyor.

Elini cebine atıp cömert bir onluk çıkarıp çizgili hedef kâğıdına kabaca sararak tepsinin üzerine koydu. Kel adam tepsiye hiç bakmadan odadan sessizce çıktı.

Eski insanların elmasa ne dediğini biliyor musun? David misafirine gülümsedi. Adamas. Zor, fethedilemez ad-a-man-tine diye heceliyor. Yeni bir kelime öğrenebilir, çay partimizden bir şeyler kapabilirsin. Evet Thomas Stewart, şimdi senden taşlarını alıp gitmeni rica ediyorum.

Thomas sandalyenin üzerinde yapmacık bir edayla kıvranırken, beni bir dinle arkadaşım...

Ancak David'in hangi cebinden çıkardığını bilmediği silahı görünce ayağa fırladı.

Voetsek! İkile hadi defol, siktir git buradan! Git masraflarını talep et ve bir daha da buraya dostane bir ziyarette bulunma.

CAPE TOWN 1991

David sözünü tutmamış gibi görünüyordu. Pazar günü arayacağına söz vermişti ama gece yarısı olmasına rağmen ondan bir haber yoktu. Çocuklar yatalı çok oluyordu. Sally evin içinde dolanıyor, bir o odaya giriyordu bir bu odaya. Işıkları açmadan önce eteğini düzeltip, saçlarını eliyle taradı. Ellerinin altındaki dokulu kumaşı, gevşemiş saçların dayanıklı ipeksi dokusunu, ışık düğmesinin nervürlü plastiğini hissetmiyordu, hareketleri oldukça mekanikti. Bir süre önce saçından çıkardığı külotlu çorabı hiç düşünmüyordu bile.

Sally mutfak masasının etrafında şöyle bir döndükten sonra kendi düşüncelerini onayladı; bir kadın yüzünden gaza gelip Sally'i de ailesini de tamamen unutmuştu. İş yüzünden alıkonmuş olsaydı eğer birisi haber gönderirdi. Bu yüzden bu durumu

kabul etmeli ve sabır göstermeliydi. Bir zamanlar yetiştirildiği disiplinli kadro gibi, sorulacak başka soru olmadığını biliyordu, hareketsiz kalması gerektiğini, sessiz kalması gerektiğini biliyordu, bu sadece Hareket evliliğinin kanunlarını uygulamaktan ibaretti. O ikisi asla ayrılmazdı, hele ki şimdi Kokstad'daki Crown Otel'de zevk peşindeyken. Bu yüzden yatağa gitmiyor ama zaman zaman evin içinde geziniyor, çocukların rüyalarında konuştuğu ve annesinin horladığı odayı kontrol ediyordu. Başka bir ışığı yakmadan, başka bir kapıyı açmadan önce kendine bir kez daha hafifçe vuruyordu. Bekledi.

Uzun sürmeyecek, dedi kendi kendine. Soğuk sabah ışığı üzerinde süzülünceye kadar kendini uzaktan görebiliyordu; kısa zamanlarda buz gibi olmak üzere olan bir fincan kahveyle mutfağında kamburlaşan ve gözlerinden tuzlu yaşlar akan kadına acıdı. Şimdi ise sabah aynaya bakarken toparlanmış yüzüyle gurur duydu. Çocukları okula götürürken her zamanki rujunu sürerek kırmızı cesaret rozetini taktı. Moralini bozmayacak ve telefon etmeyecekti ona.

Kendisine birkaç gün fazladan tatil izni veren Ouma Sarie ruj sürmesinin yanlış olduğunu söyledi. Onu ucuz gösterdiğini ve çocukların öğretmeni karşısında böyle görünmesine gerek olmadığını dile getirdi. Pembe o kadar da kötü değil ya da bir tutam turuncu dokunuş; ancak kırmızı... İşte o kırmızı rengi tam da orospuların sürdüğü bir renkti. Kırmızı evli ve saygın bir kadına yakışacak bir renk değildi. Bir de kocası uzaklardayken hele. Kocası her zaman uzakta olduğu için kırmızı ruj gibi bir şeyi saklamasına gerek yoktu. Kendini konuşmaya kaptıran Ouma bir yandan da et paçası ve fasulyeyi dalgın bir şekilde karıştırıyordu. Yemeğin dibi iyice karıştırılmadığı için yanmaya devam ederken Ouma dudaklarını büzüp hiçbir zaman ruj sürmediğini açıklıyordu. Hiç ama hiç sürmedim, hele ki kırmızı rengini. Sally'nin babası Joop evde böyle bir şeye izin vermezdi ama Ouma dünyanın değiştiğini düşünüyordu. Ona sorarsanız hiç adil olmayan bir biçimde değişiyordu. Dünya birileri için hızla değişirken başkaları için her şey aynıydı. Artık kimse yaşlı bir kadına fikrini sormuyordu. Beyaz şehre doğru

giden evine yürüme mesafesindeki elektrik direklerine bak, hiçbiri dağın arkasına atılmış kasabaya gitmezdi. Tam o an, Sally yanmanın keskin kokusunu aldı, tahta kaşığının tencerenin dibine ulaşmadığını gördü. Paçanın pelte kısmı tıpkı bir zamanlar inat eden keçiler gibi tencerenin dibine yapışmıştı. Yanmış yemeğin kokusu yükseldikçe Sally'nin ona bağıracağından endişe duyuyordu çünkü yemeğin mahvolduğunu ve paslanmaz AMC çelik tenceresinin de kullanılmaz hale geldiğini itiraf etmesi gerekiyordu. Sally o pahalı tencere takımı için nasıl da sinirlenmişti. AMS tencereleri olmadan saygın melez bir ev olmaz anne diye şaka yapmıştı ama kızının gönlünde yer etmişti bu tencereler. O zamanlar bu yeni çıkmış yağsız kızartma yapabilen tencereleri duymamıştı. Adını ANC tencereleri olarak duymuştu ve bunun yasaklanan ANC'yi söylemenin başka bir yolu olduğunu düşünmüştü. ANC, mutfakta iş yaptığınız müddetçe yanı başınızda. Sally, sanki tencereler temizlenecekmiş gibi değerli çanağını çelik yünü ile ovduğu için ona daha önce bağırmıştı. Ama işte, kızından korkması işlerin nasıl da komik bir şekilde değiştiğini gösteriyordu. Ama altüst olmuş dünyada işler böyle yürüyordu. Çocuklar her şeyi devralarak yaşlı insanlara saygı duymuyordu artık.

Sally hiç sinirlenmiyordu. Sally bağırmıyordu. Bunun yerine, kuru gözlü şaşkına dönmüş çocuklarına sarılıyor ve onları rahatlatıyordu. Her şeyin yolunda olduğunu, bunun hiç önemli olmadığını, atığın sorun olmadığını ve üstteki kısmın o kadar da kötü bir tadı olmayacağını mırıldanıyordu. Onları her zaman bağrına basıyordu. Böylece Ouma her şeyin yolunda olmadığını anladı. O kahrolası David'in başına iş açacağını en başından beri biliyordu. Her ne kadar işlerine burnunu sokmamakla övünse de bu durum ona cesaret verdi. Değişimin yaşandığı bu günlerde bile hâlâ gizli siyaset işleriyle uğraştıklarını anladı ancak yalnızca Sally'nin başını dik tutacağını dileyebilirdi. Özellikle çocuğu hmm hmm dışında telefonda hiçbir şey söylemiyor gibi durduğu için ona kim olduğunu sormak zorunda hissediyordu. Sanki birisinin böyle bir konuşma için telefona ihtiyacı varmış gibiydi.

Sally David'in aradığını söyledi. İşler planladığı gibi gitmediği için bu, yalnızca acil bir aramaydı. Sanırım dönüşünü bir iki gün daha erteleyecekti.

Ama babamla konuşmak istiyorum diye huysuzlandı çocuk. Babama söylemem gerek... Ona söylemem gerek... Hıçkırarak ağlamamak için kendini zor tuttu, öfkesini çıkarabileceği yere, perdelere koşturdu. Toz onu hapşırtarak sümükleri akıtıyordu. Kendine acıyan gözyaşları sel oldu. Sally telefon eden kişinin yoldaşlardan biri olduğunu düşündü. Tanımadığı bu kişi David'in Umtata'ya planladıkları gibi gelmediğini, onu beklediğini söyledi. David oraya gitmek yerine eve mi gelmişti? Kokstad'da onu bekleyen önemli bir şey olduğunu düşündü. Kokstad'ı düşünürken neşeli bir edayla kıkırdadı, orası kaçınılmaz bir yerdi. Sally endişelenmeyecekti. Telefon etmeye gerek yoktu. Arayan adam ona kısa sürede ulaşırdı.

Sally ona adını ya da aramak için neden bu kadar uzun süre beklediğini sormadı. Tanımadığı bu ses kulağında yankılanıyordu. Endişelenmeye gerek yoktu, telefon açmaya gerek yoktu. Sanki böyle bir yönlendirmeye ihtiyacı varmış gibiydi.

Bugünlerde telefon ve faks her şeydi. Tüm bu yeni icatlar insanlarımız için büyük bir değişiklik barındırıyor ama ne faydası var ki diye dır dır etti Ouma. İnsanlara yalnızca bir şeyler anlatmak istiyor, onlara bir şeyler sormak ya da hikâyelerini dinlemek istemiyorsan bir mektup da yazabilirsin. Zaten seni iyi tanıyorlar ve bir sorun olmadığını da biliyorlarsa sadece hmm hmmm hmm demek zorunda kalıyorsun, o yüzden telefon kullanmaya gerek yok hatta seninle konuşmaya bile gerek yok. Telefonlar diye homurdandı, bu bir konuşma bile değil. Evle ilgili bir şeyleri sormaya vakti bile olmadı değil mi?

Sally moralini bozmayacaktı. Kendinden geçercesine ağlayan çocuğuna baktı. Ouma'nın çantasında tam da çocuğu sakinleştirecek türden bir şey vardı. Afrika'nın Değerli Taşları isminde dikdörtgen bir kart, her köşesinde bir fil, bir bahar kuşu, bir aslan ve bir maymunun çizimleri vardı. Koyu kahveden mavi kaplan gözüne kadar değişen eşit büyüklükteki değerli taşlar sıra halinde karta yapıştırılmıştı ancak kahverengi taşa neden mavi denmesi gerektiği onu aşan bir konuydu. Sadece bu ülke-

de karşılaşılabilecek türden bir saçmalık. Soluk pembe kuvars, ne kadar tatlı bir renk. Bu taşlar Güney Afrika'nın mavi mavi sınırları boyunca uzanıyor. Gözlüğünüzü çıkarırsanız, ince soluk mavi noktalarla doldurulduğunu görürsünüz. Ülkenin şekli Cape Point'e doğru gittikçe daralıyor, bu da son soranın her iki yanında bulunan çilek kuvars ve yeşim taşının denize döküldüğü anlamına geliyor. Bu bölge kart üzerinde beyazla işaretli, baksana deniz için beyaz renk düşünülmüş. Her taşın altında beyaz, noktasız bir şerit üzerine düzgünce basılmış olan mücevherin kendisini işaret ediyor. Daha dün gece uyumadan önce bakmıştı ona, o tuhaf güzel isimleri tek tek sesli okumuştu. İncil'de geçen isimlere benziyordu: ametist, carnelian, aventurin, jasper ve sodalit, en sonuncusu günahkâr sodomitleri anımsatıyordu. Onun en sevdiği carnelian olandı, kırmızıya çalan portakal renkli, içi ışık alan bir taştı. Logan Oteli için yaptığı portakal reçeline benziyordu ve birkaçını kendi rafına da koymuştu. Mutfağı her şeyin kör beyaz dolap kapılarının ardına saklandığı hastane benzeri yeni mutfaklar gibi değildi. Dudağın ucundaki kelimeyle uyuya kaldı. Carnelian.

Daha sonra yatağın arkasını didik didik aradığında sonunda kartı buldu. O uyurken kayıp düşmüş olmalıydı. Gevezelik ederek çocuğa uzattı, hey baksana ne kadar güzel. Kartı kasabadaki bir vitrinde görmüştü, dükkânın adını tam hatırlamıyordu ama kaffir eşyalarıyla dolu turistik yerlerden biriydi. Ah, yine ağzından kaçırdı işte...

Hiç terbiye yok mu sende diye bağırdı Sally. Kırmızı ruj hakkında saçma sapan konuşuyorsun ama kendi kafandaki pis düşünceleri önemsemiyorsun. Çocuklarımın önünde bu kelimeleri kullanacaksın git bir daha da gelme. Tam zamanında, Anne diye girdi araya çünkü bu kadar saygısız bir şekilde itilip kakılmaya kim dayanabilirdi ki.

Pisboğazlığından dolayı ağlamayı kesen çocuk şimdi de Ouma'nın Afrika'nın Değerli Taşları'nı öfkeyle yere fırlattı. Zaten onda bir tane vardı hatta Chantal'da bile vardı. Babam her birini Namaqualand'a yaptığı geziden getirdi.

Sally kartı yerden aldı ve Cumhuriyet sınırlarının ötesine geçen çizgilere, ana hatlarına baktı. Şimdi Afrika'nın bir parça-

sıyız, dedi, Güney Afrika'nın bir ada olduğu okul günlerindeki haritalarını hatırlayarak. Dudakları Ouma'nınki gibi çapraz büzgülü çocuğun kulaklarını çektiğini hatırlamadı. Gen bağları vardı.

David'in bana karşı tutumunda gözle görülür bir değişiklik var. Şefkatli bir insandır. Siyaset konuşurken bile çocuğunu alıp dizine oturttuğunu, sokulup okşadığını ve her daim kendine yakın tuttuğunu gördüm. Kendisine kadın kılıklı denmesine aldırmayan bir adam. Muhabbetin ortasında nasıl da sık sık koluma girer ve elimi tutardı. Ama şimdi Kokstad'dan döndükten sonra bir şeylerin değiştiği belli.

İlk başta onun sadece sinirli bir ruh haline sahip olduğunu düşünüyordum. Soğuk ve mesafeli, cevapları oldukça kısa ve öz. Konuşurken bir zarfın arkasını kalemle karalıyor, eliyle bana susmamı işaret ediyor. Bu onun sesini kurtaracakmış gibi ya da benimle konuşmak sinirlerini bozuyormuş gibi davranıyor. Tuhaf bir el işareti hareketi edindi, onu anlayamadığımda sinirleniyor.

Onun bu davranışlarından David'in ilişkimizi tamamen iş düzeyinde tutmak istediğini, bunun sıcaklığa dönüşmesinden pişmanlık duyduğunu anlıyorum. Bir sendrom teşhis ediyorum: Bana çok şey anlattı, bu yoldaşlarına ihanet etmek anlamına geliyordu ve şimdi de kendini hayal kırıklığına uğrattığı için nefret duygusunu bana aktarıyordu.

Onun başlangıçtaki kayıtsız kalma hali sırrını bana anlatmaya itmiş olabilir fakat sözdizimi ilişkimizi canlandırdıysa da bu onun küçümsemesine de neden oldu aynı zamanda.

Kendini mücadeleye adamamışlar için ayıracak çok az vakti var. Fırsatçılar, korkaklar diye bağırıp çağırıyor. Şimdi ise sorduğum soruları başından savarken dudağını büküşünü izliyorum. Siyasi mücadelenin karmaşasını tahmin edemeyen, muhalif sosyal birimlerde iktidar mücadelelerinin patlak vermesinin doğal olduğunu ve çatışmalı dünya modelinin bir çift

sözden daha fazla anlam taşıdığını anlayamayan bir yaratığa karşı kendisini savunmasız bıraktı.

David ders kitabı konuştuğu için onu dinlemeyi bırakıyorum. Doğru söylüyor, bu sözlere benim karnım tok.

Dulcie gibi birinin cesaretini, bağlılığını ve dokunulmazlığını anlamazsın diyor, böylece onu insan diyarının ötesinde bir kaide üzerine yerleştiriyor.

Hayır, anlamam diyorum ama Dulcie'nin neden Tanrı gibi kendisini geçindirmesi gerektiğini de anlamıyorum.

Sally David'in kendisinden gerçeği sakladığını düşünüyor. Ortada bir gerçek var ve o avucunun içinde tuttuğu bu gerçeğin açığa çıkmasını engelliyor. Sorun dünyayı tam olarak anlayamaması. Etrafındaki her şey aşina olduğu eski şeyler: şu ayna, şu sandalye ya da kupa. Bu katı şeyler gözünün önünde eğilip bükülüyor ve bu şekillerinin değiştiği anlarda yeni olan şey yüzüne çarpıyor. Gerçek olan şey yeni bir gerçeklikle savaşarak şekil alıyor. Evet sallantıda olan bu dünyayı Dulcie çözmüş olabilir ama bu onun sebep olduğu bir şey değil, David'le yolunun kesişmesi, bu özgürleşme zamanında böyle bir karmaşaya yol açmasına neden oldu.

David Dulcie'yle tekrar görüşmeyecek. Ellerinin titreyip onun omuzlarına koyduktan sonra görüşemez. Onu orada, belli bir mesafeden tuttuktan ve gözlerinin kendi derinliklerine dalmasına izin verdikten, onun her bir parçasını –derisi ve kemiğini, saçlarını, sesini– bir araya getirdiği o kara gözleri içine çektikten sonra görüşemez. Ancak o andan sonra, o uzun saniyeler boyunca ellerini ve gözlerini ondan çekmeye çalışırken sadece dünya, hain, darmadağınık dünya hareketsiz kaldı ve huzurunu korudu.

Tekrar riske atamaz. Kan kokusu ve yüksek ateşli silah seslerinin olduğu sallanan bir dünya gerçeği var.

DULCIE fiziksel acının bedeni başka bir yere bastırdığı, her şeyin unutulmadığı bir zamanın geldiğine inanıyordu ama sıra dağların arasına serilmiş parlak yeşil otlaklardan oluşan bu yerin alışılmadık bir manzaraya taşındığını düşündü. Böyle bir hikâye kitabında vücut bekleneni gösterir: titrer, acıdan kıvranır, titrer, sallanır, eğilip bükülür ve gerinir; ancak her şeyi uzaktan gözlemlersin. Tüm mesele sabırlı olmak, direnç göstermek. Ta ki yer değiştirmeye bir kez daha ihtiyaç duyana kadar.

Yemeğin ya da etin nasıl hazırlanması gerektiğini anlatan tarif kitaplarının kelime dağarcığından yararlanabilirsin: yumuşat, yağla, kızart, yağını süz, kavur, çiz, doğra. Böylece bu anlatım sana başka bir boyut kazandırır. Herhangi iyi bir gerilla gibi hareket halinde olmayı sürdürmeni söylüyor. Sanki zihnin kendisi de kör edici bir ışığın altındaymış gibi her şey netlik kazanıyor. Başkalarının bakışları daha da belirginleşiyor. Daha fazla seyahat vaadiyle o mesafeye ve o yere tahammül etmek mümkün.

Gerek duymadıkça konuşmuyorlardı. Özel operasyonlar için gözleri bağlandı. Cerrahların gölgelerinden homurdandıkları ve başlarını salladıkları görünüyordu, cihazlar için ellerini uzatıp elektrik düğmesine işaret ettiler. Ortalıkta çok sık gözükmeyen bir kadın hemşire rolünü üstlendi ve etrafı paspaslayıp yaraları sardı. Bir keresinde oradan ayrılırken temiz hastane çarşafını sıkıştırmak için yatağın kenarlarını bile kaldırmıştı.

İlk ziyarette sorumlu gibi görünen bunlardan biri şöyle dedi: Tecavüz değil, bu ona bir şey öğretmez, hiçbir şey bırakmayın; tecavüz onun türünden biri için iyi kalır, bir başkası gece kıyafetlerini çıkarırken elektrikli çubuğu sallıyor.

Onun hakkında konuşurlarken insanların hizmetçilerin arkasından konuştukları gibi, sanki o da orada değilmiş gibi konuşuyorlardı. Bu onun hiçbir şey söylememesine yardımcı oluyodur.

Onların bazılarını tanıdığına dair bir his vardı içinde, belki de bazılarıyla başka bir yerde daha önce tanışmışlardı. Evet, siyah kıyafetli suretler tanıdık geliyordu; sürekli başka tarafa

çeviremedikleri gözleri, siyah eller, beyaz eller, bahsettikleri bu bilgiler... Bu seslerden bazılarını hatırladığını düşünüyordu; ancak bu anımsama bilinçdışı ötesinde askıda kalıyordu. Halüsinasyon görerek onları arkadaşlarına, ailesine ve yoldaşlara dönüştürdü. Uçurumdan bakmaya benzer bir korkuya sebep oluyordu bu. İnsanüstü bir çabayla geri getiriliyordu. Bir daha asla onları tanımaya çalışmadı. Orası ölümün yattığı yerdi.

Ağzından çıkan ilk söz, neden maskeni indirmiyorsun, göster kendini, oldu. Bu bana bir şey öğretmeyecek mi?

Sözleri korkunç bir şekilde sessizliğin içinde yayıldı, dikkat çekip küçümseniyor bu yüzden bir daha sesini çıkarmamaya ant içti. Ayrıca, kimle konuştuğunu bilmiyorsan söyleyecek ne var ki? En azından dost mu düşman mı? Gelen bu ziyaretçilerle ilgili bir belirsizlik var, vücudunun giydirilecek kısımlarına uygulanan çatlak ve yaralarla dikkatlice ilgilendikleri için bu onları hem dostu hem düşmanı yaptı. Sorularına cevap vermesini nasıl beklesin? Ne söyleyebilirler?

Sadece yalana başvuracakları için onlardan bir açıklama yapmalarını beklemeyecekti ya da itiraz etmeyecekti. Şimdi bu sözlerden bahsetmek her ne kadar zor olsa da üstüne düşen görev neyse onu yaptı, özgürlük ve adalet için savaştı. Biraz da bu yüzden konuşamıyordu. Böyle lekelenmiş sözlerden bahsetmek onları en iyi ihtimalle aptal en kötü ihtimalle yalancı yapardı.

Karşılıklı süren kısa bir sessizlikten sonra onlar tarafından öldürülmeyeceği netleşti, onun yerine bunu kendisinin yapacağına güveniyorlardı. Onların anlamadığı şey şuydu; kaslarını çelik halatlara çeviren onun gibi bir kadın asla boyun eğmez. Genç bir kızken bile gayretli, arazi savaşlarında iktidara direnmiş biriydi o, kendi yoldaşlarına boyun eğmemiş, Hareket içerisinde yükselmelerini engellemek için o lanet kadınlar üzerine kafa yormuş ve tüm hayatı boyunca direnmiş biriydi. Çocukluğundan bu yana tiranlığın yıkılmasına inandı. Onun gibi bir kadın teslim olmazdı. Onları bıktırdığını ve kızdırdığını çok iyi biliyordu. Bu nedenle bıkmış bir halde yaptıkları şeyi tekrarlıyorlar, umursamazca boğazına bıçak dayıyorlardı.

Onun süper güçleri olduğunu düşünüyorlardı. Sanki efsanevi gücü, çevikliği, inanılmaz iyi nişan alışı ve yenilmezliği hakkındaki dost ve düşman arasında dolaşan söylentiler, onun içinde kök salmış, gerçekleşmiş gibiydi.

Bir devrimci olarak eğitimini ciddiye aldı –yeminler, inançlar– eğer böyle olmasaydı bazıları bu kuşkunun gerekli olduğunu söylerdi. Hayatını tiranlığa direnmek için adamadı mı? Ah, bir kıza, bir kadına göre elinden gelenin en iyisini yapığını biliyordu ama yine olsa yine yapardı, dişlerini sıkıyordu. Diren. Tekne ne kadar çökecek gibi olsa da, deniz ne kadar dalgalı olsa da yıkmak istedikleri tiranlığa direnmek için, idealizme tutunmak için –bunun utanç verici olduğunu biliyor– hayatta kalacaktı.

Bir sır olarak sakladığı David'le olan arkadaşlığını bilmediklerini düşünüyordu.

Acıyla terbiye edilmiş vücuduna yabancı bir yerden bakarken Chapman Tepesi adının tekrar edildiğini duydu. Bildiği yol aniden sol tarafa kıvrıldı, hiç çaba sarf etmesine ve karar vermesine gerek kalmayacaktı, mesele sadece tekerleğin dönmesi değildi, dümdüz devam etmesi, aşağıdaki mavinin tarif edilemez güzelliğine doğru dağlarla kaplı koya uçmasıydı. Yumuşatılmış etinin suda gittikçe hafiflediğini hissedecek ve kayaya çarpan suda çözünecek. Chapman Tepesi'nde atomlarına ayrılacaktı. Her gün olduğu gibi onların oradan ayrılmasını bekliyordu, gurur ve umutsuzluk meselesi olan bu konu için giyinip var gücüyle denize doğru sürdü. Deniz alt kısımda gürlerken son sürat hız alıyordu ve yalnızca erken saatlerde yolu kendilerininmiş gibi düşünmeye başlayan köpek maymunları için yavaşlıyordu. Büyükler kendinden küçükleri sırtlarında taşıyarak koşuşturuyordu, erkekler yol kenarlarında meydan okurcasına hırlıyordu. Seslerinin kesildiği tam o an derin uykudan uyandı, onu çağıran virajdan birkaç metre önce direneceğini hatırladı, tıpkı tüm hayatı boyunca yaptığı gibi.

Onu o an dirilten şeyin David'in düşüncesi olduğuna inanmak istedi. Tabii, sesin maymunların komik hareketleriyle dağılmış olması da muhtemeldi. Bazen küçük seanslardan sonra

–sonuçta insan vücudunu yok etmeden ona yapılabilecek şeylerin bir sınırı var– ziyaretçilerinin arkasından koşmak için tüm süper güçlerini bir araya topladı ve böyle durumlarda efsanevi nişan alışı onu yarı yolda bırakmamıştı.

Böyle günlerde bir sonraki seansın tüm cezaların üstesinden geleceğini bilirdi.

Böyle günlerde elleri yıkamaktan soyulurdu.

Ouma Sarie, hayır olamaz, kocan hakkında böyle konuşmamalısın, diyor. Bunları konuşmak kötü şans getirir, eğer bu mesele senin aklını bu kadar kurcalıyorsa, kendini toparla ve saçmalıklar üzerine kafa yormayı bırak. Bir ilahinin ya da duanın iyi gelmediği hiçbir şey yoktur. Ah şu erkekler diye öfkeleniyor, onlara güvenemezsin, bu sadece kararlı olma meselesi; onları doğru şeyi yapmaya zorla ve hiçbir saçmalığa müsamaha etme. Cebinde bir şey buldun mu ya da yakasında bir ruj lekesi, bunun gibi herhangi bir şey? Söyle bana neden böyle konuşuyorsun?

Bilmiyorum, diyor Sally. Ceplerini birçok kez karıştırdım ama hiçbir şey yoktu. Sadece çok tuhaf davranıyor, kendisi gibi değil, bir de şu kadın var.

Bir toplantıda onu kadına bakarken görmüştü ve hemen anlamıştı. Kadını da birçok kez David'e bakarken yakalamıştı hatta Sally'i bile incelemişti. Böylece bir şeyler olduğunu anlamıştı.

Hayır, dışarıda her zamankinden çok vakit geçirmiyor, evet bir iki kez kontrol etmişti ve gideceğini söylediği yere gittiğini gördü ama yine de her şeyi biliyordu.

O şey yapmıyor mu... Ouma uygun kelimeyi bulamayınca katlı eteğinin kıvrımlarından rooi laventel şişesini çıkarıyor. Bir yudum al şundan, diyor. Eski Hollanda ilaçları gibisi yok. Bir dahaki sefere buchu özü getireceğim, şimdilik kanını bununla temizle, şehirde eski ilaçlardan satan bir dükkân bulsan iyi olur. Bugünlerde o kadar iyi şartlara sahipsiniz ki bu sizin müsrif olmanıza sebep oluyor. Ekmek kabuklarını atıyor, ekmeğinize

tereyağı reçel sürüp ikiye katlıyorsunuz ve sonra da enerjinizi berbat konular için boşa harcıyorsunuz. Böyle olmaz, kendinize çekidüzen verin ve zihninizi meşgul tutun. Hintyağına ihtiyacın yok öyle değil mi? Sorunsuz geçen her gün için Tanrı'ya şükürler olsun öyleyse.

Kırlangıçlar havalanırken karanlık bastırıyor ve ayın yükseliyordu. Ouma Sarie'nin duyguları ağır bastı. Lambaları bir araya getirdi. Cam bacalarında tek bir leke bile bulunamazdı, oh hayır, Ouma onları her sabah temizler, gazete kâğıdıyla parlatırdı. Üzerindeki yorgunluk, günün yaralarını saran sarı ışıkla birlikte akar giderdi, tabii Sally'nin ortadan kaybolduğu zamanı saymazsak. Daha sonra kırlangıçların korkutucu cıvıldamalarını duydu ve gaz yağı dolu lambayı elleriyle kavradı, kibriti çakmadan önce karanlık kalkıncaya dek havanın aydınlanmasını korkuyla bekledi. Sonra, lambanın hırslı alevinin altında sessizce ekmek yiyip yayık ayranı içtiler. O günden sonra lambanın camlarını cilalamayı bıraktı, ışığın parlamasını istemedi. Lambaları şikâyet eden Joop'a, o olmasa da ay ve yıldızlar var, dedi. Joop en sonunda sorumluluğu kendi üzerine alıp o koca sakar elleriyle camın içine gazete doldurmaya başlıyor. Eğer Sarie onu onun elinden almasaydı kesin çatlatırdı, Tanrı'ya şükürler olsun ki hemen olaya el attı. Joop'un dediğine göre onlar şanslı olanlardı. Kaç kişi mücadeleyle geçen bu yılları çocuklarını, sevdiklerini kaybetmeden, onların sinek gibi öldürüldüklerine ya da ortadan kaybolduklarına tanık olmadan atlatabildi ki?

Şimdi yine kırlangıçların saldırgan sesini duyan Ouma Sarie ışığı yakmak için düğmeye basıyor. Hayır kızım, işin sırrı inancını korumak... Böyle şeyler söylememelisin... Kötü söz kötü şans getirir, mümkün olmayan şeyleri oldurur.

Tam da yaşlılara özgü bir saçmalık, diye düşünüyor Sally. Ne diye kendi fikrini kendine saklayamıyor ki? Dünya hakkında bir fikri olmayan tüm bu insanlar neden annesine laf ediyor? Onu rahatsız etmek aptalcaydı ve beceriksiz sözlerin dağılacağını ve hikâyelerinin çeşitli sabit bölümlerine; kırlangıçlar, lambalar, kırmızı malvalar, Logan Oteli'nin karoları arasına nasıl

yerleşeceğini kim bilebilir. Tadı damağında kalan rooi laventel yüzünü buruşturmasına neden oluyor. Tanrı'ya şükürler olsun ki annesi bu konuda soru sormayı başaramamıştı. Özel hayatınızda bir sorun olmadığını açıklamak zorunda kaldığınızı düşünsenize bir. Aslında David daha önce ona hiç böyle bir ilgi göstermemişti, ne zaman görüşecekleri belli olmayan o zorlu günlerde bile böyle bir ilgi yoktu. Şimdi eve geç gelir gelmez hemen onun sıcak ve yumuşak arkasına dayanıyor...

DULCIE, kahramanımızın takıntıya sahip olduğu bir hikâye, onurlu bir adam olan kahramanımız onda yarattığı şeylere boyun eğemez. Dulcie konuya böyle bakıyor. David onun sakinliğini rahatsız eden daha kötü bir şeyin içine sürükledi ve bunun hakkında konuşmayıp harekete geçmeyecek. Dulcie gurur meselesini anlıyor ancak tahammül edemediği şey David'in sessizliği ve söylediği şeyin başına geleceğine dair ilkel bir korku, tokolos'u serbest bırakmalı. Tam tersi de olabilir; o şeyden bahsetmeyerek onu gerçeklik dışına itebilir ve yok edebilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, David'e takıntılı olmaktan ziyade daha çok onun konuşmama halinin üzerinde duruyor. Bu da onu öfkeden kudurtuyor. İçinin acıdığı anlarda, bir erkeğe yakışanı yapıyor diyor, tıpkı bir erkek gibi onu içine çektiği şey hiç olmamış gibi davranıyor hatta daha da kötüsü sanki Dulcie onun numara yaptığını anlamıyormuş gibi davranıyor. O halde neden böyle bir işgüzarı önemseyip, rol yapan bir adam için kendinden emin bir şekilde tartışsın ki? Bu sorunun peşine düşmüyor ve kuşku duymaya başlıyor, peki ya tamamen yanılıyorsa? David belki de onda yol açtığı şeyin farkında değildir, belki de Dulcie yakınlaşmalarına duygu yüklemiştir ve bu durumda aşağılanmak yerine aptal konumuna düşmüştür. Böylece Dulcie saplantılı bir şekilde kendi konumunu yakalayamaz. Yıllarca aşk denen şeyden kaçtığı ve kendisine dokunulmasına izin vermediği için öfke duyuyordu ve yıllarca süren direnişin, zorbalıkla savaşmanın, kontrolü elinde tutarak yavaşça zirveye yerleşmesinin ardından hayalet bir âşığın be-

lirsizliğiyle işkence görüyordu. David ona kendi duygularını sorgulattı, o güçlü ve korkusuz bedende zehirli bir şüpheye yol açarak kendi yokluğunun her şeyi etkisi altına aldığı fikrini aşıladı.

Takıntılı bir biçimde aralarında geçen her şeyi göz önüne getiriyor. Hafızasında, onun yüz kaslarının değişimini, ağzından çıkan bir hecenin yumuşaklığını, çekingen bir edayla birbirine geçmiş boğumlu ellerinin incelikli hareketlerini tekrar yokluyor. Tüm bunlar hareketlerinin ertesi gün şüphe doğuracağını kanıtlamak için. Konuşmalarında geçen her kelimeyi ezbere bilir, sesindeki herhangi bir belirsizliğin veya değişimin ne anlama geldiğini söyleyebilir. Yatağının yanındaki kül tablasının içinde onun kahvesine döktüğü şekerin boş poşetini tutuyor. Onu atmak için her gün kendine söz veriyor.

Dulcie her zaman olduğu gibi dayanıklılığın sınırlarına ulaştığında, kalbini katılaştırır, kendisine karşı buz gibi bir kayıtsızlıkla konuşur ve David'i canlı bir kibarlıkla karşılar. Ah ama onun bu davranışı üzerine David çılgına dönüyor ve onu görmek için bir bahane uyduruyor, Dulcie ısrarına dayanamayacak raddeye gelene kadar ondan dokunaklı bakışlarını kendisine çevirmesini istiyor. Tüm bunlar tek kelime etmeden gerçekleşiyor çünkü eğer söze dökülürse bir anlam taşıyarak David'i sadakatsiz yapardı. Her şey bir gölge oyunu gibi, mimik hareketlerinin etrafında dönüyordu tıpkı çizgi romanlarda ağız ucunu kaçıran konuşma balonlarının akıllarından geçeni yansıtması gibiydi. Dulcie kalbinin genişleyip küçülmesine teslim oluyor, bu sözsüz heyecanın bir sınırı olduğunu, daha fazlasını bekleyemeyeceğini, aynı saplantı etrafında dönerek bir çarka mahkûm olduğunu biliyor.

Dulcie yeniden bir ergen olmuştu.

Çenesinde çıkan yeni sivilceler var.

Neden ve nasıl olduğunu bilmese de fark ediyor: Bu ilişki numarası gece ziyaretlerine denk geliyor ve bu tesadüfilik henüz kavrayamadığı bir anlama gebeydi. Bu kendini tekrarlayan şey diğerinin başka bir biçimi: sessizlik, ıstırap, belirsizlik ve bu tür tekrarlamalar –çünkü eğer yeni bir çağın eşiğindeysek özgürlük

kendini eski bir tür olarak ilan etmeli– delilik, delilik ve delilik düşüncesi taşıyor.

Dulcie sıradan şeyler için can atıyor. Mesela, kabuğuna yapıştırılmış küçük kare Duens etiketli sıcak tam buğday ekmek için ya da domuz pastırması, ev yapımı sosis, böbrek ve beyin, karaciğer ve akciğer kıyması gibi şeyleri istiyor ancak bunları ziyaretlerden önce tercih ederdi muhtemelen. Melezler bir zamanlar yüzü olan bir şeyleri yemeyi tercih ediyor: Bu söylenenden hem bunun bir kayıp hem de bunu bir ziyan olduğunu düşünüyor.

> Melezlerin kanlı şeyler için mideleri yoktu. Yüzyıllar öncesine dayanan gelenekleri ve aile bağları yoktu ya da siyah halkın sahip olduğu, yüzyıllarca süren savaşların yarattığı bağlılıkları da yoktu. Tugay komutanı, Beyefendinin saf bir Afrikalı olduğunu ve hayatını hükümete karşı savaşmaya adadığını düşündü.
>
> Thabo Shenge Luthuli, *The Spilling of Blood*

CAPE TOWN, 1991

Bu ne iğrenç bir tip böyle, diyorum şüphelenerek, seni gezdirmesi için neden böyle bir sünepe tutuyorsun?

Masa Dağı'nın eteklerinde oturuyoruz. David'in görülmekten hoşlanmadığı ya da gerçekten nefret ettiği Rhodes Anıtı'ndaki kafede pek doyurucu olmayan kek ve kahveyle kahvaltı ediyoruz. Burası daha çok beyaz orta sınıf moffielerin gittiği her şey dahil bir mekân olarak biliniyor. David benimle konuşmayı çok istiyordu; ancak oldukça kararlı bir şekilde benim evimde konuşmamayı şart koydu. Rhodes'da konuşma önerimi kabul etti.

Hayır, dedi, Thomas iyidir. Hiç de sünepe biri değil hatta oldukça yetenekli olduğunu düşünüyorum. Sadece biraz başıbozuk ve bazı şeyleri çok abartıyor. Her zaman böyle ilginç bir malzemeye denk gelmezler, genellikle bulaşık suyu kadar donuk, siyaset ya da sosyal bilim öğrencisi olan ciddi duruşlu sakallı genç bir adamla ya da muhtemelen sarışın olan güzel bir kızla

yetinirlerdi. Bunlar beyaz öğrenciler oluyor çünkü Hareket'i destekleyen beyazlara karşı özellikle açık görüşlü olmamız gerekiyor. Sanki bugünlerde herkes desteklemiyormuş gibi. Apartheid'a oy veren herhangi birini bulmaya çalışırsan tüm hayatımı hayaletlerin peşinde koşarak mı geçiriyorum diye düşünmeye başlarsın.

"*Onlar*"ın kim olduğunu açıklayacak bir soru sorulmadı henüz. David'in kendisinin de bilip bilmediğinden emin değilim, en iyisi hiç sormayıp havayı bozmamak.

David takıntılı bir şekilde Crown Otel'de geçirdiği zamanı anlattı. Anlatmayı seçtiği her detay hakkında net olmamı istedi. Döndüğünden bu yana birkaç kez görüştük. Kulak çınlaması tekrar başladığı için artık telefonda konuşamıyor olması onu zorluyor. Telefon kullanırken arka planda rahatsız edici bir gıcırtı olduğunu söylüyor, kulak çınlaması bu sefer geçmeyeceğinden korkuyor. Anlaşılır bahaneler üretse de onu bazen arıyorum. Gerçek şu ki kendime engel olamıyorum, onun küçümseyici davranışı beni ona bağlıyor, onun hikâyesine olan arzum doymak bilmedi ve o da bana bulaşmış gibi görünüyor.

Benimle konuşurken David'i görmeye de bağlandım. Belki de hikâyedeki önemli boşlukların doldurulacağını umduğum için, somurtkan ve daha özensiz ruh halleri arasındaki geçişleri acınası bir şekilde kabul ediyorum. Her ne olursa olsun, iletişime geçmediğinde tedirgin oluyorum, belki geçerken uğrar diye dışarı çıkmıyorum. Bugün –bunu itiraf etmeyi kendime yediremiyorum– belki buluşmak ister diye sabah izin aldım. İçimden onu geçiriyorum ve oldukça kısa ve öz tutacağı bir telefon görüşmesiyle heyecana kapılıyorum.

Belki gezideki o bulunamadığı günden bahsedecekti, eğer kaybolduğu o yirmi dört saatte çalışmadığımı düşünmediyse o gün ondan eve telefon açması beklenirdi.

David bu yer hakkında haklı çıkıyor. Tüm siyah kadronun kapı eşiğinde toplanıp, ilahiyi önce İngilizce en son dizesini de özgün Xhosa dilinde söylediğinde neden çıkıp geldiğini anlatmak üzere. Ellerini çırpıyor, sallanıyor ve başlarını ahenkle eğiyorlar.

Hadi gidelim, diyorum.

Mal sahiplerinin Yeni Güney Afrika için başka ne düşündüklerini görmek için bekleyelim mi, diye soruyor David. Çalışanlarıyla birlikte son kez şükürler olsun demek için dışarı çıkarlar belki.

Ev yapımı reçeli akıllara kazınsa da bu görüntüden sonra ikinci keki yiyecek mide kalmadı bende. Biz yine de İsa hakkında söylenen kısa şarkının bitmesini bekliyoruz ancak diz çökerek her masaya getirdikleri şapkaya bir kuruş atmayı reddediyoruz. Bu misyon diğerlerini de buna benzer şovlarda bulunması için yetiştirmekte.

David arabada yaptığımız iş hakkında konuşmayacak. Bu yüzden, büyük Dor sütunlarının arkasındaki, *Fiziksel Enerji* adı verilen bronz atlıların olduğu yere, anıtlara doğru uzaklaşıyoruz.

G. F. Watts, diyorum, Londra'daki Kensington Bahçeleri'ndekinin kopyası. Daha sonra bunu eski rehber kitapta okuduğumu açıklayarak utancımı saklamaya çalışıyorum.

Ancak David bugün hoş görülü.

Boş ver, diyor, Avrupa sanat deliliği üzerine konuşmalıyım. Konu bir resim ve birkaç yıl önceki tuhaf bir olay hakkında. Bu sabah uyandığımda gözlerim yarı açık uzanırken ve sandalyenin üzerine asılmış perdelere bakarken hatırladım. Sally dün akşam onları yıkamak için indirdi ve sandalyenin üzerine bıraktı, sonra çok bilmesem de renklerle ya da desenle alakalı bir şey hiç benzerlik olmamasına rağmen çağrışım yaptı, gerçekten...

Benden daha çok şaşırmıştı.

David, Hareket tarafından seçilmiş küçük bir öğretmen heyetinin üyesi olarak seksenlerde Glasgow şehrini ziyaret etmişti. Bu ziyaret görünüşte hayırsever belediye meclisinin müsaade ettiği, çocuk merkezli öğrenme üzerine kısa bir kurstu ancak asıl amacı tahmin bile edemezsin. Övünerek kıkırdıyor ve Ulusal İstihbarat'ın dikkatle gözetmesine rağmen amacın başarıyla gerçekleştirildiğini söylüyor. Beyaz bir şehirde siyahları kaybetmek tam bir beceriksizlik olsa gerek.

Boş ver, diyor burnuna dokunarak.

Bu erkeklere özgü davranıştan vazgeçmiyor bir türlü.

Ekim ayı sonlarında Glasgow sokaklarında yürümek zor oldu. Cape Town'da bile böyle bir rüzgâr ve yağmur birleşimi görmemişti. Hayatta kalabilmek için uygun giyinmek zorundasın diyerek gülüyor. Yağmurluk giyinmeli ve düğmelerini kapatmalısın ve sonrasında vücudunu rüzgâra karşı doğru açıyla desteklemen gerekir, aksi takdirde kendini herhangi bir ilerleme kaydetmeden suda yürürken bulursun.

İskoç meclis üyelerinden birisi Britanya'da Aparteid Hareketi Karşıtı tarafından üretilen yeşil, altın sarısı ve siyah renkli bir şemsiye verdi ona. Yasaklı renklerle takılmak ve zararsız bir gezintide kendisini gözlemleyen kişiyle alay etmek ne kadar da güzeldi. Ancak adımını dışarı attığı an rüzgâr şemsiyesini uçurdu ve ağaç dalları arasına sıkıştırdı. Ertesi gün ise bir köprünün korkuluklarına girdi, boğazındaki düğmeyi kapatırken şapkasını sıkıca kavradı ve şemsiyesinin Kelvin nehrine doğru uçtuğu anı gördü. Birilerinin ona güldüğünü duyar gibi oldu.

David o zamana kadar sırılsıklam yürüme fikrine alışmaya başlamıştı. Alışık olmadığı şeylerin tadını çıkarabildiği ve herkesin bildiği sokak adlarını ya da yol işaretlerini okuyabildiği bir şehirde büyülenmişti. Her yerde kendi ülkesindeki yerlerin isimleri vardı: Kelvingrove, Glencoe, Aberdeen, Lyndoch, Sutherland, Fraserburgh, Dundee. İskoçya'da, yağmurdan sırılsıklam olmuş yer isimleri ile evdeki kuru, tozlu dalkavukluklar arasında gidip gelirken yaşanan baş dönmesi dışında, kaybolmuş hissetme tehlikesi yoktu. Sanki, onu gözetleyen kişiyle birlikte, Güney Afrika'nın uçsuz bucaksız arazisi ona harita olarak eşlik etmiş gibiydi, şimdi katlanmış ve İskoçya'ya sıkışmıştı. Bu rüzgâr ve yağmurda kim bir harita açmayı seçerdi ki?

Bir de Govan diye bir yer vardı, David'e ev sahipliği yapan kişiler daha çok burada takılıyor gibiydiler. Heyeti, bindirilmiş tersanelerin ve kırık camlı binaların bulunduğu yıkık bir alana götürürken hiçbir sorun yaşanmadı. Burada sağlıksız görünen vatandaşlarla toplantılar düzeliyor ve çay içiyorlardı. Bu kişiler başlarını sallayarak Thatcherizm ile Aparteid'in modern dünyanın ikiz kötülükleri olduğunu söylediler, İngiltere tarafından bastırılan bu kişiler Aparteid'in tam olarak ne anlama geldiğini

biliyorlardı. Yaşlı adama sürekli *ye ken* diyordu. Buradaki *ken*, aslında Afrikancada *biliyorum* anlamına geliyordu ve her şey için kullanılıyordu. Govan Mbeki'nin doğrudan Robben Adası'ndan geleceğini söyleyince David yaşlı adamın böyle bir yerde bulacağı köklerin filizlerini merak etti.

Sarı veya pembe büyük kumtaşı binalar, rehber kitapta bahsedildiği gibi gerçekten eski ve güzeldi ancak şehrin başka yerdeki tarihi onu rahatsız etmeye başladı. Böylece görkemli yapılar bazen gözlerinin önünde sisin içinde kaybolacaktı. Daha sonra, birçok köşede gözüne Clydesdale bankası çarpacaktı, Burası aynı zamanda Le Fleur'u öfkeden deliye döndüren Kokstad yakınlarındaki çiftliğin adıydı. David'in öğrenciyken Cape Town'ın zengin golf oyuncuları için çalıştığı Kelvingrove adlı devasa müze de sisin ardından belirdi. Kelvingrove'a siyahların ve Yahudilerin girmesi yasaktı. Bu arkadaş canlısı yabancı şehre gelerek bilinmeyeni tanıma ve yeni olanın üzerine perde çekerek yakın olanı hatırlama pratiği geliştirmişti.

Kültür turu sayesinde adını hatırlamadığı bir tüccarın dünyanın dört bir yanından getirdiği hazineleri görmek için bir parkın içindeki büyük bir koleksiyonu ziyaret etti. Bilmemi istediği şey, tüm yeri tek bir esere veya resme bakmadan dolaşmasıydı. Sesinden gurur yaptığı anlaşılıyordu. Evet, eski Yunan, Mısır ve Avrupa'nın kaba hazinelerinin arasından görev bilinciyle geçti ancak bir şey göremedi, başka insanların kendi özel kullanımları için yaptığı tuhaf şeyleri alıp İskoçya'daki depoya gönderme gibi olağanüstü bir düşünceye kapıldı. David eserlere ilgi duymuyordu ve rapor edeceği hiçbir şey yoktu, koleksiyon fikrini üzücü ve nahoş buluyordu. Öyle ki, seve seve kültürsüz olarak anılmak isterdi. Koleksiyonun bulunduğu ortam unutulmazdı; ağaçların olduğu park içerisinde havalı cam bir yapı –modern bir şey görmenin rahatlatıcılığı!– bakır, altın sarısı ve kızıla çalan, Musa'ın yanan çalıları kadar kutsal ağaçlar. Resimleri görmemesi gibi yaprakların bu değişimini de daha önce hiç görmemişti ancak hangisini tercih ettiğini biliyordu. Tüm bunlar Halk Sarayı'ndaki tablonun öyküsünü anlatmamak içindi. Bazı belirtilerin buna işaret ettiğini fark ediyorum: anlatma

arzusu, duraklama, vazgeçmeye çalışma. Bundan dolayı, onu kışkırtmaya ve zorlamaya devam ediyorum.

Elbette şehri inşa eden emekçi insanların tarihini anan bir müzeyi ziyaret etmek için dört gözle bekliyordu. Ters çevrilmiş gemi gövdesi şeklindeki büyük bir cam seraya ev sahipliği yapan Kış Bahçesi'nin içinden geçerek Halk Sarayı'na girdiğini hatırlıyor. Daha sonra elindeki broşürden bu geminin Nelson'ın *Zaferi* olduğunu öğreniyor ve palmiye ağacı, begonya, poinsettia, ebegümeci ve strelitzia'dan oluşan tanıdık Cape bitki örtüsüne ev sahipliği yaptığı için sera uyarlamasının sunduğu cılız yeşilden beklenmedik şekilde keyif alıyordu. Tropik yapraklardan damlayan ılık yaşların çıkardığı tik tak seslerini dinledi. Dışarıdaki cama vuran yağmur damlalarının kontrpuanıyla yapay bir şelalelin gürlemesi esnasında Le Fleur'un Robben Adası'nda kabaran heybetli sesini işitti, Cape Town'ın 6. Bölge'sindeki Kış Bahçesinde aşırıya kaçmama ve Griqua bağımsızlığı üzerine vaaz veriyordu. Kış Bahçesi dediği buydu. Bu bitkiler 6. Bölge'nin devrilmesinden bu yana sertleşmek ve çoğalmak için dışarıya sürülmeseydi eğer, evde böyle bir yapının içinde ne saklayacaklarını bilemezdi.

David ıslak paltosunu, eldivenlerini, atkısını ve şapkasını çıkararak öğle yemeğini sipariş etmek üzere beyaz demir bir masaya oturdu. Onu gözleyen kişinin yerini o gün siyah bir adam aldı, köşedeki uzak bir masada oturuyordu. Önünde kahverengi ekmekle aynı kırmızı çorbadan vardı. Yağmurdan korunan o nemli cam gemi ikisi arasında bir nevi kardeşlik oluşturmuştu, bu yüzden şeytani bir dürtüyle tepsisini alıp onun yanına, eşlik etmeye gitti. Afrikalıların yabancı bir ülkede birbirlerini selamlamaları hatta birbirleriyle konuşmaları garip değildi. Şen şakrak bir adamdı. Oldukça güçlü ve içten bir şekilde tokalaşarak Zimbabwe'li olduğunu söyledi. Tüm o beyazların arasında birisiyle konuşmak güzeldi. Hava durumu ve Kış Bahçesi'nin sunduğu rahat sığınak hakkında cana yakın bir şekilde sohbet ettiler. David ona Cape Town'ın 6. Bölge'si ve Le Fleur'un yeşil matkaplı giysiler içerisindeki Griqua korosunun cam tavanı nasıl da şarkılarıyla inlettiğini anlattı.

Böylece diyor David, bir kez daha hata yaptım. Sally'nin de dediği gibi ben daha çok duygusallığa meyilliyim ve bu sahte duygularda beladan başka bir şey getirmiyor. Hele ki her şeye yabancı olduğun bilmediğin bir şehirde. Yeni bir hücrenin komutanı olarak, cesaret ve duygu dolu bir halde düşmanımla konuşarak aptallık ve başıbozukluk yaptım. O zamanlar Le Fleur hakkında sadece çocukluğumdan kalma saçma sapan birkaç şey biliyordum ancak kiminle konuştuğumdan emindim. Bazı sebeplerden dolayı o anki küçük sohbeti rapor etmeyi akıl edemedim, bu da üzerine yorum yapılıp bana karşı kullanılması anlamına geliyor.

Başını ellerinin arasına aldı, bu biraz abartılı bir hareketti, daha yeni bahsettiği sahte bir duyguyu çağrıştırıyordu. Bu tuhaf ve gereksiz utancın içinde kaybolacağından korktuğum için ona neşeli bir şekilde sarıldım ve Halk Sarayı müzesiyle alakalı anlattığı hikâyenin bitmediğini hatırlatttım.

David tur rehberi gibi anlatmaya başladı; il oda şehrin ticaret merkezi haline gelişini tanıtıyordu ve Glasgow'un Amerikan kolonileriyle birlikte tütün ticaretindeki ekonomik büyümesine odaklanıyordu. Glasgow şehrine ait güzel çanaklar, elle boyanmış çiniler, toprak pipolar, özgün enfiye kutuları, üzerinde çizgili gömlekli, piposunu mutlu bir şekilde içen kölenin resmi bulunan Negro Head tütün kutusu sergileniyordu. Şehrin batıya, refaha doğru ilerlemeden önceki zamanlara ait eski bir haritası vardı. Daha sonra, başını tütün gereçlerine ayrılmış cam bölmeden çevirirken duvardaki tabloyu gördü.

David, John Glassford ve ailesinin 1767 dolaylarındaki tablosunu tüm detaylarıyla anlattı. Gerçekten parlak bir tablo, bu iyi mi yoksa kötü mü diye sordu. Yüzeyi bile kendisini açığa çıkarmakta isteksiz, mühürlü bir tablo. David kendisini bu tütün efendisi ve ailesinin tablosuna çeken şeyin ne olduğunu bilmiyordu, anlamlandıramıyordu. Beyaz peruklu aile reisi nazik bir ifade takınmış, en sevdiği, büyük kızı da öyle, elinde bir müzik aletiyle babasının yanı başında durmuştu. David bu müzik aletinin ne olduğunu bilmiyordu. Babasının gözbebeği, altdudağı onun gibi sarkıktı. Diğer gözdesi beşinci kızı, omzundan

sarkıtılan abartılı yeşil bir kumaşla taşıdığı çiçeklerden ona bir demet uzattı. David daha fazla çocuğun olduğunu hatırladı, çıplak omuzları annesinin gümüş-gri cüppesinin üzerinde yükselen, cinsiyetinin belirsiz olduğu bebek dışında diğer tüm çocuklar kızdı. Onları görünce içi ürperdi, soğuk İskoç havasında kolları ve göğüsleri açıktaydı. Sadece babanın üzeri çenesine kadar düğmeli ve tokalıydı.

Resimde ön planda eller vardı: tutuşan, uzanan ya da çiçeklerin meyvelerini kavrayan eller. Dirseği tuvalin arkasındaki bir şeye dayanıyormuş gibi görünen annenin büyük ve sarkık eli göze çarpıyor. Sanki gruptan kaçmak istiyormuş gibi başı eğik bir şekilde resmin kenarına doğru eğilmişti.

Resimde bolca çiçek vardı: salaş giyinmiş kızların başlarında çiçekten yapılmış taçlar, halının şal desenli çiçekleri, bir çocuğun yeşil kadife şalının arasına saklanmış çiçekler, birbirlerine alıp verdikleri çiçek buketleri ve tam ortada ikinci kızının hemen önünde duran tepsideki bir sepet çiçek. David bu tepsinin nasıl havada kaldığına şaşırdı, tabii eğer sinemadaki yer gösterici gibi beline bağlanmadıysa.

Tablodaki kimse birbirine bakmıyordu. Ne nesnelere ne büyük çocuğun tuttuğu müzik aletine ne de alıp verdikleri çiçeklere bakıyorlardı. En belirgin olanı babasına çiçek demeti veren çocuk, başka yere kayan gözleri vardı. Tabloda bulunan nesneler zenginlik belirtisiydi. Doğuya özgü bir halının üzerinde bir sepet meyve vardı: üzümler, elmalar ve belki de şeftaliler. Tek omzunun üzerinde kıpkırmızı bir örtü asılı ön plandaki küçük çocuk meyveye işaret ediyordu ancak yine arzuladığı nesneye kayıtsız kalan, başka yöne bakan bir bakışa sahipti. Çocuğun kırmızı kadife giysisinin üzerinde arka ayak patilerini koyan küçük siyah bir köpek vardı, köpeğin dağınık duruşu çocuğun kıyafetiyle annesinin kırmızı eteğini iç içe geçiriyordu.

Siyah köpeğin, çocuk ve geride duran anne arasında durması kırmızı ve siyah ayrımını vurguluyordu ve aynı zamanda, kırmızı kıyafetleri kırmızı kumaşta birleştiriyordu. David siyah köpeğin bakışlarını takip etti ve başını yukarıya doğrulttu. Resimdeki tek görüş çizgisi boyunca babanın başının sol kısmın-

da yer alan boşluğa yöneldi. Orada, sanki ahşap bir panelin karanlığında, fotoğraf çözünürlüğünde geliştiriliyormuş gibi, siyah bir adamın yüzü gözlerinin önünde şekillendi. Yüzünün dörtte üçünün gözüken, farklı bir çehreye sahip, kırmızı üniformalı siyah kel adam ön plandaki renge uyum sağlıyordu. David korkudan buz kesti. Bir dakika önce orada olmayan bu adam köpeğe hayranlık duymak yerine doğrudan kendisine bakıyordu. Ellerini dua ediyormuş gibi bir arada tutuyordu. David kendisine dikilen bakışlara maruz kalınca birkaç adım geri gitti ve evet, adam hâlâ orada duruyordu. Ne kadar süre o yüze baktığını bilmiyordu ancak görüntünün kenarları suyun altındaymış gibi kımıldamaya başlayıncaya kadar olduğu yerde kaldı. Gözlerini köpeğin gözleriyle buluşacak şekilde kaydırdı ve bu keskin hattın renkleri çözülüp boyanın parlaklığına dönüştü, Glassford'un başının üzerinde sadece koyu bir leke bıraktı.

Bir adım ileri gidip alt plakada yazanı okudu. Resme bakmadan önce yazanı okumadığına yemin etti. Tam metni hatırladı:

> Tütün tüccarı John Glassford (1715-1783) ailesiyle birlikte Shawfield malikânesinde. Resim Archibald McLauchlin tarafından 1767 yılları arasında yapılmıştır. Sol el kısmı tarafında siyah bir köle yer alıyordu ancak bu zamana dek üzeri boyandı.

Elbette, diyorum, sadece yazıyı daha önce okmuş olduğunu unutmuşsun.

Ama, diye ısrar etti, şehrin ekonomik açıdan büyümesini konu alan belgelerde köleliğe dair bir şey yoktu. Zengin Glassford gibi Glasgow tüccarlarının sahip olduğu ve yönettiği Amerikan tarlalarında kölelerin şeker ve tütün ürettikleri gerçeğinden söz edilmiyordu. Halk Sarayı'nda ona siyah bir insanı düşündürtecek hiçbir şey yoktu. Köleliğin ortadan kaldırılmasını gerçek bir yokluk gibi temsilde yanlış yansıtılacağını beklemediği bir yerdi orası. Bir zamanlar adamın tablosunda zenginlik ve statü belirtisi meyve ve çiçeklerleyken, insani yardım hareketinin büyümesiyle tuval üzerinde modası geçmiş bir

süs olarak kalmıştı. Oradaki yazı okunmasaydı eğer kölenin yokluğundan nasıl haberi olacaktı? Okumadığı üzerine yemin ediyor.

David anne Glassford'un, ailesinden ve birbirini kavrayan ellerden uzaklaşıp resmin dışına doğru kaymasını utanç verici buldu. David, McLauchlin'i duyup duymadığımı, ünlü biri olup olmadığını, iyi bir resim mi, değeri ne kadar olabilir bilmek istiyordu. Elbette böyle bir soruya cevap veremiyorum. Sanat hakkında çok bir bilgim yok, o sanatçıyı da daha önce hiç duymadım. Anlattığı resim kulağa korkunç geliyor ancak birebir şahit olunmadığı ve sadece rapor edildiği için herhangi bir yargıda bulunmamak gerekiyor diye açıklamada bulunuyorum.

Baksana, tabloyu sana olabildiğince doğru tarif ettim, diyor.

Başımı iki yana sallayınca somurtuyor. Bu bana neden şimdi Thatcher'ı hatırlatıyor? O kadının kibirli ses tonuyla, Güney Afrika hükümeti kendisini teröristlere karşı savunma hakkına sahip, diyor. Nelson Mandela hakkında verilebilecek tek karar, onun terör eylemleri üzerine kuruludur.

Bu saçma karşılaştırmayla ilgili görüşümü yok sayıyor ve hikâyesini anlatmaya devam ediyor.

Yüzün özgün halini hatırlamam neden bu kadar uzun sürdü anlamıyorum. Oteldeki adamın bana birini hatırlattığını düşündüm ancak hayatımın hiçbir evresine yerleştiremedim onu. Ta ki bu sabah, sandalyenin üzerine asılmış eski modaya uygun meyve ve çiçek desenli perdeleri görünce hatırladım, resimdeki nesnelerle benzer renkteydi. Daha sonra kel adamı nerede gördüğümü birden hatırladım. Resimde görülen adamın ta kendisiydi. Ellerini hürmetkâr bir biçimde birleştirmişti.

Vay vay, diye dalga geçiyorum. Griqua şefinin neslinden birisi aramızda, tablonun sırrını açığa çıkaran yeşil gözlü bir meraklı. Yine de, adamın dua pozisyonunda tuttuğu ellerinin daha hürmetkâr bir hal aldığını söylemeliyim.

David bir şey söylemeden, düşüncelerin içinde kayboluyor. Daha sonra yüzüne bir gülümseme yerleşiyor, hey baksana: Broşürün yazdığına göre strelitzia İskoç bir bahçıvan tarafından keşfedilmiş.

Tanrım sana şükürler olsun, diyorum yoksa altın cennet kuşu olarak kılık değiştiren çiçeği nasıl tanırdık ki.

Bense, David'in güldüğünde ne kadar da sıra dışı bir güzelliğe sahip olduğunu düşünüyorum. David öngörüsünün deliliğiyle ilgilenmek yerine sahte anı fikrinden rahatsız oluyor.

Zamane saçmalığı, diyorum ancak David bir şapkanın eğilmesinin, bir palmiye yaprağının hışırtısının ya da bir perdenin yığılışının anlamı içine hapsedişinden şüphe duyuyor. Ta ki bir gün, geçerli bir sebep olmaksızın, başka bir zaman hakkında konuşma fikri patlak verecekti ancak gerçek olduğunu düşündüğü an nihayetinde gerçek olmadığını kanıtlayacaktı çünkü karmakarışık olan hafıza geçmişe giderek daha korkutucu anlar yaratmak için yeni ifşalarla işbirliği yapacaktı. Bu, terörün, günlük karşılaşmalarımızdaki tüm şekillerde, seslerde ve kokularda sessizce beklediğine, anıların çılgınca birbiri içine gizlendiğine inanmak mıdır? Elbette hafızaya güvenmemek gerekir.

Bu nedenle kel kafalı garsonu genç güvenlik departmanına hizmetçi olarak kabul etmekte isteksiz, saç ve sakalı olan birisiye takılıyor. Öyleyse, hafızasındaki tablo Angola'dan, evde çalışmak isteyen asi yoldaşlarının kıskançlıktan çıkardığı ayaklanmadan hemen önce vardığı Quatro kampına dönmesini istemiyorsa, ne yapmasını istiyor? Evet, davalarını, orduda daha fazla demokrasi taleplerini, kendisini hücre hapsine alan liderliğe karşı duruşlarını desteklemişti. Evet, olmaması gereken birçok şey olmuştu, sadece kendisine değil, kaldı ki en az onun başı yanmıştı. İsyancılar için maalesef işler hiç de iyi gitmedi ancak başka ne yapılabilirdi ki, sürekli düşman ajanların içeri sızmasıyla karşı karşıyayken ayaklanmayla başa çıkmanın başka hangi yolu vardı? Şimdi kim kendinden emin bir şekilde konuşabilir ki?

Evet, taleplerinin meşruiyetini savundu ve bu ona güvenlikten büyük adamlar tarafından günlerce sorgulanma ve benzeri şeyler kazandırdı. Genç hizmetçi, büyük ihtimalle eğitimdeyken bir veya iki kez oradaydı, başı elinde sessizce oturuyordu. David onunla sadece bir kez yalnız kalabildiği anı hatırlıyor, yüzünü

başka tarafa çeviren adam ona köşeye oturma talimatı vermişti. Bir noktada, belki de can sıkıntısı yüzünden, sınırı aştı ve suçuyla yüzleşmek için ayağa kalktı.

Sanki tüm güvenlik departmanını temsil ediyormuş gibi göğsünü yumruklayarak Imbokodo, diye gururla haykırdı. Bileme taşı, diye tercüme etti.

Böyle önemsiz şeyleri alttan alan David kelimenin anlamını bildiğini dile getirince adam dilini yuttu.

Ezilmiş kaya, diye de ekledi David ve dramatik bir şekilde dönerken soytarı-garson rolünü hatırlıyor ve sandalyesine geri oturuyor.

David hatırladığı şeylerden emin olamıyor. Zor zamanlardı, unutulması gereken zamanlardı. İki eliyle yüzünü ovuşturuyor.

İnsanlar bu baskılar altında her zaman ihtiyatlı olmayı göze alamazlar, diye açıklıyor. Hızlı hareket etmek hayati bir önem taşıyor. Neden Quatro'da bulunduğunu anlatmıyor ama evet, ihanetle kuşatılan herhangi bir harekette olduğu gibi, bazı hatalar olması ve paranoyakça davranılması kaçınılmazdı. Ayrıca, eğer tedavisi bir hata olsaydı, kısa sürede tasfiye edilirdi, gerçekten ciddi bir şey değildi, belki de aşırı yüklenmenin uyguladığı garip aşırılıklar. Ne kadar zor geçtiğini Tanrı bilir. Tanrı aşkına bu bir savaştı. Her hareket kendi çatlaklarını, savundukları özgürlüğün üzerinden geçerek çöküntüye uğratan güç tüccarlarını üretir. Bu Hareket'in kendisini gözden düşürmez. İşler yoldan çıkarsa, o yol saldırdığımız sistem tarafından belirlenir. Bu bizi çöküntüye uğratan bir düşman taktiğidir diye tekrar ediyor.

Tek kaşımı havaya kaldırıyorum.

Evet, diyor. Bizi kendi içimizdeki insanlara güvensiz hale getirerek yapıyorlar bunu. Böylelikle şüpheye düşüyor ve masum insanları suçluyoruz. Kendi insanlarımıza korkunç şeyler yapıyoruz. Ellerimizi temiz tutabilmek hiçbir devrimin karşılayamayacağı bir lüks. Tüm kurumlarda yolsuzluk var. Bu tür sorunları sadece sizin gibi gösterişli tipler özel bir şey, bir hikâyede doruk noktasına varabilecek acayip bir şey olarak düşünüyor. Gerçek dünyaya yoğunlaş, mavi sineğin vızıltısını sağır edici bulursun.

Bronz atlı adama yaslanıyorum ve hiçbir şey söylemiyorum ancak David bana dönüyor. Hareketleri oldukça gergin, nefret ve kızgınlık taşıyor.

Senin gibilerin alay etmeye hakkı yok. Bahçelerine bakan ve sanat ahlakıyla duyarlılıklarını perdahlayan insanların hiçbir kaynakları olmadan çalılıklarda hayatta kalma meselesi hakkında hiçbir fikri yok. Orada yaşananlar çarpıtılıyor ve idealler ortadan yok oluyor. *Yoldaş* kelimesini kullanamayacak kadar titizsin, bu konular hakkında ne bilirsin ki? Ah canım, belirsizlik veya özgürlük hakkında bir iki kelam edebilirsin ancak ikisini bir araya getirmeye cüret edemezsin, hele ki bahçe sandalyende rahatça güneşin tadını çıkarıyorken. Bu yüzden Dulci'yi asla anlayamayacaksın, bambaşka bir dünyası var.

Özgürlük geldiğinde bu farklı dünyalarla ne yapacağız, diye soruyorum. Hangisi hayatta kalacak? Ya da benim için hangisini seçeceksin?

Küçümseyerek, canım kızım bu yuttuğun başka bir burjuva nezaket hikâyesi diyor. Başka dünyalar her zaman oldu ve her zaman daha da çok olacak, hepsi hayatta kalmak için mücadele ediyor. Sonra ses tonu değişiyor. Bak, hassas bir iş için sana güvendim diye yalvarıyor. Bu mücadele oldukça kutsal, tüm hayatımı kapsıyor. Yanlış yansıtılmamalı. Aklı başında insanların da bildiği üzere, sen de baskılara karşı verilen mücadelenin siyasette olduğu kadar adil yönetilmeyi başardığını biliyorsun.

Kendinden büyük ekmek kırıntısını yük etmiş karıncanın hareket edişini izledik.

Karınca bir çatlaktan içeri girerken, belki de çok zordur, dedim. Belki de her şeyi bir kenara bırakmalıyız.

Hayır, diyor David tedirgin bir şekilde, buna gerek yok. Dikkat edip konuyu çarpıtmamak yeterli olur. Duvarla çevrili kış bahçemi düşünmeye çalışıyorum; fesleğenin hâlâ yeşil ve gür olduğu, begonvilin mor hışırtısının hiç bitmediği bir yeri düşlüyorum ancak başka bir görüntü dahil oluyor buna. Dünyalardan birinde, bir yığın kirli tabak, her biri diğerlerinin yağına yapıştığı için çözülmeyecek duruma gelmiş.

DULCIE'nin hikâyesi: Belki de tamamı edilgen bir dile çevrilmeli ya da ara ses olarak kalması daha iyi. Keşke bunun altmışlarla ve Fransız harfleriyle geçmişe dair bir bağlantısı olmasaydı.

David başını inançsızlıkla iki yana sallıyor. En azından edilgen sesin ne olduğunu biliyorum ve bu yalnızca Dulcie'nin büyük bir yanlış anlaşılmaya maruz kalması değil, aynı zamanda seni seçerek ne kadar büyük bir hata yaptığımın da kanıtı. Kaba bir biçimde beni işaret ederek, göğsünü dövüyor. Bu hareketi oldukça yapmacık kalıyor. Hareket içerisinde yer almamış, bizim dünyamıza ait olmayan bir kişiyi kullanmanın önemine fazla değer vermiş olabilirim. Düşüncelerinin ne kadar da orta sınıf ve liberal saçmalıklarla dolu olduğunu hafife almışım.

Kuşkusuz aynı dili konuşmuyoruz, diyorum arsızca. Bu yüzden Fransız harfleri ikimiz için de aynı anlamı taşımayacaktır.

Takıntı ve sessizlik üzerine yazdığım kısımları saçma bir yazım denemesi olarak görüp yabana attı. Bu hareketinden sonra bana karşı aldığı tavır hiç şaşırtıcı değil. İşbirliğimiz sallantıda, bir sıcak bir soğuk davranıyor. Kaybedecek bir şeyim olmadığı için bulduğum şeyler üzerinde duracağım. Ne de olsa Dulcie her zaman gerçek ile kurgu arasında bir yerde duruyor.

Konuşmaya izin verilmiyorsa, bir şeylerin eleştirilip kâğıda dökülmesini dilerdi. Dulcie bir zamanlar bunun bir farkı olduğunu düşünüyordu. İfade edebileceği, neyi bilmesi gerektiğini sorabileceği, bildiğini düşündüğü şeyleri kaydedebileceği kelimelerin bir yerlerde olduğunu düşünmek istiyor. O zaman elle tutulur bir şeyler, yazacak ve okunacak bir şeyler olurdu. Her ne kadar kelimeler David'i hedef alıyor olsa da onlar kendisine ait olacaktı. David'i kelimelerle takdim etmenin bir anlamı yoktu.

Fakat böyle bir yazının varlığından korkuyor. Erken saatlerde gelmelerine rağmen her zaman uyanık olması gerekiyor. Herhangi bir işkence yönteminden daha kötü olan bir şey varsa zar zor gelen kelimelerin onların tarafından çalınacağı düşüncesiydi; David'le kendisi arasındaki şeyi bir hiçe dönüştü-

recek anlamsız sözün zarar vereceğinden, çomak sokup bozacağından korkuyordu. Kendi konumundaki biri için özel hayat diye bir şeyin olmadığını kabul etmişti. Şimdi bu sırrı saklamakta ısrar ediyor. Bazen gece yarısı berraklığında kelimeler onu bulmadan kahkaha atıyor; bu bir saçmalık, çocuk oyuncağı, ergenlikte bana ait olan bir saplantının özgürlük hareketinin ağır meseleleriyle ne gibi bir ilgisi olabilir ki? Bu uzlaşı zamanlarında, gerillanın küçük, gizli dünyasında bazı çatlaklar vardı, bu sırrı başka bir şeyin yerini tutuyordu, dünyayı havaya uçuracak, genişletecek bir şeydi. Böylelikle yoldaşları ürkmüş hayvanlar gibi hiç bilmedikleri gruplarla bir araya toplanacaktı.

Bu yüzden hiçbir şey yazmıyor ve sessizliğe bırakıyor kendini, tıpkı onun kadar sessiz kalarak aynadaki yansıması oluyor. David'in onun için özel bir anlam taşımasından ürküyor çünkü o da kendisine benziyor ya da kendisi ona, onun türünden birine. Yazarımızın da yazdığı üzere bu ırkla ilgili bir mesele. Halihazırdaki bu hüsnü tabirden dolayı minnettar.

Sevilenin yüzü; kendi cildi yaşlanırken onun kusursuz kahverengi cildini, kendi gözleri göz alıcı ışıkta açılmaya zorlanırken onun kusursuz göz rengine sahip olduğunu ve sessizlik kendisini sağır edecek kadar keskinken onun kız gibi zarif, kusursuz kıvrıma sahip kulaklarının olduğunu fark ediyor. Bağımlı olduğumuz bu sessizlik bize boyunduruk altında olduğumuz zamanlardan kalmadı mı? Bu kararlı sessizliğimizle o zalimleri kabul etmiş olmuyor muyuz? Dulcie, acı ama gerçek derdi.

Ama hayır, David, Dulcie'nin sesinin temsil edilmesini istemiyor. Bunun nedeni olarak onu korumak istediğini ve onu sadece partideyken bir kez gördüğümü söylüyor. O umursamaz bakışlı heybetli kadının görüntüsünü gözümün önüne zar zor getirebiliyorum. Böyle bir görüntüyü sıradan bir şey olarak düşünmek neredeyse imkânsız ancak sesini hatırlıyorum, birisine şu sözleri söylüyordu: Acı ama gerçek. Oldukça berbat bir desene sahip ipek gömlek giyinmiş, bacakları açık oturuyordu ve haykırarak güldü. Devrimcilerin neden bu kadar kötü giyindiği sorusunu sorduğumda David ciddi olduğumu düşünmedi.

David yalnızca bir kez ellerini onun omuzlarına koyacak kadar yaklaşabildi. Parmak uçları tam olarak gömleğin altındaki yaralara bastırdı, derisinin içine daldı, her boşluğu, her organı, ciğerlerini, karaciğerini, böbreklerini, kırık kalbini ateşten bir yudumla okşadı. Dulcie ellerin çekilirken kan damlattığını görseydi şaşırmazdı.

Sessizlikte birbirlerine benzemekten başka çareleri yok.

Bunu bir kadın hikâyesine çevirdin, Tanrı aşkına hikâye yaşlı kadınlarla dolu diye isyan ediyor David. Kim böyle bir hikâye okumak ister ki? Hiç doğru düzgün bir tarihe sahip değil.

Başka ne yapabilirim ki? Bu konunun seninle bir ilgisi yoksa, bana gerçeğe dair bir şeylerden bahsetmeyeceksen, sadece içi boş şeylerden konuşacaksan benim görevim ortaya bir yapı koymak olur. Etrafı kamışlarla çevrili bir kulübe gibi düşün bu yapıyı, senin zenci gölgen herhangi bir neden ya da uyum olmadan rahatça dolanabilecek ancak belirli sınırlar içerisinde, böylelikle seni tamamen kaybetmemiş olacağız. Başka biri aracılığıyla bir hikâye yazmak imkânsız. Mesela neden bana Kokstad gezisi sırasında ortadan kaybolduğun günü anlatmıyorsun? O kısma ne oldu?

Neredeydin? Neden Sally'e telefon açmadın? Yanlış yaptın David, güvenlik amaçlı topantılardan biri diyerek işin içinden sıyrılabilirdin. Bunun yerine kimseye çaktırmadan cumartesinden pazartesiye birden geçmiş gibi numara yaptın ya da daha çok numara yapmış gibi yaptın.

Tüm bu yaşlı kadınlara hiç gerek yok. Bazı büyükninelerin yerine büyükdedeler de olsa mesela? Bunun bir zararı olmaz, sadece kadınları erkeğe dönüştürebilirsin diye bir önermede bulunuyor.

Zarar mı? Bu kelime zihnimin içinde dönüp duruyor. Sanırım zarar, bu hikâyeyle alakalı olarak daha çok ciddiye almam gereken bir kısım.

Belki Dulcie bir adama dönüşebilir, diyorum ancak penisi yok.

Hayır hayır, bu hiç mantıklı olmaz. Dulcie kesinlikle bir kadın.

Başka bir soru sormayı göze alıyorum. Dulcie 84'te Quatro kampında mıydı?

David efkârlı bir biçimde geceye göğüne bakıyor. Karanlıkta titreşen yıldızlara, asitli ayın etrafını saran bulutlara bakıyor. Kafasının içinde dönen düşünceleri tahmin edebiliyorum. Onun ısrarı üzerine bahçemdeyiz. Çökecek gibi duran bankta oturmak yerine çimlerin üzerine çömelmişiz. Kokstad'dan döndüğünden beri bir çeşit alan korkusuna sahip ve bu yüzden kötü havalarda bile dışarıda oturuyor. Boynumda soğuğa karşı sardığım bir atkı var, onun yakınına oturuyorum, omuzlarının bana değdiğini hissedebiliyorum. Onun kulak çınlamasını duymanın tuhaf hissi olmasaydı eğer bu yakınlığı daha çok sevebilirdim.

En sonunda, kesin bir şey diyemem diye itiraf ediyor. Orada aynı zamanda bulunmuş olduğumuzdan emin değilim. Oraya gönderilmiştir diye tahminde bulunuyorum. Ben aklanıp eve gönderildikten sonra gelmiş olabilir. Görüyorsun... Dulcie ve ben o günlerde birbirimizi ıskalamaya devam ettik. Ayaklanmanın elebaşlarından bazılarının Dulcie tarafından olabileceğinden şüpheleniyorum. Ama bak görüyorsun, farklı hücrelerde kalan şefler hiç tanışmasalar da ya da birlikte çalışmamış olsalar da Dulcie ve benim bir şekilde birlikte çalıştığımıza dair bazı varsayımlar vardı. Şimdi anlıyorum ki tüm bunlar aynı Cape topluluğuna ait olmamızdan kaynaklı; doğrusunu söylemek gerekirse aynı topluluğa ait değiliz. (Melez kelimesini söylemekten çekindiğini not alıyorum.) Görünüşe göre sıklıkla aynı görüşleri paylaşmış aynı şeylere itiraz etmişiz ama sana söylediğim gibi aslında onunla ilk kez Kliprand'da oldukça farklı bir görevde tanıştık. Biliyorum... İç çekip kendini beğenmiş bir havaya girer: Gerilla savaşında birbirlerinin hareketleri hakkındaki bilgiler dikkatlice takip edilirdi, bu yüzden durumun böyle olmadığını biliyor olmalılar. Benim açımdan hepsi bir varsayım, bu şey değil... Omuzlarını silkiyor.

Devam ediyorum: Tüm bu meselelerin, başka bir ülkede gerçekleşen o şeylerin bu hikâyeyle hiçbir ilgisi yok ve ayrıca...

Sessizce oturuyoruz, omuzlarından gergin olduğunun farkındayım. David konuşmaya başladıktan sonra sesi acı çeker gibi fısıltıyla çıkıyor. Karanlıkta yüzünü göremememekten dolayı memnunum. O kadar yakınımda ki, Dulcie gözlerimin önünde kanlar içinde. Kim? Onu başıma dayayan sen misin? Dulcie'ye kötü şeyler mi oluyor? Burada, bu kadar yakınımda diyerek korkunç bir çığlık atarak ayağa kalkıyor ve suçlamalarda bulunurken beni yere seriyor.

Tamamen giyinmiş bir halde soğuk yatağımın içine girip örtüyü kulaklarıma kadar çekiyorum.

Hangi hikâyeyi yazmaya çalıştığımı bilmiyorum artık. Farklı hikâyelerin dahil olduğu düz bir çizgide ilerlemeyi kim devam ettirebilir ki? Ayrı düşmüş vahşi kardeşler gibi etrafta delice koşturup birbirlerinin hikâyelerini kovalıyorlar.

Son zamanlarda yürümenin ne kadar da karmaşık bir yapıya sahip olduğunun farkına vardım. Diğer insanların bilinçli olarak adım attığını, yollarını zihinsel olarak belirlediğini ve yoldan çıkmayı beklemediklerini fark ettim. Bundan dolayı özellikle benim gibi steatopik, biçimsiz herhangi biri basitçe yoldan çekilmeli, aksi takdirde yere serilme riskiyle karşı karşıya kalır. Korkarak çizdiğim zigzaglara dönüp baktığımda utanmadan edemiyorum. Bundan dolayı yürüme becerisi üzerinde duruyorum. Düşündüğüm kadar zor değil. İşin püf noktasını paylaşarak (bugünlerde böyle diyorlar) bu hikâyenin eksik kısmını telafi etmeyi umuyorum.

Sabah saat onda, daha çok kalabalık olmadan kasabanın merkezindeki St. George's Alışveriş Merkezi gibi geniş bir yere git. Gideceğin yolu belirle, başını dik tut ve gözlerini ilerideki bir noktaya sabitle. Şimdi, hedefine ilerle ve sana doğru gelen iyi giyimli adama yol vermemekte kararlı ol. Çarpışma kaçanılmaz gibi görünüyor ancak en son saniyede güvensizliğini belli eden bir ifadeyle sana sürtünmekten kaçınmak için yoldan çekilecektir. (Ne tesadüfdür ki aynı kural araba kullanırken geliştirilen güven/kabiliyet için de geçerli.)

İlk başarımdan aldığım cesaretle denemeye devam ediyorum ve uygulamada dört parçadan oluşan pahalı takım elbiseli ve

evrak çantalı orta yaş erkekleri hedef alıyorum. Bir rüyadaymışım gibi her şey yolunda gidiyor, sadece yaptığım şeye anlam veremeyip bana sert bir şekilde gittiğim yöne bakmamı söyleyen bazı insanlar var. Bu manevraları bugün tekrarlama rağmen genç bir çocuğun oldukça şiddetli bir şekilde bana çarpmasını engelleyemedi. Sıradan giyinimli bu çocuğun dün Claremont Alışveriş Merkezi'nde yoldan çekilmek zorunda kaldığım çocukla aynı kişi olduğu üzerine yemin edebilirim. Bu olay bana yürümenin karmaşık olduğunu düşündürtmüştü.

Artık daha fazla Dulcie'nin hikâyesiyle ilgilenmek istemediğim gibi sayfa üzerinde uydurduğum şeylerin de kontrol edilemez bir tokolosa dönüşmesinden korkuyorum, bu yüzden David konuyu değiştiriyor. Dün gece hiç konuşmamışız gibi davranıyor ve o konuya geri dönme isteğimi başından atıyor.

Le Fleur'le alakalı tüm bu meseleler üzerime kaldı. Geleceği görebildiğini hayal etsene diye gülüyor. Şimdi de; ama bu çok önemli, diye açıklıyor. Onun için ortaya bir hikâye çıkarmaya çalışıyoruz ve her şeye rağmen bu o kadar da imkânsız durmuyor. Deli bir tavrı var. Konumunu değiştirdiğine inanmıyorum. Belki de sadece onun hakkında konuşma arzusudur, her zmanki gibi gerçek bilgiye kafa tutacaktır. Bu sahte kutlamanın içine çekilmeyi reddettikçe etrafımı sarmaya çalışıyor.

Nasıl gidiyor dostum, diyor coşkulu bir şekilde ve diğer insanlara yaptığı gibi bana da yağ çekiyor. Neyse ki en azından yoldaş diye seslenmiyor.

Gülümsüyorum ve şöyle böyle diye kaçamak bir cevap veriyorum. Ouma Sarie'nin yeni İngilizce ara sözlerini taklit ediyorum: Evet, neden diye sorulacak olursa çünkü küçük olanlar, o yüce İngilizce isimlere sahip biricik Jamie ve Chantal'ı, kesinlikle o sommer-so-platlangs –kaba çiftlik çocukları gibi değiller. Tabii ki İngilizceyi çok iyi konuşuyorlar ve o, yaşlı Saartjie, her zaman söylediği nasıl gidiyor tarzını yenilemek zorunda kalacak. Bu amaç uğrunda, Radyo Good Hope'u, doğum günü kutlamalarını, yıl dönümlerini, hasta ve uzakta olanlar için iletilen tüm iyi dilek mesajlarını dinliyor. Hatta doğruyu söylemek gerekirse yakınındaki insanlara pek saygılı gelmeyen mesajları da

dinliyor. Bugünlerde gençler, dediklerine göre beni tanıyan herekese mesajlar yolluyorlarmış. Havanın şimşek çakıp, altüst olmasına şaşmamalı. Düşünsene, daha haziranın ikinci haftasında yaz günlerinde böyle bir hava... Örnek olması gerekir diye tartışmaya giriyor, bu mesaj için kendine bir açıklık getirmesi gerekiyor. Bugünlerde her şey değişiyor. Ouma Sarie'nin Sally'i bir radyo isteğiyle neşelendirmemesi ve aynı zamanda porselen mavi bir gökyüzünde Tanrı'nınki gibi çıtırdayan kendi sesini duymanın zevkini yaşamaması için dünyada hiçbir neden yok artık.

Ouma Sarie prova ediyor: Kızım Sally için bir mesajım var, lütfen. Yüce Tanrım zor günlerinde yanında oldu ve onu iki güzel evlatla, Jamie ve Chantal'la kutsadı ve bir de güzel bir evle. Evini her zaman derli toplu tut. Temizlik seni tanrısallığa yakınlaştırır ve hep gülümse kızım, Yüce Tanrım çabalarının üzerinden babacan gözlerini ayırmayacaktır.

Ah hayır, bu babacan gözler lafı rahipten kalmaydı, her ev ziyaretinin sonunda araya biraz İngilizce sıkıştırıyordu. Hayır, o söyleyeceği şeyi kendisi bulacak ama sonra, Tanrı'ya şükürler olsun ki bu radyo işi için telefonda konuşman gerektiğini hatırlıyor, böylece o plan için çabaları boşa gitmemiş oluyor.

David boğazını temizleyerek araya giriyor. Tamam, diyor, bu kayınvalide şakalarına bir son veriyor. Dulcie'yle nasıl anlaşıyorsun?

Dur sana başka bir hikâye anlatayım, diyorum. Bu her şeyi yapabilen Bronwyn Brown Witch hakkında. Onun için bolca sınanma var, her zamanki gibi üç dilek, üç orman gezisi, üç imkânsız görev. Hepsini geçiyor. Sihirli güçlerini arkadaşlarının sıyrıklarını temizlemek, fakirleri doyurmak, kasırgaları ve depremleri engellemek, düşmanları uzak tutmak için kullanıyor. Bir gün, arkadaşları olan ormandaki sopalar bir araya gelerek kudretli bir odun yığını olana kadar birbirlerinin üzerine uzanır. Kaçış yolu yoktur. Bronwyn Witch kazıklara bağlanarak ölmek zorundadır.

Bu sadece kısa bir hikâye, diyorum. Yüzünün buruştuğunu görüyorum. Elleri aptalca arkadaşını yakalamaya çalışıyor ve

bir bıçak ya da silah arıyormuş gibi elleriyle hafifçe kendini yokluyor.

Üniversiteye gittin, her tür kitap, şiir ve benzeri şeyler okudun, diyor. Bu tarz şeyleri bilmen gerekiyor, bir şeylerin nasıl gerçekleştiğini, nasıl dönüp dolaşıp başka bir şey haline geldiklerini, gerçekten ne kadar korkunç şeyler olabileceklerini... Bunun nasıl yazılması gerektiğini, nasıl uygun bir hikâyeye dönüştürülebileceğini bilmelisin.

David'in elleri titriyor. Görünüşe göre duygularını gizleyemiyor. Ne hakkında konuştuğunu nereden bilirim ki ya da örgün öğretime kim böyle bel bağlar ki?

En nihayetinde bu adamın bir windbroek olduğunu düşünüyorum. Kendini toparlıyor ve bana hiçbir şekilde şiddete dayanamadığını, direniş hareketine katılmanın ve korkularıyla yüzleşmesinin aldığı en korkunç karar olduğunu söylüyor. Çocukken koyunun kesilmesine yardım etmek zorunda kaldığında babasına bunu görmeye midesinin kaldırmadığını söyleme cesaretini gösteremedi. Onun bu hoşnutsuzluğunun farkına varan o cesur adam çocuğun eline kan pompalanan kesik başı tutturdu.

Gözlerinin önünde iri kaya tuzuyla terbiyelenmiş ahırda asılı duran koyunun siyah beyaz derisini görüyor. David başını ağır ağır döverken eliyle kulaklarını kapatıyor, muhtemelen bir kuzu melemesi ya da mavi sineğin vızıltısı.

Elleri hâlâ kulaklarının üzerinde ve gözleri kapalı. Yanılıyorsun, diyor. Sözcükler çok derinden bir yerden geliyormuş gibi çıkıyor. Değnekler kendini feda etmeyecek. Evet, çizmeleri artık ona olmuyor, ayakları içine giremeyecek kadar büyük. Gücünü daha fazla zorlamamalı, üniformasını teslim etmeli ve büyük adamlara yol açmalı. Ancak bu da yetmez. Çok fazla şey biliyor, yalan yanlış her şeyi. Ona karşı atılan her ilmeğin bilincinde. David aniden duruyor.

Neden sessiz, diye soruyorum. Neden konuşmuyor?

İnanç. Gurur. İnançtaki gurur. Gizlilik virüsü. Ya masumiyetinin kanıtı ya da gizlilikle oynanan bir oyun. Tersyüz olan bir gizlilik. Ne olursa olsun, ona güvenebilirler, o dünyada her

şey farklı bir anlam taşıyor. Özgürlük bizim için değil temiz, cici liberaller için kansız bir şey. Aynı şekilde şiddet de akan bir kan ya da vahşet değildir. Bu sizin anlamak için uğraşmayacağınız bir konu.

Sessizce oturuyoruz. Bana bakarken ellerini kulaklarından çekiyor. Dulcie iyi olacak, biliyorsun. Orada dişini sıkacak ve zorluklara rağmen gayret edecek, tek bir şeyden vazgeçmeyecek. Evet, diyor usulca. Tanrı adına feda edilmeyecek, o bir cadı tamam mı?

Sonra, pantolonunun kıçında defalarca elini gezdiriyor, mendil veya silah kontrol eder gibi bir hali var ya da bir erkeği babasının windbroek dediği hale getiren etin çekilme hali.

Hiç sözü olmayan, başka bir sayfanın daha olduğunu açıklamam gerek. İşime yarasın diye çizdiği Kok soyağacından hemen sonra gelen bir sayfa. Başından beri haklıymışım.

Geometrik şekiller var: kareler, dikdörtgenler, üçgenler – ikizkenar ve dik kenar– altıgenler, çokgenler, paralelkenarlar ve özellikle elmaslar. Karikatürcünün ışıltıyı gösteren eğik çizgileri her bir elması düzeltmiş ancak şimdi görüyorum ki bu başka bir kalemle yapılmış hatta belki de sonradan eklenmiştir.

Bir bedenin parçalanmış şekilleri var: terzi mankenine benzeyen cinsiyetsiz bir gövde, dirseklerden yanlış yöne bükülmüş kollar, bacaklar, şişmiş ayaklar, pençeye benzeyen eller.

Bir kafa var, baş aşağı gülümseyen bir kafa, gür saçlarının dışında ona benzeyen bir yanı yok.

Sayfada sakat bir şekilde yatanın Dulcie olduğuna eminim.

CAPE TOWN, 1991

Perşembe günü Cape Town merkezinde ANC mitingi yapılacak.

Sanki kimse bilmiyormuş gibi, cep telefonuma bu tuhaf mesaj atılmış. Başka mesaj yoktu.

SABC haber spikerlerinin hâlâ 1960'lardaki BBC telaffuzunu kullanıyor olması yeterince komik değilmiş gibi, bu haber spikerlerinin sesinde de parodik bir şeyler vardı.

Perşembe günü Cape Town merkezinde ANC mitingi yapılacak. Saat onda kasabadan otobüsler gelecek. Kalabalığı Piskopos Tutu ve Joe Slovo'nun yönlendirmesinden sonra geçit törenindeki toyi toyi dansının gün ortasına kadar gerçekleştirilmesi planlanıyor. Katılmanınzdan ötürü memnuniyet duyarız.

6 Haziran –Soweto Günü - Gençlik Günü - Bloomsday - Kelime Devrimi Günü– özgürlüğün yıl dönümü. Genelde mitinglere katılmam. Tabii ki Mandela'nın serbest bırakıldığı tarihi gün hariç. Bu davetten etkilendim. Hareket, haber spikerinin resmi sesiyle tüm medyanın içine sızmayı başardı mı?

Bu reddemeyeceğim bir davet.

Ouma Sarie David'in evde sadece birkaç saat vakit geçirdikten sonra tekrar Guguletu'ya gitmek için geceyarısı evden ayrılmasına kızmıştı. Sally de kendi organizasyonuyla gidecek ve onu mahalle otobüsüne bırakırken çocuklarla birlikte gelecekti. Yan komşusu Bayan January'a ve karşıdaki Diederikse'e ona göz kulak olmasını söyledi çünkü Ouma'nın kalbi Apostolik Kilisesi'deki utanç verici insanlar gibi bu izdihamı ve toyi toyi dansını kaldırmazdı. Sally daha gün doğmadan evden çıktı. Komşuları o gittiğinden beri ortak bir piknik düzenlemek ve ona eşlik etmek için eve girip çıkıyorlar, tüm kapıları açık bırakıyorlardı. Ouma Sarie komşuların yardımına nankörlük etmiyordu ancak bu kasaba insanlarının içtenliği konusunda endişelenmeden edemiyordu.

Daha dün hayır, teşekkürler dedi, sakıncası yoksa Bayan January, size Bayan January demeye devam edeceğim.

Bu gençlerin saygısızlığının önüne geçmek için sadece bir bahane, bu yüzden senli benli olabilir, onu ilk adıyla çağırabilir. Doğruyu söylemesi gerekirse kadın biraz şımarık olsa da köfteleri mükemmel.

Otobüste genç bir adam formalarına büyük altın rengi, yeşil ve siyah rozetler takıyor ve şapkalarının etrafına güzel kurdeleler bağlıyordu. Ouma öfkesini ve kuşkusunu ehlileştirmek istese de çocukların gevezelikleri ve gülüşmeleri, gitar sesi, neşeli şarkılar ve Bayan January'ın o yola çıkmadan önce minik

köfteleri yemesi için baskı yapması moralini düzeltiyordu. Birlikte hiç şarkı söyleyememenin üzerine çocuklar ona komik siyahlara özgü sözlerle eşlik etti, çok eski zamanlara ait sözler. Küçükler mücadele hakkında her şeyi biliyorlardı. Otobüsün içi ne kadar da güzel ve coşkuluydu. Koca kadınlarla birlikte kollarını havaya kaldırıp mutlu-u-u şarkısını söylediler. Geçen yıl televizyonda gördüğü Yeni Yıl Coon Karnavalı'na benziyordu. Zamanla birçok minstrel yüzün yer aldığını hatırlasa da özel bir karşılaştırma yapmaktan kaçınıyordu, bu bir utançtı. Haysiyetini düşünürken bir süreliğine kendisini toparlamaya çalışıyordu ancak ortamın ruhu başkalarına kolayca bulaştı. Otobüslerin park ettiği Castle Caddesi'ne vardıklarında Ouma Sarie de herkes gibi otobüsten toyi toyi dansını yaparak çıkıyordu. Gökyüzünün maviliğinde güneşin pırlanta gibi parladığı mükemmel bir kış günüydü. Daha önce gelmekte kuşku duysa da şu an Tanrı'nın yukarıdan ona gülümsediğini biliyordu çünkü eğer buna izin vermeseydi Cape sokaklarını yağmura va rüzgâra boğmaz mıydı? Bugün, gençlerin en sonunda haklı çıktığını işaret ediyordu. Bunca zamandır devletin onlara söylediği şey, bu dar ve uzun yolların şeytana ait olduğuydu. Nelson Mandela gibi –onun melez iyi bir kana sahip olması gerektiğini biliyor– iyi görünümlü bir beyefendi nasıl gerçeğin ve adaletin sesi olamaz? Böylece Buitenkant Caddesi'ndeki toyi toyi dansına büyük bir coşkuyla eşlik ettiler. Siyah kasabalardan birinden bir birlik de katılmıştır, böylece herkes iç içeydi. Aslında sisinin kemikli ince beline tutunuyorlardı. Ah, ne kadar da güzel! Sıcak bu kış güneşinde herkes dışarıdaydı bugün.

Joop'un dünyanın değiştiğini görememesi ne kadar da acı. İsa'nın bahsettiği gibi herkes bir arada dans edip şarkı söylüyordu. Önünde duran sisi –oldukça ince ve temiz olduğunu söylemek gerek– sendeleyip yere yığılınca aklının bir köşesinde duran rooi laventel'i çıkardı ve hemen kadının göğsüne sürdü. Bunun etkisiyle ve Bayan January'nin yaptığı frikkadelden bir ısırık alınca yaşlı kadın çabucak kendine geliyor ve herkes eski Standart Bankası'nın parlak granit duvarında dinlenme fırsatı buluyor ve onları kışkırtmaya çalışan görevliye meydan okuyordu. Gençken

beyaz üniformalı bir hemşire olmanın hayalini kurmuş olan taşralı kadın Ouma Sarie. Küçük bir çocuğun beline sıkıca bir atkı bağladığı ve yaşlı bir adamın bileğine, tendon yerine oturana kadar çocuklara getirdiği Zambuk merhemiyle masaj yaptığı için ilgi odağı olmuştu. Yüzü mutluluktan parlıyordu ve o gün yaşananlarda dolayı cesaretlendiriliyordu. Tuvalet bulmak için çocukları büyük Standardt Bankası binasına götürmeye çalışıyordu ancak her bir elinde bir çocuk kapı eşiğine geldiğinde tanıdık gelen karo zemine bakıyordu. Mavi, beyaz ve kiremit rengi geometrik bir desen... Kalbi hızlandı. Önündeki ağır kapıların sertçe suratına kapatılınca bir an hiç şaşırmadı.

Daha sonra Ouma oymalı kapıları yumruklayıp bağırdı: Logan'ın canı cehenneme, Farquhars'ın canı cehenneme. Burası artık Mandela'nın karo zemini, Mandela'nın bankası, Mandela'nın tuvaleti.

Tezahürat etmeyi öğrenmiş çocuklar hemen onun ardından bağırıyorlar: Mandela'nın zemini, Mandela'nın tuvaleti. Başka bir çocuk devralıyor: Boerlara ölüm, çiftçiye ölüm, pijamalı bubbiye ölüm derken eski modaya uygun kırmızı fesli bir adam tarafından kafasına şaplak yedi. Tüm bunlar Ouma'nın kafasını karıştırıyordu, mermer basamaklardan aşağı inerken yarıma ihtiyaç duyuyordu. 16 Haziran 1976 ve Sharpeville hatıraları hiç durmayan sinekler gibi başının etrafında vızıldadı. Logan Otel'de çalışan üç siyah adamın saldırı yapma ihtimaline karşı herkes evlerin içine yönlendirilmişti o gün. Sharpeville'ı kararlı bir biçimde bir kenara iterek Sally'nin açıkladığı gibi, yeni bir barış, adalet ve uyum görüşüne odaklandı.

Konuşmanın tamamını dinleyemedi ancak çok çok iyi olduğuna emindi. Ne derseniz deyin, piskopos Tutu çok güzel bir konuşmacıydı, mor elbisesiyle büyük bir figür sergiliyordu, her zaman belirttiği gibi cennetten bir renkti bu. Sesi engebeli bir araziden geçen bir trenin motoru gibiydi, çok güzel şeylerden bahsederken sadece buhar ve güzellik topluyordu. Ülkeyi yeniden inşa etmek, gıda ve sağlık, herkes için barınma, yaklaşan seçim gibi güzel konulardan bahsediyordu. Biricik Joop bile onun bir havari gibi sallanıp el çırpacağını hayal edemezdi çünkü her şeyin bir mevsimi, zamanı ve yeri vardır. Havarivari

davranışlara bile göz yumulmaktaydı. Bay Slovo kırmızı komünist çoraplarını giyerek ne kadar da mantıklı beyaz bir adam duruşu sergiliyordu. Ouma kış olsa bile çoraplarını arada değiştirdiğini ümit ediyordu çünkü Slovo ülkeye döndüğünden beri televizyonlar hiç durmadan bu kırmızı çoraptan bahsediyordu. Herkes onun adını dedesinin dilinde de olduğunu görebilirdi, *o kelimenin* anlamını taşır –bir yerde okumuştu– çünkü ağzından çıkan sözler Kelimenin tam anlamıyla temiz dağ akıntısı gibiydiler, Tanrı ve Tanrı Sözü'yle birlikte olan, karanlıkta parlayan ve karanlığın üstün gelemediği yeni bir ışık başlangıcı. O *Kelime* gözlerinin önünde ete kemiğe büründü, şükran ve hakikat doluydu. Böylece Büyük Geçit'e tıkılıp kalan kalabalık sokaklara taşarken nihayet adaletin ve özgürlüğün geldiğini görüyor, beyazların söylediği yalanlardan yüzü kızarıyor. Boer ve İngilizlerin yıllardır attığı yalanları aptalca yuttu. Bayan Slovo'yu düşününce utançtan gözleri doldu. Ne kadar da güzel bir kadın, paramparça olmuş, evli olmasalar da bu yalanlara karşı çıkmak gerektiğini söylüyorlar –neden başka bir isimle çağrılıyor– ama o, ihtiyar Sarie, iğrençlik karşısında artık bu tür şeylere daha fazla önem veriyordu, bu yüzden kadını hak ettiği evlilik soyadıyla çağırarak onurlandıracaktı. Adamın bir aziz olduğu ve komünist olmadığı, Tanrı'nın onlara özgürlüğü kutlamaları için verdiği bu harika gün kadar netti.

Yiyecekler aralarında paylaşılırken ve çocuklar etrafta dassieler gibi dolaşırken Ouma büyük bir gayretle sol yumruğunu havaya kaldırıp ayaklarını yere vuruyordu, burnunun dibindeki biranın araklandığından bihaberdi. Havada sigaradan çok daha güzel bir bitki dumanı kokusu vardı. İnsanlar şarkı söyleyip dans ediyorlardı. Psikopos sıkıca tuttuğu renkli balonları serbest bırakınca, balonlar esintiyle havalandı ve ulaşılamayacak derecede göğe yükseldi. Ouma bu büyülü güzelliğe kapılıyordu, önce kalbinde bu değişimi hissetti, onu altüst ederek bir prensese çevirdi; evet, bu masal diyarında yumruğunu sihirli bir değnek gibi sallayan bir prensesden başka bir şey yok.

Nkosi sikilele iAfrika / Malu apanyiswe lumu lwayo.*

* Tanrı Afrika'yı kutsasın / Malu onlardan birini ima etti. (ç.n.)

Sesleri yaz kırlangıçları gibi şakıyor, balonların arasından Masa Dağı'nın tepesini çevreliyordu.

Güneş bir ateş topu ve nihayet otobüsteki yerlerini alıncaya kadar gökyüzü kutsal kırmızı ve altın sarısı çizgilerle örüldü. Evet, toparlanmaları zaman aldı, herkes yorgun düşmüş, kaybolmuş ve itilmişti. Masal diyarında olsalar bile mızmızlanan çocuklara sabırlı olmaları gerektiğini söylüyordu. Motor çalıştığında, ağır mesanelerle uykuya dalarlarak günün güzelliği çikolata lekeli yüzleriyle damgalanıyordu.

Ertesi gün, mitingi bir kaos, kargaşa, yağma ve yakma günü olarak tanımlayan gazeteleri okurken başını sallayacak zaman yoktu. David ortadan kayboldu. Yoldaşlar onun dönüp dönmediğini görmek için arıyorlar. Kalabalığın dağıldığı akşamın erken saatlerinden beri kimse onu görmedi. Kısa bir görüşme için Yoldaş K'nın evine gitmesi gerekiyordu ancak bu düzenleme yapıldıktan sonra ondan hiçbir haber alınamadı. Sally, annesinin önüne koyduğu rooi laventelle karıştırılmış harmansdruppelları almayı reddedince Ouma onu kahvesine dökmek zorunda kaldı.

Miting yeri yürüyüş yapmak için uygun olmayabilir ancak biraz umursamaz davrandım. Yere düştüm ya da ayağıma çelme takıldı, toyi toyi dansını yapanlar tarafından ezildim. Kemiklerim kırıldı ve vücudum morardı. David'e ulaşmaya çalıştım ancak telefonu meşguldü. Bu olay dönüşünde belli bir korku hissettiğimi itiraf etmeliyim. Hastaneden döndüğümde cevap telefonumda eskiden kalma aynı SABC sesinde bir mesaj vardı.

Kırılan kemiklerin için iki çay kaşığı harmansdruppels'ı bir kaşık rooi laventella karıştır. Kahveyle içmekten kaçın. Tekrar ediyorum...

Chapman Zirvesi'ndeki virajın etrafından görünen manzara, şafaktan önce, o en karanlık saatte nefes kesen bir güzelliğe sahip olurdu, şekillendirdikleri dünyaların şaşkına çevirdiği

kimseler bu büyülü saatte boyunlarının etrafındaki tılsıma dokunur ve dişlerini gıcırdatırdı. Babun, yol kenarına park edilmiş araba, suyun ve kayaların yer aldığı güzel manzaraya doğrultulmuş bir kamera olmayacaktı, yavaşlamaya gerek yoktu. Keskin bir lastik izi vardı, sanki son dakikada durmaya karar vermiş gibiydi. Yolcu koltuğunun üzerinde dikkatlice katlanmış giysi yığını ve en üstte de bir not vardı. Sally ve çocuklar için yazılmıştı: Bir açıklama yoktu, yalnızca bir özür ve aşkının kanıtı.

Pantolonunun cebinden beşlik bir banknot, biraz bozuk para ve beyaz demir bir masada otururken çekilmiş ve daha yeni buruşturulmuş bir fotoğraf vardı. Fotoğrafta başını yarım bir gülümsemeyle dinleyen yuvarlak yüzlü, gözlüklü bir adama doğru eğmişti. Etrafları yemyeşil tropikal bitki örtüsüyle çevriliydi, ayrıntılı bir stüdyo fotoğrafında olduğu gibi, bir palmiye yaprağı masanın yan tarafına düşüyordu.

Birkaç gün sonra yıkanan vücudu suyla doluydu. Açık yeşil gözleri cam gibi donuklaşmış ve oyuncak bebeğin gözleri maun rengine dönmüş, davul gibi şişen suratına öylesine düşmüştü.

Masamda oturuyor, duvarla çevrili güzel bahçeye bakıyorum ve kırmızı suratlı emlakçının sesini tekrar işitiyorum: Buranın kendine has, güzel bir özelliği de küçük, güneşli bir alana sahip. Aslında buraya ev diye nitelendirdi.

Küçük, iki yatak odalı evlerin pek çoğu bu kadar geniş bahçelere sahip değildir. Telaşla, aslında küçük değil, diye ekledi ama çok güzel, çok özel bir bahçe. Bakın hanımefendi, burada hiç endişelenmeden bikininizle hatta çıplak olarak güneşlenebilirsiniz.

Ona soğuk bir bakış atınca hatasını telafi etmek istercesine, evet hanımefendi, bu elverişli sınırlarda bahçe işleri yapabilirsiniz, dedi.

Bu oldukça elverişli sınırlar şimdi koyu yeşil yapraklarındaki sarı ve turuncu kadife çiçeği başlarıyla birlikte sızlanıyor. Köşedeki incir ağacı, yükün altında çatlayan bir arka duvara yaslanmış, dolgun sarı incirlerden oluşan görkemli yavruları taşıyor. Arılar pişmiş meyvelerin etrafında vızıldıyor. Beyaz badanalı duvar içi siyah dolgulu papatyalarla dolu, soluk sarı veya koyu turuncu yüzleri bir milyon minyatür güneş gibi ışıl-

dıyor. O parlak siyah gözlerden herhangi birine baktığınızda kandırıldığınızı göreceksiniz. Görünürdeki ercik ve dişicik başından oluşan dolgun köşe çıkıntısı yerine, sadece karanlık bir delik, o parlak yüzde yanmış bir yokluk, karanlık bir görünmezlik noktası, hiçliğe doğru daralan boş bir siyah koni yer alıyor.

Mevsimsiz bahçeme dönerek bu imkânsız hikâyeyi yazmaya ara veriyorum, her zaman yaptığım gibi cebime yedek bir disk koyuyorum. Tam da cenazeden döndüğümde, birkaç gündür çalıştığım işimin yok olduğunu, yerine kalın harflerle yazılmış tuhaf bir mesaj bırakıldığını görüyorum: *bu metin kendini yok ediyor*.

Ot aramak için kadife çiçeğini çalılarından ayırıyorum. Büzüşmüş, sarı demetin şifalı kokusunu içime çekiyorum. Büzülmüş papatyaları kestim ve incir ağacını salladım. Öğle vakti olmuştu, diğerlerinden farksız bir gündü. Güneş, açık gökyüzünde sarı bir tekere benziyordu. Tam işin başına döndüğümde ortadaki çimenlik alanda onun gürbüz steatopik görüntüsünü görüyorum. Gizlice güneşlenmeye gelmişti. Şurup tatlılığına sahip vücudunun tümü vızıldayan goggalarla kaplıydı, onun deliklerini keşfediyor, yaralarına dalıyorlardı. Böcekleri üstünden kovmak için hiç çaba sarf etmiyor. Hatta kör edici parlaklığa sahip ışığın ve kavurucu güneşin altında bu böceklerin üzerinde olmasından memnuniyet duyuyor. Görüp görmediğinden emin değilim ancak böceklerin tüylü iplikleriyle örtülü gözlerini kırptığını, duvarda komik bir şekilde kaybolan bir çift ayakkabıyı görüyorum, birisi duvarın üzerinden kendini caddeye atıyor. Sıcak güneşin altında esneyip geriniyor.

Burası artık benim mülkiyetimde değil mi diye soruyorum kendime. Dulcie'yi bahçemde bir ziyaretçi olarak hiç düşünmedim.

Öğle vakti olmuştu, diğerlerinden farksız bir gündü. Ancak tam öyle değildi. Pencerenin yanındaki masama oturuyorum, ellerim ve gözlerim klavyede. Bilgisayarın arkasında bir kurşun patladığında çığlık atıyorum. Bilgisayarın hafızası masaya bir

su birikintisi gibi sızıyor. Kederli kelimelerin şarapnelleri, ardında garip saplarla, tuhaf örneklerle karışık bir şekilde karışan tüm heceleri bırakarak hikâyemi karmaşık hale getiren imkânsız melezler üretiyor. Dışarıya, incir dolu ağaca bakıyorum. Birisi aceleyle ayrılıyor, duvarın üzerinden tırmanıyor ve kara gözlü papatyamı eziyor. Soğuk konuşmalarla kırmızı suratlı adamdan satın aldığım ev benim değil miydi artık? Neler olduğunu hiçbir zaman bilemeyecek miyim? Ne düşündüğümü kimse umursamıyor mu? Mavi sineğin vızıltısını bir daha hiç duyamayacak mıyım?

Ekranım kırık parçalar halinde.

Sözcükler benden kaçıyor.

Bu karmaşıklığın bana ait olduğunu hissedemiyorum.

Artık daha fazla ilgilenemeyeceğim.

Ellerimi bu hikâyeden çekiyorum.

Sonsöz

David'in Hikâyesi Zoë Wicomb'un ikinci kitabıdır. İlk kitabı kısa hikâyelerin bir derlemesi olan *You Can't Get Lost in Cape Town* [*Cape Town'da Kaybolamazsın*] (1987) adlı eseriyle ilgili yazar Toni Morrison, "Wicomb o yerden saf altın çıkardı; göz alıcı, baştan çıkarıcı ve paha biçilemez, yeteneği ışıldıyor" demiştir. Morrison'un bahsettiği yer Güney Afrika'dır, daha belirgin olarak, 1948 senesinde Wicomb'un doğduğu, 1970'de İngiltere'ye gidene kadar hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Batı Cape'de Little Namaqualand'da küçük bir kırsal yerleşimdir. Kısa hikâyeleri baskıcı ırk ayrımı yapan bir hükümet kontrolündeki kırsal hayatı ve Cape Town'daki sistemli politik direnişin gelişimini tasvir eder.

You Can't Get Lost in Cape Town ırkçı yasalar altında "melez" olarak sınıflandırılan bir kadın tarafından Güney Afrika'da geçen ilk kurgu romanı olarak sıkça methedilir ancak birçok başka bundan daha önemli açıdan dolayı çığır açıcıdır.

Wicomb'un yazımı materyal ve ırkçılığın psikolojik aşağılamalarına karşı bir direniş olarak tüm dikkatleri çekerken, onun asıl canlılığı cüretkâr edebi ve dil bilim oyunlarından, karakterlerine verdiği ustaca yapılmış, karma karışık, ikincil konuma itilmeyi, nesneleştirmeyi ve umutsuzluğu reddeden pozisyonlardan kaynaklanır. Tabii ki önemini sonradan anlamak bize bunu görmemizde yardımcı oldu ancak tarihin, kısa hikâyelerinde onun karakterlerinin yanında olduğu görülüyor.

David'in Hikâyesi'nin anlattığı zaman 1991, Nelson Mandela'nın hapishaneden tahliye edilmesinin sonrası, 1994'te beyaz azınlık iktidarının sonunu getirecek müzakere yoluyla çözümün başlangıcını müjdeleyen yıldır. Şimdi ise, ülkenin ilk demokratik seçiminin üzerinden 6 yıl geçtikten sonra, Wicomb'un sesinin gelecek için bir uyarı olduğunu herhangi biri duyabilir. Wicomb, Glaslow'da yaşamaktadır ancak sıklıkla Güney Afrika'ya döner ve makalelerinden birinde 1994'te hayatında ilk defa oy kullanmak için dönüşünden dokunaklı bir şekilde bahseder. Uzun oy kuyruğunun sabrı ve sükûnetine şaşırmış şekilde her şeye rağmen şöyle eklemiştir: *"Kırılgan demokrasimiz için korkuyorum da... Neden bu böyle?" David'in Hikâyesi* bu soruya bir cevap niteliğindedir.

Irkçı rejimin resmi terkinden beri, Güney Afrika ulus olmanın ve ulusal aidiyetin anlamı hakkında görüşmelerle uğraşmaktadır. Güney Afrikalılar, yeni anayasanın ayrıca Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun, *David'in Hikâyesi*'nin dolaylı da olsa derinden ilgilendiği af açıklamaları ve etkinliklerinin sağladığı fırsatlarla, yeni politik, kültürel ve etnik kimlikler oluşturmaktadır. Görüşme konusunun biri Khoisan topluluğunun ve onların içinde, isimleri politik olarak yeni ve eski sistem arasında çakışan etnik kimlikler hakkında sorular getiren Griqualar'ın durumu ve doğasını içerir. Bu romanın Griquaların tarihine olan ilgisi onu Güney Afrika edebiyatında alışılmadık kılmaktadır. Asıl dillerinin Khoi dili Xiri (Bantu dil ailesinin parçası olmayan) olduğunu öne süren Griqualar genellikle kendilerini Bantu dilini konuşan sayıca daha fazla olan Güney Afrika yerlilerinin bir parçası olarak tanımlamazlar. *David'in Hikâyesi*'nin

kaygıları sıklıkla Güney Afrika tarihinde odaklanılan Siyahi-Beyaz anlaşmazlığından bir nebze ayrı durmaktadır. Dahası, Griquaların ve daha genel "melez" grupların arasındaki ilişki daha karmaşık ve değişken olmuştur. Hikâyenin konusunun çoğu, Güney Afrika yazımının daha çok standardında olan bu daha genel gruplardan ziyade, özellikle Griquaların kendi kendilerini tanımlamasını merkeze almıştır.

Basitçe bu açıdan, *David'in Hikâyesi* zamanının ve yerinin romanıdır. Fakat ayrıca daha genel kaygılara da değinir. Bilinçli bir şekilde postmodern bir metin olarak konumlansa da, sömürgeci ve ırkçı güçler tarafından ötekileştirilmiş, bastırılmış ve dışlanmış olanlara ya da şu an Griqualar gibi hisseden ancak hâlâ susturulanlara basit bir şekilde "ses vermeye" çalışmaz. Aksine, *David'in Hikâyesi*, tarihi ve söz hakkını yeniden kazanmaya çalışan herhangi bir teşebbüste edebi, politik, felsefi ve etikle ilgili konuları dramatize eder. Aynı zamanda etnik kimlik kavramlarını sorgular. Roman, yakınlık yanılsaması arayışından ziyade, temsil ve tavassut eylemlerini ön plana çıkarmak için birinci şahıs anlatısını kullanır ve gerçeğe herhangi otoriter erişimi sarsmak için de başka bir anlatım açısı (David'i, Dulcie'nin sesleri ve tarafsız sesler) ekler.

Zoë Wicomb'un romanı yükselir ve ardından postmodernist ve sömürgecilik sonrası zamanımızın hikâye anlatıcılığının zorlukları. Şüpheyle belgelenmiş Güney Afrika geçmişinden (daha önceleri gerçekçi bir geleneğin sahip olacağı gibi) kusursuz olmayan, yarıklı çatlaklı, kendini eleştiren hatta kendiyle dalga geçen hem postmodern oyunlarının ve hem de ara sıra bundan başka bir şey olma arzularının kendine has bir anlatıma şekillendiği materyaller kullanır. Şaşırtıcı bir şekilde, hükmeden çarpıklığına rağmen, yine de roman bir hikâye için okurla ilgili talepleri karşılar hatta birileri onun "tarihi canlandırdığını" bile söylemek isteyebilir.

Roman bize sadece Güney Afrika geçmişiyle ilgili değil ayrıca şimdiki haliyle ilgili bazı önemli sorulara dikkatimizi çeker, sorumluluk, hesap verilebilirlik, politik bütünlük ve gerçekle ilgili sorulara. Ayrıca, tabii cesaret edersek, şimdinin iki önem-

li meselesini ve arasındaki bağlantıyı düşünmemizi ister: ilki Afrika Ulusal Kongresi'nin (AUK) toplama kamplarında ne olduğu ve ikincisi AUK kadınlarına yapılan tasdik edilmiş muameleler. Politik doğruluğunun veya hatta ahlaki otoritesinin mantığı olmaksızın bunu ister. Politik gerçeklik hakkındaki şüpheciliği ve sorumluluk hakkındaki kaygısı aslında özdüşünümseldir. Kurgu ne tür bir gerçeklikten bahseder? Kurgu politik değişim getirebilir mi? Eğer getiremezse, dünyadaki yeri nedir?

Wicomb, Apartheid sonrası bu konulara bu kadar odaklanmış bir şekilde ilgilenen ilk Güney Afrikalı yazardır. Bu romanın tarihsel, politik ve etik alanı onu zamanımızın öncü olan bir metni olarak konumlandırır. Irkçılığa karşı mücadelenin bazı noktalarına olan eleştirisi on yıllarca azınlık bir hükümetin politik baskının hizmetinde olan sistemli şiddetle (genellikle o azınlık olan ki sonrasında görmezlikten gelen o beyaz nüfusa da oldukça görünür olan bir şiddet) başkanlık ettiği ırkçı geçmişin gaddarlıklarının güvenli algısından başlamıştır. Roman, geçmişle yüzleşmenin öneminde ısrar eder, politik alt konuma itme geçmişiyle, kadın vücudunun geçmişiyle, köleliğin geçmişiyle... Fakat aynı zamanda da cesaret dolu Apartheid dönemi öncelerine dayanan direnişin hikâyelerini de coşkuyla kutlar.

David'in Hikâyesi tabiatı gereği bir Günay Afrika romanıdır ancak yazını ve imalarında, kendini yalnızca Güney Afrika edebi geleneğinin (daha aşikâr öncüleri J. M Coetzee ve Bessie Head tarafından yazılan metinler olan) bir parçası olarak ilan etmez; ayrıca bu geleneği bariz bir biçimde Avrupalı emperyalist güçler ve sömürü dünyası arasında bir geçiş olarak görür. Dahası, Toni Morrison ve Laurence Stern gibi tarihsel ve coğrafi olarak farklı olan yazarlardan üstü kapalı bahsederek roman kendini dünya sahnesinde konumlandırır. Ayrıca, bir yanda Gothic romanlara bir diğer yanda gizem, casusluk ve gerilim romanlarına referanslarıyla kendi doğasını politik kurgu olarak ustalıkla derinleştirir.

Belki de en önemlisi çoğunlukla çok göze çarpmasa da *David'in Hikâyesi*'ndeki Wicomb'un diğer yazımlarına hem kısa

kurgu hikâyelerine hem de makalelerine yapılan metinler arası referanslardır. Örneğin *You Can't Get Lost in Cape Town*'ın "A Clearing in the Bush"taki Tamiata, "Another Story"deki Deborah, *David'in Hikâyesi*'ndeki muhteşem Ouma Sarie'nin belirgin öncülleridir. Dahası, Wicomb'un akademik makaleleri zamanın politik ve estetik duruşlarına keskin bir eleştiriyle ilgilensin ya da ilgilenmesin ve yahut edebi kısa bakışları ve politik özgürlüğü kutlasın ya da kutlamasın onun edebi kaygı ve stratejilerinin birçoğunu yeniden sahneler. Hiçbir okuma *David'in Hikâyesi*'ni yazım ve temsil hakkında Wicomb'un kendi söylediklerinden daha iyi aydınlatamazdı.

Eğer Dulcie gibi David'in deyimiyle hikâyesinde bir çığlık gibi olan bir kadına ses vermek mümkün olsaydı, *David'in Hikâyesi* Dulcie'nin hikâyesi olabilirdi (134). David için Dulcie'ninki olması gereken ancak söylenemeyen bir hikâyedir, tıpkı *gerçek* kelimesinin yazılamayacak bir kelime olduğunu düşünmesi gibi. O acıdaki temsil edemeyen vücut, "özgürleşme zamanının içindeki bir rahatsızlık" (177). Vücudu şiddetli bir şekilde baskıcı ve yine şiddetli bir şekilde devrimci geçmişin, tam anlamıyla geçmemiş bir geçmişin vaatleri ve tehditlerini çeker ve geri verir.

Anlatıcı iğneleyici bir şekilde muhtemel bir kurtuluş görmediğin sürece bağırmanın bir anlamı yoktur der (134) ancak David Dulcie gibi bir kadının sesinin duyulacağı bir düzenin hasretini çeker. Şüpheciliğiyle hatta oyun elementine ve mağrur tonuna izin vermesiyle, roman bazen gerçeğin, aşkın ve sosyal bağın ihtimalleri hakkında sorular sıkıştırmasıyla her tarafa yayılan kasvetli politik öngörülerine karşı çıkar. Bu ihtimaller bizden önce vardı, sebatları bize korkutucu gelse de rahatsız verici bir şekilde gerçekler, tıpkı Dulcie'nin yaralanmış, işkence edilmiş, ürkütücü ve güzel vücudunun dayanıklılığı gibi. Bu şiddet ve nefret dolu zamanlarda sevgiyle ve gerçeklikle nasıl yaşıyoruz? Dulcie nasıl ve ne uğruna sağ kaldı?

David'in Hikâyesi bu gibi soruları, bu denli eliptik bir şekilde, romana herhangi eleştirel cevabın standart bir anlatım ve analiz düzeni takip etmesinin zor bulunacağı böyle zengin

anlam karmaşıklığı ile yöneltir. Roman hatta kendisiyle dalga geçen bir biçimde anlatıcının (ve Sally'nin) herhangi kesinlikte ve gerçeklikte amatör hafiyelik görevini boş bir girişim olarak bulan edebi eleştiri eylemlerini kendi bünyesinde barındırır. Bu son sözde oldukça söylendiği gibi, ihtiyaçlar bu nedenle koşullu olarak görülür, gerçeğin koşulluluğu Wicomb'un temel temalarından biri olarak durur. Bununla beraber, tarihi anlatım, romanın burada verilen tarihi bağlamını karmaşıklaştıracak edebi tarihle ilişkisine dönmeden önce bize başlamak için daha sıkı bir yer verir.

GRİQUALARIN GEÇMİŞİ VE BUGÜNÜ

Griqualar Khoilerin Güney Afrika'nın en eski aborjin yerlilerinden San kabilesiyle beraber en büyük gruplarından birinin (Grigriqua veya Chaguriqua, *qua* "insan" anlamına gelmektedir) soyundan gelmektedir. En eski gezginler tarafından sırasıyla "Hottentots" ve "Bushmen" olarak adlandırılan ve yakın zaman tarihçileri tarafından genel bir isim olan Khoisan altında topladığı bu iki kabile, Hollandalı ve İngiliz sömürgecilerin Cape of Good Hope'a gelişiyle ve bir o kadar da daha öncesindeki diğer Afrikalı kabilelerin güneye olan hareketinden hatırı sayılı ölçüde parçalanmayla zarar görmüştür. 1774'te Cape kolonisinin eyalet başkanı belirtilen çözümü onaylamıştır: "Hottentots ve Bushmen kabilelerinin ülkelerinden ayrılmaması durumunda ya da müşterek saldırılardan vazgeçmemeleri durumunda tümüyle bastırılacak ve yok edilecektir."

Sömürgecilerle olan ilişkilerinde bu tek seferli göçer konar çobanlara yalnızca iki stratejiyle bırakılmıştır; ortak yaşam veya geri çekilme. Bazıları sömürgeciler için çalışmayı seçti; diğerleri ülkenin Hollanda işgalinde olan yerlerine kıyasla daha az iskan edilmiş ve daha az davetkâr yerlerine taşındı. Cape sömürgesinin altında kendi bağımsız eyaletlerini kurmak için kuzeye seyahat ederken, o zamana kadar kendilerine katılan kaçaklar ve özgürlüğünü kazanmış köleler (Madagaskar'dan, Mozambik'ten, Hindistan'dan, Endonezya ve Malezya'dan Güney

Afrika'ya getirilen) ve bir o kadar da karışık ırk kökenine sahip olan gruplar ve birkaç beyaz kişilere rağmen, kendilerini Griqua olarak görmeyi seçtiler. İlk olarak Namaqualand'den ve Orange nehri etrafından geçerek daha sonrasında tekrar asla başaramayacakları politik bağımsızlığı hatırlatan Griquastad (Griqua köyü) olarak adlandırılan Klaarwater'a 1804 yılında yerleştiler.

Birçok anlamda, Griqua ve Hollandalı sömürgeciler aynı yaşam tarzını takip ettiler. Kendilerini aynı mitler doğrultusunda tanımladılar, en belirgin olarak Söz verilen Toprak miti ve Muhteşem Trek ya da onun meşruten vakfedilmiş hikâyesi ve 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Flemenkçe'nin bir konuşma türü olan Afrikancanın gelişmesi. İkisi de kendilerini Hıristiyan ilan ettiler. 19. yüzyıl Griqualar etnik köken çeşitliliği benimserken öte yandan Hollandalı sömürgeciler kendilerini beyaz olarak tanımlamayla çok daha çok ilgililerdi. Hollandalıların ardından İngilizlerde olduğu gibi, Hollandalılar beyaz kadının rahminin "ırksal saflığı", beyaz adamın ırklar arası cinsel aktivitelerini görmeme gibi yollarla beyazlık mitini büyük oranda korudular. Aksine, ırksal karışımlar Griqualığın bilinen bir tarafıydı.

David'in Hikâyesi çeşitli hakiki Griqua göçlerine ve ayrı büyüklükteki yerleşimlerine değinir ve romanın tarihi kısımlarındaki karakterlerin çoğu gerçek hayat figürlerini anar. Adam Kok I, 18. yüzyıl Namaqualand'e olan yolculuğa ve Griquatown'daki 19. yüzyılın başındaki yerleşmeye öncülük etmiştir ve sonraları Batı Griqualand olarak çağırılacak olan yer Andries Waterboer ve Adam Kok II'nin liderliği altında gerçekleşmiştir. Sonrasında, 1860'larda, o zamanlar Nomansland diye adlandırılan Drakensberg'e doğru olağanüstü büyüklükte bir yolculuk vardı, sonraları bu yer Doğu Griqualand olarak adlandırıldı ve burada Kokstad kuruldu; Adam Kok III liderliğinin altında yaklaşık üç bin insandan oluştu. 1922'de Andrew le Fleur yaklaşık 800 Griquaya (o zamanlar yarısı Kokstad'ta yaşayan ve bazıları da başka yerlerden) Adam Kok I'in ilk olarak yerleştiği bölgenin güneyine epey uzak olan Beeswater'da yerleştikleri Güneybatı Cape'e doğru liderlik etti. (Afrikancada

Beeswater kelimesi kelimesine büyükbaş hayvan suyu yani büyükbaş hayvan sulama yeri anlamına gelir. İngilizce telaffuzunfa "Beeswater" arılar ve arı kovanları, hücreleri, altıgen, bal ve su ile oynadığı oyunlarla romanın Grotesk temasını beslemektedir.)

Romanda da belirli bir önemi olan 1917 Cape'in güneybatısındaki Le Fleur'un mineral kaynakları açısından zengin olduğunu düşündüğü Touwsrivier'e olan yolculuktur. İspanyol gribi salgını ve şiddetli kuraklık (yaklaşık olarak 600 Griquanın) yerleşiminin takip eden dört ve daha fazla yıl içinde büyük oranda dağılması demekti. Le Fleur birçok başka toprak satın alma entrikalarına da girişmişti. Örneğin 1913 yılında Cape Town'da yaşarken ismi Logan'nın otelinde (şu an Matjiesfontein'de bulundan Lord Milner Oteli olarak adlandırılan gerçek bir otel) karşımıza çıkan Logan'dan bir çiftlik almıştı ve 1916 yılında Cape Town'da Welcome Estate Mowbray Flats'den toprak satın almıştı. Bu çiftlikler kaybolmuştu: Toprak Bankası (1912'de kurulan Toprak ve Tarım Bankası) "melezlere" kredi vermeyi reddetmiş ve ipotek ödemeleri karşılanamamıştı. 1920'lerde yapılan daha küçük çeşitli yolculukların arasında, roman kısaca Le Fleur'un Cape'de Plettenberg koyu yakınında Robberg yarımadasında bulundan yerleşkesinin önemini işaret etmektedir. 1930'ların ortalarında kabile 1941'de Le Fleur'un öldüğü Krantzhoek'e doğru ülkenin iç kısmına hareket etti; Krantzhoek bugün Griquların "duygusal merkezi" olarak bilinmektedir.

Griqualaın toprak hakları sorunu 1867'de Batı Griqualand'deki elmas keşfinden hemen öncesine denk gelen Doğu Griqualand'e doğru hareketle karar noktasına getirildi. Batı Griqualand o zamana kadar bir Boer cumhuriyeti olan Orange Free Eyaletinin bir parçası olmuştu, bu yolculuğun başlamasından önce Adam Kok III kandi toprağını Orange Free Eyaletine satması için bir vekil atamıştı. Orada hâlâ toprak sahibi olan Andries Waterboer liderliğinin altında diğer batı Griqua toplulukları bulunmakta. Orange Free Eyaletindeki Boer çiftçileri Kok'ün bütün toprakları hem Waterboer kabilesine hem de Kok kabilesine sattıklarında ısrar ettiler ve şu an oldukça değerli olan

bu topraklardaki haklar sonu olmayan bir akıbette oldu. Batı Griqualand İngilizler tarafından 1871 yılında el konulduğunda ve 1880'de Cape sömürgesi bünyesine alındığında elmas doğuran bu topraklar için tazmin edilenler Boerlardı. Yaraya tuz basar gibi, bu topraklarda madencilik yapma izinleri yalnızca beyazlara verildi. Böylelikle yol Cecil John Rhodes (1890'da Cape'in başbakanı olan politikacı ve yatırımcı) ve onun Beers Maden Şirketi'nin servet yapması için yol çok daha açıktı.

1879 yılında Doğu Griqualand de Cape hükümeti tarafından el konulmuş ve Griqualar bir kez daha topraklarını satmaya bir diğer değişle topraklarını beyazlara kaybetmeye razı edilmişti. İlk olarak Adam Kok'un politik varisliği, Abraham Le Fleur ve sonrasında oğlu Andries Abraham Stokenstrom le Fleur (daha sonraları Andrew olarak bilinen) David'in araştırmasındaki odağı oluşturan yüce reis veya *opperhoof* tarafından kurulan eylemin aciliyetine eklenmişti. Andrew le Fleur'un parçalar halindeki otobiyografik yazımı ki bunlar Wicomb'un romanda alıntıladığı gerçek tarihi metinler Griquaları "insan olarak statüsüz" bulmanın onu ne kadar rahatsız ettiğini gösteriyor ve ulusal statü oluşturma arzusu toprağa önce Griqualaların hak talep ettiğinin en azından kısmen diğerleri tarafından tanınmasına dayanmaktadır. Tazminat için olanı ya da daha sonrasında Batı Griqualand'te toprak haklarıyla ilişkili olarak "kırk yıllık para" olarak bilinmeye başlanan şey için ve Doğu Griqualand'in ya Griqualara ya da doğrudan İngiliz kontrolüne geri verilmesi için olan savaşı kışkırtıcı olarak algılanması anlamına geldi ve defalarca tutuklandı.

Le Fleur ilk olarak 1897'de Bhaca, Hlangweni ve diğer Afrika kabilelerinin dahil olduğu kargaşa yaratma şüphesiyle on aylığına tutuklandı (suçlu bulunmadan). Şubat 1898'deki ikinci olayda Le Fleur ve takipçilerinin Kokstad dışındaki beyaz bir çiftçiyle ufak bir kavgaya girişmesinden yaklaşık bir ay sonra Mpondo kabilesinin yöneticisi Sigcau tarafından polise verilmişti ve on dört yıl ağır işle cezalandırılmıştı. O zamana kadar İngilizlere tehdit olmuştu. 1898 yılının Cape Meclis dokümanları onun talebini "Doğu Griqualand Griquların ve yerlilerin"

şeklinde alıntılamış ki bu da tarihçi Christopher Saunders'in de altını çizdiği gibi Joseph Booth'un "Afrika Afrikalılardır" sözlerine benzer olmuştur. Le Fleur ilk olarak Cape Town'daki Breakwater hapishanesine kapatılmıştı ve sonrasında Robben adasına. İngiltere'nin yeni kralı Edward VII tarafından ilan edilen bir genel af dolayısıyla cezasının yalnızca beş yılını çekti ve 1903 yılında Doğu Griqualand'e geri dönmemesi şartıyla salıverildi. Le Fleur (Winter Garden District Six'de) 1920 yılında sonunda Maitland Cape Town'da kurulan Griqua Bağımsız Kilisesine destek için aşırıya gitmeme ve propaganda yapma vaazleri verdiği Cape Town'a taşındı. Ayrıca haftalık gazeteyi *Griqua ve Melezlerin Fikirleri* olarak düzenledi.

Sonra Doğu Griqualan'e geri döndüğünde, Le Fleur 1920 yılında tutuklandı ve Touwsrivier projesinde para ve toprak kaybedenler tarafından hırsızlık, dolandırıcılık ve sahtecilikle suçlandı. Önce kefaletsiz cezaevine geri gönderildi ve dört ay hapiste kaldı, sonuç olarak yaklaşık on bir ay yargılandı ve sonunda suçludan ziyade "kötü iş gören ve beceriksiz" olarak aklanmıştı.

1922'de Le Fleur'un kontrolünde büyük bir Griqua grubu Namaqualand'de Beeswater'a yerleşti ancak toprak onları zor yettiğinden beyazlar için de çalıştılar. Griqua işgücüyle beyazların ekonomisi canlandı ancak diğer yanda Griqualar düşük ücretlere karşı mücadele ettiler ve çoğunlukla çiftçi işçilerin iyi işlerinin sonunda şarap ve konyak ile ödüllendirildikleri sistemin getirdiği alkoliklik ve sarhoşluğa yenik düştüler. Onların tarafındaki herhangi potansiyel politik tehdit daha sonraları 1920'lerde ve 1930'larda beyaz hükümetin teklif edeceği bir sisteme dönüşen Le Fleur'un gelişen ayrılıkçılıkları tarafından hafifletildi ve bu Wicomb'un da gösterdiği gibi Ulusal Parti hükümetinin sonraki ırkçı politikalarına delalet etmişti (78, 150).

1983'te Beeswater'daki kabile beyaz bir kasabayı sınır alan "konum" (beyaz olmayan kırsal yerleşmelerin adlandırıldığı gibi) olan Kliprand'da taşındı. *You Can't Get Lost in Cape Town*'da bir anı tekrarlayarak, Wicomb kabaca modernlikle gelen denet-

lemeyi onaylayan uzun cadde ışıklarına rağmen, modern tesislerin (her caddenin sonunda akan su, okul ve sağlık ocağı gibi) topluluğun çoğunun arzu ettiği şeyler olduğunu belirtmiştir. Tabii ki gerçek hayatta da ırkçı mimari "teröristleri" dışarı da tutamamıştı: Wicomb'un Kliprand'la aynı olan bölgedeki yerleşkeler yeni kurulan Birleşik Demokratik Cephe (BDC) tarafından hemen ziyaret edilmişti. Romanda da gördüğümüz üzere, Dulcie ve David'in görevleri Andrew Le Fleur'dan miras kalan Griqua etnik milliyetçiliği olan Oom Paulse'u yenmekti.

Bu nedenle roman, dolayısıyla romanın politik temasını ürettikleri geçmiş ve şimdiki zaman arasında incelikle çizilmiş bağlantı setleri yapmaya başlar. Bunların arasında etnik yapıdan politik temsile ve topraktan elmasa referanslar bulunur.

David'in Le Fleur'da tutuntuğu şey onun ayrı Griqua ırkı için ayrı bir memleket arzulayan ve her şeyini veren biri olmasıydı böylelikle Apartheid politikayla uyumlu olabilecek ideolojik bir çizgiye katılıyordu. 11 Aralık 1925'te yayımlanan *Griqua ve Melezlerin Fikirleri*'nde olan bir makale "dat ons een volk is, dan sal daar drie nasionaliteite in die land wees, nl die Bantoe, die Grikwas en die Witman" ("biz tek bir halkız, sonra toprakta üç ırk olacak, Bantu, Griqua ve Beyazlar") ileri sürmüştü. Bantu konuşanları tanımlamak yerine, 1912 yılında Güney Afrikalılar Yerli Ulusal Konseyi (SANNC) olarak kurulan genellikle ırkçı olmayan bir hareket olarak ilan edilen Afrika Ulusal Komitesi'ne muhalifti. Aksine, 1948 yılında sağlamlaştırılan Ulusal Parti *Apartheid* yasamasını ilk olarak *ırk ayrımı* terimi altında 1960'ların başında da *ayrı kalkınma* terimiyle geliştirmişti. (İkinci terim genellikle geriye dönük bir şekilde Bantu "anavatanlarını" tekrar kabileleştirme sürecini, 1952'de başlatılan ırkçı ayrımlar yapan eğitim sistemini ve oylamadan beyaz olmayan herkesin 1956'ya kadar çıkarılmasını aklamak için kullanılırdı.)

Wicomb Griqualar'ın Kliprand Konsey başkanı liderliğinde Oom Paulse kapsamında 1980'lerin sonunda kademeli reformlar başlatan Ulusal Parti'yi desteklediklerini de göstermektedir (130). Zamanının hükümetleriyle pazarlığa oturan Griqua ulusalcısı Le Fleur'un stratejilerini takip eden Oom Paulse Le

Fleur'un da son günlerinde yaptığı gibi Afrikalı Hıristiyan Ulusalcılığın Calvinism aracılığı ile ilişkilendirildiği aşırı tutucu dili benimsemişti. Burada ve başka bir yerde Wicomb'un metni ırkçı hükümete eleştiri ile Griqua düşünme şeklinin arasında bazen sömürgeci hükümet politikalarına dönen eli çabuk hareketlerin bir setini yapmaktadır. Dahası Wicomb Le Fleur'un kendisiyle aynı düşünmeyenleri paranoyak bir şekilde Komünist olarak etiketlemesinin Ulusal Parti'deki hükümet tutumlarına yansıdığını ileri sürer ve özellikle 1950 yılındaki ırkçılığın komünist olmayan birçok karşıtlarının da hapse atılmasına sebep olan Komünizmin Bastırılmasına ilişkin yasamayı açıklar. Ek olarak, bir kontrol aracı olarak kullanılan ağır iş yerleşmiş uygulamasını bilhassa Robben adası hapishanesi yetkililerin taş ocağı kazıları ve beyhude kaya kırdırtma uygulamalarını benzetmiş bu da İngiliz sömürüsü altındaki hükümlü günlerinin temsiline ve ayrıca Nelson Mandela gibi Robben adasının sonraki politik mahkûmlarının asıl tutukluluklarına atıfta bulunmuştur.

Bir diğer yandan, David'in siyaseti onu Afrika Ulusal Komitesi tarafından vaat edilen ırkçı olmayan demokrasi için savaşmaya yönlendirmiştir. Le Fleur'a olan ilgisi onun şüphesini ve bazı akran aktivistlerinin onun çalışmasını özgürleşme hareketine tamamlanmamış bir politik tabiiyet ve Griqua'nın kimliğini "Melez" olarak görmesini reddini göz önünde bulundurduğumuzda belki de ihanet olarak görmesini doğurmuştur. Ancak onun ustalıkla yaptığı politik aktivizmini ve karışık etnikliğe olan ilgisini kaçırıyorlardı; onun için Andrew Le Fleur zamanında gelişen ve kendi zamanına kadar devam edan Griqua ayrılıkçılığı aslında sorunluydu ve bunun siyahi politik topluluklara olan ihaneti onun tersine döndürmek için çok çalıştığı bir şeydi. O yüzden romanın çağdaş politik temasını anlayabilmek için David'in kurtarmaya çalıştığının Le Fleur'un ırkçılık tarafından bozulmamış bir figür olduğunun altını çizmek önemlidir. Bu yüzden Kokstad emektarlarından birinin Le FLeur'un sloganını hatırlatmasından David olağanüstü bir haz ve rahatlama yaşar: "Doğu Griqualand Griquların

ve Yerlilerindir!" (138). David bunun yeniden kazanılmasına, belirli bir etnik kökenle ilgili olmayan bir Le Fleur modeliyle geçinmek, günümüzdeki Griqua ve diğerleri modeli olarak kalmaktansa asıl geçmişe dönerek gelecek için bir model bulma eğilimine ihtiyaç duyar.

Konusal içerik bakımından geçmiş ve şu an yalnızca etnikliğe ve politik temsile başvurulan kaynaklarla değil; ayrıca toprak haklarına ve ulusal kimliğe (halen uzlaştırma siyasetinde sonuçlandırılamamış bir mesele) bağlı olmakla da birlikte çizilir. David Kokstad'da yeni tanıştıklarıyla Le Fleur'un Doğu Griqualand'dekilerin satmakla baş başa bırakıldığı toprağı geri almak için olan çabalarını tartışırken, metin şu iki geçicilik arasındaki politik bağı ima eder: Hem o zaman hem şu an "şu beyaz hırsızları yenmeme" (138) konusu vardır. Burada romanın temel göstereni burada olduğundan çok daha farklı şekillerde metinde kullanılan elmaslardır. Çift taraflı ajan Thomas Steward'ın da dediği gibi elmaslar sonsuz olabilir ancak aslında Griqualar'dan çalınan değerli bir kaynağı temsil ederler ve hikâyenin çağdaş yorumlamasında David'i gerici yasadışılığa meylettirmek için kullanılır. Elmaslar ayrıca David'in Thomas'ı kelimenin etimolojisiyle ilgili bilgilendirmesiyle sembolik bir değer de alır: Eski Yunancada *a-damas* fethedilemeyen ve işlenemeyen anlamındadır. Griqua ulusal sembolü olan kanniedood (harfi harfine "ölemeyen" anlamında) üçgen yapraklar yığın edilmiş bitkisinin benzer hatta bazen bozulmuş bir yedeği gibi durur.

Onun Griqua tarihinin çoğu için David'in temel kaynakları (ve tabii ki bizim) zamanının gazeteleri ve Le Fleur'un da kendi yazdığı notlar olan yazılı tarih belgeleri olmuştur. Ancak bu beyanlar tamamlanmamıştır; bunlara David'in annesi, anneannesi ve büyük anneannesi tarafından sözlü anlatım geleneği olan hikâyeler eklenmiştir. Bu kadınların hikâyeleri aracılığıyla (kadınlar tarafından ve kadınlar hakkında) geçmiş ve şimdiki zaman arasında bir başka bağlantı seti açılmıştır ve bu metne tarihin kadın hikâyeleri tarafından yeniden keşfedilmesi açısından baktığımızda anlatıcının David'in Griqua tarihine olan

ilgisini daha yakın bir geçmişin hatırasını hatta şimdi neler olduğunu değiştirmek için kullanabilmiş olma tavsiyesini düşünmemize olanak sağlar.

TARİHİN YENİDEN KEŞFİ

Genel teferruata bakıldığında Wicomb'un anlatımı tarihe sadıktır. Fakat David ve anlatıcısı birlikte Le Fleur soyağacı ve "biyolojinin babası" Paris'te Doğa Tarihi Ulusal Müzesin'de hayvan anatomisi profesörü olan Georges Cuvier (1769-1832) arasında şaşırtıcı, bereketli ve kurgusal bir bağlantı kurmaktadır. Bu 1688 yılında Fransız protestanı olan Madame la Fleur'un Fransız Katolik zulmünden kaçmak ve Cape'e gitmek için Fransa'dan ayrılmasından yani Cuvier'in var olmasından çok daha önce olsa da, David oyuncu bir şekilde onu Cuvier'in temizlikçisi, bu "iyi kadının kendi döneminden alınıp yanlış yüzyıla aşılanmasıdır" (35). Eğer biz iyi ama Ortodoks eleştiricileri olarak tanımlanacaksak, metnin bu tarihi kopmasından "anlam bulanlara" alaycı cevabını geri çekmek için (35), Madame la Fleur'un oğlu Eduard'ın Cuvier'in gayri meşru oğlu olduğunu gösteren ev içi bağlantıyı düşünebiliriz.

1688 yılından ve Andries'in 1867 yılındaki doğumunda silinen yüzyılla birlikte, Andries/Andrew le Fleur'un Eduard la Fleur'un torunu olarak kurgulanmıştır (ve böylelikle belki de Cuvier'in torunu). David'in kendi kalıtımı da bu kalıtımsal kurguda katlanarak karmaşıklaşır: Andrew le Fleur'un David'in büyük büyükannesi Antjie ile gizli birlikteliği David'in anneannesi olan Ouma Ragel'i Le Fleur'un gayri meşru çocuğu yapar böylelikle David'in kendisi Cuvier'in mirasçısı olabilir. Bu sonra bize David'in neyin varisi olduğuyla ilgili sorular sormamızı sağlar.

Wicomb'un katılımsal keşfinin ayrıca bir etkisi Andries'in Fransız protestanı kısmına olan bağını vurgulamaktır, böylelikle Griqua etnikliğini yorumlamak yerli karışımlar arasılığı ile hali hazırda olduğundan çok daha karmaşıktır. Tarihsel olarak, Abraham le Fleur, Andries'in babası, Fransız bir misyonerin ve

Madagascar'lı bir kadının oğluydu, böylelikle kurgusuyla Wicomb kendi ırksal olarak karışık mirasının gerçekliğini yeniden kurar. Bir Flemenk ismi olsan Andries'i kullanarak Griqua mirasının Avrupa'dan olan kısım ile melezleştirir ve sonra metinde Andries Anglicises ismi ırksal ayrıcalıklık geliştirmesinde İngilizliğin çıkarımını gösterir. Bu yeni ismi Griqua ırkının atası olmak için, Sarah Gertrude Millin tarafından çok kötü anlamda ünlenen 1924 yılı yapımı ırkçı romanı olan *God's Stepchildren*'da yaratılan bir kurgusal figür olan Andrew Flood'a düzgün bir edebi kinaye olarak durur.

Wicomb'un temel yeniden keşifleri kadın hikâyelerini de içerir. Mevcut yazılı tarih kadının Griqua tarihindeki rolü hakkında az miktarda bilgi verir ve gerçek yaşam figürleri olan Lady Kok ve Rachel Susanna Kok çok kısa kaynak gösterilir. Wicomb bu ikisinden daha genç olana (ismi şu an Rachael olarak hecelenir) önemli sayılabilecek derecede bir kurgusal alan verir; ayrıca Beeswater bölümleri için Antjie, Ant Mietjie ve Ouma Ragel'i yaratır. Tarih sessiz kaldığında çoğunlukla mitler konuşur ve Wicomb'un tarihi yeniden keşfi daha önceleri varolan iki Güney Afrikalı kadını içermelidir, Krotoa/Eva ve Saartje Baartman. Bu iki kadınla Irkçı Güney Afrikalı düşüncesine hâkim olan vücut tipine karşı utanç dolu tutumları yüzleştirir: Anlatıcının da dediği gibi "steatopik" hikâyeyi izlediği yola kuran kelimedir (17).

Lady Kok eşi Abraham Kok'un ölümünün ardından Afrika'daki birçok patriarkal topluluklar da olduğu gibi Abraham Kok'un erkek kardeşi olan Adam Kok ile evlendi. Wicomb'un bir yazıt gibi kullandığı, vücut şekli üzerine olan anlatımın nesnesi olmasının yanı sıra ki, Lady Kok William Dower'ın 1902'deki *The Early Annals of Kokstad and Griqualand East* kayıtlarında Griqua dilini paylaştığı kişiler arasıdarasında "girişken ve konuşkan" olarak ancak başkalarıyla, özellikle beyazlarla "utangaç ve suskun" olarak tanımlanırdı. Kayıtlar ayrıca Adam'ın akrabalarından biri Adam Muis Kok'un (*muis* "fare" demektir) kızı olan Rachel Susanna Kok, yaşı gelene kadar Lady Kok'un veraseti ile Adam Kok III'ün varisi olarak atandığını

söyler. (Rachel'ın babası 1878 yılında Doğu Griqua'nın İngiliz istilasına karşı çıkan Griqua isyanında öldürülmüştür.) Kadınlar için böyle bir pozisyonu almak normal değildi. Bir çağdaş tarihçi İngiltere kraliçesi Victoria'nın bir örnek olduğuna dikkat çekmiştir ancak Wicomb da 1820 ve 1830'lar Batlokwa'sında bir saltanat vekili olan M'Ntatisi'ye (38) olan alıntısıyla Afrikalı bir örnek sunmuştur. (Tlokwa kabilesi Sotho'nun bir parçasıydı; *ba* "insan" demekti.)

Hikâyeye Rachel Susanna'nın dahil oluşu Wicomb'a hem kadınların kendi otoritesini ve kendinin kadınca teklifini vurgulayacağı bir fırsat vermişti; Lady Kok'ten ona geçen makam görevliliğini o da Le Fleur'a geçirmiştir ki bu Le Fleur'un politik gücünün ona bağlı olduğu anlamına gelir. (Politik otoritenin bir sembolü olan makam görevi Cape'teki Hollanda Doğu Hindistan Şirketi tarafından Adam Kok I'e verilmiştir.) Rachel Susanna aracılığı ile Wicomb ayrıca Le Fleur'a bazı keskin ve ironik eleştiriler getirir. Kokstad ve Beeswater bölümlerindeki önemli olan onun kötü politik anların üstüne örtmek için şarkı söyleme alışkanlığıydı ama sadece sonrasında Kliprand anlatımında bu tarz bir strateji kadının kendi gücünün ve eylemliliğinin daha dolu ünlenmesine yol açacaktı: Ant Mietjie'nin şarkı söylemesi Dulcie'nin politik müdahalesinin duyulmasını sağlamıştır.

Rachael Susanna ulus fikrini "sağlıksız ve uyumlu bir iş" olarak bulur ve (en azından hemen değil) kocasının ona yeni bir isim olan Dorie "ki bununla bu fikirle yüzleşecek" (63) ismini vermesinden dolayı susturulur. General Louis Botha ve 1910 yılındaki Birleşme Yasası'ndan sonra olan ilk başbakan ve yerlilerin birçok toprağından olmasına neden olan 1913 Yerliler Toprak Kanunu'nundan sorumlu olan adam General Hertzor Botha'ya yazdığı yaltakçı mektupları dolayısıyla özellikle püskürtülmüştür. 1924'ten 1939'a kadar başbakan olan Hertzog Cape Afrikan imtiyazını ortadan kaldırmakla sorumlu tutulmuş adamdır. Rachael Susaanna'nın püskürtülmesi yalnızca Griqua ve melezlerde ziyade onun daha geniş Afrikalı toplulukla olan özdeşleşmesini işaret eder.

Anlatım için gösterilen sözlerden ziyade romanda yer verilen olaylar açısından kadınların en çok sürdürülmüş dahiliyeti Le Fleur'un Yağmur Kız kardeşleri geleneğinin keşfidir. Le Fleur, "yağmurda ıslanmış Cape bölgesinin radikal nemini toplamak ve taşımak için mükemmel araçlar olan ve Tanrı tarafından şekillendirilen" (153) Beeswater'ın en yağlı kadınlarından beş tane Yağmur Kız kardeşi seçer, Antjie ve dört diğeri. Bu yüzden metin yalnızca (imkânsız bir şekilde zor) yağmur yapma konumunu kadınlara vermez ki San atalarında yağmur yapımı çoğunlukla erkekler tarafından gerçekleştirilirken aynı zamanda da mit ve tarih içinde çok yağlılığa yeni bir anlam ithaf eder.

David'in hafızası kadınlar tarafından lanetlenmiştir. Birçok çelişkilerinden birinde hikâyede bir sürü kadın olmasından şikâyet eder ama ister sağladıkları tarihi gerçeklikler ve mitler için ister kendi eleştirileri veya David'in kendi duygusal istikrarı için onların hikâye anlatıcılığına dayanır. Kadınları yalnızca anlatıcısı olarak seçmekle kalmaz aynı zamanda da kadınlar hakkındaki hikâyelerin yenilenmesini gerçeklik arayışı olarak dahil eder ve onun için Krotoa ve Saarthe Baartman çok önemlidir.

Krotoa (Flemenkçe'de yeniden adlandırılmış Eva) Cape Hollandalı yerleşenlerin yazılarında temsil edilmiş ilk Khoi kadınıdır. 1652'de veya hemen sonrasında Cape valisi Jan van Riebeeck'in karısı olan Maria de la Quellerie tarafından kalede işe alınmıştı. Krotoa sonraları Hollandalılar ve Khoiler arasında casus olmuştur. Hollandalı bir kâşif olan Pieter van Meerhoff ile 1664 yılında olan evliliği, birçok dildeki uzmanlığı ve çevirmen olarak becerileri 18. yüzyıl İsveçli doğa bilimleri uzmanı Linnaeus'un Khoikhoi'nin kalıtımsal olarak Avrupalılardan aşağı olması teorilerini altüst etmekteydi.

Saartje Baartman (1789-1815 ya da 1816) erken 20'li yaşlarında etnolojik müze sergisi olarak Avrupa'ya götürülen "Hottentot Venüs" olarak reklamı yapılan genç bir Khoi kadınıydı. Londra'nın Piccadilly'sinde ve başka yerlerde bir kafeste sergilenen kadın erkenden vefat etti ve beyni, genital organı ve iskeleti Paris'teki İnsanlık Tarihi Müzesi Musee de l'Homme'da

yaklaşık yüz elli yıl kadar sergilendi. (Yalnızca yaklaşık on beş yıl önce arka bir odaya kaldırıldılar.) Fransız sergisinden sorumlu olan bilim insanı Georges Cuvier'di.

David'in protestosuna rağmen, anlatıcı Krotoa hakkındaki hikâyesini metnin dışında bırakır. Saartje Baartman hakkındaki hikâyesini dahil etmeyi kabul eder ancak dahil etmez. Ve sonra, hiç de güvenilir olmayarak, Dulcie'e olan aşkının alıntılarını kaldırması isteğine saygı göstermez. Anlatıcının kendi hikâyesi ve David'inki arasında kurduğu mesafeyi ne yapmalıyız ve Krotoa, Saartje Baartman ve Dulcie'nin David'in hikâyesindeki bağlantıları nedir?

David'in anlatıcısının da bahsettiği üzere, Saartje Baartman Güney Afrika yazımında sayısız hikâyenin ve şiirin öznesi olmuştur. Onun temsili de yakın zamandaki yoğun tartışmanın öznesi olmuştur. Cape'deki yeni kurulan Khoisan hareketinin üyeleri onun bir ikon olduğunu öne sürer ve onu melez olarak özdeşleştirilmesini ortadan kaldırabilecek bir figür olarak konuşlandırır (ve Bantu dilini konuşan yerli kabilenin parçası olarak). Benzer bir girişimde, Griqua Ulusal Konferansı 1995'te Fransız Dış İşleri Bakanı'ndan ondan geriye kalanları yerel cenaze için geri getirmesini istedi. Aynı şekilde, yakın zamanda Krotoa'nın bazen "kurucu anne" olarak konumlandığı çeşitli temsilleri oldu. Krotoa ve Saartje Baartman oyuncu bir şekilde eşit olarak metne hem dahil edilip hem de metinden çıkarılsa da anlatıcının David'in kendileriyle ilgili hikâyelerini silme kararı, bu mevcut etik özdeşleşmelerin karşısında duramıyor. Saartje Baartman hususunda, anlatıcı David'in temsilin politikliğinden habersiz olduğunu ve kendi ulusalcılık anlatımında Saartje'nin "hepimize ait olduğunu" önerecek kadar naif olduğunu önerir; anlatıcı "biz"in anlamı hakkında keskin bir karşılık verir (135).

David'in kadınlarla olan ilgisiyle ilgili anlayamadığı bir şey daha vardır. Le Fleur'un ırkçılığını sorgulayabilmektedir ancak onun kadınlara olan tutumundan hiçbir şey öğrenmemiştir. Ne kendisini kadın bir anlatıcı seçimiyle ilgili sorgulamış ne de kadın anlatıcıyı susturmaktan kendini alıkoymuştur ve Dulcie'ye

olan takıntısına hiçbir anlayış göstermemiştir. Dahası, roman David'in kadınlara karşı eskiden beri süregelen tutumu miras aldığını ileri sürmektedir.

Eduard'ın gözleri annesinden kalıtımla kalmıştır, aileye David Drikse'yi zora sokmak için geçen zümrüt yeşili Avrupalı gözlerdir. Eduard daha sonra Cuvier'e, onun etnolojik koleksiyonunu görmek için yaklaşır (onun biyolojik oğlu olsa da olmasa da). Wicomb'un, Cuvier'in Khoi kadınlarının bedenlerini saplantılı bir bakışla sunduğu şeyi benimser veya miras alır; bu, arzusunu yalnızca aşağılama olarak yeniden tanzim ederek yöneten temelde parçalanmış bir bakış. Wicomb daha sonra cesur bir şekilde, ırksal bir ilişkiyle olsun ya da olmasın kadınlara karşı olan geçmişteki tutumlarla şimdikiler arasındaki bağlantı kurar.

Özellikle Saartje Baartman'a olan 19. yüzyıl tutumları Dulcie'ye olan okul çağı erkek çocuğu davranışlarında yansıdı ("siyahiliğini onun cinsel organıyla kafiye yaptılar" (80). Dulcie bu olaylara karşı koyarken geceleri ona gelen erkeklere karşı pasifti. Bir başka örnekte, Sally'nin yeraltı politika kariyeri onun "bir kız çocuğunun eğitiminin konuşulmayan kısmı" (123) hakkında kendi edepsiz hikâyesini anlatır. Burada özellikle Wicombesk bir ironi vardır; onun eğitmeni kendiyle cinsel ilişkinin onu rahatlatacağını söyler ve öyle de olur ancak okurlar olarak bu zor öneriyi kabul etmeye mecbur bırakıldığımızda, Sally'nin vücudunun çözüldüğü, belki de rahatlamadan yok olma noktasına hareketi gösterilir. Wicomb'un başka yerlerde de belirttiği üzere, Saartje Baartman'in hikâyesi kendini "anlaşılmaz bir çarpıtma" olarak yeniden üretir.

Kadın vücudu hâlâ birbirine karışmış bir arzu ve hor görmenin nesnesidir. David'in geçmişe olan ilgisi ve onun kadınların hikâye anlatıcılığıyla açılan ihtimallere olan (çoğu zaman çelişkili) inancı onun gerçeğe olan, şimdiki zamanı yeniden inşa edecek modellere olan, şimdiki zamanın vaziyetiyle ve özellikle Afrika Ulusal Kongresinin kadınlara olan muamelesiyle ve "kadınların yükselmesini önleme yolu olarak onları beceren" (179) dünyayla yüzleşememe beceriksizliğine olan eşzamanlı

göstergeleridir. Onun beyanında söylenmeyenin bir kısmı idealleştirme, gaddarlık ve susturma, kendi ara sıra idealleştirmelerindeki beyanlar ve kadınların susturulması ve onun (muhtemel) Dulcie'ye karşı asıl davranışı ve onun kaderiyle yüzleşmeyi reddetme sürecini görmezden gelmesidir.

Saartje Baartman hakkındaki mevcut tartışmalar onun beden kalıntılarını evinin toprağına tekrar gömülmesine olan ihtiyaca yönelikken, Dulcie'nin vücudu gömülmeyi reddeder. Bizim zamanımızın yazılmamış, bastırılmış hikâyesi Dulcie'nin. Dulcie'nin hikâyesi daha çok şiddetle, ihanetle, politik bağlılıkla ve aşkla ilgili, yazma, temsil ve gerçek hakkında söylenmemişin hikâyesidir. David için Dulcie temsil edilemeyen bir seviyede kalmıştır. Özellikle onun muamelesinin bazı kısımlarıyla yüzleşilemediği için çünkü onlarla yüzleşmek David'i kendi geçmişiyle yüzleşmeye zorlayacağı için hem de yalnızda kurban olarak değil ayrıca kurban eden olarak da. Bu yüzden postmodern dönemde ve sömürgecilik sonrası dönemde çok moda bir kavram olan temsil edilemeyen kavramı Wicomb'un metninde yapı söküm teorisine göre analiz edilmiştir: Tarihi bir yön ve politik bir güç verilmiştir. Anlatıcının Krotoa ve Saartje Baartman'ın hikâyelerini kısmen dahil etmemesi Dulcie'nin hikâyesinin anlatımının ne kadar zor olduğuyla ilgili bir yorum ortaya çıkarır ve karşılığında Dulcie'nin hikâyesi bizi Krotoa'nın ve Saartje Baartman'ın hikâyelerini daha az düzenli ve daha az hemen hazır anlaşılabilir kılmak için yeniden yorumlamaya davet eder.

"Ortaya çıkan demokratik düzen böyle bir düzende güç ilişkilerinin oyunda olduğunu kabul etmelidir" yazdı Wicomb, 1991 yılında bir makalesinde. " 'Otantiklik' peşinde koşmaktansa, radikal bir kültür böyle temsillerle, müdahalelerle ilişkilendirilir ve güç ilişkilerini keşfedecek zorlayacak yollarla yeniden sunardı." O zaman bu satırlarda Wicomb'un kadınları tashihçi hikâyeleri kadın vücutlarının dönüşü hakkındaki bir hikâye olarak okunabilirdi ki bu sırası gelince bizi Dulcie'nin dönüşü hakkındaki hikâyeye götürürdü.

MÜCADELENİN TARİHİ

1991 yılında, David Dirkse 35 yaşındayken, ona ve birçok diğer kişiye Güney Afrika hükümetinin el değiştireceği çok aşikârdı. Doğu Griqualand'de Kokstad'ı ziyaret ettiğinde mahkeme binasında dalgalanan Güney Afrika bayrağı beyaz, mavi ve turuncu şeritlerini sergilemekteydi. Bayrak ve Psikopos Tutu'nun ünlü ve duygusal bir şekilde adlandırdığı "gökkuşağı ulusu"nun doğumundan ve 1994'te ilk demokratik seçimlerden sonra değişecekti.

1956'da doğan David 1976'da 20 yaşında olacaktı, Soweto yılı, bu yüzden sanki genel halk bu devrimci olayı anlamış gibi, yetkililerle "böylesi bir mantıksızlık" hakkında konuşabileceğini düşünürdü. Okul çağı çocukların *Cry Freedom* adlı filme önerildiği üzere (Steve Biko'nun devrimci bir figür olarak yükselmesi hakkında bir film), "Afrikancada karşı kendiliğinden hazırlıksız olan isyanına" (79) birden girişmediklerini söyledi. Bunun yerine, yeraltı bir "askeri hareket bütün her şeyi yönetti" (79). David'in güvenilirliğini sorgularken anlatıcının buradaki bakış açısı farklıydı; o 16 Haziran'ı "baskıcıların dili" (35) olan Afrikanca kelimeye (kısmen) karşı olan devrimin ilk günü olarak belirtir.

David burada 1961 Afrika Ulusal Kongresinin yasaklandığı yılda kurulan Umkhonto we Sizwe'ye (MK; kelimesi kelimesine "ulusun mızrağı" anlamına gelen) alıntı yapar. Bu başlangıçta üyelerini hem Afrika Ulusal Konseyinden hem de Güney Afrika Komünist partisinden çeken otonom bir gerilla oluşumuydu ancak sonraları, Afrika Ulusal Konseyi'nin silahlı koluna dönüştü. David Dulcie gibi Sovyetler Birliği'nde, Küba'da ve Botswana'da MK özgürlük savaşçısı olarak eğitildi ve ayrıca Angola'da daha sonraları Afrika Ulusal Kongresi'ne karşı olanlara yaptıkları muamelelerden dolayı kötü bir şekilde ünlenmiş kampta, Quatro Kamp'ında da zaman geçirdi. 1991'de David'in yasal görevi geçiş döneminde MK'nin rolünü planlamaktı: Afrika Ulusal Kongresi ordusunu yasal olarak parçalarken aynı zamanda nasıl korumalıydı? Özel olarak, hem Griqua topluluğu tarafından götürüldüğü istikamette (Oom Paulse'nin politik

duruşu kanıt olarak) hem de yeni başlayan kendi politik hareketinde etnosentrizme karşı düzeltici olarak, ırkçı olmama halini canlandırmak için bir çabayla Griqua tarihini inceliyordu.

Afrika Ulusal Kongresi yasaklandığından beri, David ve Dulcie'nin açık politik aktivitesi 1983 yılında başlatılan bir politik hareket olan Birleşik Demokratik Cephe (BDC) adı altında gerçekleştiriliyordu. BDC'nin belirli hedefi Ulusal Parti hükümetinin anayasal reformlarına (Kliprand topluluğunun geniş bir şekilde destekleneceği reformlar) karşıtlığı koordine etmekti, bunun vasıtasıyla siyahi ve Hindistanlı gruplara, üç farklı komisyondan oluşan ve siyahi Afrikalı seçmenleri dışarıda bırakan "Tricameral Parlament" aracılığıyla sınırlı parlamenter temsil verilecekti.

Hem AUK hem de BDC kendilerini ırkçı olmayan olarak ilan ettiler. Ancak siyahi ve Afrikalı arasında bazı yasal bağlar vardı ve etnisiteye dayalı bazı ortak şüpheler. Benzer bir şekilde, David and Dulcie'nin Kliprand'a propagandalık yaptıkları sırada AUK'de beyazların mı, siyahilerin mi ve Hindistanlıların mı AUK'nin Ulusal Yürütme Kurulunda olması hakkında koyu bir tartışma vardı. 1985 yılında açık üyelik kabul edildi ancak anlaşmazlık keskindi. Daha geniş anlamda melezlerdense, Hindistanlı ve beyazlara işaret etmeye yakın olsa da AUK'deki bir korkutulmuş Afrikalı fraksiyon David ve Dulcie'nin üstesinden gelmesi gerektiği Kliprand topluluğu arasındaki şüphecilik için kısmi bir bağlam sağlamıştı.

Ek olarak, BDC propagandacıları Ulusal Parti'nin iş güvencesi ve barış ihtimalleri ile alakalı vaatlerine kırsal bölgelerdeki toplulukların inanmaya hazır halleri ve şehir merkezli kurumlara olan kırsaldaki güvensizlik ve en az o kadar da kadınların liderlik rolü almalarına karşı çıkan patriarkal tutuculuk düşünüldüğünde kırsalda AUK'yi dönüştürmekte zorlandılar. Daha da önemlisi onun yatıştırıcı Oom Paulse'ı feminist bir ihanet gibi görünebilse de Dulcie'nin Kliprand topluluğunun ilgisini çekmekteki kapasitesiydi.

David'in mevcut görevi Transkei (Sözde Bantu anavatanlarından bir tanesi) bölgesinin başkenti olan Umtata'ya gitmek,

tahminen orada AUK üyelerine silahlı bir gücün tutulması hakkında danışmak için. Burada Wicomb gizemli casus polisiyesinin politik tarih unsurlarıyla birlikte dokur, yankılamalarının çoğu Glassford tablosunda kölelere olan referansları anlamadan kaybolacaktır.

David 1980'lerin ortalarında siyahi öğretmenlerin bir yetkilendirmesi olarak ve ayrıca AUK'nin yeni komutanı olarak gizli kapaklı bir iş yaparken Glasgow'u ziyaret ettiğinde, Glasgow Green'deki Halk Sarayı'na Kış Bahçesi'nden giriş yaparak ziyeret eder. Bir geminin gövdesi şeklindeki muhteşem bir cam yapı olan Kış Bahçesi 1896 yılında inşa edilmişti ve Glasgow'un sömürgecilere ait ticaretiyle artan refahının bir simgesiydi. Avrupa ve Batı Hint Adaları arasındaki bu sömürgeci ticaret 1707 yılında başlado ve kölelerin özgürleştirilmesi ve Batı Hint Adalarının 19. yüzyılın ortalarına doğru ticari olarak yıkılmalarına kadar devam etti. Glasgow'un refahı büyük anlamda Batı Hindistan tütünü ve şekeri ithal edilen liman konumundan dolayıydı. Ve İngiliz Batı Hint Adalarında şeker rafine etmenin işlerine geldikleri gibi yasaklanmasıyla Glasgow'daki Clyde Vadisi'nde şeker rafinesi temel bir sanayi oldu.

"Halkın tarihine" olan bütün ilgisi için, Halk Sarayı köleliğin tarihiyle ve İskoçya'nın ekonomik büyümesindeki köleliğin konumu hakkında kendi politik unutkanlığına şahitlik etti. Bu tarih, dalga geçer gibi, Doğu Griqualand'in bölgesine ödünç alınmış İskoçyaca köy, kasaba ve bank isimleriyle yeniden girer. Bazı misyonerlik eğitimli Afrikalılar İskoç isimler taşımaktadır: mesela AUK ve GAKP emektarı Govan Mbeki, ayrıca Glasgow tersanesininde ismini taşıdığı İskoç misyoner Dr. Govan'dan ismini almıştır.

Bu romanda hiçbir yerde kölelik tarihi hem Glassford tablosundaki yavaş yavaş gözden kaybolan köle yüzünün bulanıklaşması ve hem de onun Kokstad'da Crown Otel'de yeniden ortaya çıkmasından daha ustaca gösterilmemiştir. Hâlâ Halk Sarayı'nda asılı olan Glasford tablosu efsanevi tütün taciri Dougalston'un John Glassfor'un ailesinin Archibald Mc Laughlin tarafından 1767'de resmedilen bir portresidir. Tobias

Smollett'in romanı in romanı *Humphrey Clinker* (1771) Glassford'un yüksek denizlerde yirmi beş gemisi olduğuna ve yılda yarım milyon sterliklik ticaret yaptığına işaret eder; o Glasgow'un en temel tacir ve bankacılarından ve "Avrupa'nın en yüce tüccarlarından" biriydi. Ailenin yeni serveti diğer şeylerin arasında Glasgow tütün tacirleri tarafından giyilen kırmızı kıyafetlerle temsil edilirdi. Tablo ayrıca yüzüi Crown Otel'deki kırmızı ve siyah özel üniformalı garsonların ki gibi yeniden ortaya çıkan bir köle (köleler duruma göre o zamanın sanat işlerinde kazançlı sömürgeci bağlantıların işaret edicileriydi) figürü de içermektedir. (David bu garsonu ilk defa tanıdık bulduğunda "Smoke Gets in Your Eyes" şarkısı çalar [109].) David'in "tanıması" ona garsonu ilk defa gördüğü Angola'nın Quotra Kamp'ından bir başka hatırayı daha geri getirir.

David 1984'te Kuzey Angola'da Quibaxe'ye yakın bir yerde AUK toplama kampı olan, saflardaki muhalifler için kurulan Quatro'daydı. 1979 yılında kurulan Quatro, ismini siyahi bölümü Numara 4 olarak bilinen Johannesburg hapishanesi Fort ile olan çağrışımından almış. Orduda daha güçlü bir demokrasi talep eden isyancılara olan desteği yüzünden David hücrede tecrit hapsi yatmış ve (görünen o ki) işkenceye uğramış: Bu yüzden ayaklarında derin yaralar ve aksama var. Halk Sarayı'ndaki tabloyu hatırladığında göğsüne bastıran hapishane gardiyanını hatırlar: "Imbokodo...kırılan büyük kara parçası" (195). Bu AUK güvenlik departmanına verilen isimdi.

Wicomb tekrar tarihi gerçeklere dikkat çeker, üstü kapalı da olsa. Gerillalar arasında AUK'ndeki artan demokrasi yoksunluğu hakkında gerginlik büyümekteydi. Angola'ya sevk edilen Güney Afrikalı gerillalar Güney Afrika hükümeti tarafından desteklenen Angola isyancı ordusu olan UNITA'ya karşı savaşmaktansa kendi gerçek düşmanlarına karşı Güney Afrika'da savaşmak istediler. Ancak AUK'nin yüksek emrinde bir casusun 1981 yılında maskesinin indirilmesinin de şiddetlendirdiği paranoya atmosferinde, basit bir şekilde genel kamp sorunlarını tartışmayı isteyenler bile çoğunlukla casusluk şüphesiyle tutuklanıyordu. Yedi AUK karşıtı halka açık infazla cezalandı-

rılmıştı ve diğerleri birçok farklı Angola tutukevinde politik yeniden uyumlama kurslarına tabi tutulmuştu. Quatro'ya götürülen on bir karşıttan, bir adam (Zaba Maledza) ya intihar ya da infazla cezalandırma hücresinde öldü. AUK'nin Stuart Komisyonu ayaklanma için suçu kısmen AUK'nin güvenlik departmanının aşırılığında bulsa da güvenlik personelleri mahkûmlara gaddarca davranmaya devam ettiler. 1990'ların başında AUK yasağı kaldırıldıktan sonra ayaklanmadan sağ kalanlar Güney Afrika ve İngiliz basınına lanetleyici röportajlar verdiler. 1992'de Nelson Mandela eski AUK mahkûmlarının bu ve diğer şikâyetlerini incelemek için bir soruşturma komisyonu atadı. Daha da yakın zamanda, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu AUK güvenlik departmanı lehine kanıtlar duydu ancak birçok kişi hakikatin hâlâ tümüyle ortaya konulmadığını düşünmektedir.

David kendisini devrimci zamanlardaki kaçınılmaz şiddet olarak gördüğü şeyle uzlaşamaya varabilecek olarak tanıtır. Gerillaların yakalandığı hiçbir şekilde haber alınamadığı ve çifte casuslara dönüştürüldüğü veya Özel Güçler veya polis için suikastçı veya kundakçı olarak Askaris denilen gizli çalışan adamlar oldukları vakalardan daha iyi haberdar olabilirdi. 1980'ler ve 1990'ların başında özellikle, AUK ve NP hükümetiyle veya AUK ile iş birliği içinde güvenlik güçlerinin dahil oldu veya olmadığı üstü kapalı siyasi aktiviteler ve çoğunlukla elmas veya diğer kaçakçılıklar hakkında bilgi vermek karşılığında suç işleyenlere kovuşturmadan muafiyet teklif edildi. David'in Thomas'ın bir cinayet karşılığında gayri meşru elmas satın alma işiyle bağlantı teklif etmesine (metinde IDB olarak geçer) olan kızgınlığı Thomas'a ve garsona olan genel şüphesiyle aynı bu bağlamda görülebilir. Kendi vücudu sömürülmenin izlerini taşır (onun kulak çınlamaları kısmen Quatro'daki şişmiş yanaklara burmak ve çoğunlukla kulak hasarına sebep olan *ukumpompa* uygulamasını işaret etmelidir) ancak işkenceye teslim olma veya ona itiraz etmeyi reddetme David'in aklına politik adanmışlıkla bağlanmıştı. Hakikat ve hafıza ile ilişkisinde anlatıcıya göre David'in hikâyesi AUK'nin kendi içindeki muhaliflere olan zulmünü hem ortaya sermekte hem de sermemektedir.

Wicomb'un metni de incelikle okurlara Güney Afrika'daki kölelik tarihinin etrafındaki gerilimleri fark ettirir. Güney Afrikalı geçmişi yeniden inşa edilmekte, kölelik yok edilmiş ve halen de büyük ölçüde yok ediliyor; kölelik hatırlatmak aynı zamanda karışık etnik kökenleri hatırlatmaktır, Glassford tablosuna yapılan değişiklikler Le Fleur'un Cape Town'daki Lord Milner'e (1897'den 1905'e kadar Cape'in valisi) olan gezisini yansıtır. Milner'in Cape kölelerini oymasıyla yüzleşen Le Fleur bakışlarını kaçırır, aynı Griqua geçmişindeki köle mirasını başka yerlerde inkâr ettiği gibi. Sonra Milner'ın çağdaş beyaz liderlerin portresine bakarak, Le Fleur kendi figürünün Cecil John Rhodes'unkiyle yer değiştirdiğini hayal eder (149). Bu an, esrarengiz bir şekilde, kendinin Rodosluların Matabelelerden 1890 yılında aldıkları Rodos'un valisi olduğuna inandığı bunamışlık yıllarında (105,146) tekrar döner.

Bu oluşma ve silinmeye olan referanslarda, metin sadece günümüzün politik ve etnik ilişkilerinin gizemleri ve bahanelerinin tarihi sömürgeci bir tarihin tanınmasıyla açığa çıkacağını öne sürmez ayrıca etnik yeniden yapılanma ve hafıza oyunlarının etrafındaki politik gerilimlere de gözümüzü açar. David için, önceden olduğu gibi, tek sefer köle şimdiki zamanda bilinmek için yeniden ortaya çıkar. İster AUK gözlemcisi (şimdi) ya da ister AUK gardiyanı (önceki) olarak, garson kontrol ve şeytani üstünlük konumundadır. David'in yeni hafızası onu kurban olarak yerleştirir, garson gibi, işkenceye şahit olarak ve ikisini de sahip ve köle söyleminde süre gelen bir kapana kısılma ve gizlilikle karakterize edilen bir geçmişle sınırlar. Ortaya çıkmış giz birden onun çeşitli "hakikat"leriyle kim duyarsa ona konuşabilir ancak bizlerin de görmesi gerektiği üzere hafıza hakikati onu ortaya çıkarabildiği kadar gösterir.

KADINLARIN HAFIZASI

David'in Quatro hafızası "onun kendi gözleri önünde" (201) Dulcie'ye olan çok kötü şeylerin hatıralarını ortaya koyar. Yine hatırladıklarından bahsetmez. Onun yerine Dulcie'nin hikâyesini

tamamlamak hakkında daha öncesinden çok daha çılgın olur, sanki onun anlatıcı ilişkisi ona hakikatı saklamasını sağlayabilirmiş gibidir.

1990 yılında bir röportajda Wicomb, "siyahi bilinci diye bir şey, feminizm diye bir şey hiç olmasaydı ben konuşabileceğimi veya yazabileceğimi hayal edemezdim". Onun kurgusunda bu iki etik ve politik konum süre gelen bir şekilde birbirini sorgular, her konum diğerini hakikate biraz daha itekler, aynı zamanda kadınların ne söylediğini duymak istemeyi reddeden politik ve kültürel hareketler tarafından kadınların vücutlarının belirtiler olarak kullanıldığı yollara olan bilinci arttırır.

Wicomb ulusal özgürleşme mücadelesinin cinsiyet sorunlarını "sıcak su kazanı" olarak koymaktansa bastırdığını belirtmeye devam eder, aynı çağdaş bir savunucunun iddia edeceği gibidir. Bu romanda onun kadınların istismarıyla ilgili kaygısı, kadına karşı şiddetle ilişkilendirilen cinsiyet sorunlarının hâlâ yetersiz politik ilgi (aslında hiç politik eylem) aldığı bir zamanda karşımıza çıkar. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun birçok şiddet türünü ortaya çıkarmayı hedeflediği görüşmelerinde bile kadına yönelik şiddet çok nadir konu edilirdi. Başlangıçta bunun sebebinin komisyon üyelerinin ağırlıkla erkek olmasından kaynaklandığı düşünüldü ve özel yalnızca kadınların olduğu görüşmelerde de aynı şekilde bir araya getirilmişti. Ancak bu ayrı görüşmelerde bile bu yalnızca birkaç kadın ve hiç kadın muharip şahitlik etmek için öne çıkmadı. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonerlerinden biri ve ayrıca Güney Afrika'daki Cinsiyet Eşitliği Komisyonu başkanı olan Joyce Seroke bu görüşmeler için, "cinsel işkence ve şiddetin dehşet verici hikâyeleri olmasına rağmen "biz yalnızca korkunun yüzeyini kazımaya başladık" demiştir.

Bu sessizlik iki tip hikâyeyi dışarıda bırakır. İlk olarak Güney Afrika ırkçı güvenlik polislerinin kadınlara karşı uyguladığı işkence hikâyelerini, bu kadınların ırkçı rejimin ikincil kurbanları (tamamına yakınının erkek olan ilk kurbanların anneleri, eşleri, kız kardeşleri) oldukları ve ayrıca kadına karşı bu cinsel istismarın diğer işkencelerden daha az ciddi olması imalarını

dahil etmez. Wicomb'un romanı bu sessizliği bozar, özellikle Dulcie'yi AUK hücresi yetkilisi yaparak. İkinci olarak, bu sessizlik AUK erkekleri tarafından AUK kadınlarına yapılan şiddet hikâyelerini dışarıda bırakır. Böyle hikâyelerin ortaya çıkması muhtemelen yıllar alır. Zimbabwe'nin ikinci Chimurenga, Özgürlük Savaşı, yirmi yıla yakındır sürmekte ancak yalnızca son zamanlarda kadın gerillalar askeri yaşamın bir parçası olarak tabi tutuldukları cinsel talepler, istismar ve şiddet hakkında konuşabildiler.

Buraya kadar bir gizem hikâyesi olan bu roman çözdüğü kadar gizemi de aynı zamanda kurar ve devamlı olarak romanın anlamını ortaya çıkarmak için olan herhangi bir okura eleştiri girişimiyle oyunlar oynar. Romandaki ipucular bizi şu soruları sormaya yöneltir: Dulcie'nin ölümünden David'in kendisi ne derece sorumludur? O Dulcie'nin sesini arzusunu ve isteğini canlandırmayı imkânsız bulan ve onu geceleri ziyaret eden adamlardan biri miydi? "Dulcie o elleri kanlar damlarken görmeye hiç de şaşırmazdı" (199). Bu aşk olarak kabul edilen şey midir?

Askeri iş arkadaşlarıyla cinsel ilişkiyi reddetmesine rağmen, Dulcie'nin vücudu mücadeleye cinsel bir hizmette olabilir. O nesne olduğu kadar da bir ajandır bu yüzden onu ellerindeki kanı yıkarken görürüz. (El yıkama ve diğer temizlik yöntemleri metin boyunca önemli mecazlar olarak yer alır). Ancak bu ikili varoluş David'in politik adanmışlığına yönelttiğimiz bazı soruları ona da uygulayabileceğimiz anlamına gelir mi? Onun âşık işkencecileri AUK'nin güvenlik bölümünden mi yoksa ırkçı devletin mi? Eğer metin onun işkence izleri köle markalaşmasına benzerse (19) Dulcie'nin yaraları nasıl Toni Morrison'un *Beloved* romanında arkasında olan yaşayan ağaç kadar mucizevi bir şeye dönüşecekti?

Romanın temel özelliği bu soruların cevaplanması değil sorulması; bu yüzden Frantz Fanon romanın alıntısında: "Ah benim vücudum, beni soru soran bir insan yap." Fanon Siyahi Güney Afrika görüşünde önemli bir etkiye sahip olmuştur ve Wicomb'un burada ona verdiği odak noktası söylemedir, bu

yüzden okurlara devrimci bir duruşun öz sorgulama gerektirdiğini hatırlatır. Tabili bu alıntı aynı zamanda ironik de çünkü özellikle herhangi biri bazen Fanon'da David'inkine benzer bir kadın idealleştirmesi bulabilir.

Eğer bu ifade David'e "insan" olarak yansıyorsa, aynı zamanda acı bir şekilde onun vücudunun yerinden etmesine de işaret eder, buradan da Dulcie'nin vücuduna (ve onun kadın anlatıcısına) mevcut politik ortodoksluğa ve silinen şeylere kendinin bile yüzleşemeyeceği eleştirel bir cevaptır. Eğer bu ifade anlatıcının veya yazarınsa, bu alıntı vücut aracılığıyla kendi mecburiyetini sorgulamayı kaydeder ki bu da bizi Dulcie'nin vücuduna götürür; eğer onun vücudu mücadelenin cinsel hizmetindeyse, yazımın da mı cinsel hizmetindedir? Onun vücuduna olan odak onun sesinin kaybedilmesi anlamına mı gelir?

Bir noktada gözü açık Ant Mietjie'nın belirttiği gibi, David'in rahatsızlığı yalnızca politik adanmışlıkla ve politik şüpheyle değil aynı zamanda aşkla, aşkın politik mücadeledeki yeriyle ve politik oyunların aşktaki yeriyle. (Sally'nin David'le olan yaşamı bu konuyu daha az irdeleyen bir sıradanlık sunar.)

Eleştirel çalışmasında, Wicomb Bessie Head'in yazımında ortaya konulan konulara döndü. Wicomb'un kurgusunda da Head, Toni Morrison ile önemli bir edebiyat öncüsü olarak kendini gösterir. Head romanı olan *Maru* da Tswana ulusalcılığını ve genel olarak yeniden dirilen ulusalcılığı sorgulamak için marjinalleştirilmiş Masarwa kadınının bakış açısını kullanarak Tswana ve aşağılanmış, köleleştirilmiş Masarwa (San halkından biri) arasındaki ilişkiler hakkında yazar. Wicomb'un ilgisini özellikle Head'in ırksal ve cinsiyete dayalı baskının karşısındaki mücadelenin ayrılamazlığındaki ilgisi ve Head'in kadın ve erkek arasındaki ve özne ve ulus arasındaki ilişkileri kavramsallaştırırken "güç sorunsalı"nın ötesine gitme kaygısı çekmiştir. *Maru*'da bir kadın, özellikle onun sanatı miras kalan patriarkal ırkçı bir dünyayı dönüştürür ve sonra ayrıca bunu dönüştürmekte de başarısız olur.

Head'den metaforlar ödünç alan Wicomb Dulcie'nin potansiyel dönüştürücü güçlerine dikkat çeker. Dulcie kendi kalbinin

Cape Town'da yükselen, ufuk çizgisinde dolaşıp duran "dünyayı yumuşak sarı bir ışıkta yıkamak için çatlayan" bir vizyona sahipti ve David'in "doğu tarafında gökyüzünde bu kalbi görmesini ve ışığın bu sarmaş dolaşlığına çekilen kendisini hissetmesini" (115) umardı. *Maru*'da Margaret Moleka'nın aşkını "kalbinin ufkunda parıldayan yarım güneşler" olarak görür; yarım güneşler onun "sabahın erken saati gün doğumu gibi onun kalbine olan kıymetli bakışını temsil eder. "Kendi huzurlu kalbine derince" bakarken, yeni bir tür kadın-erkek ilişkisi hayat ederdi: "Belki insanların genelde düşüneceği gibi bir aşk değildi. Belki de diğer olan her şeydi: gereklilik, tanınma, cesaret, arkadaşlık ve güç." Bu bağlantılar Wicomb'un kadın erkek arasında paylaşılan bir varlık olarak adlandırılabilecek tek şeye olan ilgisini vurgulamakta, aşağılama veya aşağı görmeyle hiçbir ilgisi olmayan ve gerçek hayatta varolan asimetrik ilişkilerden uzak kadın ve erkek arasında bir iş birliğini içeren bir aşk. Tabii ki David de Dulcie'nin teklif ettiğini kabul etmek için çok fazla tasalıydı (115). Wicomb'un ironik kılıcı burada ortaya bir kez daha gelirdi.

CEVAP YAZMAK

Wicomb alıntılarında ve anlatının kendisinde büyük ve geniş aralıklarda bir metin takımı belirtir, bunlar arasında: William Dower, Andrew Le Fleur, Eugene Marais, Sarah Gertrude Millin, Nadine Gordimer, Bessie Head, J. M. Coetzee, Breyten Breytenbach, Thabo Shenge Luthuli tarafından sömürgeci ve Güney Afrikalı metinler ve Miguel Joyce, Frantz Fanon ve Toni Morrison gibi coğrafi ve tarihsel olarak farklı yerlere dağılmış birtakım yazarlar vardır. Bu yazarların bazıları romanda geçerken bazıları isimsiz olarak kalmıştır. Anlatıdaki imaların çeşitli fonksiyonları varken, genellikle ironik olan alıntılar Wicomb'un kendi metnindeki (daha çok Güney Afrikalı olan) edebi geleneğe sunulan direnci gösterir. Örneğin daha eski Güney Afrikalı metinler (Millin ve Dower'inkiler) ırkçılığa öncü olan İngiliz liberal geleneğinin hatırlatıcı rolünü üstlenirler ve ço-

ğunlukla ondan ayırt edilmesi olanaksızdır ve sonrakiler (Breytenbach, Luthuli'inkiler) devam eden ırksal önyargıları tavsiye eden olarak yer almıştır.

Geçmişten gelen çok zekice dağıtılmış ırkçı düşünceleri görmekte, bir özellikle sömürgecilik sonrası memnuniyeti var. Sunulan dünyanın kapsamında da bize güçlü cevapların rahatlatıcı temsilleri verilmiştir. Böylelikle, örneğin, 1902 yılındaki yayımlanmasının hemen sonrasında Le Fleur, Dower'in *The Early Annals of Kokstad and East Griqualand*'deki karalamalar, ihmaller ve yalanları ile muteriz basına karşı yazar. Metinler arası alıntıların çoğu romanın üç seviyede gerçekleşen "cevap yazmak" stratejisinin bir parçası olarak işlevini yerine getirir; yazarın veya romanın kendisininkinde, iki temel hikâye anlatıcısı olan anlatıcı ve David'inkinde ve sözel sert cevap yapıştırmaları katacak olursak Le Fleur'un ve diğer karakterlerinkinde bu işlev yerine gelmiştir.

"Cevap yazma"ya olan sömürgecilik sonrası ilgi çoğunlukla yalnızca yerli yazarın cevabını değil aynı zamanda yazarın sömürgeciden önceki yerli varlığın temsilini ve böylelikle kendisinin öncelikli otoritesini içerir. Bu yüzden "cevap" iki şekilde işlev gösterebilir: iddialı sert cevabı göstermek ve sömürgecilik öncesi günlere geçici geçişi belirtmek. Ancak Wicomb'un metinlerarası alıntıları genellikle otoritenin, hafızanın ve hakikatın keşfinde roman boyunca zengin bir şekilde dokunur ve bundan çok daha karmaşıktır. Bildiğimiz üzere, örneğin, David'in değerli taşını verdiği veya vermediği o yaşlı adamla olan buluşmasının iki hatırasından (23-24,142), roman, hafızayı ve bu yüzden de kişisel deneyimin iddia koyduğu otoriteyi sorgulamakla derin bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Dahası, metin boerewors'un hiç de Boers'ların sosisi olmadığını ve o baharatları olmadan hiçbir yere gitmeyen köle aşçılar olan (132), Kok ataları tarafından icat edildiğini öne sürünce, iddia edilen sömürgecilik öncesi Griqua kimliği olmamıştır.

Wicomb'un Afrikanca yazan Eugène Marais (1872-1936) tarafından yazılan bir şiire yaptığı metinlerarası kullanım bir tür karmaşıklık ve oyun öne sürer. David ve anlatıcının da bize

söylediği gibi, Le Fleur yağmur miktarını arttırma geleneğini Marais'in daha önce "Die Dans van die Reën" (Yağmurun Dansı) olarak adlandırdığı "Die Lied van die Reen" (Yağmurun Şarkısı) adlı şiirden alır. Şiire yönlendiren ve açık açık Marais'e bir "Bushman" muhbiri tarafından anlatılan bir masaldan istinat edilmiş anlatıda Krom Joggom Konterdans (*krom* "eğri büğrü" anlamındadır) dört telli kemanını yağmur sesi gibi olan şarkılar yaparak çalar. Boynunun etrafında Heitsi-eibib, Khoi tanrısından ona yaşlı bir kadın Nasi-Tgam tarafından verilen bir kolyesi vardır. (Daha sonra Antjie'nin, Ant Mietjie'nin ve Ouma Rhodes'un tamamlayan sözcüğü "Heitse" buradan gelmektedir.) Hikâyenin sonunda Marais'in ismini Joggom'dan Jan'a değiştirdiği yeni bir başlık altında farklı bir şiirde yayımladığı bir şarkı söyler. Bu şarkı yağmuru bileklikleri ve boncukları hareket ettikçe parlayan boynunda bakır bir halka giyen ve alnında parlak bir tüy olan ve ince ayak izleri yağmur damlaları olan bir genç kız gibi anımsatır. Bölgenin vahşi hayvanları ovalarda yarışır ve bu ayak izlerini görmek için eğilir; toprağın altındaki küçük millet bile onun ayaklarını duyar.

Marais'in yerli anlatım kullanımına olan romandaki kinaye Marais'ten ve başka yerden Le Fleur'un ve David'in hatta kendisinin ödünç almasını da kapsar ve bu aslında melezlik, gerçeklik ve gerçek köklerin imkânsızlığı hakkında zekice bir şakadır. (Bilimin bu boş konularını aramaya olan eleştirisine sinsice davetine hiçbir şey dememek için) David'in şiirin ilk iki kıtasına ve son satırlarına olan yorumu Marais'in şiirine sadıktır. Ancak anlatıcı ekstra bir satırı belirttiğinde –"kumda onun ayak izlerini görmek için yarışan antilopların izdihamı" (159)– Marais'in kullandığı terim olan "büyük oyuna" (*grootwild)* olmayan ama Marais tarafından kullanılan görsele daha detaylı bir önem veren ve ayrıca yerli hatırlanan dünyanın önceki gerçekliğini iddia eder gibi görünen "antiloplara" olan alıntısı hatırlanır. Ama bu önceki gerçekliğin kendisi kurgusal olarak belirtilmiştir dahası "antilop" kelimesi Antjie'den ve Marais'in şiirinin Jack Cope ve Uys Krige tarafından *The Penguin Book of South African Verse*'de (1968) bulunan İngilizce tercümesin-

den gelir. Bir diğer örnekte de metin hem bir öncü görüşlülük iddia eder hem de onu istikrarsızlaştırır. Tipik Wicomb ironisinde Antjie ne antilopları ne de Marais'in "büyük oyunu"nu duyuyor, o basit bir şekilde keçileri duyuyor (97) bu yüzden Le Fleur'un icat ettiği gelenek daha da ucuza satılmıştır. Bütün bunların içinde, gerçek kökünü ve hafızayı temalandırmanın bir parçası olarak, metin "kurgu" ve "gerçeklik" arasında baş döndürücü bir ilişki sunar ki bu metinler arası ilişkiden daha da fazlası değildir. Bu kök kavramının zeki bir şekilde istikrarsızlaştırmasında Marais'in şiirlerinin kaynağı olarak yerli geçmişe işaret eden, basit bir şekilde romandaki "gerçekliğin illüzyonu"dur.

Bir başka tür "cevap yazma" *David'in Hikâyesi* ve *Tanrı'nın Üvey Evlatları* arasındaki metinler arası ilişkilerde bulunmaktadır. Wicomb'un (hayal ettiği) Andrew Flood yerine, üreyebilen Griqua konumuna yerleştirilen Eduard la Fleur tarihi gerçeği Millin'in önündedir ve böylelikle Millin'in anlatım otoritesini oldukça mantıklı bir şekilde devirir çünkü Güney Afrika'daki bu tür bir ırksal karışım Millin'in Flood'un gelişini yerleştirdiği 1821'den ziyade, tam anlamıyla 17. yüzyıla dayanır.

Tanrı'nın Üvey Evlatları'nda, Millin genellikle Griqualaların "yukarı tutulan" itaatkâr Griqua ulusu inşa edecekleri ayrı ana vatan seçimini onaylar. Griqularda Dower'ı takip ederek aynı zamanda Kokstad topluluğu tarafından geliştirilen politik düzene tepeden bakan bir övgü de sunar: "Bu kabataslaktı ama işe yaradı" diyerek fakat aynı zamanda yaratmayı başardığı aylaklık ve doyumsuz girişimcilik görünüşünü de küçümser. 1991'de Kokstad'da bir dizi bölüm ilerletirken, Wicomb *Tanrı'nın Üvey Evlatları*'ndan şöyle biten bir alıntı bölümü ekler: "Fakat burada, yaklaşık Batı Griqualand'de, onlar Tanrı'nın dünyasında dağınıklıktan başka bir şey değillerdi, yozlaşmış esmer bir halk karışımı, hastalıktan çürümüş, Doğaya karşı bir hakaret" (63). Millin'den alınan aynı paragraf Wicomb'un 1991 kısa parçası olan ana karakter Deborah'nın Ouma Sarie gibi yapabileceği her şeyi yapan, siyahi bir kadın kadar iyi, düzenli ve rabbani Millie'nin tarzında olmayan "Bir Başka Hikâye"de kullanılmış-

tır. Fakat Deborah'ın ve Ouma Sarie'nin stereotipe uymayı reddetmesi bir itaat, kendilerini ırkçılığın doğduğu temel düşünceye konu etmeleri gibi, (Avrupalı Calvinist gelenekte) "düzenlilik rabbaniliğin yanındadır" (202) anlayışına yaptıkları gibi inanmaları da.

Bu sebeple Wicomb'un Millin'i kullanması safi aksini ispat etmeden çok daha karmaşık bu yüzden "imalılık" hatta bulaşma kavramlarına değinir. Daha sonraki günlerinde Le Fleur da bazı açılardan Millin'in metninden sapmış bir figürdür. "Yabaniliğin" Avrupalı tanımını takip eden Griqualık vizyonu örneğin pislik yerlerdeki desen çizimlerini inkâr eder: "Biz Xhosas'larla kuzen değiliz; kendi çalışkanlık, sadelik ve titizlik gelenekleri olan saf Griqua halkıyız" (94). Le Fleur'un sosyal bildirimi Griquaları tam tersi davranmaya yönlendirir, özellikle, Güney Afrikalı yerli halka yönelik sıklıkla başlatılan bir stereotipi olan aylaklık hakkında. Ancak bu tepkili davranış onu kökündeki ırkçı sembolik düzeninden özgürleştirmez.

Wicomb stereotipi bütün Güney Afrikalılara miras kalan tarihsel tutarsızlık geleneğinin bir parçası olarak görür. Bu iç yüzünü anlama tabii ki yeni değil ve sömürgecilik sonrası yazımda egemen olan bir ilgi olduğu söylenebilir. Ancak Wicomb'un odak noktası bu tutarsızlık düzeninin karakterleri belli başlı şekillerde davranmaya itmesi üzerinedir. Irkçı karalamalara ve tahminlere karşı gösterdikleri tepkileri, tepki olmanın doğası gereği, onlara yükseliş veren sembolik düzenden özgürleşmeyi öne süremez. Burada da Wicomb kendini tanımlamanın alternatif modellerini üretmeye olan bir çabada, karakterleri onların safi muhalif duruşlarından çıkaran yolları inceler. Bu onun tarafından önemli bir müdahaleyi oluşturur ve bizlerinde göreceği üzere zedeleyen stereotipleri geri çekmek için bir hafızanın yeniden inşasına doğrudan etki eder.

Wicomb'un "utanç"ı işleyişi tipik bir örnektir. Utanç kavramı bir yanda onun psikolojik baskısı diğer yanda şeytan çıkarması romanı burada ele alınabilecek yollardan daha fazla şekilde bilgilendirir. Ancak en ekonomik bakımdan tekrar Millin'a yönelebiliriz. Millen'a göre utanç dolu olan şey ırksal

karışımı arttıran cinsel birlikteliklerdir ve *Tanrı'nın Üvey Evlatları*'nda bıkıp usanmadan bir aileden sonrakine "yozlaşmış tohum" arayarak güçlü ve hilekâr bir "kanın şiirselliği" geliştirdi. Le Fleur Millin'in utanç kavramını önceden tahmin etmiştir; "yüzleri utançlarıyla markalaşan bizler onların görüş açısından kendimizi kaldıracağız" (161) beyaz sömürgecilerin ve göçmenlerin siyahilere zorla kabul ettirdiği ırksal ayrılıkçılığı harekete geçiren bir hareketle. Tersine, Rachel Susanna için doğum hiçbir zaman bir utanç olamazdı: Yayılmakla tehdit eden "yozlaşmış tohum" değildi, onun yerine "utancın bulaşması"ydı (162). Bu yüzden Wicomb Millin'in takıntılı leke ve kusur kavramlarına kurnazlıkla aktarır. Buna karşılık, utanç bu sözleri yayanların üzerindedir!

Daha sonra bu zulmeden düzensiz oluşumlardan kademeli bir şekilde olan özgürleşmeyi takip eden Wicomb, David'e beyaz ırkçılığın ona sunduğu düşünmeden çok daha farklı bir düşünme canlandırabildiği "çok eskiden bir zamandan kalan" bir uykuda, Ouma Antjie'nin kucağında yattığını hatırlatır. David'in ağ gibi sardığı büyükannesinin kucağını hatırlaması, ateşin yanına çömelmiş kırışıklıkları olan bir Khoi kadınının temsil edildiği bir üç boyutlu bir çalışmayı gördüğü Cape Town'ın Doğa Tarihi Müzesi'ne yaptığı bir seyahatin anısıdır. (100) Wicomb aynı müze sahnesini "Bir Başka Hikâye"de betimler ama karakteri Deborah onunla ilgili konuşamaz, anlamsızlığını kabul etse de çok utanç verici görünmüştür: Hangi Khoi kadını yanmayan bir ateşin yanında otururdu? *David'in Hikâyesi*'nde bu üç boyutlu çalışma Antjie'nin ateşle meşgul olduğu yaşayan bir sahneyle birleştirilir. Durgunluğundan veya zamansızlığından bu stereotipi yeniden değerlendirir ve aynı zamanda varlığını ve gücünü inkâr ederek defeder ve günah çıkarır.

Laurence Sterne'nin romanı *Tristram Shandy* (1759-67) *David'in Hikâyesi* için bir diğer önemli ara metindir. Dört mizah biçimindeki Elizabethvari inanç, Walter Shandy aracılığıyla Sterne parodileri –sıcaklığı ve sağlığı belirlemesi gereken vücut sıvıları– "radikal nem ve radikal ısı arasındaki ustalık için olan vadesi dolmuş münakaşaya atıfta bulunur." *David'in Hikâyesi*'nde

bu sözler alıntılanmıştır (152) ve Sterne'in *Bir Duygusal Yolculuk* (1768) kitabında La Fleur olarak adlandırılan kurgusal uşağından geldiği söylenir. Hasta sağlığı onu "en koyu Afrika'da" tutan Eduard amcası La Fleur'ın tıbbi tavsiyesini uygular ve akıllı sözlerini Andries'e aktarır (88). Fakat süreçte İrlandalı yazarın parodik sesi kaybolur ironik belirleyici tonu elinden alınır. Bu yüzden Andries le Fleur Walter Shandy'nin sözleriyle karşılaşınca "Ah kutsal sağlık!.. Radikal nem ve radikal ısı arasındaki ustalık için olan vadesi dolmuş münakaşaya bağlı olan sağlık" ve *radikal* sözcüğü genç bir adamın aklındaki şarap gibi acele eder (88). Wicomb'un metinlerarası alıntısı Güney Afrika iklimi hakkında hiçbir şey bilmeyen Avrupa'dan olan düşünmeyi belirtir ve Griqulara hiçbir yararı yoktur. Tekrar ettiğini duyduğumuz Rachel değil Dorie'dir. "Radikal nemi bulduğumuz zaman herkes iyi olacaktır" (96) Onun sesi kendisinin değildir.

Tristram Shandy David'in Hikâyesi'nde burada bahsedebileceğimizden daha geniş ölçüde kullanılmıştır. Dulcie'nin aşırı yağlı kiloları vücudundan "yağlı ve balsam içeren bir madde" gibi sızdırdığında, Walter Shandy vücudun "radikal nem"ini tanımlar. Dulcie'nin vücudu onun kendi fiziksel dürtülerle hareket etme durumunu ileri sürer, Walter Shandy tarafından ortaya konulan içerisinde "yaşam dolu ısı ve vücudun ruhu"nun meni olarak anlaşıldığı erkeksi bir vizyona karşı yapılan bir iddiadır. Le Fleur'un bu nemi kadın vücutlarıyla ilişkilendirmesi bu bağlamda biraz radikal durabilir ancak o kadınların kendileri için konuşmasına olanak sağlamaktansa kadın vücutlarını kültürel işaretler olarak kullanmaktadır. Dulcie'nin bazen arılar, arı kovanları ve bala ilgi duyan böceklerle ilişkilendirilen vücudunun temsili yalnızca Millin'in Hottentots "oğulculuğu" ve "kovan" gibi olarak kendi kümeslerine de alıntısına işaret etmez. Ayrıca, Walter Shandy'nin içinde merceksel bir arı kovanını insan ruhunu doğru bir şekilde "ilk oluşumundan dördüncü emeklemesine kadar bütün larvalarıyla" gözlemleyebilecek bir araç olarak yerleştirdiği karakterize etme yöntemlerine olan arasözünde kullanılan dili de yansıtır. Dulcie'nin te-

kinsiz bir şekilde sızdıran vücudu kısmen bu tarz bir hakikatın dalga geçmesi olarak karşımıza çıkar, kısmen de onun balını çalan erkek komutanlar ve David'in temsili tarafından ihanet edilmiş vücudun rahatsız edici ruhani dönüşünü öne sürer çünkü Dulcie "David'in yapımının parıldayan mumyası" olur. (128)

Kendilerini yeniden otoriteyi, temsili, yazımı ve hakikatı sorgulamaya yönelten daha eşit bir şekilde zengin diğer farklı türlerden metinler arası alıntılar vardır. Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* (1902) bize imparotorluk hakkındaki hakikatın konuşulamaz bir korku olduğunu hatırlatmak için kullanılır. Bu ayrıca, David'in duymayı reddini veya katlanamayışını da, içinde yaşadığı politik dünya hakkındaki hakikati de gösterir ve dahası açığa çıkarmaya çalıştığı politik korkularında itham edilişlerini vurgular: O, kastedilen kişi, numara yapmaya başkaları için ajan olmaya mı yönlendirilmiştir? (117) *Karanlığın Yüreği*'nde Kurtz'un evlenmeye niyetlendiği kadın kadınsı ideal olarak yerleştirilmiş bu yüzden Afrika'nın sömürgecilik tarafından sömürüsü hakkındaki hakikatın ona söylenmediği imparatorluğun işiyle lekelenmemiştir. Aynı zamanda bu kadın Kurtz'un çabalarının yöneldiği amaçtır: İmparatorluğun vekilliği. Wicomb'un şaşırtıcı cinsiyet değiştirmeleri, Conrad'ın "kastedilen" erkek olması, kara listenin "kız gibi bir elden" yazılması gerçeğinin altını çizer (113). Okurlar alıntıyı *David'in Hikâyesi*'ndeki diğer "kastedilen" ve buradan da Dulcie'nin metindeki bazen yapısökümcü eleştirinin "kadınsı" olarak çizdiği temsil edilemeyen bir aşırılığın belirleyicisi gibi kullanılması hakkında Dulcie'yle ilgili meta kurgusal bir soruya davet edilmiş gibi bile hissedebilirler.

Ve buradan biz de metnin altında kendisini titreten bazı kaygılı sorulara ses olabiliriz; anlatıcı (onun arkasında, kadın yazar) kendisi kadınsılığın idealleştirilmesinin bir diğer versiyonu olan Dulcie'yi yazarken kaderi önceden belirlenmiş bir senaryo mu üretiyordu? Ya da bu idealleştirme Dulcie'nin ellerindeki kan tarafından mı olumsuzlandı? Bunlar eleştirinin değil metnin sorularıdır. Dulcie'nin ismini silmek onu hikâyenin

konusunun içine çizer, tam olarak Krotoa ve Saartje Baartman vakalarında olduğu gibi. Dulcie'nin "silinmesinde"ki sorumluğunu reddettiği bir çabasında David onun ismini temiz bir kâğıt parçasının üzerine yazar ve "onun ismini yok edenlerin onlar" (119) olduğunu iddia eder ve ölüm listesini geri garsona uzatır (171).

Wicomb için "cevap yazmak" tersine çevirmelere, şekil değiştirmelere ve onun elinde tarihsel olarak yeniden yönlendirmelere maruz kalan stereotiplerin yeniden yazılmasıyla çok önemli bir şekilde ilgilidir. Örneğin yerli halkın aylaklığının tehlikeli stereotipi burada kimin çalıştığını soran keskin bir şakayla "Logan oteldeki kadınlar" için uygulanabilir yapılmıştır. Wicomb kelimelerin sesini kutlar, örneğin *akik* ve *steatopya* (17) Fakat David'in de gösterdiği gibi, *steatopya* terimi beyaz halkın Khoi kadınlarının vücuduna olan hastalıklı ilgileriyle lekelenmiştir. Wicomb'un metni bu terimi yeniler ve böylelikle belirttiği şey "kalçalarındaki tombul doğal yağdır" (17) yerine çoğunlukla sevecen bir şekilde kabul edilir. Aşırı yağ birikmesi sömürgecilerin şiddetli cinsel isteğiyle bağlanmıştır ve anlatıcı hafif bir şekilde (96) hakikaten öyle olduğunu ve erotik bir cazibe sağladığını öne sürer. Bir yandan da aynı zamanda karşı bir terim olan ve ayrıca aşırı cinsel isteği düzenleyen ve tümüyle yüzleşmek zorunda olunan sosyal gerçekliklere korkakça bir cevap olan *windbroek* (34.204 farklı yerde geçen) terimiyle sömürgeci bağını sorgulamaktaydı. Kelimenin kendisiyle metinle ilgili başka bir sürü bağlantı vardır ki Wicomb bunu daha önce olduğu gibi, içeriği değiştirdiği gibi zengin, karışık ve incelikli olarak yeniden kurmuştur.

Sözlüklerin yolsuzluğu ve geri kazanımı *You Can't Get Lost in Cape Town* kitabında da odak noktadır. Son hikâye olan *A Trip to the Gifberge* Güney Afrika'ya özgü olan bir çalıyı sömürgeciler tarafından yüklenen sembolizmden kurtarmıştır: "çalı çalıdır, insanların ona zerk ettiği şey olmaz." Tarihinin dili temizlemek ya da dilinin tarihini temizlemek kolay bir iş değildir ne de yazının eksikliğiyle ilgili sorunlu bir şey olabilir. "Bir Başka Hikâye"de, Wicomb geçmişin dilini temizlemeye dair bazı

zorlukların gergin hatırlatıcısını sunar; karakterlerinin ırkçı bir etiket olan "siyahi"yi ve tepki çeken bir nitelendirme olan "sözde"yi ele alışlarında belirttiği gibi, politik doğruluk ille de bir model sunmaz. Ancak kesinlikle, stereotipin yaydığı korku konuşmayı kimin yaptığına bağlıdır. Homi Bhabha'nın Morrison'un *Beloved* ve Gordimer'in *My Son's Story* adlı eserleri üzerine yazdığı ve Wicomb'un da sert cevap verdiği makalesini de referans olarak aldığımızda, "her zaman okunacak bir siyahi trajedisi vardır ve bu yüzden sürüncemede kalacaktır" diye şikayet eder ve siyahi kadınların "büyük sağlam popoları" hakkında da kendisi "kendinin ağır ve iti poposuna" başvurur (117). Benzer şekilde, Wicomb saçlar için kullanılan bir terim olan "arapsaçı"nı kullanmaktan mutludur (64). İçerik her şeydir. Dahası, anlam birinin benimsediği açıya da bağlıdır: Rachael Sussanna Kok'un başlığının iplerini bağlaması onun kocasına itaat gibi okunurken onun için tam tersidir (48).

YAZMA VE TEMSİLİN POLİTİKLİĞİ

David'in Hikâyesi yalnızca devrimsel mücadele hakkında değil aynı zamanda dildeki devrim hakkındadır. Bu yüzden Soweta'nın okul çağındaki çocukları ve diğer çocuklar Bantu Eğitim Yasası ile onlara empoze edilen dile karşı ayaklandığı gün, 16 Haziran, Soweto Günü'ne aynı zamanda James Joyce'un Bloomsday, "kelimenin devriminin günü"ne (35) olan alıntı vardır. (David ve Dulcie bu gün tanışmış ve bu günden sonraki gün başka bir yıl David kaybolmuştur.) 1993 yılında Wicomb "radikal bir pedogojiye olan, çocuklarımızın yalnızca güce değil aynı zamanda bir farkındalığa politikleştirecek ve ayrıcalıklarının gücün ironilerine gözlerini kör ettirdiği kişilere duyarlı hale getirecek edebi eserler okumasına izin verecek bir okuryazarlık seviyesine olan ihtiyaç hakkında yazmıştır. Politik sloganın, önermesel ifadelerin ya da yargı sisteminin temellendiği ya o ya o seçeneklerinin aksine yazım anlam bulanıklığı, karşıt duyguların birlikte yaşanmasını ve ince detayları sunar. Yazarın görevlerinden biri gerçekliği (ya da gerçekliğin illüzyonunu)

temsil etmek için, yaygın olarak inanıldığı gibi deneyimli, derli toplu ve birbirini izleyen olan ve aynı zamanda gerçek karışıklıkları ve bulanıklıkları, bilinmez ve bilinçsiz bulanıklıklarının zenginliğini, yaygın bir şekilde görülmeyen zenginliğini göstermek için hem yenilikçi hem de kavranabilir olmaktır. Wicomb'un "Ben Neden Yazıyorum" makalesinde bahsettiği "Yazının muhalefetliği" beklenmeyen, şimdiye dek söylenmemiş "daha önceden bilmediğimiz olana dönüşen bilinen" e dayanır.

Kendi yazımı hakkında en çok kışkırtıcı, kısa ve öz olan ifadelerinden birinde, Wicomb kendisinin gerçekçi bir üslupta ve aynı zamanda gerçekliğe bir düzen empoze etmeden yazmaya olan ihtiyacına değinir: "Tam da bu yüzden düzen yoksa çatışma vardır ve bu sadece Güney Afrika'daki durumda değildir bence sayfada kaosun olması önemlidir." "Kaos"u "sosyopolitik yapılarla ilgili olan bir uyumun kamuflajına bir alternatif" olarak açıklar ve onu ayrıca dile henüz girmemiş önermeler, klişeler veya anlam veya hakikat olarak da düşünebiliriz. Bu "kaos" yazımda da gerçek hayatta da hem korkulması hem de hoş karşılanması gereken bir şeydir; 1970-80'lerde Güney Afrika'daki devletin şiddetinin artmasıyla ve Güney Afrika'yı beyaz azınlık kontrolünden kurtaran devrimci güçlerle sosyo politik düzensizliğe atıf yapar. *David'in Hikâyesi*'nin yazarı için, yazarın bahçesinde sakince uzanan ve arısını bırakan, Dulcie'nin vücudunun temsil ettiği fiziksel "kaos" ancak bir tek şey olabilir, bilgisayarındaki kurşun tarafından sebep olunan "kaos" bir diğer şey olabilir çünkü sözcükler sızdırır ve anlam üreten birinin diğerine olan bir tür ilişkisini kaybeder (212). Fakat ikisi de David'in ve yazarın yazıma olan kendi korku dolu ilişkisini dramatize eder: Hakikatin ve güzelliğin kutlaması herkese kötürüm etme hareketi gibi görülebilir.

Metin AUK'nin hakikatle baş etme konusundaki yetersizliğine (140) iğneleyici bir yorum yapar ancak kendi zorluğunun da altını çizer. David metaforlar hakkında derin derin düşünür, "siyah ve beyaz" ve "hakikati renklendirmek" (136) gibi, bu bir bakıma bize şunu sordurur; Ne tür bir dünyada yaşıyoruz ki hakikat ince ayrıntılarla bir arada var olamaz? Hakikat hâlâ

"siyah ve beyaz" ise biz hâlâ nasıl ırkçılık sonrası (metafiziksel anlamda) olabiliriz? Dahası, ne tür bir dünyada yaşıyoruz ki aşk politik ihanet teşkil eder? David Dulcie'ye olan aşkı için şöyle der "böyle bir tutkuya dalmak, davaya ihanettir ve bunun çok daha fazlası çoktan var" (137). Onun yaşadığı dünyada, tecavüz ve işkence kabul edilebilir görünür, sanki (anlaşılabilen) politik mücadelenin paranoyası onları davranış şekli olarak uygun kılar. Benzer bir şekilde, ince ayrıntı da ihanet gibi görülebilir. Wicomb, burada kadınların sessizliklerinin dayatmacı bir bağlamını sunar: Le Fleur'un etkin ayrımlarının ve politik yerleştirmelerinin tam yüzünde, Rachael Susanna'nın sesi solmaya başlar, vücudu dağılır ve kalçaları umutsuzlukla genişler. Bu Dulcie'nin başkalaşımını önceden ima etmedir.

Dulcie bir tür akış ve esneklik temsil eder, bu ikisi de yazımın kaotik hareketini temsil eder ve temsilinin çelişkilerini ve zorluklarını çığırır. Tabii ki, Dulcie aynı zamanda çokta kendisidir, politik komutada olan ve politik bir buyruğun altında bir kadın ama bu romanda anlaşılması zor bir güç olarak karşımıza çıkmaz, *Tristram Shandy*'de Sterne'nin hakikatin sonsuz arayışına alıntı yaptığı o bahsettiği büyüleyici çehredir. Dahası, eğer onun temsili efsanevi ve gerçek arasında dalgalanıyorsa, onun ismi de bizim gözümüzü bu iki ihtimale açar. Efsanevi olan için, kısmi bir prototip Miguel de Cervantes'in *Don Quixote de la Mancha*'sındaki (1605-1615) idealleştirilmiş hayali kadın Dulcinea'dır, Don Quixote'un adına birçok farklı girişimler yaptığı kişidir. Gerçek hayat için, kısmi bir prototip AUK aktivisti olan, Paris'teki cinayeti hâlâ yasal olarak çözülmemiş Dulcie September'dır (1935-1988). David ve onun anlatıcısı Dulcie hakkında yazmak için ölçüp biçerken, bu hikâye tarafından sunulan ihtimalleri zikretmişlerdir. "Belki de" der David'in anlatıcısı, "tamamı pasif bir sese tercüme edilmeli. Ya da daha iyisi, durgun orta bir ses. 60'larla ve Fransız sözcüklerle modası geçmiş bir şekilde bağlantılı olmasalardı şayet (197).

Roman yazımın muhalif imgelerini sunmakta, örneğin, begonvilin hışırtısı ve "her birinin altı bir diğerinin yağına yapıştığı için ayrılmayacak bir sürü kirli yemek tabağı yığını" (197)

bu imgeler arasında sayılabilir. Anlatıcı Dulcie'nin neden konuşmadığını sorduğunda, David'in cevabı, gerçekten de, Dulcie'nin sağ dilini geliştirmemesiydi: "Özgürlüğün temiz ve iyi liberaller için olduğu gibi, bizim için solgun bir şey olmadığından, şiddet de kan veya kan pıhtısı akıtan bir çarşaf değildi" (204). Neticede, mevcut politik söylemin bağlı olduğundan daha zor, farklı ve gayret edilen bir hakikat ve bütün büyük yazımlarda olduğu gibi, cevaplar vermektense sorular doğrultur. Dulcie temsil, tarih, devrim ve hakikatle ilgili sorularla bizim aklımızdan çıkmamaya devam eder: onun değişken formu (35), Wicomb'un da dille ilgili dediği gibi, "Onu dominant bir grup tarafından baskının bir enstrümanı olarak tamamen uygun olmaktan alıkoyan işaretlerin kaygan sistemi[dir]". O idealliğe tutunur ancak utanç verici görünen şu ki; devrimci olarak çok ciddi oldu, bir kadın için çok da iyi bir şekilde yaptı bunu; hepsini yeniden yapardı. (180)

Wicomb, edebiliğin materyal etkinliği için hiçbir iddia ortaya koymadı. 1992'deki bir makalede, "dilencilerin yemek için kapılarımızı dövdüğü" bir dünyada yazımın fonksiyonunu sorgulamıştı. Ve "Ben Neden Yazarım"da, "politik değişim getirmek için yazdığını iddia etmek aldatıcı görünür, bu sona daha etkili ve daha kısa yollar var" demiştir. Hâlâ, müdahaleleri son derece politiktir, filozofik yapı sökümcülüğün sundukları gibi, onların içinde dünyaya hükmeden tutarsız oluşumlarda çalışırlar. *David'in Hikâyesi*'nin sunduğu edebi ve tarihi yeniden yazmalar ideolojik yapının ötesinde bir hakikate ulaşmak için gayret eder ve fakat yine de bununla beraber kendini metin olarak tanımlar.

Wicomb'un keskin ironik sesi, politik tutuculuklar etrafında ya da otoriter konumlara hak talep etmelerinde en sivri şekilde romanı doldururken: Antjie "iyi bir Griqua" (97); yer altı politik eylemleri "erkeklerin işi" (187) ve Ouma Ragel Griquaların sarhoş insanlar olmadığında ısrarcıyken, onu "ayaklarıyla sarhoş bir şekilde zorlandığını" (95) görürüz. Ve Ouma Sarie'nin sesi aracılığıyla, içinde yalnızca Güney Afrika'nın politik geleceğiyle ve geçmiş tarafından kapana düşürülmesiyle ilgili değil aynı

zamanda dilin yönetmek ve yahut yönetememek için, hepsinden sonra dünyaya barış, huzur ve uyum verme kapasitesiyle bütün ironilerin en ıstıraplısı gelir. Ouma Sarie şöyle der: "Ve şimdi, nasıl her şey yoluna giriyor, De Klerk Mandela'ya ülkeyi tamir etmesi için yardım etmesine izin veriyor ve Sally kendisi ahlaklı bir şekilde duruluyor, bir anne olarak" (122). Yazı takip eden "dalgaların arasında yolunu bilen balıklar gibi parıldayan suyun içinde oynayan çocukların mutluluğu" (122) hakkındaki paragrafta, bunun her şey yolunda gibi duyulmasını sağlar. Ama Ouma "havalı mavilerin uykunun yeşilinin dışına çıkar çıkmaz" bir küçük kız hıçkırarak ağlar (123). Dulcie'nin de diyeceği gibi, "Onu pipona koy ve iç" (199).

Dorothy Driver
Cape Town Üniversitesi
Ekim 2000

Notlar

Bu makalenin hazırlanmasına yardım edecek araştırma fonu sağladıkları için Cape Town Üniversitesi Araştırma İdaresi'ne ve değerli desteği için Meg Samuelson'a teşekkürü borç bilirim. Tony Morphet ve Christopher Saunders'e de ayrıca teşekkür ederim.

1. Wicomb, *You Can't Get Lost in Cape Town* (1987; New York: Feminist Press, 2000). Morrison'un yorumları ilk Amerika Birleşik Devletleri basımının kapağında karşımıza çıkmaktadır (New York: Pantheon, 1987).

2. Feminist Press'in yeniden yayımladığı *You Can't Get Lost in Cape Town* adlı eserin Carol Sicherman tarafından yazılan son sözüne bakınız. Sicherman faydalı eleştirel cevapları listelemiştir; bunun üzerine sıradakiler de eklenebilir: Judith Raiskin, "Miskien of Gold Gemake": Zoë Wicomb, *Snow on the Cane*

Fields: Women's Writing and Creole Subjectivity (Minneapolis: U of Minnesota P, 1996) 205-233.

3. Wicomb, "Comment on Return to South Afrika" *Kunapipi* 16.1 (1994) 576.

4. Çağdaş tartışmanın önemli bir göstergesi için, Andrew Bank'ın (Ed.), *The Proceedings of Khoisan Identitites and Cultural Heritage Conference* (Cape Town: Institute for Historical Research, U of the Western Cape ve Infosource CC, 1998) bakınız. Birleşmiş Milletler tarafından çok yakın bir geçmişte Griquaların ilk ulus olduğu konusunda muvafakata varılmıştır, San ve Khoilere de (diğer ülkelerde Avustralya Aborjinleri, Greenland yerlileri ve birçok yerli Amerikalılar) verilen bir statü.

Griqua etnik kimliğinin gelişimi yasal hükümet tutumunun iki önemli göstergesine olan tepki olarak görülebilir, biri beyaz azınlık hükümeti altında olma ve diğeri siyahi çoğunluk hükümeti altında olma. Apartheid altında, Griqualar "melez" grubun alt kategorisiydi. Melezlerin ve Afrikalıların ayrımının ilk defa yapıldığı 1904 nüfus sayımında kurulan bir uygulamayı takip eden, 1950 Nüfus Kayıt Yasası daha geniş bir şekilde Beyaz, Melez ve Yerli (bir başka deyişle Afrikalı) arasında ayrım yapmış ve son iki grubun etnik yapısına göre ileri alt gruplamaya olanak sağlamıştır. 1959 yılında siyahi kategorisi Cape Siyahisi, Cape Malay, Griqua, Hindistanlı, Çinli, "diğer Asyalılar" ve "diğer Melezler" olarak ayrılmıştır. Yasal katılığa rağmen, ırksal sınıflandırmanın kafa karıştırıcı uygulamaları Apartheid dönemini simgelemeye devam etmiştir. Sınıflandırma görünüşe, genel kabul görmüşlüğe, üne ve hükümet yetkililerinin tuhaf özelliklerine dayanmaktaydı. Griqua bazen Afrikalı olarak tanımlanmaktaydı (her durumda da 1954 Bantu Eğitim Yasası altında bir Bantu dillerinden biriyle eğitilirlerdi). Bu ve daha fazlası için Muriel Horrell, comp. *Laws Affecting Race Relations in South Africa (to the end of 1976)* (Johannesburg: South African Institute of Race Relations, 1978) özellikle 16-17'ye bakınız.

Griqua etnik kimliğinin gelişimi "Bushman" ve "Hottentot"un halk olarak mahvolduğu o zamanlarda ülkenin yardımcı baş-

kanı olan Thabo Mbeki'nin yakın zamanda yaptığı bir konuşmanın içeriğinde de görülebilir. Bu iddia Parlamento'nun açılışında, Anayasal Kurul'un yeni Güney Afrika Anayasasını kabul edeceğinin arifesinde "Ben Bir Afrikalıyım" adlı konuşmada ortaya atılmıştır. Khoisan Kimlikleri Konferansı'nda konuşma yapan hak savunucusu ve Khoisan vekili Mansell Upham "Bu durum belki de benim ne denli dönüşebileceğimi en iyi şekilde ortaya koymaktadır "Bizim Ulusal Utancımız"... Maalesef, ırkçı rejimin irtihalini gören müzakere yoluyla çözüm kasten bu toprakların yerli insanlarını yok saydı" (Bank 42). Tanınmış köşe yazarı John Matshikiza'nın yakın zamanda yayımladığı bir makale nasıl bir siyasi şekilde doldurulmuş bir Griqua kimliğinin kaldığını göstermekte çünkü üstünlükle ilgili rekabetçi iddiaları, Griqua kimliğinin rekabetçi tanımlamaları ve Güney Afrika'nın Griquaları destekleyen çoğunluk siyasi partileri üstündeki artan yoğun propagandaları içermektedir. Bkz: John Matshikiza, "In Search of the Griqua and their real leader" *Weekly Mail Guardian* (Johannesburg) 21 May 1999. Yakın zamanda yayımlanan bir konferans makalesinde (konferans merasimini takiben yayımlanan) Linda Waldman mevcut siyasette birçok farklı Griqua siyasi gruplarla ve onların stratejik ortaklıklarından bahseder. "Africa's Indigenous Peoples: "First Peoples" or "Marginalised Minorities" adlı konferansta sunulan "No Rainbow Bus for Us: Building Nationalism In South Africa" isimli makale, Centre of African Studies, U of Edinburgh, 24-25 May 2000.

5. Bkz. Joseph H. Greenberg, "The Click Languages", in *Studies in African Linguistic Classification* (New Haven: Compass, 1955) 80-94.

6. Irksal ayrımın artan gelgiti bağlamında, Melezler'in yerine Griqua isminin konulmasıyla ilgili ilk öneriler melezleri kırsal topluluklara yanaşmaya ve ekonomik bağımsızlıklarını kendi ayırdıkları memleketlerde kurmaya dayanmaktaydı. Aksine, APO Afrika Siyasi (daha sonraları Halk) Kurumu daha geniş bir topluma entegrasyon temelinde şehirli siyahi desteğini kendine çekti. APO 1903 yılında kurulmuş ve 1905'ten 1940'a

kadar lider olan Dr. Abdullah Abdurahman ile gelişmiştir. Melez Güney Afrikalıların benzer tarihi için, bakınız: Ian Goldin, *Making Race: The Politics and Economics of Coloured Identity in South Africa* (Londra & New York: Longman, 1987); Gavin Lewis, *Between the Wire and the Wall: A History of South African 'Coloured' Politics* (New York: St Martins Press; Cape Town: David Philip, 1987); Mary Simons, "Organised Coloured Political Movements", Hendrick W. Van der Merwe ve C. J. Groenewald (Ed.), *Occupational and Social Change among Coloured People in South Africa* (Cape Town: Juta, 1976) 202-237; R. Van der Ross, *Myths and Attitudes: An Inside Look at the Coloured People* (Cape Town: Tafelberg, 1979).

Yakın zamandaki Griqua milliyetçiliği etnik olarak daha iyi anlaşıldığından daha genel melez gruplamalardan kendini ayırmaktadır. Khoisan Kimlik Konferansı'nda Alan G. Morris Griqua kimliğinin "neredeyse Griqua Ulusal Kongresi'nin sarsılmaz odağı Khoikhoi kabilesinin kültürel kökenlerinden" ziyade "ayırt edilebilen siyasi ve sosyal topluluklar olarak kendi özel tarihi ve çeşitli biyolojik kökenleri"ne dayanması gerektiğinin altını çizme ihtiyacı duymuştur (Bank 370-71). Ayrıca bkz. Alan G. Morris, "The Griqua and the Khoikhoi: Biology, Ethnicity and the Construction of Identity", *Kronos: Journal of Cape History* 24 (1997) 106-118. Özellikle Khoisan kabilesindeki bir diğer gruplama, Nama halkıyla olan ilişkide, Emile Boonzaier 1980'lerin başında Nama etiketini reddederken ve siyahiyi tercih ederken, 1980'lerin sonunda Nama kimliğini kabul ettiklerini gözlemlemiştir. Bakınız: "People, Parks and Politics: Resolving Conflicting Priorities in the Richtersveld" M. Ramphele, C. McDowell (Ed.), *Restoring the Land: Environment and Change in Post-Apartheid South Africa* (Londra: Panos,1991) 155-162. Siyahi edebiyatın bir çalışması için, bkz. Grant Farred, *Midfielder's Moment: Coloured Literature and Culture in Comtemporary South Africa* (Boulder: Westview Press, 2000).

7. Wicomb, "Another Story", Sarah Lefanu ve Stephen Hayward (Ed.), *Colors of a New Day: Writing for South Africa* (1990; New York: Pantheon, 1991) 1-15.

8. Gerçekten önemli olan Wicomb'un makalesi: "Shame and Identity: The Case of the Coloured in South Africa" Derek Attridge ve Rosemary Jolly (Ed.), *Writing South Africa: Literature, Apartheid and Democracy, 1970-1995* (Cambridge: Cambridge UP, 1998) 91-107. Burada Wicomb melez kadın cinselliğini ve karmaşasını hastalık olarak gören beyazlığa, diğer kültürel ve siyasi grupları dışlayan ırk temeline dayanan efsaneleştirmeye, (1970'lerin ve 1980'lerin siyasi aktivizmiyle sağlanan) "asimilasyon anlatısının" "muğlak siyahi dışlamasının ve ulusal özgürleştirme politikalarından kendi ayrılmalarını" (98) aracılığıyla yer değiştirmesine ve köleliğin yok edilmesine ve "Xhosa, Endonezya, Doğu Afrika veya Khoi kökenlerinin bütün bilgi birikiminin" kaybına (100) değinir. Başlığının da gösterdiği gibi, etnik ve kendi'yi temsillerde utanç ve sessizliğin yürütülmesiyle ilgilenmektedir: "Biz melezleşmeyle ilgili konuşmayız, eninde sonunda bu kendi söyleminin gelişmesini engelleyen utancın en doğal hali" (92). Makalesi tarihi inkâr etmek ve tümleyici bir siyahiliği üretmek yerine "çoklu aidiyetin" kabul edilmesi gerektiğini önerir. (105)

9. Bakınız: Isaac Schapera, *The Khoisan Peoples of South Africa: Bushmen and Hottentots* (Londra: Routledge & Kegan Paul, 1960).

10. Samuel Jamers Halford, *The Griquas of Griqualand*'den alıntılanmıştır (Cape Town: Juta, 1949) 13.

11. Sayfa 6 ve 7'deki aile ağacına bakınız. Kok ailesinin soyağacı: William Dower, *The Early Annals of Kokstad and Griqualand East,* Christopher Saunders (Der.) (1902; Pietermaritzburg & Durban: U of Natal P, Killie Campbell Africana Library, 1978) 169. Halford ve Saunders'in Dower versiyonlarının yanı sıra, sıradaki tarihi bilgilere de çok minnettarım: Robert Edgar, Christopher Saunders, "A.A.S. Le Fleur and the Griqua Trek of 1917: Segregation, Self-Help, and Ethnic Identity", *The International Journal of African Historical Studies* 15.2 (1982) 201-20; Richard Elphic, *Khoikhoi and the Founding of White South Africa* (Johannesburg: Ravan, 1985), Christopher Saunders and Nicholas Souther, *Historical Dictionary of South Africa,* 2. Cilt. (Lanham,

Md. & Londra: Scarecrow Press, 2000); Alf Wannenberg, *Forgotten Frontiersmen* (Cape Town: Howard Timmins, 1980).

12. Edgar ve Saunders 220.

13. Le Fleur qtd. Edgar ve Saunders 203. Le Fleur'un el ile yazılmış metinleri Natal ve Cape Arşivlerinde bulunabilir.

14. Bu terim 1848'de Griqualar ve İngiliz Cape Hükümeti arasında yapılan bir anlaşmadan kırk yıl sonra, Griqualar üç milyon akrelik İngilizlere devredilen toprağın tekrar sahibi olur ya da kayıpları tazmin edilir inancından gelmektedir (Dower 119-120).

15. Saunders'in yazı işleriyle ilgili notları Dower 166.

16. Winter Garden District Six'de giriş katı kilise toplantıları ve danslar için salon olarak kullanılan bir binanın ismidir. District Six, bir zamanlar Cape Town şehir merkezine ve rıhtıma yakın karışık ırklı bir toplulukken, 1966'da beyaz bir grup olarak ilan edildiler ve akabinde yok oldular. Onarma halen yapım aşamasında. The District Six Museum önemli bir araştırma kaynağı. Websitesine şuradan erişebilirsiniz: www.districtsix.co.za "Utanç ve Kimlik" isimli makalesinde Wicomb, District Six'in efsaneleştirilmesinden bahseder (94-96).

17. Le Fleur tarafından düzenlenen *Griqua and Coloured People's Opinion* yalnızca Griquaların refahı için değil ayrıca "herkes için mutlu bir gelecek" rüyası yansıtan dikkatlice detaylandırılmış zirai bütçeler içermektedir (27 Şubat 1925). Bu Le Fleur'un ülke çapındaki turlarını, özellikle kız çocukları için olan kurumsal yapılar aracılığıyla ve "ırkımızın sanayileşmesi ve kendi kendine yetebilmesi için" kitaplardan öğrenim yerine "elişinin" önemiyle ilgili gençleri yönetmek için olan teşvikleri yürütür (7 Şubat 1925). Le Fleur ve hükümete seçilenler arasındaki yazışmaları sık sık tekrar yazdırmasında, bazı mektupların P. Wicomb, Cape Town'daki Griqua merkezindeki sekreter, aracılığıyla geçmesi de dikkat çekmeye değerdir.

18. *Cape Times* 30 Eylül 1921; qtd Edgar ve Saunders 214.

19. *You Can't Get Lost in Cape Town*'da "When the Train Comes" bölümünde Frieda Shenton "Eşyalarımızı mırıldanarak topladık. (Babamın) neye velvele yaptığını gerçekten anlayama-

dım. Siyahi konumu çok kötü görünmüyordu. Elektrik ışıkları artık temizlenmesi gereken yağ lambalarının olmadığı anlamına geliyordu ve her caddenin sonunda musluktan akan su vardı" (30).

20. UDF'nin yakın geçmişi Batı Kıyı'sına ve Namaqualand'e 1980'lerin başında Cheryl Carolus ve iki erkek iş arkadaşı tarafından birçok seyahatin yapıldığını belirtir. Carulus Regional Executive Committee'nin sekrèteriydi ve United Women's Organization'da öncü bir figürdü. Bakınız: Jeremy Seekings, *The UDF: A History of the United Democratic Front in South Africa, 1983-1991* (Cape Town: David Philip; Oxford: James Currey; Athens: Ohio UP, 2000) 82.

21. Bazı ilk Afrikalı liderler adil toprak dağılımının ihtimalinden bahsederlerdi. Adil bir bölümün Avrupalı ellerin elinde çok muhtemel olmadığını bilirlerken ve doğrudan siyasi temsili yok etmek için uygulanan toprak dağılımının yapılma şekline karşı şüphe doluyken, bu fikri düşünmeleri bile daha sonraları onların Afrika Ulusal Kongresi'ndeki güvenilirliklerini zedelemek için kullanıldığı dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Bakınız: Peter Walshe, *The Rise of African Nationalism in South Africa: The African National Congress, 1912-1952* (Londra: Hurst; Berkeley & Los Angeles, U of California P, 1970) 54.

22. Örneğin, GNC şimdi kendini geçmiş Griqua topluluklarının temel değerlerini yeniden canlandıran olarak görmekte ve şu ifadeyi sunmakta: "In die bruinman se soëke na sy siel moët daar weer gekyk Word na dit wat ons voorours vir ons nagelaat het, om daarna voort te bou op die pad wat ons in die nuwe bedeling van ons land moët loop." Çevirisi şöyledir: "Esmer insanın kendi ruhunu arayışında, ülkenin yeni dağıtımında yolumuzu alırken atalarımızın bizim için geride ne bıraktığını tekrar incelemeliyiz ve onun üzerine inşa etmeliyiz." Etkileyici bir şekilde, Griqua konferanslarından birinde özgür bir çevirisinde temsilciler *kimlik* kelimesini *ruh* yerine kullanır ve geçmişten gelen bir model kavramının altını çizmek için çok uğraşırlar: "Esmer insanın kendi kimliğini arayışında, babalarımızın derslerine geri dönüp bakmamız Griqua topluluğunun kendine özgü değerlerini almamız son derece önemlidir" (Bank 6-7).

23. 1995 yılında GNC o zamanın başkanı Nelson Mandela'ya bütün Griqua topraklarının geri verilmesini isteyen bir bildiri gönderdi. Bu iddiaları 1994'ün toprakların %87'sinin beyazlara ayırıldığı Toprak Hakları Yasası 1913 Toprak yasasıyla Güney Afrikalılardan alınan toprakların yeniden verilmesine işaret etmesi gerçeği ile daha da karmaşıklaşmıştır. Bununla ilgili daha detaylı bilgi için, bakınız: Steven Robins, "Transgressing the Borderlands of Tradition and Modernity: Identity, Cultural Hybridity and Land Struggles in Namaqualand (1980-1994)", *Journal of Comtemporary African Studies* 15.1 (1997) 23-43. Commision on Restitution of Land Rights: www.restitution.pwv.gpv.za.

24. Kanniedood bitkisi (Gusterich) aloe ile yakından ilgili zambak ailesinin küçük bir türüdür ve sadece Cape'in Batı ve Güney bölgelerinde yetişir. "Khoisan pirinci" olarak bilinen bu bitkinin çiçekleri yenebilir ve kökleri su sağlar. Griqua bayrağında ulusal sembol olarak sunulur. Khoisan Kimlikleri Konferansı'nda Richard Lee "Bu gerçek bir hayatta kalma bitkisidir tıpkı anısı yaşattığı insanlar gibi... Karroo çalılıklarının altında yaşar ve otlayıcılardan kaçmak için kamufle olurlar, yaprakların küçük parçaları köklenir ve yeni bitkiler üretir ve ben de bu toplanmada bunu görmekteyim. Bizler de kökleniyor ve yeni bitkiler üretiyoruz" demiştir (Bank 47).

Bu notlarda alıntılanan tarihi metinler son söze uymayan bilgiler sunmaktadır. Örneğin Wannenberg şöyle kaydetmiştir: "Le Fleur'un hayattaki amacının karrooda babasının eşeğini ararken 9 Mayıs 1889'da ortaya çıktığı söylenir, bir ses ona "Adam Kok'un ölmüş kemiklerini bir halk olarak" yeniden bir araya getirmesini söylemiştir (186).

26. Edgar ve Saunders 201.

27. Sarah Gertude Millin, *God's Stepchildren* (1924, Johannesburg: Donker, 1986). Orijinal başlıkta tire işareti vardır *God's Step-children.*

28. Kadınlar tarafından hikâye edilen sözlü tarihin ve sembolik öncü olarak kadınların Griqualar için devam eden önemi şu yorumla tasdik edilmiştir: "Griqua sözlü tarihinin en büyük

kadını 'Volksmoeder' (Ulusun Annesi) Dollie Jones of Krantzhoek, Die Kneg'in geride kalan tek çocuğu [Tanrı'nın hizmetlisi, Andrew Le Fleur için isim]. Neredeyse 80'lerinde, 'oupa'sının kuvvetli hatırasına sahip ve onun, Adam Muis Kok'un ve en ince detaylardaki diğer büyük adamların hayatındaki olayları ilişkilendirebilirdi." (R. K. Belcher, "From Literature to Oral Tradition and Back Again" Richard Whitaker ve E.R. Sienaert (Ed.), *Oral Tradition and Literacy: Changing Visions of the World* [Durban: Natal U Oral Documentation and Research Centre, 1986] 269) 1920 yılında kurulan Griqua Kadın Hıristiyanlar Derneği'nin başkanı Rachel Susanna le Fleur'du. 10 Temmuz 1925'teki onu basit bir şekilde Bayan R. S. Le Fleur olarak belirten *Griqua and Coloured People's Opinion*'a ek olarak bakınız. Sophie van Wyk tarafından yayımlanmamış, Ragel Susanna le Fleur'a değinen bir makale onun konumunu Griquaların Hükümdar Annesi olarak belirtmektedir (Bank 245,252'den alıntılanmıştır) Belcher de olduğu gibi (267). Wicomb'un romanındaki diğer kadınlar tarihi figürlere dayandırılmış olabilir. Antjie muhtemelen gerçek hayatta Abraham le Fleur'un karısı ve Andrew le Fleur'un annesi olan Annie Jood'dan türemiştir. Yağmur Kız kardeşler muhtemelen 1919 yılında Andrew le Fleur tarafından kurulan ünlü Griqua korosuna dayandırılmıştır (Wannenburg 187, Belcher 268). Lady Kok de tarihi anlatımlarda Margaret olarak belirtilmiştir, 6. sayfadaki soyağacında olduğu gibi.

29. Dower 57.

30. Halford 128.

31. Bakınız: G. M. Thom, *The Journal of Jan van Riebeeck* 3. Cilt (Cape Town & Amstredam: Balkema, 1952-1958). Krotoa ile ilgili daha fazla bilgi için: Elphick 106-10 et passim; Christina Landman, "The Religious Krotoa (c. 1652-1674)", *Kronos: Journal of Cape History* 23 (1996) 22-35; V.C. Malherbe, *Krotoa, Called 'Eva': A Woman Between* (Cape Town: Centre for African Studies, U of Cape Town, 1990); Julia Wells, "Eva's Men: Gender and Power in the Establishment of the Cape of Good Hope, 1652-74", *Journal of African History* 30 (1998) 417-437.

32. Doğu Hindistan Şirketinin Flemenk yetkililerinden bir tanesi, Johan Nieuhof, bu noktada onu "beyaz" olarak çağırmaya karar verir: "Kaledeki insanlarımız arasında doğumundan yükselen ve orada büyüyen bir kızın Avrupalı bir kadın kadar beyaz olduğu deneyimle kanıtlanmıştır." (R. Raven-Hart (Ed.), *Cape of Good Hope 1652-1701: The First Fifty Years of Dutch Colonisation as Seen by Callers* [Cape Town: Balkema, 1971]19.) Ama kocasının vefatından sonra "doğmamış niteliklerine dönmeye zorlayan doğa"sını "düzensiz, eşini aldatan ve ahlaksız" hayatıyla kanıtlaması söylenmiştir (ölüm ilanı; I. Schapera (Ed.), *The Early Cape Hottentots* [Cape Town: Van Riebeeck Society, 1933] 125 alıntılanmıştır).

33. Zola Maseko tarafından yönetilen filme bakınız: *Life and Times of Sara Baartman – The Hottentot Venus*, Film Resources Unit (fru@wn.apc.org), 1998. Ayrıca bakınız: Sander Gilman, "Black Bodies, White Bodies, Toward an Iconography of Female Sexuality in Late Nineteenth Century Art, Medicine and Literature", *Critical Inquiry* 12.1 (1985) 204-242.

34. Bunların bazıları için, bakınız: Stephen Gray'in bölümü, *Southern African Literature: An Introduction* (Cape Town: David Philip; Londra: Rex Collings, 1979) 38-71. "The Hottentot Eve", Gray'in bölümü her iki figürden de bahseder, Krotoa/Eva ve Saartje Baartman.

35. Bkz. Yvette Abrahams, "The Great Long National Insult: 'Science', Sexuality and the Khoisan in the 18th and early 19th Century" *Agenda* 32 (1997) 34-48; ve "Ambiguity is My Middle Name: Research Diary about Sarah Baartman, Myself and Some Other Brown Women", unpublished paper delivered at the African Gender Institute, U of Cape Town, 6 Ağustos 1996; also Gender Equity Unit, U of Western Cape, 16 Eylül 1996. Abrahams Gilman gibi beyaz eleştirmenler beyaz sömürgeci öjenik stratejilerinde Baartman'ın temsiline ilgileri canlandığı konusuna değinir. Baartman'ın Khoisan olduğunu iddia eder ve onun aracılığıyla kendisini siyahi kimlik olarak değil de Khoisan olarak tanımlar. Bir başka bakış açısı için, bakınız: Zimitri Erasmus, "Same Kind of White, Some Kind of Black:

Living the Moments of Entanglement in South Africa and its Academic", Barnor Hesse (Ed.), *Un/Settled Multiculturalism(s): Diasporas, Entanglemnents, Transruptions* Londra: Zed Press, 2000) 187-207. Erasmus Abraham'ın iddia edilmesi ve ilgilenilmesi gereken kısmi beyaz bir mirastan döndürmek için Saartje Baartman'ı kullandığını öne sürer (187-189). Wicomb'un tartışması için bakınız "Shame and Identity" 91-93.

36. Krotoa'nın yakın zamandaki temsilleri için bakınız: Karen Press, *Bird Heard Stoning the Sea, Krotoa's Story, Lines of Force* (Cape Town: Buchu Books, 1990); ve Trudie Bloe *Krotoa-Eva: The Woman from Robben Island* (Cape Town: Kwela,1999) Diğer temsillerle ilgili tartışmalar için bakınız: Carli Coetzee, "Krotoa Remembered: A Mother of Unity, A Mother of Sorrows?", Sarah Nuttal ve Carli Coetzee (Ed.), *Negotiating the Past: The Making of Memory in South Africa* (Cape Town: Oxford UP, 1998) 112-119. Coetzee Afrikaneerlerin arasındaki anti beyaz ataları genel bir reddetmeye rağmen çağdaş Afrikaneer yazarların "yeni gökkuşağı ailesine girmek için uygun gibi görüneni kazanmak için Krotoa'yı kendi öncü anneleri olarak iddia etmeye başladıklarını öne sürer" (114-15). Abraham'ın temsiline daha tercih edilebilir olduğu için geri döner. Yvette Abrahams: "Was Eva Raped?: An Exercise in Speculative History", *Kronos: A Journal of Cape History* 23 (1996) 3-21. Ancak Wells Krotoa'nın muğlak bir şekilde kurban olaran görülmemesi gerektiğini öne sürmüştür.

37. Khoisan Kimlikleri Konferansı'nda Griqualarn Hancumqua kabilesinin serbest stil lideri Komutan Joseph Little kendi yeşil gözlerine dikkat çekti: "(İngiltere'de ve İrlanda'da) bazı insanlar benim Khoi olduğumu kanıtlamakta zorlanacağımı söylediler *met die groën oë and die haakneus* (yeşil gözlerle ve kemerli burunla) ancak bu kanımda olan bir şey, benim sülalemde, *ek kan ook oor die lyn gespring het and Whitie gespeel het* (Ben de sülalemi atlayıp Beyaz olmayı oynayabilirdim)... Tanrı'ya şükürler olsun ki böyle olmadı çünkü sonunda kendimizi bulduk" (Bank 7).

38. Wicomb, "Shame and Identity" 92. Saartje Baartman'ın yeniden ortaya çıkışı kısmen isimlerin tekrarlanmasıyla öneril-

di: Sally, Sarie ve Saartje ya da Saartjie isimlerinin hepsi Sarah'nın küçültülmüş halleridir. Wicomb şöyle diyerek devam eder: "Onu tam olarak bir ikon olarak aldım (makalesinde) çünkü şehvetli cinsel isteğin kirli, konuşulmayan soruları siyahi kimliğin peşindeydi, ulus inşa etme meselesi onun geri dönüşündeki konuda, onun yarışmada olan kimliklerinde (Zenci, Khoi ya da "Melez") ve temsiline olan tartışmalı sorularda ima edilmektedir (93).

39. Wicomb, "Tracing the Path from National to Official Culture" Philomena Mariani (Der.), *Critical Fictions: The Politics of Imaginative Writing*'den (Seattle: Bay Press, 1991) 248, 250.

40. Bakınız: Stephen Ellis ve Tsepo Sechaba, *Comrades Against Apartheid: The ANC and the South African Communist Party in Exile* (Londra: James Currey; Bloomington & Indianapolis: Indiana UP, 1992), analizleri David'in ve anlatıcının bakış açılarını birleştirir ancak anlatıcıya biraz daha yakındır: "Genel olarak kabul edilmiştir ki 1976 isyanı spontaneydi ve ilk olarak dil meselesiyle patlak vermiştir... Hâlâ Güney Afrika'da yaşayan bireysel AUK veya Komunist Parti üyelerinin Soweto'da irtibatları olduğu ve katılımcıların küçük gruplarıyla hâlâ iletişimde olabilecekleri de doğrudur... Ancak bu irtibatlar olayların gelişimlerine bakıldığında yalnızca küçük bir öneme sahipler. Soweto caddelerini alanların çok azı Komunist Parti, Pan African Congress PAC ve AUK gibi kurumların tam gelişmemiş farkındalıklarından daha fazlasına sahip görünüyorlar. Ulusalcı kurumlar 16 yıl önce sürgüne zorlandıklarından beri tutulmuşlardır" (83). David AUK'nin çocuklar üzerindeki otoritesini öne sürmüştür.

41. UDF'nin başarısının bir kısmı bir kurumdan ziyade bir hareket olmasındandır, birlik ve daha geniş bir direniş algısı sunan işçi sendikaları dahil geniş bir şekilde daha fazla kişi ve çeşitli kurumlarla ilişkiliydi. Çok büyük popüler bir destek gördü. 1988'de yasaklandıktan sonra, Mass Democratic Movement şeklinde devam etti ve sonra 1989'un sonunda cesur bir şekilde ve tek taraflı olarak kendinin yasağının kalktığını ilan

etti. Bu kısmen UDD/MDM'de ve COSATU'da AUK'nin 1990'ların başında hükümet tarafından yasaklanmasına kamunun artan muhalefetine cevabendi ve 1994 yılındaki demokrasiyle sonuçlanan "müzakere yoluyla çözüm" sürecine girdi.

42. Ellis ve Sechaba 148.

43. Afrikalı UDF aktivistleri Batı Cape şubelerindeki Hindistanlıların ve Siyahilerin ustalıkla orantısız etkisini bazen eleştirirdi, Batı Cape UDF aktivistlerinin bazen Afrikalı ulusallık hassasiyeti hakkındaki kaygılarını belirtmekle beraber. Bkz. Seekings 20, 78-80.

44. Eric Williams, *Capitalism and Slavery* (1944; Londra: Andre Deutsch, 1964) 75-76. 19. yüzyıl Glasgow'u ile ilgili bilgi için bakınız: Sir James Bell and James Paton, *Glasgow: Its Municipal Organisation and Administration* (Glasgow: James Maclehose & Sons, 1896).

45. C. Duncan Rice 1760'larda İskoçlar tarafından geliştirilen köleliğin eleştirisi ekonomik büyümeye olan bağlılığıyla sıkıntılı bir şekilde durmaktaydı ve İskoçyalı yardımseverler köleleştirilmiş Afrikalıların zor durumuna siyasi özgürlükle ekonomik büyümeyi nasıl dengede tutacaklarıyla ilgili teorik konuya oranla daha az ilgi duyuyorlardır. "Archibald Dalzel, the Scottish Intelligentsia, and The Problem of Slavery", *Scottish Historical Review* 62.2 (1983) 122, 134.

46. Tobias Smollett, *Humphrey Clinker* (1771; Londra ve Glasgow: Collins, 1954) 249.

47. David Dabydeen, *Hogarth's Blacks: Images of Blacks in Eighteenth Century English Art* (Manchester: Manchester UP, 1987) 85.

48. Glasgow tütün beyleriyle ilgili bir makalenin özetinde kullanılan şarkının başlığı, tamamı: "Smoke gets in your eyes—but it also made the fortunes of Clydeside merchants who shipped in the golden lead from the New World and transformed Glasgow into an internaitonal commercial centre." Bakınız: Tom Devine, "The Tobacco Lords of Glasgow", *History Today* 40 (May 1990) 17. Sıklıkla 18. Ve 19. *yüzyıl sanatında temsil edilen pipo soluma Hogarth'ın resminde sömürgeci sömürüsüne satirik bir*

referans olarak kullanılmıştır (Dabydeen 86). Afrikalı Amerikalı olan ve Kimberley'de yasadışı elmas işine karışan Dower'e göre Kokstad'daki Crown Otel'de gerçek bir yaşam yoktur; 1880'lerde "Yankee Wood" olarak tanınan bir adam tarafından inşa edilen ve açılan bir Royal Otel'e kadar vardı (117-118). "Crown" ismi İngiliz Kraliyet ailesini ve (çalınan) Griqua elmaslarını hatırlatmaktadır.

49. Quatro ile ilgili daha fazla bilgi için: Ellis ve Sechaba, 132-136; 192. Ayrıca bakınız: "Inside Quadro [sic]" *Searchlight South Africa* 2.1 (1990) 30-68. Bu makale ANC savaşçıları tarafından kamp koşulları üzerine hazırlanmış uzun bir rapor içerir: Bandile Ketelo vd, "A Miscarriage of Democracy: The ANC Security Department in the 1984 Mutiny in Umkhonto We Sizwe", 35-65. Yazarlar bağırma seslerini bastırmak için mahkûmların şarkı söylemekle görevlendirildiğini belirtir. David'in ANC ile karşı karşıya olan örnek teşkil edici konumunun ve *David'in Hikâyesi*'nin kendisinin siyasi cesaretinin altını çizmesinin yararına, *Comrades Against Apartheid*'in yazarlarından birinin mahlaz kullandığına dikkat çekmekte fayda vardır. Kitabın girişi bize "Tsepo Sechaba" uygulamalarından bazılarını eleştirse de ANC'nin ideallerine sadık kaldığını söyler, belki de David gibi.

50. 29 Ekim 1998'de Hakikat ve Uzlaşma Raporu öncelikle o zamanın Güney Afrika başkanı Nelson Mandela'ya sunulmuştur. Şu web sitesinde bulunabilir: www.truth.org.za Sunumun hemen öncesiden o zamanın yardımcı başkanı Thabo Mbeki Cape Yüksek Mahkemesi'ne raporun ANC hakkında tutarsızlıklar içermesi sebebiyle yayımın engellenmesi için başvuruda bulunmuştu. Akabinde, ANC TRC'nin "savaşın idaresini yönetecek yeni bir içtihat bilimi" kurulması için yaptığı girişiminin "komik, irrasyonel ve absürt" olduğunu söyleyerek alıntılanmıştır (*Weekly Mail Guardian, 29 Ekim 1998).* Ancak Nelson Mandela ırkçı rejime karşı yeni biten savaşı tekrar başlatmasına rağmen bulguları desteklemiş ANC tutuklama kamplarındaki ölümleri kimsenin inkâr edemeyeceğini söyleyerek desteklemiştir.

51. Ellis ve Sechaba 112.

52. Ellis ve Sechaba 167.

53. Bazı yakın zamandaki hareketler köle mirası dizginleyerek birleşmiş siyahi bir kimliği (zenci Afrikalıları dışlamayla tehdit eden) ya da özellikle Cape Malay geçmişini (Malaya'dan getirilen kölelerin sayısını abartan, Müslüman mirasa odaklanan ve yine dışlayıcı bir kemeri olan) kurmaya yönelmiştir. Bakınız: Kerry Ward ve Nigel Worden, "Commemorating, Suppressing and Invoking Cape Slavery", Nuttall ve Coetzee 201-217.

54. Wicomb, "Zoë Wicomb, Eva Hunter tarafından röportajı, Cape Town, 5 Haziran 1990", Eva Hunter ve Craig MacKenzie (Ed.), *Between the Lines II: Interviews with Nadine Gordimer, Menan du Plessis, Zoë Wicomb, Lauretta Ngcobo* (Grahamstown: National English Literary Museum, 1993) 88.

55. Wicomb, Hunter'la röportajı 90. 1990'da Wicomb şöyle yazmıştır: "Güney Afrika'da kadınların politik aktivizmini kutlarlarken ki Ortodoks konum cinsiyet meselesini ulusal özgürleşme mücadelesiyle kapsardı... Irkçı rejime karşı olan mücadelede neden siyahi ataerkilliğe meydan okunmadığıyla ilgili hiçbir gerekçe düşünemiyorum. "To Hear the Variety of Discourses", *Current Writing 2* (1990) 37.

56. Seroke şu konferansta konuşuyordu: "Aftermath: Women in Post War Reconstruction", 20-22 Temmuz 1999, University of the Witwatersrand, Johannesburg; qtd. Vanessa Farr, "How do we know we are at peace? Reflections on the Aftermath Conference", *Agenda* 43 (2000) 28.

57. Transvaal Kadın Federasyonu (FEDTRAW) 1980'lerin sonlarında ırkçı rejim altında kadınların mağruz kaldığı cinsel istismar türlerinin bir listeni oluşturdu. Bakınız: *A Woman's Place is in the Struggle, Not Behind Bars!* (Johannesburg: Fedtraw, [1988]).

58. 1980'lerde Uganda'da bir MK komutanı olan Thenjiwe Mtintso ve şimdilerde ANC'nin Yardımcı Genel Sekreteri, ANC kamplarındaki kadın savaşçıların erkek savaşçılar için cinsel birliktelik sağladığı beklentisi üzerine konuştu. Bakınız: Beth Goldblatt ve Sheila Meintjes, "Gender and the Truth and Re-

conciliation Commission", Mayıs 1996, www.truth.org.za/submit/gender/htm Geçmiş MK komutanı olan ve şimdi de ANC Kadın Ligi'nin yardımcı başkanı olan Thandi Modise kadınların ANC kamplarında erkeklere karşı kendilerini korumak için özellikle karate öğrendiklerini belirtti. Ancak zorlama ve tecavüzden ziyade cinsel aşağılamalara ve kötü niyetle bakmalara değinmiştir. Robyn Curnow, "Thandi Modise: A Woman in War", *Agenda* 43 (2000) 37-40. Vanessa Farr'ın raporunda bile, önceki notta alıntılantığı gibi, ANC kamplarında ANC kadınlarına cinsel istismar veya işkenceye spesifik olarak hiçbir beyandan bahsedilmediğine dikkat çekmeye değerdir.

59. Chiedza Musengezi ve Irene McCartney, der. *Women of Resistance: The Voices of Women Ex-Combatants* (Harare: Zimbabwe Women Writers, 2000).

60. Toni Morrison, *Beloved* (1987; New York: Penguin, 1988) 79; ayrıca 16-18.

61. Fanon'un alıntısı şuradandır: *Black Skin, White Masks* (1952) Çev. Charles Lam Markmann (Londra: Pluto Press, 1986) 232.

62. Fanon'un çalışmaları Afrika'da yasaklanmasına rağmen, Siyahi Güney Afrikalı görüşünde kayda değer bir etki bırakmıştır. Bakınız: Steve Biko, *I Write What I Like: A Selection of His Writings* (Ed.), Aelred Stubbs (New York: Harper & Row, [1978]) özellikle şu isimli başlıklar "We Blacks" (27-32) ve "White Racism and Black Consciousness" (61-72).

63. Fanon'un şu bölümü: "Algeria Unveiled", *A Dying Colonialism* trans. Haakon Chevalier (New York: Grove Press, 1965) *David'in Hikâyesi*'ne şaşırtıcı bir şekilde beslemiştir örneğin devrimci mücadele boyunca kadınların kolları taşıma yollarını (Fanon 61, *David's Story* 19). Fanon'un kendi öz muhakemesiyle ilgili tartışma için: Homi Bhabha, "Foreword: Remembering Fanon: Self, Psyche and the Colonial Condition", Fanon, *Black Skin, White Masks* (1986; New York: Grove Weidenfeld, 1991) vii-xxv.

64. Bessie Head, *Maru* (1971, Londra & Portsmouth: Heinemann Educational Books, 1987).

65. Head, *A Question of Power* (1973; New York: Pantheon, 1974).

66. Wicomb'un Head'in *Maru*'su görüşü için: "To Hear the Variety of Discourses", *Current Writing* 2 (1990) 43-44; ve "Nation, Race and Ethnicity: Beyond the Legacy of Victims", *Current Writing* 4 (1992) 17-18.

67. Head, *Maru* 93.

68. Head, *Maru* 99.

69. Başka üretken bağlantılar da var. Örneğin *Maru*'daki her biri acımasızlığın ve hassas şefkatin ürkütücü kombinasyonu ile harekete geçen iki baş erkek karakter Margaret ve onun resimleriyle tanışarak dönüşmüşlerdir. Dahası, *Maru* köleliği ve "ırklar arası evliliği" silmek yerine onlardan bahseder ve Wicomb'un Dulcie ile ilgili stratejisinin gerçek hatırlatıcı ve efsanevi arasında kolay bir hareketi anlatıcısı stratejisi olarak konuşlandırır.

70. Bkz. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post Colonial Literatures* (Londra & New York: Routledge, 1989). Wicomb Hunter'la olan 1990'daki röportajında "geriye yazmaya" kısaca değinir. Nadine Gordimer'e, J. M. Coetzee'ye ve Njabulo Ndebele'ye olan hayranlığından bahsederken, şöyle der: "Belli başlı şeylere karşı tepkini yazsan da kendini kültürünün ürünlerinden ayıramazsın" (82).

71. Bakınız: Belcher (261), Kok isminin *cook* isminden gelmesiyle ilgili iki Griqua efsanesinden alıntı yapar.

72. Sonraları Marais'inin sözde dwaalstories'ini (belki "hayal hikâyeleri" olarak çevirilebilir; *dwaal* gündüz görülen hayal veya gezinti yapmak anlamındadır yürümek gibi) oluşturan dört hikâye *Die Boerevrou*'nun dört serisinde ilk defa yayımlanmıştı, 1921 Mayıs ayından Ağustos'a kadar; 1927 yılında ise *Dwaalstories en ander vertellings* başlığı altında diğer hikâyelerle birlikte antoloji haline getirildi ve ayrı olarak ilk yayımları *Dwaalstories* olarak yapıldı (Cape Town: Human and Rousseau,1959). Marais'in şiirinin ayrı yayımı toplanılan çalışmaları arasında bulunabilir, *Versamelde Werke* (Ed.), Leon Rousseau (Pretoria: Van Schaik, 1984), 2. Cilt, 1018-19.

73. Millin'in bir İngiliz adamı kullanması Güney Afrika bağlamına uygunsuz olan İngiliz liberalliğine saldırısını güçlendirir. Bakınız: Michael Wade, "Myth, Truth and the South African Reality in the Fiction of Sarah Gertrude Millin" *Journal of Souther African Studies* 1 (1974) 100-112. Millin'in figürü kısmen Londra Missionary Society ile 1797 yılında ortaya çıkan, Khoi bir kadınla evlenen ve ondan 4 çocuğu olan Flemenk misyoner Dr. J. T. Van der Kemp'e dayanmaktadır.

74. Millin 107-108.

75. Millin 313.

76. Wicomb, "Another Story" 11.

77. Bkz. J. M. Coetzee, "Idleness in South Africa", *White Writing On the Culture of Letters in South Africa* (New Haven & Londra: Yale UP, 1988) 12-35. Flemenk ve sonraları İngiliz yerleşimciler toprakları ele geçirmelerini aklamak için "kim en iyi şekilde kullanırsa onundur" diyerek yerli halkın aylaklığını kullandılar (16). Bu yüzden Le Fleur ulus inşa etmenin bir parçası olarak toprağı işlemeye yatkındı.

78. Wicomb, 1990 yılında hunter ile olan röportajında, Morrison'un stereotiplere muamelesine faydalı bir şekilde değinmiştir: "Sanıyorum yapmaya çalıştığım şey (*You Can't Get Lost in Cape Town*'da), başarısız bir şekilde olsa da Toni Morrison'un *Beloved*'da yaptığıydı... Orada Morrison 'örtmek' konusunda kaygılı değildi ancak teşhir etmek konusunda kaygılıydı, aslında bu tip stereotiplerin tarihsel ve ekonomik boyutunu açığa çıkarmak konusunda" (87-88).

79. Bkz. J. M. Coetzee, "Blood, Taint, Flaw, Degeneration: The Novels of Sarah Gertrude Millin", *White Writing* 136-162.

80. Wicomb, "Another Story" 15.

81. Laurence Sterne, *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* (1759-67; New York: Odyssey, 1940) 394.

82. Sterne, *Tristram Shandy* 397.

83. "Ne kötülük! Babalarının günlerindeki düşüşte, var olmaya üretildiklerinden beri, hayal gücünün ve vücudunun gücü dayanıksızlaştığında, seni alıştırması gereken elementler radikal ısı ve nem kuruduğunda, dayanma gücü bulacak hiçbir şey

kalmadığında, yalnız olumsuzluk" (296); "Şimdi radikal nem yalnızca hayvanların iç yağı veya yağı değil ayrıca yağlı ve balsam niteliği taşıyan bir madde; iç yapı veya yağ için ve ayrıca yağlı ve balsamlı kısımları sıcaklığın ve ruhun canlılığı gibiyken balgam ve sulu kısımları soğuk olduğu için ki bu Aristoteles'in gözlemini göz önünde bulundurur, "*Quod omne animal post coitum est triste*" (397). Ayrıca Walter Shandy'nin çocuğun ateşe veya suya gitmesini engelleme ihtiyacıyla ilgili uyarıları "İkisinden biri de onları yok etmekle tehdit eder" (398) ki bu onun dölünün yok edilmesi, o son derece önemli sıvının.

84. Millin 7, 14; Sterne 74-75.

85. "Sanki bir peçe kiralanmış gibiydi... (Kurtz) bir surette, bir görünüşte fısıldayarak ağladı –iki defa ağladı, nefesten daha fazla bir ağlama değildi– "Korku! Korku!" Conrad, *Heart of Darkness* (1902; New York: Penguin, 1999) 111.

86. Marlowe'nin yalanı için: Conrad 121. *Heart of Darkness*'la ilgili tartışmalar için: Padmini Mongia, "Emripe, Narrative and the Feminine in *Lord Jim* and *Heart of Darkness*", Gail Fincham ve Myrtle Hooper (Ed.), *Joseph Conrad After Empire* (Cape Town: U of Cape Town P, 1996) 120-132; Keith Carabine vd (Ed.), *Contexts for Conrad* (Boulder: East European Monographs, 1993) 135-150; ve Andre Brink, "Woman and Language in Darkest Africa: The Quest for Articulation in Two Postcolonial Novels", *Literator* 13.1 (1992) 1-14.

87. Bkz. Luce Irigaray, "The Power of Discourse and the Subordination of the Feminine", *This Sex Which is Not One,* trans. Catherine Porter (Ithaca: Cornell UP, 1985) 68-85; Jacques Derrida "Cjoreographies: An Interview with Jaques Derrida", Der. & Çev. Christie V. McDonald, *Diacritics* 12.2 (1982) 66-76.

88. Wicomb, "A Visit to the Gifberge", *You Can't Get Lost in Cape Town* 181.

89. "Öyle sık yarım soy, yarım kast gibi aptalca terimlerin etrafından sıvıştığı bazı uzak aralardan çıkmak zorunda kalıyordu ki bu (Sarah'yı) kahrediyordu... Sözcüksel tetiklik ruh sağlığı hijyeni konusuydu." Wicomb, "Another Story" 7.

90. *The Location of Culture* (Londra & New York: Routledge, 1994)'teki Bhabha'nın girişine cevaben, Wicomb Bhabha'nın " 'arada kalmış' bir gerçekliğin kenarı hususunda" (Bhabha 13) siyahi Güney Afrikalıların teorik yer değiştirmesini gerçek siyasi konumlarını reddetmek olduğunu öne sürer ("Shame and Identity" 101-102). Bu anlaşmazlık Bhabha'nın ve Wicomb'un dil, edebiyat ve siyaset üzerine olan görüşleri arasındaki benzerliklerin üstünü ört bas etmemelidir.

91. "Shame and Identity" adlı makalesinde Wicomb şöyle der: "Gordimer siyahi kadın karakterlerin iyi güçlü bacaklarına veya geniş kalçalarına yorum yapma şansını hiçbir zaman kaçırmamıştır" (103).

92. James Joyce'un *Ulysses*'i (1992) Stephen Dedalus, Leopold Bloom ve Molly Bloom'un 16 Haziran 1904'teki hikâyesidir ve o zamandan beri Bloomsday olarak bilinir.

93. Wicomb, "Culture Beyond Color? A South African Dilemma", *Transition* 60 (1993) 32.

94. Wicomb, "Why I Write", *Konapipi* 16.1 (1994) 574.

95. Wicomb, Hunter'la röportajı 92.

96. İlgili tartışma için bkz. Derek Attridge, *Joyce Effects: On Language, Theory and History* (Cambridge: Cambridge UP, 2000) özellikle 78-85; Dennis Porter, "*Orientalism* and its Problems", Francis Barker vd (Ed.), *The Politics of Theory: Proceedings of the Essex Conference on the Sociology og Literature* (Colchester: University of Essex, 1983) 179-93; ve *Haunted Journeys* (Princeton: Princeton UP, 1991). Bu alıntılanan iki metinden ilkinde, Porter edebi metinlerin ideolojik olarak daha az karışık ve uyumlu "hâkim birlikten" olan mesafesini ölçmesiyle "sözlü dokunun kendini sorgulayan derinliği" ve "metinle ilgili uyumsuzluk" terimlerine değinmiştir. İkincisinde, bazı faydalı yollarla Roland Barthes ve Homi Bhabha'ya olan minnettarlığını dile getirir (5-7).

97. Sterne, *Tristram Shandy* 90. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu hakkındaki kitabına Anthie Krog'un yorumuyla David'in soldan sağa aynı okunan sözcükleri *trurt* (135) tercihini kıyaslar: "Sözcükte tereddüt ediyorum, kullanmaya alışkın değilim.

Yazarken bile ya *turth* ya da *trth* oluyor... Ben 'yalan' sözcüğünü tercih ederim. Yalan başını gösterir göstermez, kan konusu alırım. Çünkü orası gerçeğin en yakın olduğu yerdir." *Country of My Skull: Guild, Sorrow, and the Limits of Forgiveness in the New South Africa* (1998; New York: Three Rivers Press, 2000) 50 (second ellipsis in the original).

98. Dulcie Eylül'ünün politik eylemleri 1960'ların başına uzanmaktadır: National Liberation Front'un (Ulusal Özgürleşme Cephesi) üyesi olarak, beş yıl boyunca hapiste tutuldu ve salıverildiğinde de yasaklandı. 1974 yılında Güney Afrika'dan İngiltere'ye gitmek için ayrıldıktan sonra ANC'ye katıldı ve 1984 yılında Fransa'ya, İsviçre'ye ve Luksemburg'a baş ANC temsilcisi olarak atandı. Dulcie'nin ismi erkekçe cesareti ve saygınlığı kutlama olarak genel olarak görülen Horace'nin Ode III. 2'deki şu çok meşhur cümleye de alıntı yapıyor olabilir, "*Dulce et decorum est pro partia mori*" [*Çok tatlı ve birinin ülkesi için ölecek kadar uyumlu*].

99. Wicomb, "Classics" (Daphne Rooke'un *Mittee*, Mary Benson'ın *At the Still Point* değerlendirmesi) *Southern African Review of Books* (Yaz 1988) 16.

100. Wicomb, "Nation, Race and Ethnicity: Beyond the Legacy of Victims", *Current Writing* 4 (1992) 19.

101. "Why I Write" 573.

Terimler Sözlüğü

Aapstert: Harfi harfine, maymun kuyruğu. Bir tür kırbaç.
Ag: Memnuniyetsizlik, kızgınlık veya tevekkül anlatan ünlem.
Ant; Anties: Teyze/Hala. Saygı ifadesi olarak da kullanılır, kan bağı işaret ediyor olmak zorunda değil.
Atjar: Sebze turşusu.
Baas: Özellikle kırsal kesimlerde kullanılır ve beyaz adam için saygı ifadesi.
Bedoeked: Baş örtüsü takmak.
Boboties: Köri ile pişirilen kıyma ve kuru meyveli geleneksel bir yemek.
Boerewors: Sosis.
Braaivleis: Barbekü.
Bredie: Yahni
Bra: Erkek kardeş için resmi olmayan bir terim, aile ilişkileri için olmayan, genelde hitap şekli olarak kullanılır.
Broekies: Kadın külotu.

Bubbi: Müslüman esnaf.
Buchu: Şifalı bitki, ot.
Coons: Melezlerin yeni yılı kutladıkları karnaval.
Dagga: Marihuana.
Dassie: Yaban faresi.
Djolling: Keyifli zaman geçirmek, parti yapmak.
Doek: Baş örtüsü.
Dominee: Din bakanı.
Dorinkie: Küçük diken.
Dorp: Çok küçük kasaba.
Frikkadel: Köfte.
Gatvol: Kelimesi kelimesine popo dolu anlamına gelmektedir. Burada bir şeyden yorulmak, bıkıp usanmak anlamında kullanılmıştır.
Goggas: Böcekler.
Goose; Goosie: Kadınları biraz aşağılayan bir sözcük.
Harmansdruppels: Eski Flemenklere özgü bir ilaç.
Heitse: Mutluluk, şaşkınlık ve nasihat için bir ünlem. Kırsal kesimlerde halen kullanılmakta olan hayatta kalmış birkaç Khoi sözcüğünden biri.
Hotnos: Hottentots'un kısaltılmış versiyonu. Khoikhoi insanları için beyazlar tarafından kullanılan aşağılayıcı isim.
Ja-nee: Harfi harfine, evet-hayır anlamına gelmektedir. Ancak güçlü bir eveti işaret etmek için kullanılır.
Kabarra: Khoi dansı.
Kaffir: Zenci bir insan için aşağılayıcı bir terim.
Kak: Bok.
Kaiings: Et yağının gevrek kıvrımı.
Kappie: Başlık, kep.
Karossie: Omuzların üzerine atılarak giyilen hayvan derisi, kürk.
Karroo: Yarı çöl olan bölge.
Khoikhoi: Cape of Good Hope'taki yerli halkın büyük çoğunluğuna verilen topluluk ismi.
Knobkierie: Sopa olarak kullanılan çubuk, geleneksel bir silah.
Konfyt: Kavundan yapılan bir şeker, Güney Afrika şekeri.

Kraal: Hayvan kıvrımı.
Kroeskop: Kabarık kafa.
Larnies: Zengin beyazlar.
Lekker: Güzel, yaygın bir niteleyici.
Lofgedig: Övgü şarkısı.
Magou: Fermente edilmiş mısır yemeği gibi bir içecek.
Malva: Itır çiçeğine benzeyen bir bitki.
Mamma-se-boklam: Harfi harfine annesinin çocuğu (bebek keçi) sevgi gösteren bir terim.
Mealies; Meali-meal: Mısır yemeği.
Moffie: Kadınsı görünen eşcinsel erkek için aşağılayıcı bir terim.
Mos: Aslında, en azından gibi pekiştirici bir söz olarak kullanılır.
Mtombo: Kırsal kesimlerde harmanlanan ev yapımı sorgum birası.
Muis: Fare.
Nkosi kakhulu: Nguni dilinde *teşekkür ederim* demek.
Oom: Amca/Dayı. Kan bağı gerektirmez, saygı göstermek için de kullanılır özellikle kırsal kesimlerde.
Opperhoof: En temel kaptan, baştaki yetkili.
Ou: Eski. Genellikle yaştan ziyade tanışıklık ve bağlılık göstermek için kullanılır. İsim olarak da kullanılmaktadır *adam* anlamındadır.
Oubaas: Yaşlı beyaz erkek.
Oulik: Tatlı.
Ouma: Babaanne. Yaşlı kadın için saygı göstermek için de kullanılır.
Oupa: Büyükbaba. Yaşlı erkek için saygı göstermek için de kullanılır.
Pap: Mısır irmiğine benzeyen, mısırdan yapılan bir tür yulaf ezmesi gibi yiyecek.
Pensenpootjies: Harfi harfine, karın demek. Ancak bağdaş kurarak oturmak anlamına gelir.
Plaasjapie: Köy bal kabağı.
Pokkenkô: Gevrek sert bir tür mama.
Poeskop: Pezevenk

Pondok: Baraka, kulübe.
Poort: Geçit, dağ geçidi.
Potjiekos: Tek tencerede yapılan geleneksel yavaş yavaş pişen yemek.
Ramkie: El yapımı müzik aleti, gitara benzer.
Roesbolling: Sert, bayağı.
Rooi: Kırmızı.
Rooibos: Afrika kızıl çayı.
Rooi laventel: Eski Flemenklerde bir tür ilaç.
Roosterbrood: Tava ekmeği.
Sago: Hint irmiğinden yapılan bir tür tatlı.
Siss: Beğenmeme ifadesi.
Sisi: Yaşlı zenci kadın.
Skinderbekke: Dedikoducu, ayaklı gazete.
Skokiaan: Ev yapımı likör.
Skollie: Holigan.
Sommer-so-platlangs: İşin aslı, iç yüzü, edebe aykırı.
Steek-my-weg: Harfi harfine beni sakla ya da uzaklara götür anlamında. İronik bir şekilde diğer beyaz kasabalardan uzağa kurulan kasabaları tanımlamak için kullanılır.
Strelitzia: Mavi ve turuncu çiçek, cennet kuşu olarak yaygın olarak bilinir.
Tokolos: Popüler batıl inançta efsanevi bir kötü yaratık.
Toorgoed: Büyü nesneleri, put.
Toyi-toying: Devrim yıllarında siyahi gençler tarafından geliştirilen meydan okuyan marş dansı.
Trekgedagte: Yürüyüş için hasret.
Veldskoen: Ham deriden yapılmış bir tür ayakkabı.
Voetsek: Uzaklaştırmak. Hayvanlara karşı kullanılan bir ünlem.
Volk: Halk, ulus.
Volksmoeder: Ulusun annesi.
Voorloper: Öküz takımın lideri.
Voortrekker: 1835'teki Cape Colony'den başlayan Great Trek'e katılan Hollanda asıllı Güney Afrikalı öncü.
Wakker: Harfi harfine uyanık anlamına gelmektedir. Canlı ve keskin.

Windbroek: Kelimesi kelimesine rüzgâr pantolonu anlamına gelmektedir ancak burada tam bir kalçası olmayan ifadesi için kullanılır. Siniri ve cesareti olmayan adam olarak da kullanılır.
Yirrer: Dine inanmayan ifade.

KISALTMALAR

ANC. Afrika Ulusal Kongresi
IDB. Yasadışı Elmas Alım Satımı
MK. Umkhonto we sizwe; Nguni dilinde ulusun mızrağı. ANC'nin gizli askeri tarafı.
Iscor. Demir ve Çelik Şirketi
PAC. Pan Afrikalı Kongresi. ANC'ye olan düşmanca direniş hareketi.
UDF. Birleşik Demokratik Cephe. 1980'lerin halk direniş hareketi.

Güney Afrika özgürlük hareketine getirilen yasaklamalar kalkınca gerilla rolüne sahip David Dirkse'nin düşünmek için bolca zamanı olur. Kendi adının kara listede geçtiğini öğrenir ve etnik kökenlerini araştırmak için yola çıkar. İhanete uğradığının ve gözetlendiğinin farkına varması ona "ırksal olmayan" demokrasi mücadelesindeki rolünü, yan yana durduğu yoldaşlarının sadakatini ve kendi özgürlük anlayışını yeniden sorgulatır. David'in etrafını saran sesler bazen birbiriyle bağlantılı olup hikâyeyi aydınlatırken bazen de kendi içerisinde çelişkiye düşüp içinden çıkılmaz bir hal alır. Hafıza, politik bakış açısı ve hakikat ekseninde gezintiye çıkan Zoë Wicomb, Nelson Mandela'nın serbest bırakılışının ardından gelişen olayları, aktivistlerin yeraltı dünyasını, casusları ve Güney Afrika özgürlük hareketi içindeki sabotajcıları farklı mekân ve anlatılar dâhilinde yazarak tarihin kimin bakış açısından anlatıldığının ve ne derece değişken olduğunun altını çizer.

Apartheid sonrası Güney Afrika edebiyatının nasıl olacağını görmek için yıllardır bekliyoruz. Zoë Wicomb işin hakkını veriyor. Zeki üslubu, gelişmiş tekniği, eklektik dili ve bağımsız politikasıyla *David'in Hikâyesi* Güney Afrika edebiyatının yapılandırılmasında büyük bir adım ve muazzam bir başarı.

J.M. Coetzee

ı muaftır.